

SCHOOLVERLATERERS TUSSEN ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT 2015

ROA-R-2016/2

Colofon

© Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). Niets uit deze uitgave mag op enige manier worden verveelvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van het ROA.

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

School of Business and Economics

Maastricht University

Vormgeving

ROA secretariaat, Maastricht

Verkoop

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

email: secretary-roa-sbe@maastrichtuniversity.nl

website: www.roa.nl

ISBN: 978-90-5321-547-0

INHOUD

Voorwoord	v
Schoolverlatersinformatiesysteem	vii
Samenvatting	ix
01 Kwaliteit van gediplomeerde schoolverlaters	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Leeswijzer	2
1.3 Arbeidsmarkt	3
1.3.1 Arbeidsmarkt: voorbereiding op de arbeidsmarkt	3
1.3.2 Arbeidsmarkt: kans op werk	7
1.3.3 Arbeidsmarkt: dienstverband	15
1.3.4 Arbeidsmarkt: aansluiting werk-opleiding	20
1.3.5 Arbeidsmarkt: salaris	24
1.3.6 Arbeidsmarkt: tevredenheid met werk	27
1.4 Oordeel over gevolgde opleiding	30
1.4.1 Opleiding: breedte en diepte	30
1.4.2 Opleiding: betrouwbaarheid van het onderwijs	31
1.4.3 Opleiding: tevredenheid met opleiding	35
1.4.4 Opleiding: opleidingskeuze achteraf	36
1.5 Vervolgonderwijs	39
1.5.1 Vervolgonderwijs: kwalificerende vervolgtrajecten	39
1.5.2 Vervolgonderwijs: voorbereiding en aansluiting	40
1.5.3 Vervolgonderwijs: studiekeuze	45
1.5.4 Vervolgonderwijs: succes	48
02 Arbeidsmarktrelevantie van mbo opleidingen: een nadere analyse	53
2.1 Inleiding	53
2.2 Leeswijzer en data	54
2.3 Transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt	55
2.3.1 (Intrede)werkloosheid: een algemeen beeld	55
2.3.2 (Intrede)werkloosheid: top en Bottom 10%	60
2.3.3 (Intrede)werkloosheid: een onderschatting van het probleem	64
2.3.4 Vroege signalen van een gebrekkige arbeidsmarktrelevantie	66
2.3.5 Relatie tussen opleidingskenmerken en kans op betaald werk	68

2.4	Aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt	74
2.4.1	Verticale mismatch tussen gevonden werk en beroepsopleiding	74
2.4.2	Horizontale mismatch tussen gevonden werk en beroepsopleiding	77
2.4.3	Relatie tussen opleidingskenmerken en aansluiting werk-opleiding	87
2.5	Spijt van de gekozen beroepsopleiding	89
2.6	Samenvattend beeld	91
03	Arbeidsmarktintrede: de rol van de etnische herkomst	105
3.1	Inleiding	105
3.2	Aanbieden op de arbeidsmarkt	108
3.3	Kans op werk na behalen van diploma	110
3.3.1	'Facts and Figures'	111
3.3.2	Verschillen in de kans op werk: een nadere analyses op basis van achtergrondkenmerken	115
3.3.3	Verschillen in de kans op werk: een nadere analyses op basis van opleidingskenmerken	120
3.3.3.1	Ruime versus krappe arbeidsmarkt	121
3.3.3.2	De overheid als 'safe haven' voor de groep niet-westerse allochtonen	124
3.3.3.3	Regionale verschillen	126
3.3.4	Het beroep waarvoor de opleiding opleidt: de rol van contactuele vaardigheden	128
3.4	Arbeidsvoorwaarden en de aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt	130
3.5	Samenvattend beeld	135
	Literatuur	147
	Bijlage 1: Kernindicatoren	149
	Statistische bijlage: Tabellen naar opleidingssector	157
	Bijlage 2: Tabellen WO	227

VOORWOORD

Wat vinden gediplomeerde schoolverlaters van hun opleiding en wat gaan ze na hun opleiding doen? Hoe is de aansluiting met het vervolgonderwijs? Als ze naar de arbeidsmarkt gaan, hoe snel krijgen ze dan werk? En sluit dat werk dan ook aan op de gevolgde opleiding?

Sinds 1991 voert het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) van Maastricht University in samenwerking met DESAN Research Solutions enkele groot-schalige onderzoeken uit onder recente schoolverlaters en pas afgestudeerden, waarmee op dit soort vragen een antwoord kan worden gegeven. Het voorliggende rapport Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt 2015 gaat in op de transitie van school naar werk of vervolgonderwijs, die gediplomeerden maken. De resultaten die in dit rapport worden gepresenteerd zijn gebaseerd op het onderzoek dat eind 2015 heeft plaatsgevonden en hebben betrekking op de situatie van gediplomeerde schoolverlaters (vmbo, avo en mbo) en afgestudeerden (hbo en wo) ongeveer anderhalf jaar na het afronden van de opleiding. In totaal zijn ruim 250.000 gediplomeerde schoolverlaters en afgestudeerden van het schooljaar 2013-2014 benaderd. De totale respons bedroeg 24%. De verzamelde gegevens vormen samen het door het ROA ontwikkelde SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS). Dit wereldwijd unieke informatiesysteem is gebaseerd op grootschalige enquêtes die volgens een geïntegreerd model worden uitgevoerd.

Allereerst behelst het SIS de VO-Monitor. Deze enquête is gericht op gediplomeerde schoolverlaters van het algemeen voortgezet onderwijs (havo, vwo) en het voorbereidend beroepsonderwijs (vmbo). Daarnaast zijn er de BVE-Monitor, - een enquête onder gediplomeerde schoolverlaters van de beroepsopleidende (bol) en beroepsbegeleidende leerweg (bbi) van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) - en de HBO-Monitor, een enquête gericht op afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs (hbo). De HBO-Monitor wordt uitgevoerd onder auspiciën van de Vereniging Hogescholen. Tot slot betreft het de VSV-Monitor, een enquête onder voortijdig schoolverlaters. Het ROA heeft de algehele projectleiding wat deze monitoren betreft en is specifiek verantwoordelijk voor de instrumentontwikkeling en de wetenschappelijke analyse en rapportage. DESAN Research Solutions is verantwoordelijk voor de dataverzameling en – verwerking, alsmede voor de specifieke rapporten voor de deelnemende onderwijsinstellingen.

De WO-Monitor is gericht op de afgestudeerden van Masteropleidingen van de universiteiten en werd in 2015 door DESAN Research Solutions te Amsterdam in opdracht van de VSNU uitgevoerd. Om deze reden zijn gegevens over het WO niet altijd vergelijkbaar met de andere onderwijsniveaus. Als gevolg hiervan ontbreken gegevens over het WO in een aantal tabellen, figuren, additioneel uitgevoerde analyses en de statistische bijlage. We danken de VSNU voor de mogelijkheid om van de WO-Monitor gebruik te mogen maken.

De projectleiding van Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt 2015 berust bij dr. Christoph Meng. De rapportage is geschreven door Kim van Broekhoven Msc. Eveline Sijbers Msc, drs. Timo Huijgen en dr. Christoph Meng. De Statistische Bijlage is samengesteld door Timo Huijgen. Secretariële ondersteuning is verleend door Mariëlle Retz en Esther Soudant. Voornoemde personen zijn allen werkzaam bij het ROA. Aan SIS werken verder mee drs. Monique van Alphen, drs. Han van Dongen en drs. Barbara Kinket (allen werkzaam bij DESAN Research Solutions).

Een speciaal woord van dank gaat uit naar de Dienst Uitvoering Onderwijs voor de medewerking bij het uitzetten van de steekproeven onder de gediplomeerde schoolverlaters van het vmbo, het mbo en het avo en de voortijdige schoolverlaters. Een speciaal woord van dank wordt verder gericht aan de vertegenwoordigers van de financiers die zitting hebben in de klankbordgroep: D. Blommers (werkzaam bij het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid), ir. P Hilgen (werkzaam bij het Ministerie van Economische Zaken), drs. drs. B. Verlaan, drs. M. Warmerdam, drs. E. Meeuwssen, drs. F. van Oort, drs. R. van der Ven, drs. M. Andrea-van Norren (allen werkzaam bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) en drs. S.A. van der Wulp (Vereniging Hogescholen).

De subsidiemiddelen maken de basisvoorziening mogelijk (dataverzameling, technisch databeheer, methoden- en modellenstudies) en zijn beschikbaar gesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Deze basisvoorziening maakt een breed pallet van strategisch onderzoek mogelijk, van proefschriften, wetenschappelijke en beleidsrelevante artikelen tot landelijke beleidsrapportages. Het dankzij de basisvoorziening ontstane databestand geeft daarbij in beginsel de mogelijkheid om de transitie van onderwijs naar vervolgonderwijs/arbeidsmarkt op landelijk niveau in kaart te brengen. Daarnaast biedt de basisvoorziening de startmogelijkheid om op een efficiënte manier uitgebreidere en diepgaandere studies op bijvoorbeeld regionaal, sectoraal of schoolniveau te bewerkstelligen. Regionale overheden of bijvoorbeeld onderwijs overkoepelende organisaties kunnen dankzij deze basisvoorziening op eenvoudige en kostenefficiënte wijze beleidsrelevante informatie verzamelen en tegen het landelijke beeld afzetten.

Maastricht, juli 2016

SCHOOLVERLATERS- INFORMATIESYSTEEM

Een openbaar toegankelijke bron van data

Algemeen

De subsidiemiddelen beschikbaar gesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid maken de basisvoorziening mogelijk (dataverzameling, technisch databeheer en algemene methoden- en modellenstudies). De databestanden zijn daarbij vrij toegankelijk en maken daarmee een breed pallet van strategisch onderzoek mogelijk, van proefschriften, wetenschappelijke beleidsrelevante artikelen tot landelijke beleidsrapportages. De jaarlijkse databestanden afkomstig van het SchoolverlatersInformatieSysteem zijn beschikbaar via www.dans.knaw.nl. Via het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt kunnen onderzoekers eveneens kosteloos een Engelstalig trendbestand (metingen 1998 – 2015) opvragen. Voor ondersteuning bij het gebruik van de databestanden zijn de onderzoekers van het ROA bereikbaar via secretary-roa-sbe@maastrichtuniversity.nl

Cijfers afkomstig van het SchoolverlatersInformatieSysteem zijn recent onder andere gebruikt voor:¹

- Studiekeuze 123 website;
- Studie in cijfers;
- Keuzegids MBO, Keuzegids HBO;
- Onderwijs in Cijfers van het Ministerie van OCW
- Onderwijsinspectie: De staat van het onderwijs – onderwijsverslag;
- Onderwijsinspectie: Beginnende leraren kijken terug, deel 1: de pabo
- Onderwijsinspectie: Beginnende leraren kijken terug, deel 2: de Tweedegraads Lerarenopleidingen
- SEO/ECBO/ROA: Klaar voor de groei: Monitor uitrol Associate degree
- MBO raad: Feiten en cijfers;
- ECBO: Het Nederlandse onderwijs geketend: Doorstroom in en tussen vo en mbo;
- ECBO: De kleur van het middelbaar beroepsonderwijs: Een overzichtsstudie naar allochtonen in het mbo;

¹ Voor rapportages van het ROA op basis van cijfers afkomstig van het SchoolverlatersInformatieSysteem, zie www.roa.nl

- Innovatieplatform: Kennis en Innovatie Agenda 2011 – 2020;
- SCP, Jaarrapport Integratie, 2013.

Website Kerncijfers Schoolverlatersonderzoeken:

<https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx>

Op de website Kerncijfers Schoolverlatersonderzoeken (<https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx>) zijn meerjarige landelijke statistieken te vinden over gediplomeerde schoolverlaters van het initiële onderwijs in Nederland. De cijfers zijn gebaseerd op de schoolverlatersonderzoeken van het ROA en hebben betrekking op de gediplomeerden van het avo, vmbo, mbo en het ho. De kerncijfers die gepresenteerd worden geven een inzicht in de gevolgde studie, het vervolgonderwijs en de intrede van de schoolverlaters op de arbeidsmarkt.

De website is te raadplegen vanuit twee invalshoeken: naar onderwijsindeling en naar kernindicator. De invalshoek naar onderwijs laat alle kerncijfers voor een bepaalde onderwijsindeling zien. Hierbij kan gekozen worden voor onderwijsniveaus, onderwijssectoren en individuele opleidingen. Daarnaast is er de mogelijkheid om een keuze te maken voor voltijd, deeltijd of duale opleidingsvarianten. De invalshoek naar indicator laat voor alle onderwijsniveaus, -sectoren dan wel opleidingen de informatie over één gekozen indicator zien. Zowel in het menu als in de overzichtstabellen zijn de kernindicatoren naar een vijftal categorieën ingedeeld:

- algemene achtergrondkenmerken;
- gevolgde opleiding;
- oordeel over de gevolgde opleiding;
- kenmerken vervolgonderwijs;
- arbeidsmarktindicatoren en baankenmerken.

De cijfers worden telkens weergegeven voor de laatste vijf meetjaren en worden jaarlijks geupdate rond de tijd dat het landelijk rapport 'Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt' uitkomt.

De website biedt daarnaast uitgebreide informatie over de methodologische aanpak van het Schoolverlatersinformatiesysteem (SIS) alsmede een verantwoording van de respons.

SAMENVATTING

Hoofdstuk 1: Resultaten meting 2015

Jaarlijks verricht het ROA onderzoek onder schoolverlaters (vmbo, mbo, havo, vwo en hbo) naar de overgang van school naar de arbeidsmarkt of de vervolgopleiding. Het onderzoek onder de afgestudeerden van masteropleidingen aan universiteiten wordt tweejaarlijks door DESAN Research Solutions te Amsterdam in opdracht van de VSNU uitgevoerd. Hoofdstuk 1 presenteert de resultaten afkomstig van het schoolverlaters- en afgestudeerdenonderzoek dat in het najaar van 2015 heeft plaats gevonden. De respondenten worden ongeveer anderhalf jaar na het afronden van de opleiding bevroegd, en zijn dus schoolverlaters uit het schooljaar 2013-2014. In totaal zijn rond 250.000 gediplomeerden schoolverlaters en afgestudeerden benaderd en hebben bijna 60.000 jongeren de vragenlijsten ingevuld.

De gepresenteerde resultaten uit het schoolverlaters- en afgestudeerdenonderzoek dienen altijd in de bredere context van de economische situatie gezien te worden. De invloed van de economische situatie heeft niet alleen betrekking op indicatoren rechtstreeks gerelateerd aan de arbeidsmarktintrede (bijvoorbeeld werkloosheid of baanzekerheid), maar ook op de manier waarop jongeren de afgeronde opleiding beoordelen.

In Hoofdstuk 1 wordt bekeken hoe de gediplomeerden van het schooljaar 2013-2014 terugkijken op hun opleiding en hun (eventuele) eerste werkervaring. In hoofdlijnen omvat het hoofdstuk achtereenvolgend een discussie van a) de voorbereiding op en het succes van de arbeidsmarktintrede, b) het oordeel van de gediplomeerden over de gevolgde opleiding en c) de voorbereiding op en het succes in de vervolgopleiding.

TABEL S.1 Enkele kernindicatoren

	Verder leren	Zelfde opleiding	Werkloosheid	Eigen niveau	Eigen domein
	%	%	%	%	%
AVO	94	X	X	X	X
VMBO	97	87	X	X	X
BOL 1	71	71	30	61	51
BOL 2	60	73	16	67	61
BOL 3	46	75	11	66	66
BOL 4	59	78	7	74	67
BBL 1	17	76	9	47	48
BBL 2	29	82	5	71	73
BBL 3	20	86	3	71	85
BBL 4	15	85	2	85	86
HBO	26	78	6	77	75
WO	X	X	6	65	70

X = vraag niet opgenomen/niet vergelijkbaar; Verder leren = % respondenten dat een vervolgopleiding is gaan volgen (inclusief postdoctorale opleidingen, proefschrifttrajecten en opleidingen in het kader van het werk); Zelfde opleiding = % van de schoolverlaters dat achteraf bezien opnieuw dezelfde opleiding zou kiezen; Werkloosheid = Werkzoekenden als % van de schoolverlaters die zich aanbieden op de arbeidsmarkt; Eigen niveau = % van de werkende schoolverlaters dat aangeeft dat de werkgever voor deze functie minimaal een diploma van het gevolgde onderwijs niveau vereist; Eigen domein = % van de werkende schoolverlaters dat aangeeft dat de werkgever voor deze functie een diploma van de gevolgde opleidingsrichting of een verwante opleidingsrichting vereist.

De belangrijkste conclusies zijn:

a) Voorbereiding en succes op de arbeidsmarkt (mbo, hbo en wo)

- **Verbetering op de arbeidsmarkt zichtbaar**

Nadat in 2014 al eerste lichtpunten op de arbeidsmarkt zichtbaar waren, laten de resultaten van 2015 zien dat in de regel over de hele breedte van het onderwijs de kans op werkloosheid na behalen van het diploma is gedaald. Eveneens daalde het aandeel werkzame gediplomeerden dat een functie dient te accepteren welke zowel qua niveau als qua richting niet bij de gevolgde opleiding past.

- **Vanaf 2015 schoolverlaters positiever over opleiding als goede basis om te starten op de arbeidsmarkt en het voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden**

De verbeteringen op de arbeidsmarkt worden ook zichtbaar in het oordeel dat jongeren hebben over de gevolgde opleiding. Na 6 jaren van een daling in het oordeel zien we in 2015 voor het eerst dat de gediplomeerden weer positiever oordelen over de gevolgde opleiding wat de basis om te starten op de arbeidsmarkt betreft en de basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen.

- **Verstopte werkloosheid: mbo-ers die een stuk minder uren werken dan wat ze zouden willen**

Van alle werkenden wenst een derde meer uren te werken dan wat het contract nu toelaat. Van de gediplomeerden van het mbo die minder dan 24 uur per week werken wenst zelfs meer dan de helft graag meer uren te werken.

- **Gezondheid- en welzijnszorg meeste deeltijders, bouwnijverheid de minste**
Als gekeken wordt naar de branche waarin de schoolverlaters werkzaam zijn, is te zien dat in de branche Gezondheids- en Welzijnszorg de meeste deeltijders werken (85%), gevolgd door Overige Dienstverlening (68%) en Onderwijs (66%). De minste deeltijders zijn te vinden in de branche Bouwnijverheid (12%).

b) Oordeel gevolgde opleiding

- **Meerderheid van de gediplomeerden tevreden over hun studiekeuze**
82% zou achteraf bezien dezelfde opleiding kiezen, tegenover 18% die een andere opleiding zou kiezen. Bij zowel het mbo als hbo is vast te stellen dat de sector Economie de minst tevreden gediplomeerden aflevert, en de sectoren Gezondheidszorg, Techniek (mbo) en Onderwijs (hbo) de meest tevreden gediplomeerden afleveren.
- **Tevredenheid over voorlichting beroepsmogelijkheden blijft aandachtspunt**
Slechts een op de drie gediplomeerden van het mbo en een even groot aandeel onder de afgestudeerden van het hbo is tevreden met de geboden voorlichting over beroepsmogelijkheden. Dit resultaat is zorgwekkend gezien het hier om beroepsopleidingen gaat, en de lage tevredenheid structureel lijkt te zijn.

c) Vervolgonderwijs

- **Arbeidsmarktrelevantie niet van belang bij studiekeuze**
Vmbo'ers, havisten en vwo'ers kiezen hun vervolgstudies vooral op basis van interesse in het vakgebied of omdat de vervolgopleiding noodzakelijk is voor het gewenste vervolgtraject in het onderwijs. De arbeidsmarktperspectieven van een opleiding speelde bij minder dan 10% van de jongeren een belangrijke rol bij de studiekeuze.
- **14% van de vmbo'ers verandert van studie na studiekeuzegesprek**
Twee derde van de gediplomeerde vmbo'ers die het mbo instromen, geeft aan op de mbo-school een gesprek gehad te hebben over de studiekeuze. 14% van hen heeft op basis van dit gesprek zijn of haar studiekeuze gewijzigd.

Hoofdstuk 2: Arbeidsmarktrelevantie van mbo beroepsopleidingen: een nadere analyse

Bieden mbo-opleidingen voldoende kansen op het vinden van betaald werk? En indien gediplomeerden werk vinden, sluit het gevonden werk dan aan bij de gevolgde opleiding? Deze vragen staan centraal in Hoofdstuk 2. We laten een brede range van zowel kwantitatieve arbeidsmarktuitskomsten (zoals intredewerkloosheid, kans op werk anderhalf jaar na behalen van het diploma of de verticale en horizontale aansluiting tussen werk en gevolgde opleiding) maar ook meer kwalitatieve indicatoren (spijt van de gekozen opleiding) de revue passeren. Naast een algemene bespreking van deze arbeidsmarktuitskomsten en de onderliggende relatie tussen indicatoren wordt er ook

een relatie gelegd tussen de arbeidsmarktuitskomsten en een aantal karakteristieken van mbo-opleidingen zoals het aandeel leerlingen dat de beroepsbegeleidende leerweg volgt, de grootte van de opleiding of bijvoorbeeld de regionale spreiding van recent afgestudeerden. Een aantal belangrijke conclusies op een rij:

- **Grote variëteit bij kans op werk en werk op niveau**
De 132 onderscheiden beroepsopleidingen in het mbo kennen sterk variërende arbeidsmarktuitskomsten. In de afgelopen 5 jaren varieerde het werkloosheidspercentage van 0% tot 28%. De arbeidsmarktuitskomst waarin gediplomeerden op minimaal hun eigen niveau werken varieert van slechts 30% tot bijna 100%. Voor beide indicatoren geldt daarbij dat deze variëteit weliswaar gerelateerd is aan opleidingsniveau en opleidingssector, maar dat ook binnen een opleidingsniveau of een opleidingssector jongeren de keuze hebben uit opleidingen met goede en met magere arbeidsmarktperspectieven.
- **Werk vinden ≠ Kwalitatief werk vinden**
Beroepsopleidingen die een hoge kans bieden op het vinden van betaald werk, zijn niet per definitie ook beroepsopleidingen die een hoge kans bieden op het vinden van werk voor minimaal 12 uur per week of werk op minimaal het eigen opleidingsniveau. De analyses onderstrepen dat de in 2015 ingevoerde nieuwe definitie van de werkloze beroepsbevolking (1 uurs grens in plaats van 12 uurs grens) het risico heeft dat voor bepaalde beroepsopleidingen de arbeidsmarktrelevantie op basis van deze nieuwe definitie te rooskleurig gepresenteerd kan worden.
- **Arbeidsmarktrelevantie en vroege signalen**
Jongeren die een beroepsopleiding met een matige arbeidsmarktrelevantie volgen worden in de regel al tijdens/vooraf aan de beroepsopleiding met signalen geconfronteerd die duiden op matige arbeidsmarktperspectieven na het afronden van de opleiding. Het vinden van een stage-/bpv plek verloopt in de regel moeizaam: mbo-bbl leerplekken en stageplekken worden slechts met mondjesmaat door werkgevers aangeboden en daarmee komt de kwaliteit van stageplekken onder druk te staan.
- **Arbeidsmarktrelevantie en opleidingskenmerken**
Arbeidsmarktrelevantie is sterk gerelateerd aan de vraag in welke mate een beroepsopleiding naast een mbo-bol variant ook een mbo-bbl variant biedt. Het feit dat werkgevers mbo-bbl plaatsen beschikbaar stellen om jongeren voor bepaalde beroepen op te leiden, laat zien dat werkgevers een vraag naar deze gediplomeerden kennen en de leerlingen van het mbo-bbl niet slechts als 'goedkope' werkrachten zien. In de context van de zorgplicht arbeidsmarktrelevantie is het daarom cruciaal om beroepsopleidingen scherp in de gaten te houden die structureel een slechts marginaal aanbod aan mbo-bbl leerplekken aanbieden.
- **Matige arbeidsmarkt = Spijt achteraf maar geen prioriteit vooraf**
Jongeren in het vmbo die de keuze voor een bepaalde mbo-opleiding maken, baseren zich daarbij zelden op indicatoren die met arbeidsmarktrelevantie samenhangen. De gevolgen van de keuze ondervinden zij dan op het moment dat ze de arbeidsmarkt betreden. De analyses tonen aan dat matige arbeidsmarktperspec-

tieven van beroepsopleidingen tot spijt bij gediplomeerden leidt als het gaat over de opleidingskeuze. Een centrale vraag voor de toekomst is dan ook hoe arbeidsmarktrelevantie hoog op de agenda van studiekeuzers geplaatst kan worden.

Hoofdstuk 3: Arbeidsmarktintrede: de rol van de etnische herkomst

In Hoofdstuk 3 staat de vraag centraal of jongeren van (niet-) westerse herkomst dezelfde kansen na het afronden van een mbo- of hbo-opleiding kennen dan hun autochtone studiecollega's. Achtereenvolgend analyseren we daarvoor de kans op het vinden van betaald werk en, gegeven dat men betaald werk vindt, de arbeidsvoorwaarden van het gevonden werk. Een aantal belangrijke conclusies op een rij:

- **Duidelijke pre-entry nadeel en slechts marginale verklaring door (studie)achtergrond**

In de onderzochte periode 2011 tot en met 2015 kennen jongeren van (niet-)westerse herkomst een duidelijke pre-entry nadeel. Beide groepen immigranten kennen een hogere kans op werkloosheid, waarbij het nadeel voor jongeren van niet-westerse herkomst significant hoger is dan voor de jongeren van westerse herkomst. De grotere kans op werkloosheid die de jongeren van (niet-) westerse herkomst ervaren kan daarbij nauwelijks verklaart worden door bijvoorbeeld de gevolgde mbo leerweg of de gekozen studierichting in het mbo of hbo. Ook een brede set van persoonlijke achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, geslacht of het opleidingsniveau van de ouders) en opgedane extra curriculaire ervaringen tijdens de opleiding bieden geen verdere verklaringen voor dit nadeel.

- **Probleem versterkt bij mbo-beroepsopleidingen die voorbereiden op de private sector en beroepen met veel klantcontacten**

De hoogte van de pre-entry nadeel lijkt bij de gediplomeerden van het mbo samen te hangen met de arbeidsmarkt waarvoor beroepsopleidingen voorbereiden: de overheid als potentiële werkgever voor gediplomeerden drukt het nadeel dat jongeren van niet-westerse herkomst ervaren, terwijl het nadeel hoger uitvalt bij beroepsopleidingen die voorbereiden op een arbeidsmarkt met functies die veel contactuele vaardigheden vereisen.

- **Gemengd beeld bij post-entry nadeel**

De analyses op de vraag of zich het pre-entry nadeel ook vertaalt in een post-entry nadeel laten een gemengd beeld zien, waarbij zich een duidelijk onderscheid voordoet tussen de jongeren die tijdens de opleiding al met één been op de arbeidsmarkt stonden (mbo-bbl) en de jongeren die de opleiding vooral in de schoolklas volgden (mbo-bol en hbo). Bij de eerste groep zien we nauwelijks een verschil tussen de functies die autochtone jongeren en jongeren van (niet-) westerse herkomst bemachtigen. Bij de tweede groep (en sterker bij de gediplomeerden van het mbo-bol) zien we dat zich de pre-entry nadeel ook in een post-entry nadeel vertaalt en jongeren van (niet-) westerse herkomst daarmee uit kwalitatief goede banen verdrongen worden.

01

KWALITEIT VAN GEDIPLOMEERDE SCHOOLVERLATERS

1.1 Inleiding

Het behaalde opleidingsniveau is één van de pijlers waarop werkgevers zich baseren tijdens het selectieproces van potentiële nieuwe werknemers. En ook voor het mogen instromen in een vervolgopleiding worden in de regel eisen gesteld aan het niveau en/of de richting van de genoten vooropleiding. Het behalen van een diploma wordt dan ook doorgaans gezien als een toegangsticket tot het vervolgonderwijs en de arbeidsmarkt.² In dit hoofdstuk wordt bekeken hoe de gediplomeerden van het schooljaar 2013-2014 terugkijken op hun opleiding en hun (eventuele) eerste werkervaring. Hierbij wordt besproken hoe tevreden ze zijn over hun opleiding, wat ze na hun opleiding zijn gaan doen en hoe de aansluiting op het vervolgonderwijs is verlopen. Tevens wordt gekeken naar degenen die zich aanboden op de arbeidsmarkt. Hierbij wordt besproken hoe snel de gediplomeerden werk hebben gevonden en in welke mate dit werk bij hun gevolgde opleiding aansluit. De in dit hoofdstuk gebruikte gegevens zijn afkomstig van het schoolverlaters- en afgestudeerdenonderzoek dat in het najaar van 2015 heeft plaats gevonden. Het hoofdstuk is in drie delen onderverdeeld.

Het eerste deel (Paragraaf 1.3) betreft de transitie tussen het onderwijs (mbo, hbo en wo) en de arbeidsmarkt. Hier worden aspecten belicht als de voorbereiding op de arbeidsloopbaan, intredewerkloosheid, zoekduur tot eerste baan, het dienstverband en het salaris. Tevens wordt de tevredenheid van de starters met betrekking tot hun huidige functie en hun carrièreperspectieven bekeken. Ten slotte wordt bekeken hoe de aansluiting is tussen de huidige functie en de gevolgde opleiding.

In het tweede deel (Paragraaf 1.4) staat de tevredenheid van de schoolverlaters over hun gevolgde opleiding centraal. Hier komt aan bod hoe de jongeren denken over de evenwichtigheid van de opleiding met betrekking tot de breedte en de diepgang, de validiteit van de gevolgde opleiding, en hun tevredenheid over de begeleiding of kwaliteit van de docenten. Ten slotte wordt tevens bekeken of de schoolverlaters achteraf bezien voor dezelfde opleiding zouden kiezen.

² Uitzonderingen zijn daarbij de vmbo en mbo niveau 1 diploma's die formeel geen startkwalificatie voor de arbeidsmarkt zijn.

Het derde deel (Paragraaf 1.5) is volledig gewijd aan de gediplomeerden die gekozen hebben voor het vervolgonderwijs. Er wordt nagegaan welk type opleiding zij zijn gaan volgen en in hoeverre hun opleiding en vervolgonderwijs op elkaar aansluiten. Ook is gekeken naar de netto uitval, studiewisselaars en hun motieven.

1.2 Leeswijzer

De cijfers die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden zijn afkomstig van het schoolverlaters- en afgestudeerdenonderzoek die in het najaar van 2015 hebben plaatsgevonden. Deze betreffen jongeren die in het school-/studiejaar van 2013-2014 een diploma van het vmbo, havo, vwo, mbo, hbo of wo hebben behaald. Tenzij anders vermeld hebben de cijfers alleen betrekking op afgestudeerden van voltijd opleidingen. De onderzoeken onder de gediplomeerden/afgestudeerden van het vmbo, havo, vwo, mbo en hbo zijn door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) in het kader van het project SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS) uitgevoerd. Het onderzoek onder de afgestudeerde masters van de universiteiten is door DESAN Research Solutions in opdracht van de VSNU uitgevoerd.

Tabel 1.1 laat per onderwijstype het aantal benaderde schoolverlaters/afgestudeerden, het aantal respondenten, het responspercentage en het gewogen aantal zien. Het gewogen aantal ontstaat door het aantal respondenten a) te wegen en b) op te hogen. De weging is gebaseerd op responsverschillen tussen onder andere opleiding, opleidingsniveau, regio en geslacht. De ophoging is gebaseerd op het aantal gediplomeerden/afgestudeerden van de opleiding in het desbetreffende studiejaar. Tenzij anders vermeld worden de resultaten in dit hoofdstuk op basis van gewogen aantallen gepresenteerd. Een gedetailleerd overzicht op opleidingssector over de aantallen en de respons is te vinden in de Statistische Bijlage.³

TABEL 1.1 Schoolverlaters- en afgestudeerdenonderzoeken 2015

Onderwijstype	Benaderde aantallen	Aantal respondenten	Responspercentage	Gewogen aantal
HAVO	1.620	503	31	44.510
VWO	1.266	440	35	31.815
VMBO	10.786	2.747	25	95.228
MBO-BOL	98.396	19.630	20	104.132
MBO-BBL	52.303	9.108	17	56.139
HBO (voltijd)	47.746	17.560	39	49.665
WO* (master)	36.670	7.815	21	**

*Cijfers die betrekking hebben op gediplomeerden van het WO zijn afkomstig van de WO-monitor van VSNU, die tweejaarlijks wordt uitgevoerd. **De resultaten van het onderzoek onder de gediplomeerden van het WO zijn niet gewogen.

³ De cijfers van het onderzoek onder de afgestudeerden van het wo worden in een aparte Statistische Bijlage weergegeven.

1.3 Arbeidsmarkt

De transitie van het onderwijs naar de arbeidsmarkt wordt altijd mede bepaald door de huidige economische situatie. De wereldwijde financiële crisis, gevolgd door een schuldencrisis in het Eurogebied, heeft zijn weerslag op de arbeidsmarkt gehad. Voor starters kan dit onder andere de kans op werk of de kans op een baan op niveau bemoeilijken. Gelukkig lijkt het einde van de economische crisis en zijn weerslag op de arbeidsmarkt in zicht. De (verwachte) economische groeicijfers voor 2015 en 2016 zijn respectievelijk 2,0% en 1,8%. Dit positieve beeld is in lijn met ontwikkelingen elders in Europa, waarbij de groeicijfers van Nederland zelfs aan de bovenkant van de bandbreedte zitten. Ook de werkloosheid is gedaald van 7,5% in het eerste kwartaal van 2015 tot 6,8% in het eerste kwartaal van 2016.⁴ De verwachting is dat deze nog verder daalt tot gemiddeld 6,4% in 2016.⁵

In dit deel van het hoofdstuk wordt besproken hoe de voorbereiding op de arbeidsmarkt door gediplomeerden ervaren is. Ook wordt gekeken naar de kans op werk voor verschillende sectoren, het dienstverband, de aansluiting tussen het werk en de opleiding en het salaris. Als een soort samenvattend oordeel wordt tot slot gekeken hoe tevreden de gediplomeerden zijn met hun huidige werk.

1.3.1 Arbeidsmarkt: voorbereiding op de arbeidsmarkt

Middelbare- en hogere beroepsopleidingen alsmede de universitaire master opleidingen dienen jongeren voor te bereiden op een positie op de arbeidsmarkt.⁶ Daarnaast dienen opleidingen ook een basis te bieden voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden, zowel in de loopbaan als in eventueel vervolgonderwijs. Tabel 1.2 laat het percentage gediplomeerden zien dat van mening is dat de gevolgde opleiding een (heel) goede basis bood om te starten op de arbeidsmarkt en het percentage gediplomeerden dat van mening is dat de gevolgde opleiding een (heel) goede basis bood om zich verder te ontwikkelen.

Van de mbo-gediplomeerden vindt in totaal 61% de opleiding een goede basis om hun vaardigheden en kennis verder te ontwikkelen, tegenover 47% die de opleiding een goede basis voor een start op de arbeidsmarkt vindt. Binnen het mbo valt op dat de mbo-bbl opleidingen hoger scoren (55%) als basis om te starten op de arbeidsmarkt dan de mbo-bol opleidingen (43%). Aangezien een mbo-bbl opleiding veel meer werkuren bevat dan een mbo-bol opleiding, is het zeer verklaarbaar dat gediplomeerden van een mbo-bbl opleiding zich beter voorbereid voelen op de arbeidsmarkt. Mbo-bbl opleidingen scoren echter ook hoger als het gaat om de opleiding als basis voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden (65%) dan mbo-bol opleidingen (59%). Binnen het mbo-bol scoren niveau 2 opleidingen het beste op beide onderdelen, en binnen

⁴ CBS Statline: Arbeidsdeelname, kerncijfers.

⁵ CPB: Juniraming 2015: economische vooruitzichten 2015 en 2016.

⁶ Uitzondering zijn daarbij de mbo niveau 1 opleidingen die formeel gezien geen startkwalificatie bieden.

het mbo-bbl niveau 3 opleidingen. Echter, zeker binnen het mbo-bol zijn de verschillen relatief klein.

TABEL 1.2 Opleiding als voorbereiding op de arbeidsmarkt en het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden (%)

	Starten op de arbeidsmarkt (Heel) goede basis (%)	Verder ontwikkelen kennis en vaardigheden (Heel) goede basis (%)
MBO-BOL 1	38	56
MBO-BOL 2	44	60
MBO-BOL 3	44	59
MBO-BOL 4	42	58
MBO-BBL 1	34	47
MBO-BBL 2	48	58
MBO-BBL 3	62	71
MBO-BBL 4	62	70
HBO	49	64
WO*	48	74

*De vraagstelling in het WO wijkt marginaal af van de vraagstelling in de andere monitoren.

Wanneer naar de onderliggende sectoren gekeken wordt (zie hiervoor Tabel 22 in de Statistische Bijlage), valt op dat hoe de opleiding scoort als voorbereiding op de arbeidsmarkt en/of als basis voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden sterk afhangt binnen welk niveau de sector zich bevindt. De opleiding als basis om te starten op de arbeidsmarkt wordt vooral goed beoordeeld binnen de sector Gezondheidszorg. Deze sector scoort het hoogste bij het mbo -bol niveau 3 (54%) en 4 (52%) en bij mbo -bbl 3 (75%) en 4 (70%). Bij het mbo - bol niveau 2 scoort Landbouw het beste (47%), en bij bbl niveau 2 Techniek (50%). De lagere scores verspreiden zich meer over de sectoren. Met betrekking tot het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden, scoort de sector Gezondheidszorg over alle niveaus het beste bij zowel het mbo - bol als het mbo - bbl (de scores variëren tussen 59% en 81%).

Van de hbo afgestudeerden vindt 64% de opleiding een goede basis om hun vaardigheden en kennis verder te ontwikkelen, tegenover 49% die de opleiding een goede basis voor een start op de arbeidsmarkt vindt. Binnen het hbo is te zien dat de sector Taal & Cultuur het hoogste scoort als basis voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden (71%) maar het laagste als basis om te starten op de arbeidsmarkt (29%). De hoogste voorbereiding op de arbeidsmarkt is te vinden bij de sector Techniek (60%) en het minst tevreden over de opleiding als basis voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden zijn afgestudeerden van de sector Onderwijs (60%).

Tot slot laat Tabel 1.2 zien dat de afgestudeerden van masteropleidingen aan universiteiten weliswaar het meest tevreden zijn met de basis die de opleiding bood om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen (74%), maar dat zij tegelijkertijd eveneens kritisch zijn als het gaat om de basis om te starten op de arbeidsmarkt (48%). Opleidingen in de

sector Gezondheidszorg en Techniek scoren hoog als het gaat om tevredenheid over de start op de arbeidsmarkt (respectievelijk 65% en 66%).

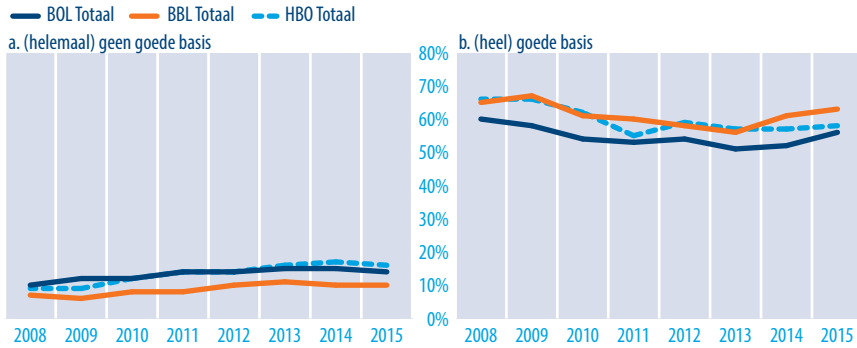
BOX 1 Arbeidsmarktpositie en oordeel opleiding

Het beoordelen van de opleiding als basis om te starten op de arbeidsmarkt gebeurt door de gediplomeerden wanneer ze anderhalf jaar na afstuderen werkzaam zijn. Het is echter de vraag welke invloed de huidige arbeidsmarktsituatie op dit oordeel heeft. In een eerder verschenen technisch rapport zijn hier nadere analyses voor gedaan.⁷ Hieruit bleek dat de huidige arbeidsmarktsituatie inderdaad een effect heeft op het oordeel van de gediplomeerden: Werkenden met een mismatch oordelen negatiever over de basis die de opleiding bood om te starten op de arbeidsmarkt dan werkenden in hun kerndomein. De meest negatieve invloed hierop heeft een dubbele mismatch, en relatief het minst een verticale mismatch. Dit geldt voor zowel gediplomeerden van het mbo als afgestudeerden van het hbo. Zeker bij interpretatie van de uitkomsten over de jaren heen is het belangrijk om hiermee rekening te houden. Indien in tijden van een economische crisis het aandeel werkzame gediplomeerden met een (dubbele) mismatch stijgt, zal het oordeel over de basis om te starten op de arbeidsmarkt automatisch afnemen zonder dat hier een wijziging in het onderwijs heeft plaatsgevonden.

Het is opmerkelijk dat slechts een op de twee gediplomeerden de basis om te starten op de arbeidsmarkt als goed typeert. De vraag is in hoeverre dit gerelateerd is aan de (slechte) conjuncturele situatie van de afgelopen jaren. Om hier inzicht in te krijgen is het percentage gediplomeerden dat van mening is dat de gevolgde opleiding een (heel) goede basis bood om te starten op de arbeidsmarkt en /of een (heel) goede basis bood om zich verder te ontwikkelen over de jaren uiteengezet. Gezien de WO-Monitor niet jaarlijks uitgevoerd wordt, laten we de cijfers van de afgestudeerden van masteropleidingen aan de universiteiten hierbij buiten beschouwing. Daarnaast nemen we alleen gediplomeerden mee die werkzaam zijn in een baan die zowel qua niveau als qua richting aansluit bij de gevolgde opleiding, het zogenaamde kerndomein. De reden hiervoor is dat te verwachten valt dat werkenden met een functie onder het eigen opleidingsniveau en/of met een functie buiten de richting van de gevolgde opleiding, de opleiding minder goed beoordelen als basis om op de arbeidsmarkt te starten of als basis om relevante vaardigheden verder te ontwikkelen omdat hun baan niet aansluit bij de gevolgde opleiding (zie box 1).

⁷ Meng, C., Sijbers, E., Allen, J. (2016). Voorbereiding en Aansluiting met het Vervolgonderwijs en de Arbeidsmarkt: Een nadere analyse op basis van de schoolverlatersonderzoeken. Research Centre for Education and the Labor Market (ROA).

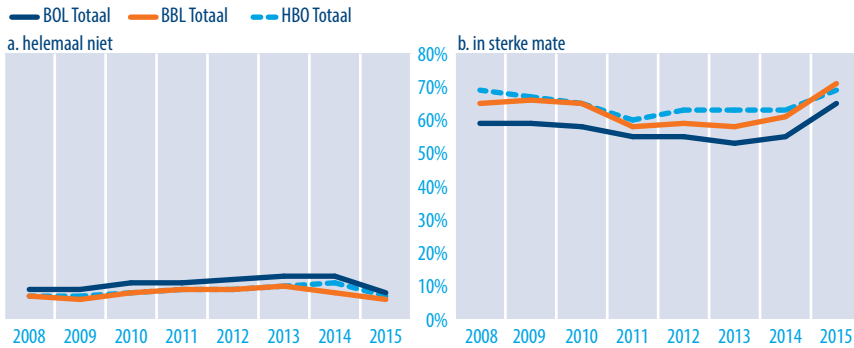
FIGUUR 1.1 Oordeel over opleiding als basis om te starten op de arbeidsmarkt voor werkenden in kerndomein

In Figuur 1.1 is het oordeel over opleiding als basis om te starten op de arbeidsmarkt voor werkenden in kerndomein uiteengezet. Hier valt uit af te lezen dat het oordeel over de opleiding als basis voor de arbeidsmarkt negatiever werd vanaf 2009, en daarmee vanaf de start van de recente economische crisis, en dat deze negatieve trend aanhoudt tot 2014. In 2014 was het aandeel gediplomeerden dat de opleiding een (heel) goede basis vond als start op de arbeidsmarkt gedaald van 58% (mbo -bol), 67% (mbo -bbl) en 66% (hbo) in 2009 naar 52% (mbo -bol), 61% (mbo -bbl) en 57% (hbo) in 2014. Vanaf 2015 wordt de mening van gediplomeerden weer iets positiever. Vergeleken met vorig jaar vinden nu minder gediplomeerden de opleiding (helemaal) geen goede basis om te starten (bol -1 procentpunt, bbl gelijk, hbo -1 procentpunt) en meer gediplomeerden de opleiding een (heel) goede basis om te starten op de arbeidsmarkt (bol +4 procentpunt, bbl +2 procentpunt, hbo +1 procentpunt).

Ook bij de opleiding als basis om relevante vaardigheden verder te ontwikkelen zien we dezelfde trend. In Figuur 1.2 is te zien dat vanaf 2009 het oordeel over de opleiding als basis om vaardigheden verder te ontwikkelen negatiever werd. Het aandeel dat de opleiding in (heel) sterke mate een goede basis vond om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen is gedaald van 59% (mbo-bol), 66% (mbo-bbl) en 67% (hbo) in 2009 naar 55% (mbo-bol), 61% (mbo-bbl) en 63% (hbo) in 2014. Vanaf 2014 (in het mbo al vanaf 2013) is een duidelijke omkeer zichtbaar in het aandeel dat de opleiding een goede basis vond om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen. Meer gediplomeerden vinden in sterke mate de opleiding een goede basis hiervoor (bol +10 procentpunt, bbl +10 procentpunt, hbo +6 procentpunt) en minder gediplomeerden dit helemaal niet (bol -5 procentpunt, bbl -2 procentpunt, hbo -4 procentpunt).

FIGUUR 1.2 Oordeel over opleiding als basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen

Het blijft speculeren over wat de precieze oorzaak is van de negatieve trend in het oordeel over de opleiding vanaf 2009 tot 2013/2014, maar het is goed denkbaar dat de recente economische crisis hierbij een rol heeft gespeeld. Gediplomeerden die werk zoeken zijn zich er mogelijk van bewust dat het moeilijker is om een geschikte baan te vinden, en dat ze hiervoor langer moeten zoeken. Dit kan zich vervolgens uiten in de tevredenheid over de basis die de opleiding gelegd heeft. Binnen de opleidingsniveaus valt op te merken dat gedurende alle metingen werkenden met een mbo-bol diploma het minst tevreden zijn over de basis die hun opleiding bood voor zowel hun start op de arbeidsmarkt als voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden.

1.3.2 Arbeidsmarkt: kans op werk

De centrale vraag bij de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt is natuurlijk of jongeren betaald werk kunnen vinden en hoe lang zij dienen te zoeken voordat ze hun eerste betaalde functie vinden. In deze Paragraaf staan we eerst stil bij de intredewerkloosheid direct na afronden van de opleiding en daarna bij de werkloosheid op moment van enquête.

Er is sprake van intredewerkloosheid als de zoekduur naar werk na het behalen van het diploma minstens één maand betreft. Hierbij wordt dus gekeken naar de werkloosheid op het moment van intrede op de arbeidsmarkt, en niet naar de werkloosheid op het moment van de enquête. De vragenlijsten worden ongeveer anderhalf jaar na het behalen van het diploma afgenomen, waarbij er retrospectief gevraagd wordt naar het aantal maanden dat de gediplomeerden werkloos waren voordat ze hun eerste baan vonden. De huidige resultaten zijn ingevuld in het najaar van 2015 door gediplomeerden van het studiejaar 2013/2014, waardoor zij die zich aanboden op de arbeidsmarkt ongeveer in de zomer van 2014 op zoek zijn gegaan naar werk.⁸

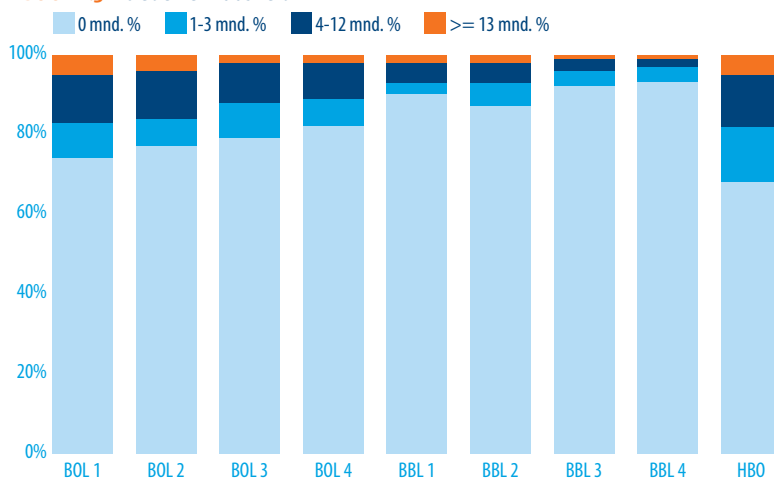
In Figuur 1.3 is de zoekduur naar de eerste baan weergegeven voor de verschillende niveaus van het mbo-bol, mbo-bbl en het hbo. Het is zichtbaar dat gediplomeerden

⁸ De vraagstelling naar de intredewerkloosheid verschilt in de vragenlijst voor de afgestudeerden van masteropleidingen van universiteiten te sterk van de andere vragenlijsten om hier besproken te worden.

van het mbo-bol langer moeten zoeken naar hun eerste baan dan gediplomeerden van het mbo-bbl. Gemiddeld genomen over alle vier de opleidingsniveaus had 20% van de mbo-bol gediplomeerden te maken met intredewerkloosheid tegenover 9% bij de mbo-bbl gediplomeerden. Deze resultaten zijn mogelijk te wijten aan het feit dat bbl-gediplomeerden veelal in dienst treden bij het bedrijf waar ze hun opleiding hebben gevolgd (zie ook box 2).

Ook tussen de verschillende niveaus binnen mbo-opleidingen is een verschil in de zoekduur naar de eerste baan waar te nemen. In de regel geldt dat hoe hoger het niveau van de opleiding is, des te hoger de kans om zonder intredewerkloosheid een baan te vinden. Binnen het mbo-bol is te zien dat gediplomeerden van niveau 1 de meeste last van intredewerkloosheid hebben (26%, waarbij 17%-punt zelfs langer dan 3 maanden werkloos is),⁹ gevolgd door niveau 2 (24%, waarbij 17%-punt langer dan 3 maanden), niveau 3 (21%, waarbij 12%-punt langer dan 3 maanden) en niveau 4 (18%, waarbij 11%-punt zelfs langer dan 3 maanden). Binnen het mbo-bbl hebben gediplomeerden van niveau 2 het meeste last van intredewerkloosheid (13%, waarbij 7%-punt langer dan 3 maanden), gevolgd door niveau 1 (10%, waarbij 7%-punt langer dan 3 maanden), niveau 3 (8%, waarbij 4%-punt langer dan 3 maanden) en niveau 4 (7%, waarbij 3%-punt langer dan 3 maanden).¹⁰

FIGUUR 1.3 Intredewerkloosheid

In Figuur 1.3 is verder te zien dat afgestudeerden van het hbo in verhouding relatief vaak last hadden van intredewerkloosheid. Maar liefst 32% van de afgestudeerde hbo'ers had last van intredewerkloosheid, tegenover 16% van de gediplomeerde mbo'ers. Hiervan is 14%-punt 1 tot 3 maanden aan het zoeken naar de eerste baan, 13%-punt 4 tot 12 maanden en nog 5%-punt zelfs 13 maanden of langer. Een mogelijke verklaring voor de hogere intredewerkloosheid van hbo'ers is dat zij kritischer zijn bij het zoeken naar

⁹ Hierbij dient opgemerkt te worden dat niveau 1 formeel geen startkwalificatie is.

¹⁰ Voor een nadere analyse met betrekking tot het mbo zie hoofdstuk 2.

een functie en nadrukkelijker de wens hebben om een baan te vinden die goed bij het niveau en de richting van de gevolgde studie aansluit dan mbo'ers.

BOX 2 De rol van werkervaring tijdens de opleiding

Een mbo-bbl opleiding is een combinatie van werkend leren en een opleiding binnen een bedrijf. Studenten aan een mbo-bbl opleiding dienen een baan te hebben bij een erkend leerbedrijf. Naast deze baan volgen ze nog een of twee dagen in de week lessen bij de mbo-school. Dit is een groot contrast met een mbo-bol opleiding, waarbij de student de hele week naar school gaat (en tijdelijk tussendoor stages volgt). De vraag is of het verschil in intredewerkloosheid tussen mbo-bol en mbo-bbl te wijten is aan de stageplek van de mbo-bbl'ers.

In Tabel B.1 is te zien hoeveel studenten van het mbo-bol en mbo-bbl op hun stage- of werkplek een aanbod hebben gekregen om er te blijven werken na afstuderen en hoeveel er daadwerkelijk dit aanbod hebben geaccepteerd. Hier is uit af te lezen dat meer dan de helft van de gediplomeerden van het mbo-bbl een aanbod kreeg op hun werkplek (52%), tegenover 40% van de mbo-bol gediplomeerden. Daarnaast valt op dat van de gediplomeerden die een baan aangeboden kregen op hun stage- of werkplek, relatief gezien meer mbo-bol studenten deze baan niet wilden aannemen (16%) dan mbo-bbl studenten (5%). Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat een werkplek van een bbl-er veel intensiever is vanwege het aantal dagen en de duur dan de stageplaats van een bol-student, en dat er hierdoor kritischer gekeken wordt bij het zoeken naar deze werk-/stageplaats en er meer binding met deze werk-/stageplaats optreedt gedurende de jaren bij een mbo-bbl student dan bij een mbo-bol student.

TABEL B1 Aanbod om te blijven op stage-/werkplek

	Ja, en geaccepteerd	Ja, maar geweigerd	Ja, totaal	Werkzaam bij het bedrijf
BOL	24	16	40	48
BBL	47	5	52	75

Wanneer daarnaast gekeken wordt naar het aandeel dat momenteel ook werkzaam is op hun voormalige stage-/werkplek scoort het mbo-bol aanmerkelijk lager: bij het mbo-bbl is maar liefst driekwart (75%) momenteel werkzaam bij hun voormalige werkplaats, tegenover een kleine helft (48%) van de mbo-bol gediplomeerden.

Daarnaast is een verband te zien tussen de moeite waarmee een stageplek verkregen wordt tussen het mbo-bol en het mbo-bbl. Hier moet wel bij vermeld worden dat iedereen uiteindelijk succesvol is geweest in het bemachtigen van een stage- of werkplek. Degene die geen stage- of werkplek konden bemachtigen en (mede) hierdoor hun opleiding niet konden starten of afmaken zitten immers niet bij de gediplomeerde schoolverlaters.

Bij het mbo-bol heeft bijna een kwart (23%) moeite gehad om hun stage-/werkplek te bemachtigen, tegenover minder dan 1 op de 10 (8%) bij het mbo-bbl. Daarnaast is ook te zien dat moeite om een stageplek te vinden, samenhangt met een hogere intredewerkloosheid. Van de gediplomeerden die moeite hadden om een stageplek te vinden, heeft 30% van de mbo-bol gediplomeerden last van intredewerkloosheid tegenover 21% van de mbo-bbl gediplomeerden. Hier staat tegenover dat

van degenen die geen moeite hadden een stageplek te verkrijgen, 17% van de mbo-bol en 5% van de mbo-bbl gediplomeerden langer dan 3 maanden op zoek waren naar hun eerste baan. Nadere analyses laten inderdaad zien dat meer moeite om een stage- of werkplek te bemachtigen samenhangt met een hogere intredewerkloosheid ($r = .184, p = .000$). Dit kan met 2 punten samenhangen: of men volgt een opleiding die problemen met de arbeidsmarkt kent, wat tot zowel moeite om een stageplek te vinden als tot intredewerkloosheid leidt, of de groep die moeite heeft om een stageplek te vinden heeft bepaalde kenmerken die later ook een probleem vormen om een baan te vinden. Op basis van de beschikbare data kan hier geen verder uitsluitel over gegeven worden.

TABEL B2 Verkrijgen stage-/werkplek en intredewerkloosheid

	Moeite stage-/werkplek te verkrijgen	Intredewerkloosheid	Geen moeite stage-/werkplek te verkrijgen	Intredewerkloosheid
BOL	23	30	77	17
BBL	8	21	92	5

In Figuur 1.4 is de ontwikkeling van intredewerkloosheid voor de jaren 2007 tot 2014 weergegeven voor de gediplomeerden van het mbo niveau 4 en de afgestudeerden van het hbo. Hierbij is alleen gekeken naar het aandeel gediplomeerden dat langer dan 3 maanden heeft moeten zoeken naar zijn of haar eerste baan na de opleiding. De Figuur laat ten eerste zien dat de relatief hogere intredewerkloosheid bij het hbo in vergelijking met de intredewerkloosheid bij het mbo niveau 4 ook voorafgaand aan de huidige economische crisis zichtbaar is. Daarnaast is te zien dat de intredewerkloosheid is toegenomen van 2007 tot 2013, maar er vanaf 2013 een daling aan lijkt te komen. De intredewerkloosheid nam het sterkst toe voor afgestudeerde hbo'ers, waarvan in 2013 gemiddeld 20% langer dan 3 maanden werkloos was voordat zij hun eerste baan vonden, terwijl dit percentage in 2007 nog 8% bedroeg. De daling van de intredewerkloosheid in 2014 is echter ook het sterkst voor de hbo'ers met 2%-punt ten opzichte van 2013.

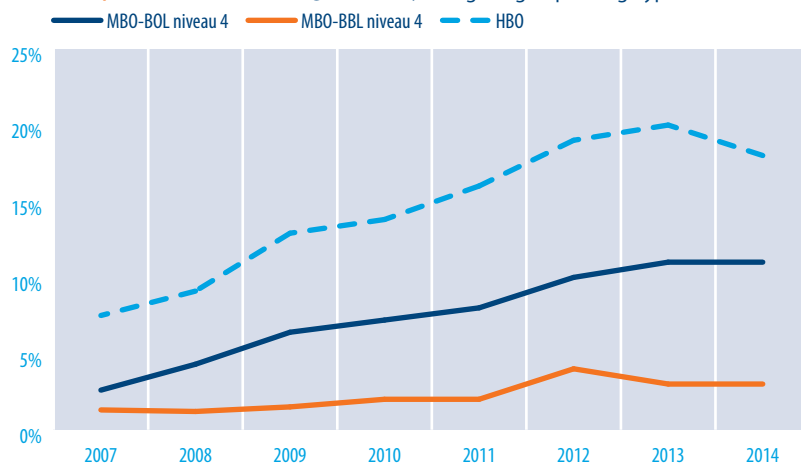
Ook voor gediplomeerden van het mbo-bol niveau 4 is de afgelopen jaren de intredewerkloosheid toegenomen. De kans op intredewerkloosheid van minimaal 4 maanden voor mbo-bol niveau 4 is in 2013 vastgesteld op 11%, terwijl dit in 2007 nog 3% was. Hier is in 2014 ook geen daling zichtbaar, aangezien in 2014 de intredewerkloosheid nog steeds 11% is.

Voor gediplomeerden van mbo-bbl niveau 4 is ook de laatste jaren de intredewerkloosheid gestegen van 1% in 2007 tot 4% in 2012. Het is belangrijk om op te merken dat in dezelfde periode het aandeel bbl-deelnemers als percentage van het totaal aantal mbo-deelnemers daalde van 30% in 2011 naar 21% in 2015. Dit als gevolg van de economische crisis en het dalende aanbod aan bbl-opleidingsplekken bij bedrijven. Het daarmee dalende aantal gediplomeerden afkomstig van het mbo-bbl kan een positief effect kennen op de kans op werk onder de gediplomeerden van het mbo-bbl. Vanaf 2012 daalde het percentage dat langer dan 3 maanden naar hun eerste baan moesten

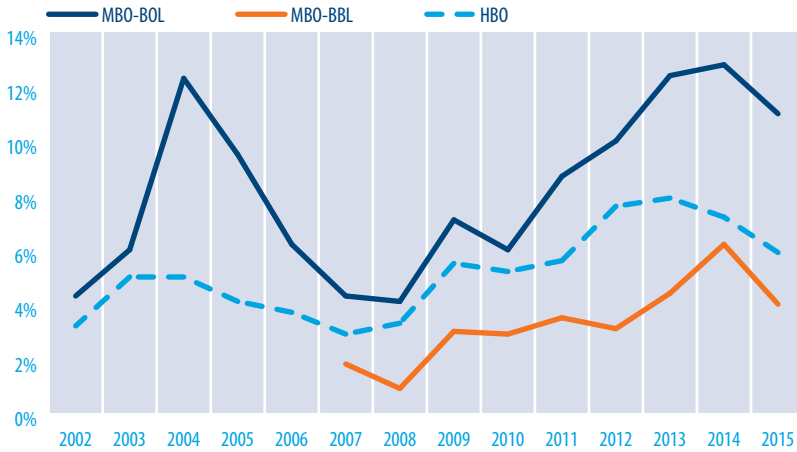
zoeken bij het mbo-bbl met 1%-punt naar 3%, en ook in 2014 blijft de intredewerkloosheid hier op 3%.

FIGUUR 1.4 Intredewerkloosheid >3 maanden, naar gevolgd opleidingstype

Naast de retrospectieve meting van intredewerkloosheid, is tevens werkloosheid op het enquêtemoment (najaar van 2015) vastgesteld. Figuur 1.5 laat voor het mbo en het hbo de werkloosheid op enquêtemoment voor de verschillende opleidingstypes zien van 2002 tot 2015. De invloed van de conjunctuur op de werkloosheid is duidelijk zichtbaar. Zowel de economische crisis van 2002-2005 als de economische crisis die in 2009 begon, is zichtbaar vanwege een stijging in werkloosheid. Tussen 2008 en 2014 is onder invloed van de meest recente crisis het werkloosheidspercentage voor mbo-bol gediplomeerden verdrievoudigd (van 4% in 2008 naar bijna 13% in 2014), voor mbo-bbl gediplomeerden zelfs verzesvoudigd (van 1% in 2008 naar 6% in 2014) en voor hbo afgestudeerden is het werkloosheidspercentage ook stevig verdubbeld (van 3% in 2008 naar 7% in 2014). Hoewel in 2014 er ook al een lichte krimp in de werkloosheid voor de hbo afgestudeerden zat (-0,7%-punt), is in 2015 een sterke daling in de werkloosheidscijfers zichtbaar. Voor mbo-bol gediplomeerden is het werkloosheidspercentage met 1,8%-punt gezakt naar 11%, voor mbo-bbl gediplomeerden zakte het zelfs met 2,2%-punt naar 4% en voor hbo afgestudeerden met 1,3%-punt naar 6%. Dit is in lijn met de daling in de intredewerkloosheid wat in Figuur 1.4 zichtbaar was.

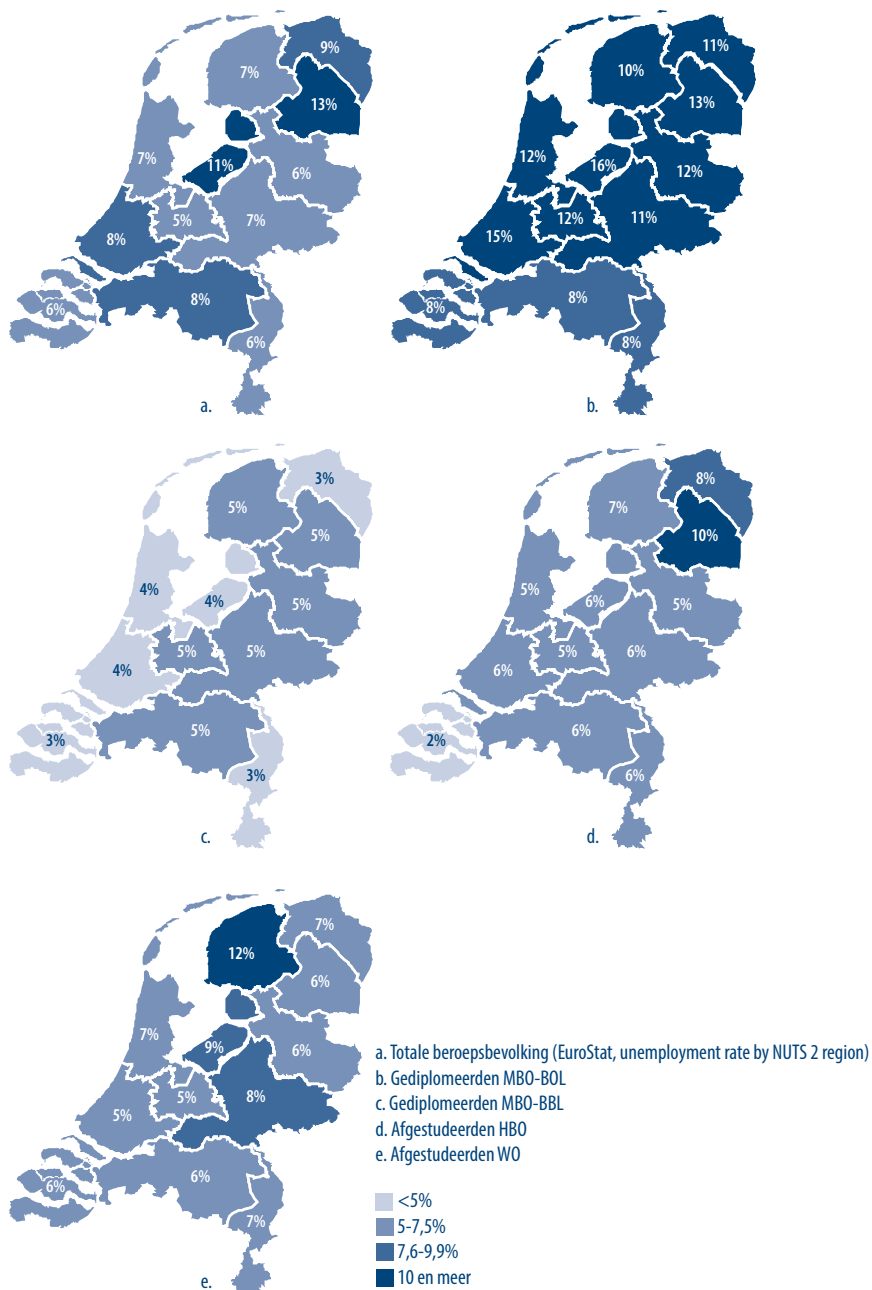
FIGUUR 1.5 Werkloosheid op moment van enquête, naar gevolgd opleidingstype (%)

De werkloosheid op enquêtemoment kan ook bekeken worden per provincie. Figuur 1.6a geeft de algemene werkloosheidscijfers onder de Nederlandse bevolking per provincie weer en de figuren 1.6b -1.6e de werkloosheid onder de recent gediplomeerden. Bij deze gegevens wordt uitgegaan van de provincie waarin de gediplomeerde op enquêtemoment woont, en niet waar hij of zij de opleiding heeft gevolgd. Hier is te zien dat voor de totale beroepsbevolking Drenthe de hoogste werkloosheid kent (13%) gevolgd door Groningen (9%). De laagste werkloosheid is in de provincie Utrecht (5%). Deze cijfers van de totale beroepsbevolking kunnen vervolgens vergeleken worden met de cijfers per onderwijstype. De werkloosheidspercentages per provincie zijn gepresenteerd voor gediplomeerden van het mbo-bol (Figuur 1.6b), mbo-bbl (Figuur 1.6c), het hbo (Figuur 1.6d) en het wo (Figuur 1.6e).

Voor gediplomeerden van het mbo-bol liggen de werkloosheidspercentages naast hoger dan het bbl (11% tegenover 4%) ook hoger dan de landelijke cijfers. De hoogste werkloosheid voor gediplomeerden van het mbo-bol is te vinden in Flevoland (16%), gevolgd door Zuid-Holland (15%) en Drenthe (13%). De provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg kennen in verhouding de minste werkloosheid voor mbo-bol gediplomeerden (8%). Voor gediplomeerden van het mbo-bbl is de werkloosheid het hoogst in Drenthe, Friesland, Overijssel, Noord-Brabant, Gelderland en Utrecht (alle 5%). De laagste werkloosheid is te vinden in de provincies Zeeland, Limburg en Groningen (3%). Het valt op dat de provincies met de meeste werkloosheid voor mbo-bbl gediplomeerden ongeveer gelijk opgaat met de landelijke cijfers, maar dat deze voor mbo-bol gediplomeerden een heel ander patroon laten zien. Terwijl de werkloosheidscijfers in de provincies Noord-Brabant en Limburg voor zowel de landelijke totalen als bbl-gediplomeerden vrij gemiddeld zijn, is het voor mbo-bol gediplomeerden hier het makkelijkst om werk te vinden. Daarentegen is het in de provincie Zuid-Holland erg moeilijk voor mbo-bol gediplomeerden om werk te vinden, terwijl voor zowel het mbo-bbl als de totale beroepsbevolking deze provincie vrij gemiddeld scoort met werkloosheidspercentages.

FIGUUR 1.6 Werkloosheid per provincie

Voor hbo afgestudeerden is te zien dat de werkloosheid iets lager is als die van de totale beroepsbevolking (6% tegenover 7%) en ook lager dan het mbo-bol (11%). Voor hbo afgestudeerden is de werkloosheid het hoogst in Drenthe (10%), gevolgd door Groningen (8%) en Friesland (7%). De laagste werkloosheid voor hbo afgestudeerden is te vinden in Zeeland (2%). Bij afgestudeerden van het hbo lijken de werkloosheidscijfers zich meer evenredig over de provincies te verdelen dan bij mbo-gediplomeerden, wat een indicatie geeft van een hogere mobiliteit onder de hbo afgestudeerden. Als de cijfers nader bekeken worden blijkt ook dat de helft (49%) van de mbo-gediplomeerden op enquêtemoment in dezelfde provincie woont als waar hij of zij de opleiding heeft gevolgd, terwijl bij de hbo-afgestudeerden slechts een kwart (26%) in dezelfde provincie woont als waar hij of zij gestudeerd heeft.

Tot slot laat Figuur 1.6e zien dat de werkloosheid onder de afgestudeerden van het wo het hoogst is in de Provincie Friesland (12%) gevolgd door Flevoland (9%) en het laagst is in de provincies Utrecht en Zuid-Holland (5%).

Tabel 1.3 laat de verdeling van de werkloosheid zien per onderwijsniveau, en waar mogelijk daarbinnen per sector. Ter vergelijking is onderaan de Tabel 1.3 per opleidingsniveau het gemiddelde werkloosheidspercentage op het enquêtemoment van 2014 toegevoegd. Hier is uit af te lezen dat ten opzichte van 2014 het grootste verschil zit bij mbo-bol niveau 2, waar de werkloosheid ten opzichte van 2014 met 5%-punt gedaald is naar 16%, gevolgd door mbo-bbl niveau 3 met een daling van 3%-punt. Bij andere onderwijsniveaus is ook een daling zichtbaar of zijn de scores gelijk gebleven ten opzichte van 2014. Alleen voor mbo-bol niveau 1 is er sprake van een toename in de werkloosheid van +2%-punt ten opzichte van 2014.

Binnen mbo-bol niveau 2 zitten de hoogste werkloosheidspercentages bij de sector Gezondheidszorg (18%), gevolgd door Landbouw (16%), Economie (15%) en als laatste Techniek (14%). Binnen mbo-bbl niveau 2 heeft de sector Gezondheidszorg juist de minste werkloosheid (4%), net zoals de sector Techniek (ook 4%). Hier komt de meeste werkloosheid voor bij gediplomeerden uit de sector Economie (9%), gevolgd door de sector Landbouw (7%). Bij mbo-bol niveau 3 komt de meeste werkloosheid voor bij de sector Economie (16%), gevolgd door Techniek (12%), Gedrag & Maatschappij (10%) en Landbouw (9%). De minste werkloosheid komt voor bij de sector Gezondheidszorg (5%). Ook bij het mbo-bbl niveau 3 komt werkloosheid het minste voor bij de sector Gezondheidszorg (2%), samen met de sector Techniek (2%). De meeste werkloosheid komt hier echter voor in de sector Gedrag & Maatschappij (6%), gevolgd door Economie (4%). Bij mbo-bol niveau 4 komt de meeste werkloosheid voor bij de sector Economie (10%), gevolgd door Gedrag & Maatschappij, Techniek en Landbouw (alle drie 7%). De minste werkloosheid komt voor bij de sector Gezondheidszorg (4%). Bij het mbo-bbl niveau 4 komt de meeste werkloosheid juist voor bij de sector Gedrag & Maatschappij (6%), gevolgd door de sector Economie (3%). De minste werkloosheid komt hier voor bij de sector Landbouw (0%), en de sectoren Gezondheidszorg en Techniek (respectievelijk 1% en 2%) zitten in het midden.

Bij het hbo is te zien dat de meeste werkloosheid voorkomt bij de sector Landbouw (8%), gevolgd door de sectoren Economie en Taal & Cultuur (beide 7%). Hierna komen de sectoren Techniek en Gedrag & Maatschappij (beide 6%), en als laatste Onderwijs (4%) en Gezondheidszorg (3%).

Tot slot zien we dat de sectoren Taal & Cultuur (12%) en Landbouw (10%) bij de afgestudeerden van het wo de hoogste werkloosheid kennen terwijl het de afgestudeerden van de sectoren Techniek, Gezondheidszorg en Onderwijs zijn die het minst in werkloosheid terecht komen.

TABEL 1.3 Werkloosheidscijfer op enquêtémoment per sector (%)

	BOL 1	BOL 2	BOL 3	BOL 4	BBL 1	BBL 2	BBL 3	BBL 4	HBO	WO
Landbouw	-	16	9	7	-	7	3	0	8	10
Techniek	-	14	12	7	-	4	2	2	6	3
Economie	-	15	16	10	-	9	4	3	7	5
Gezondheidszorg	-	18	5	4	-	4	2	1	3	3
Gedrag & Maatschappij	X	X	10	7	X	X	6	6	6	8
Taal & Cultuur	X	X	X	X	X	X	X	X	7	12
Onderwijs	X	X	X	X	X	X	X	X	4	4
Natuur										6
Recht										9
Totaal 2015	30	16	11	7	9	5	3	2	6	6
Totaal 2014	28	21	11	9	11	6	6	4	7	X

X = Sector niet beschikbaar bij het betreffende opleidingsniveau

- = Te weinig respondenten om percentages te kunnen presenteren

1.3.3 Arbeidsmarkt: dienstverband

Zodra na het behalen van het diploma een baan verworven is, is de kwaliteit van het dienstverband een belangrijke factor om de arbeidsmarktpositie van de gediplomeerden nader te beoordelen. In Tabel 1.4 is het aandeel gediplomeerden met een flexibele en een deeltijd aanstelling uitgezet per opleidingsniveau. Hierbij wordt een flexibele aanstelling gedefinieerd als uitzendkracht, oproepkracht e.d. of een tijdelijke aanstelling. Van een deeltijdaanstelling is sprake wanneer iemand een wekelijks arbeidsduur van 32 uur of minder heeft.

TABEL 1.4 Flexibele aanstelling en deeltijdaanstelling (%)¹¹

	BOL 1	BOL 2	BOL 3	BOL 4	BBL 1	BBL 2	BBL 3	BBL 4	HBO	WO
Flexibele aanstelling	83	75	71	68	20	37	27	23	63	62
Deeltijdaanstelling	77	63	67	56	43	36	48	47	39	21

Bij het mbo is een duidelijk verschil te zien op basis van het opleidingsniveau. In de regel geldt hoe hoger het niveau, hoe minder gediplomeerden een flexibele aanstel-

¹¹ Het aantal werkzame uren wordt vastgesteld zonder de uren die iemand in het kader van een (vervolg) opleiding op school doorbrengt.

ling hebben. De enige uitzondering hierop is mbo-bbl niveau 2, wat een hoger aandeel flexibele arbeidskrachten bevat dan mbo-bbl niveau 1. Ook bij deeltijdaanstellingen lijkt er sprake te zijn van ongeveer hetzelfde patroon. Hier is alleen tevens een uitzondering zichtbaar bij niveau 2, waar een deeltijdaanstelling minder vaak voorkomt dan bij niveau 3 (mbo-bol: respectievelijk 63% en 67%, mbo-bbl: respectievelijk 36% en 48%). Tevens is een duidelijk onderscheid tussen mbo-bol en mbo-bbl te maken. Bij het mbo-bol heeft tussen de 68% (niveau 4) en 83% (niveau 1) een flexibele aanstelling, tegenover tussen de 20% (niveau 1) en 37% (niveau 2) bij het mbo-bbl. Ook het aandeel met een deeltijdaanstelling is hoger bij het mbo-bol dan het mbo-bbl. Bij het mbo-bol ligt het aandeel gediplomeerden met een deeltijdaanstelling tussen de 56% (niveau 4) en de 77% (niveau 1), maar bij het mbo-bbl ligt dit aandeel tussen de 36% (niveau 2) en de 48% (niveau 3). Bij het hbo heeft 63% met een flexibele aanstelling, en het hbo scoort hierbij hoger dan het mbo-bbl maar lager dan het mbo-bol. Van de gediplomeerden van het hbo heeft 39% een deeltijdaanstelling, wat overwegend lager is dan het aandeel deeltijdaanstellingen bij het mbo. Het kleinste aandeel aan werkzame in deeltijd vinden we echter onder de afgestudeerden van het wo. Van hen is 'slechts' een op de vijf werkzaam in deeltijd maar werkt, vergelijkbaar met het hbo, rond 60% op basis van een flexibele aanstelling.

Wanneer we het aandeel werkende gediplomeerden met een deeltijd en een flexibele aanstelling uitzetten tegen de tijd, kan worden waargenomen dat het aandeel werkenden met een flexibele arbeidsrelatie is toegenomen. Voor mbo-bol gediplomeerden is het aandeel werkenden met een flexibele aanstelling in de afgelopen 10 jaar zelfs met 27%-punt toegenomen (van 44% in 2005 naar 71% in 2015). Ook voor hbo gediplomeerden (18%-punt, van 45% in 2005 naar 63% in 2015) en voor mbo-bbl gediplomeerden (10%-punt, van 19% in 2005 naar 29% in 2015) zijn het aantal flexibele aanstellingen toegenomen. Het aandeel gediplomeerden met een deeltijdaanstelling (< 33 uur per week) is ook toegenomen in de afgelopen 10 jaar. Ook hier is de meeste toename bij gediplomeerden van het mbo-bol te zien (van 45% in 2005 naar 60% in 2015), gevolgd door mbo-bbl (van 34% in 2005 naar 43% in 2015) en hbo (van 31% in 2005 naar 39% in 2015). Deze cijfers zijn ook in lijn met landelijke cijfers, waarin een groei van werkenden met een flexibele arbeidsrelatie en deeltijdwerkers te zien is.¹²

TABEL 1.5 Aantal uren werkzaam (%)*

	BOL 1	BOL 2	BOL 3	BOL 4	BBL 1	BBL 2	BBL 3	BBL 4	HBO	WO
1-11 u	16	10	10	7	3	1	1	1	4	2
12-24 u	37	27	31	23	16	14	22	14	16	7
25-32 u	24	26	26	25	25	20	26	32	19	12
33u of meer	23	38	34	45	57	64	52	53	61	79

*Het aantal werkzame uren wordt vastgesteld zonder de uren die iemand op of door school werkzaam is

¹² Gaalen, R. V., Goudswaard, A., Sanders, J., & Smits, W. (2013). Dynamiek op de Nederlandse arbeidsmarkt: de focus op flexibilisering. Centraal Bureau voor de statistiek.

Om meer inzicht te krijgen in het aantal uren dat een gediplomeerde werkzaam is, is in Tabel 1.5 het aandeel gediplomeerden dat werkzaam is in verschillende categorieën weergegeven. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen minder dan 12 uur, tussen de 12 en 24 uur, tussen de 24 en 32 uur en meer dan 32 uur werkzaam per week. Dit aandeel wordt ook per opleiding bekeken.

Uit Tabel 1.5 is af te lezen dat een deeltijdaanstelling van minder dan 12 uur het meeste voorkomt bij mbo-bol niveau 1 (16%), gevolgd door mbo-bol niveau 2 en 3 (beide 10%). Bij het mbo-bbl komt een deeltijdaanstelling van minder dan 12 uur het minst voor, met slechts 1% voor bbl niveau 2 tot en met bbl niveau 4 en 3% voor mbo-bbl niveau 1. Een aanstelling tussen de 12 en 24 uur komt tevens het meeste voor bij mbo-bol niveau 1 (37%), gevolgd door bol niveau 3 (31%) en 2 (27%). Deze klasse komt het minst voor bij het wo (7%), gevolgd door het bbl niveau 4 en niveau 2 (beide 14%). De klasse tussen de 25 en 32 uur is meer verdeeld over het mbo-bol en mbo-bbl. Deze deeltijdaanstelling komt het meeste voor bij gediplomeerden van mbo-bbl niveau 4 (32%), gevolgd door bol en bbl niveau 3 (26%). Het minst komt deze aanstelling voor bij het wo (12%) en hbo (19%). Een aanstelling van meer dan 33 uur komt het meeste voor bij afgestudeerden van het wo (79%), gevolgd door afgestudeerden van het bbl niveau 2 (64%) en het hbo (61%). Het minst komt deze aanstelling voor bij het mbo-bol niveau 1 (23%) en bol niveau 3 (34%).

Daarnaast is in Tabel 1.6 voor het aandeel gediplomeerden per deeltijdstelling aangegeven hoeveel procent graag meer uren zou willen werken. Van de afgestudeerden die tussen de 1 en 11 uur werkzaam zijn, wenst bijna tweederde (65%) meer uren te werken. Ook wil 59% van degene die tussen de 12 en 24 uur werkzaam zijn meer uren werken, en 44% van degene die tussen de 25 en 32 uur werken. Daarnaast wil nog 13% van de afgestudeerden die meer dan 33 uur werkzaam zijn meer uren werken. Dit brengt een soort 'verstopte werkloosheid' naar boven. Naast gediplomeerden die zonder baan zitten, zijn er werkenden die een stuk minder uren werken dan wat ze zouden willen. Van alle werkenden wenst namelijk een derde (34%) meer uren te werken dan wat ze nu doen.

TABEL 1.6 Aandeel gediplomeerden dat meer uren wil werken (%)*

Uren werkzaam:	BOL 1	BOL 2	BOL 3	BOL 4	BBL 1	BBL 2	BBL 3	BBL 4	Totaal
1-11u	73	63	71	62	37	70	60	71	65
12 – 24u	75	66	77	64	36	52	43	39	59
25 – 32u	63	52	57	49	28	44	36	26	44
33u of meer	34	17	14	10	16	17	12	10	13

* De vraag 'zou je meer uren willen werken' is niet gesteld aan hbo en wo afgestudeerden

Wanneer deze resultaten nader bekeken worden, valt op dat vooral de mbo-bol gediplomeerden graag meer uren willen werken. Bij elke urenklasse willen meer mbo-bol gediplomeerden meer uren werken dan mbo-bbl gediplomeerden, met uitzondering van de hoogste urenklasse waar gemiddeld 14% van de mbo-bbl gediplomeerden meer uren wilt werken tegenover gemiddeld 13% van de mbo-bol gediplomeerden. Wanneer deze resultaten vervolgens per niveau worden bekeken is zoals verwacht te zien dat hoe meer uren

iemand werkzaam is, hoe minder vaak deze meer uren wilt werken. De enige uitzondering hierop is de urenklasse tussen de 12 en 24 uur bij het mbo-bol. Hier willen meer jongeren meer uren werken (gemiddeld 69%) dan bij de urenklasse 1 tot 11 uur (gemiddeld 65%). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat in deze urenklasse jongeren werkzaam zijn die niet meer uren kunnen werken door persoonlijke of werk gerelateerde omstandigheden, en ze daarom ook minder de behoefte hebben om meer uren te werken.

Behalve vanuit het opleidingsniveau en opleidingssector kunnen we ook het dienstverband bekijken vanuit de branche waarin men werkzaam is. In Tabel 1.7 staat het aandeel werkende mbo gediplomeerden per branche weergegeven dat in deeltijd werkt, plus het aandeel deeltijders dat graag meer uren zou willen werken. Hier is uit af te lezen dat in de branche Gezondheids- en Welzijnzorg de meeste deeltijders werken (85%), gevolgd door Overige Dienstverlening (68%) en Onderwijs (66%). Ook bij Cultuur, Sport en Recreatie (65%), Logies, Maaltijd- en Drankverstrekking (55%) en Groot- en detailhandel; reparatie van auto's (54%) werken meer dan de helft van de gediplomeerde mbo'ers minder dan 33 uur per week. De minste deeltijders zijn te vinden in de branche Bouwnijverheid (12%).

TABEL 1.7 Aandeel ongewenste deeltijders (mbo) per branche (%)*

Branche	Aandeel deeltijd (< 33 uur)	Deeltijders die meer uren willen werken*
Landbouw, bosbouw en visserij	20	54
Industrie	18	45
Bouwnijverheid	12	48
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	54	59
Vervoer en opslag	38	65
Logies-, maaltijd- en drankverstrekking	55	59
Informatie en communicatie	36	48
Financiële instellingen	39	38
Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	40	50
Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	36	59
Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	17	40
Onderwijs	66	61
Gezondheids- en welzijnzorg	85	46
Cultuur, sport en recreatie	65	72
Overige dienstverlening	68	68

* De vraag 'zou je meer uren willen werken' is niet gesteld aan hbo en wo afgestudeerden

Vervolgens is gekeken naar het aandeel deeltijders dat graag meer uren zou willen werken, oftewel de ongewenste deeltijders.¹³ Hier is te zien dat bij de branche Cultuur, Sport en Recreatie (72%) de meeste deeltijders meer uren zou willen werken, gevolgd door Overige Dienstverlening (68%), Vervoer en Opslag (65%) en Onderwijs (61%). Ook

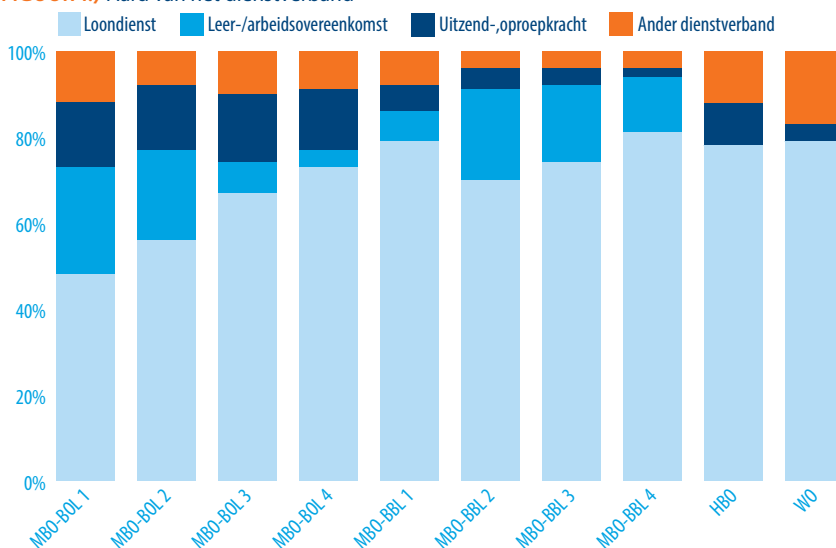
¹³ Hierbij moet er rekening mee gehouden worden dat de sectoren op het meetmoment in 2015 nog last kunnen ondervinden van de recente economische crisis.

bij Verhuur van Roerende Goederen en Overige Zakelijke Dienstverlening, Logies-, Maaltijd- en Drankverstrekking en Groot- en detailhandel; Reparatie van Auto's (alle drie 59%) zitten veel ongewenste deeltijders. De minst ongewenste deeltijders zitten in Financiële instellingen (38%). Ook in Openbaar bestuur, Overheidsdiensten en Verplichte Sociale Verzekeringen (40%) zitten relatief weinig ongewenste deeltijders.

Tot slot van deze paragraaf staan we kort stil bij de aard van het dienstverband dat de werkenden op het moment van enquêtering hebben (zie Figuur 1.7). Er wordt hierbij onderscheid gemaakt tussen vijf typen dienstverbanden: a) leer-/arbeidsovereenkomst, b) uitzend- of oproepkracht, c) loondienst, d) werkzaam in bedrijf van ouders/partner en e) eigen bedrijf/freelancer. In totaal werkt 1% bij de ouders of partner in het bedrijf en heeft 4% een eigen bedrijf of werkt freelance.¹⁴ Deze twee groepen worden vanwege de lage percentages en typerende sectoren samengevoegd onder "ander dienstverband". Daarnaast valt bij de wo-afgestudeerden ook de categorie 'ik volg een promotietraject' onder 'ander dienstverband'.

FIGUUR 1.7 Aard van het dienstverband

Werkzaam zijn in loondienst komt het vaakst voor: tussen de 70% en 80%. Onder de gediplomeerden van het mbo kent daarnaast zo'n 13% een leer-/arbeidsovereenkomst. Het vaakst komt dit type arbeidsovereenkomst voor bij de gediplomeerden van het mbo-bol niveau 1 (25%). Dit laat zien dat deze jongeren ondanks dat ze zich op de arbeidsmarkt aanbieden vaak met vervolgotraining bezig zijn. Dit geldt ook voor de gediplomeerden van het mbo-bbl niveau 2 en 3 welke relatief vaak een vervolgotraining in het mbo-bbl volgen. Van de mbo-bol gediplomeerden is daarnaast gemiddeld zo'n 15% werkzaam als uitzendkracht, terwijl dit bij de gediplomeerden van het mbo-bbl en de

¹⁴ Voor meer informatie over zelfstandigen, zie Tabel 9 in de Statistische Bijlage.

afgestudeerden van het hoger onderwijs in de regel duidelijk minder vaak voorkomt. De uitzondering is daarbij het hbo waar zo'n 10% van de werkzame afgestudeerden als uitzend-/oproepkracht werkzaam is. Tot slot laten de onderliggende data zien dat een op de acht afgestudeerden (12%) van het wo met een promotietraject bezig is.

Wanneer de verschillende dienstverbanden tegenover het aantal werkzame uren gezet worden (zie tabel 1.8), valt meteen op dat de mbo en hbo gediplomeerden die werkzaam zijn in loondienst ook het vaakst meer dan 32 uur werken (46%). De gediplomeerden in loondienst hebben vervolgens relatief vaak een 12-24-urige werkweek (24%), gevolgd door 25-32 uur (20%) en 10% is minder dan 12 uur werkzaam. Een derde van de gediplomeerden met een leer-/arbeidsovereenkomst heeft een werkweek van meer dan 32 uur (34%), maar een werkweek van 25 tot 32 uur komt vaker voor (43%).¹⁵ Een werkweek van 1 tot 11 uur komt bij een leer/arbeidsovereenkomst nauwelijks voor (1%). De uitzend- en oproepkrachten werken het vaakst meer dan 33 uur per week (33%), gevolgd door tussen de 12 en 24 uur (28%). Tussen de 25 en de 32 uur komt het minst vaak voor (18%). Degene die in een ander dienstverband werken, werken relatief vaak meer dan 33 uur (40%).

TABEL 1.8 Dienstverband en werkzaam in urenklasse (%): mbo en hbo

	Werkzaam in urenklasse				Totaal
	1 -11 u	12 – 24 u	25- 32 u	33u of meer	
Loondienst	10	24	20	46	100
Leer/arbeidsovereenkomst	1	22	43	34	100
Uitzend-, oproepkracht	21	28	18	33	100
Ander dienstverband	22	19	19	40	100

1.3.4 Arbeidsmarkt: aansluiting werk-opleiding

De aansluiting tussen de huidige functie en opleiding bepaald in een belangrijke mate het succes van de loopbaan. Hoewel de breedte van opleidingen sterk verschilt, zal in de regel de aansluiting beter zijn als de functie qua inhoud en niveau dicht bij de gevolgde opleiding ligt. In andere woorden, er mag aangenomen worden dat tijdens de studie verworven kennis en vaardigheden beter tot hun recht komen in beroepen die ook aansluiten bij deze studie. Om deze aansluiting te kunnen beoordelen is de match tussen de opleiding en de huidige functie in vier groepen verdeeld:

- werkzaam in een functie die zowel qua niveau als qua richting bij de gevolgde opleiding past (kerndomein);
- werkzaam in een functie die qua niveau bij de opleiding past maar niet qua richting (horizontale mismatch);
- werkzaam in een functie die qua niveau onder het niveau van de opleiding ligt maar die wel qua richting bij de opleiding past (verticale mismatch);
- werkzaam in een functie die zowel qua niveau als qua richting niet bij de opleiding past (dubbele mismatch).

¹⁵ Uren op school worden niet als werkuren gezien.

In Tabel 1.9 staat de verdeling van de gediplomeerden over de vier groepen weergegeven. Hieruit valt af te lezen dat hbo afgestudeerden het vaakst werkzaam zijn in hun kerndomein (64%). Tevens zijn gediplomeerden van het mbo-bbl vaker werkzaam in hun kerndomein (63%) dan de gediplomeerden van het mbo-bol (58%). Er is echter wel veel verschil tussen de niveaus van het mbo te zien. De gediplomeerden van het bbl niveau 4 zijn het vaakst werkzaam in hun kerndomein (77%), gevolgd door mbo-bbl niveau 3 (66%). Vervolgens scoort mbo-bol niveau 4 relatief hoog (61% werkzaam in hun kerndomein). Onder de afgestudeerden van het wo vindt iets meer dan de helft een baan in het kerndomein (55).

Een functie die zowel niet op het niveau als op de richting van de gevolgde opleiding aansluit (dubbele mismatch) komt het vaakst voor bij bbl niveau 1 (36%), gevolgd door bol niveau 1 (28%). Uit deze cijfers blijkt dat de niveau 1 opleidingen terecht niet als een startkwalificatie betiteld worden. Een dubbele mismatch komt het minst voor bij bbl niveau 3 (10%) en 4 (6%). Hbo afgestudeerden met 11% en de afgestudeerden van het wo (15%) kennen ook relatief weinig werkzame gediplomeerden met dubbele mismatches maar ook hier is meer dan een op de tien werkzame afgestudeerden in een functie terecht gekomen die zowel qua niveau als qua richting niet bij de opleiding past. Werkzaam zijn in een functie onder het niveau maar binnen het eigen opleidingsdomein (verticale mismatch) van de gediplomeerde komt het vaakst voor bij gediplomeerden van wo masteropleidingen (20%). Tevens komt dit vaak voor bij mbo-bbl niveau 3 (19%) en bbl niveau 1 (17%). De minste verticale mismatches komen voor bij mbo-bol niveau 2 (8%) en 4 (5%). Onder de afgestudeerden van het hbo heeft 12% een functie onder zijn of haar niveau.

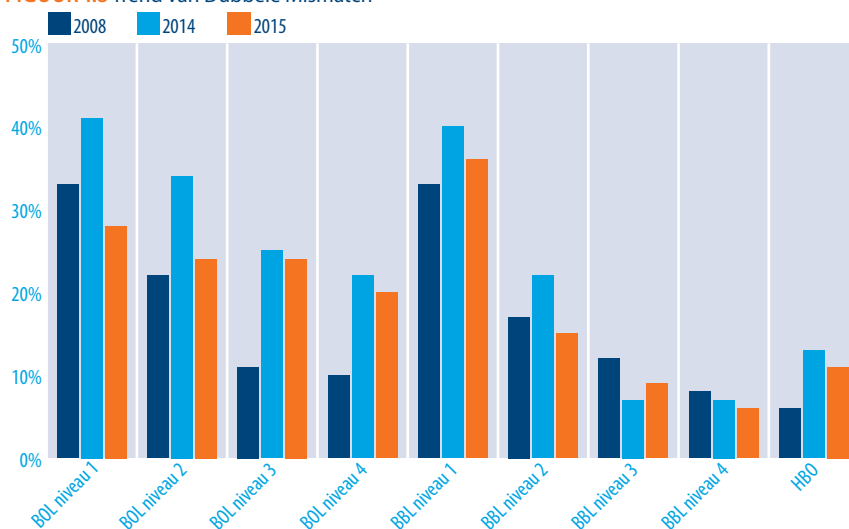
TABEL 1.9 Aansluiting huidige functie naar niveau en richting (%)

	Kerndomein	Horizontale mismatch	Verticale mismatch	Dubbele mismatch
BOL Totaal	58	13	7	22
BOL niveau 1 Totaal	40	21	11	28
BOL niveau 2 Totaal	53	15	8	24
BOL niveau 3 Totaal	56	10	10	24
BOL niveau 4 Totaal	61	13	5	20
BBL Totaal	63	9	15	13
BBL niveau 1 Totaal	31	16	17	36
BBL niveau 2 Totaal	59	12	14	15
BBL niveau 3 Totaal	66	6	19	10
BBL niveau 4 Totaal	77	8	10	6
HBO Totaal	64	14	12	11
WO Totaal	55	10	20	15

Een functie buiten het vakgebied van de opleiding (horizontale mismatch) komt het meest voor bij mbo-bol niveau 1 gediplomeerden (21%). Dit wordt gevolgd door mbo-bbl niveau 1 (16%) en bol niveau 2 (15%). De minste werkzame buiten hun vakgebied (maar op het eigen niveau) zijn te vinden bij mbo-bbl niveau 4 (8%) en niveau 3 (6%). Het hbo scoort met 14% een gemiddeld aandeel werkenden buiten hun opleidingsrichting. Onder de afgestudeerden van het wo is dit 10%.

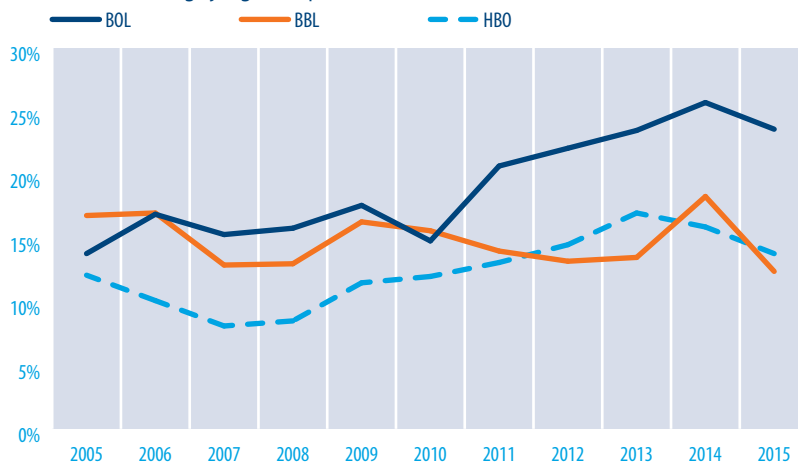
De dubbele mismatch is de meest ongewenste variant van de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de huidige functie. Het is interessant om kort stil te staan bij de vraag of de recente economische crisis naast een oplopend werkloosheidspercentage ook vaker tot een dubbele mismatch qua aansluiting heeft geleid. In Figuur 1.8 is de trend van de dubbele mismatch voor de werkzame gediplomeerden van het mbo en de afgestudeerden van het hbo weergegeven voor 2008, 2014 en 2015. Het is duidelijk zichtbaar dat het aandeel werkzame gediplomeerden met een dubbele mismatch van 2008 tot 2014 gestegen is. Met uitzondering van mbo-bbl niveau 3 en mbo-bbl niveau 4 vinden we bij alle niveaus dat in 2008 het percentage werkzame gediplomeerden met een dubbele mismatch aanzienlijk lager ligt dan in 2014. Dit duidt erop dat de economische crisis niet alleen ertoe heeft geleid dat de recent gediplomeerden en afgestudeerden een hogere kans op werkloosheid hebben, maar indien ze werk vinden, dienen ze ook vaker met werk genoeg te nemen dat zowel qua niveau als qua richting niet bij de gevolgde opleiding past. Ook is zichtbaar dat in 2015 er een daling is ten opzichte van 2014. Met uitzondering van mbo-bbl niveau 3, is het aandeel werkenden met een dubbele mismatch in 2015 ten opzichte van 2014 al gedaald (-2%-punt in totaal). Dit is in lijn met de dalende intredewerkloosheid (zie Figuur 1.4) en werkloosheid op enquête-moment (zie Figuur 1.5).

FIGUUR 1.8 Trend van Dubbele Mismatch

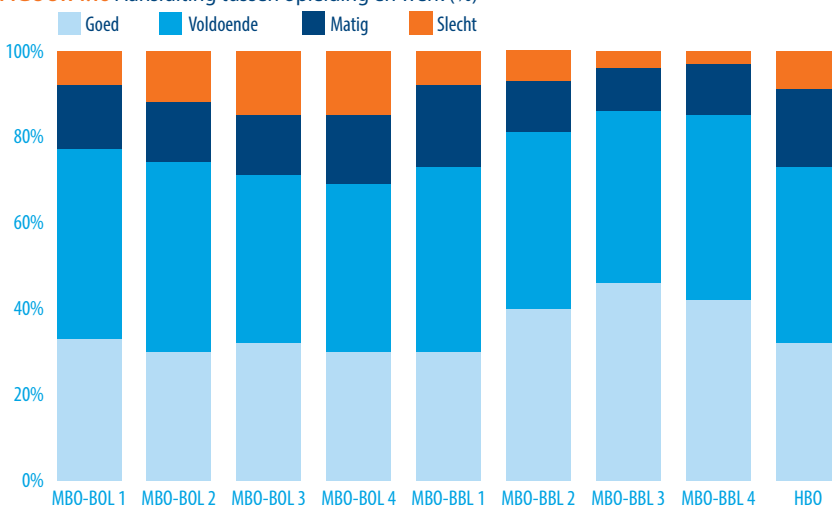

Zowel werkloze gediplomeerden als gediplomeerden met een dubbele mismatch in hun huidige functie hebben een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt. In Figuur 1.9 is te zien dat na 2008 een toename in het aandeel jongeren met zo'n positie te zien is. In totaal is het aandeel tussen 2008 en 2014 met 5,9%-punt gestegen. Na 2008 is vooral bij gediplomeerden van een mbo-bol opleiding een sterke stijging in het aandeel te zien (+7,8%-punt). In lijn met bovenstaande resultaten lijkt zich na 2014 weer een daling in te zetten in het percentage.

FIGUUR 1.9 Percentage jongeren op de arbeidsmarkt: werkloos of dubbele mismatch

FIGUUR 1.10 Aansluiting tussen opleiding en werk (%)

Als aanvulling op deze objectieve indicatoren is de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt ook vastgesteld door middel van een meer subjectieve manier, namelijk door de respondenten te vragen hoe tevreden ze zelf zijn over de aansluiting tussen hun functie en de door hun gevolgde opleiding (zie Figuur 1.10). In totaal vindt 35% van de mbo en hbo gediplomeerden dat deze aansluiting goed is, en 41% vindt deze aansluiting voldoende. Vervolgens beoordeelt 15% deze aansluiting als matig en 9% als slecht.

Gediplomeerden van mbo-bbl niveau 3 beoordelen hun aansluiting het vaakst als goed (47%), gevolgd door mbo-bbl niveau 4 (42%) en niveau 2 (40%). De beoordeling voldoende wordt het vaakst gegeven door gediplomeerden van mbo-bol niveau 1 en 2 (beide 44%), gevolgd door mbo-bbl niveau 1 en 4 (beide 43%). De aansluiting wordt het vaakst als matig beoordeeld door de gediplomeerden van het mbo-bbl niveau 1 (19%) en de afgestudeerden van het hbo (18%). Een aansluiting die als ronduit slecht wordt ervaren komt het vaakst voor bij het mbo-bol niveau 3 en 4 (15%). Overwegend kan gesteld worden dat mbo-bbl gediplomeerden tevredener zijn dan mbo-bol gediplomeerden. Bij het mbo-bbl vindt 83% van de gediplomeerden de aansluiting voldoende tot goed, en bij het mbo-bol 68%. Afgestudeerden van het hbo zitten hierbij iets boven het mbo-bol: 72% beoordeelt de aansluiting voldoende of goed.

1.3.5 Arbeidsmarkt: salaris

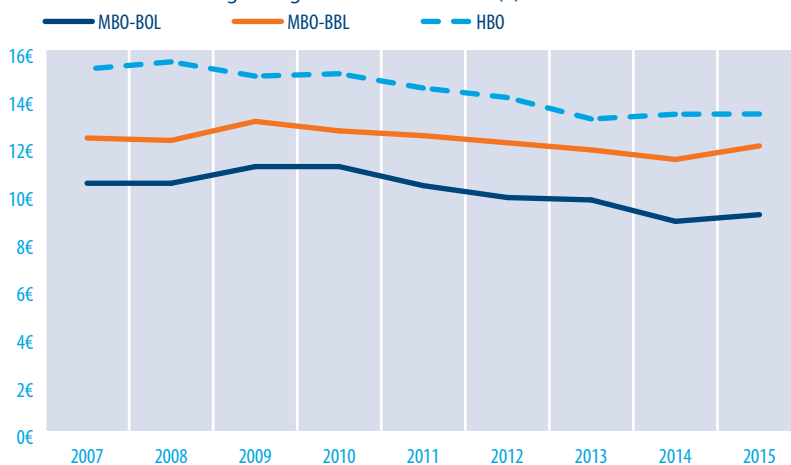
Een andere belangrijke indicator van het succes van een opleiding en de start op de arbeidsmarkt is het salaris van de starters. De beloning van de gediplomeerden kan alleen geïnterpreteerd worden in de bredere context van de economische situatie en landelijke uurlonen. Daarom geeft Figuur 1.11 de voor inflatie gecorrigeerde bruto uurlonen tussen 2007 en 2015 weer. De invloed van de economische crisis op de uurlonen is zichtbaar: Stagneerde of steeg het uurloon voor de crisis nog, vanaf 2008-2009 is een duidelijke daling in de uurlonen zichtbaar. In 2015 lag het bruto uurloon tussen de 9 (mbo-bol) en 13 (hbo) euro, tegenover tussen de 11 euro (mbo-bol) en 15 euro (hbo) in 2009. Naast een daling van gemiddeld 2 euro per uur voor alle opleidingstypen, zijn de inkomens ook dichter bij elkaar komen te liggen. De verschillen in beloning van hbo-afgestudeerden en mbo-bbl gediplomeerden zijn kleiner geworden in de afgelopen jaren. Het verschil in beloning tussen mbo-bbl en mbo-bol werd juist groter. Dit blijkt tevens uit nadere analyses.

In Tabel 1.10 is het bruto uurloon, maandloon en aantal werkzame uren per week van alle gediplomeerden per opleidingsniveau weergegeven. Voor zowel het mbo-bol als het mbo-bbl geldt in de regel dat hoe hoger het behaalde opleidingsniveau is, hoe hoger zowel het uur- als maandloon is. Gemiddeld is het uurloon van mbo-bol gediplomeerden lager (€9,08) dan het uurloon van mbo-bbl gediplomeerden (€11,97).¹⁶ Hbo afgestudeerden hebben een relatief hoog uurloon (€13,31), maar deze ligt lager dan bij

¹⁶ Eerder onderzoek heeft aangetoond dat het verschil in salaris tussen de afgestudeerden van de twee MBO leerwegen ten minste gedeeltelijk verklaard kan worden door a) persoonlijke kenmerken (leeftijd, geslacht, etniciteit, sociale achtergrond en woonregio), b) gevolgde opleiding (sector, niveau, afstudeercijfer) en c) baan karakteristieken.

mbo-bol niveau 4 gediplomeerden (€13,94). Het uurloon van wo afgestudeerden ligt nog het hoogste (€17,52). Ook het maandloon is voor mbo-bbl gediplomeerden hoger (€1.726) dan mbo-bol gediplomeerden (€1.133), maar ook het gemiddeld aantal uren is hoger onder bbl (33,8) dan bol gediplomeerden (29,0). Afgestudeerden van het hbo hebben ook een relatief hoog maandloon (€1.885), maar ook deze is lager dan bij gediplomeerden van het mbo-bbl niveau 4. Het aantal uren per week is wel hoger dan dat van mbo-bbl niveau 4 gediplomeerden (34,6 versus 33,6). Wo afgestudeerden hebben tevens het hoogste maandloon (€2.509), maar werken daarbij ook de meeste uren (36,7).

FIGUUR 1.11 Voor inflatie gecorrigeerde bruto uurlonen (€)

TABEL 1.10 Bruto uurloon (€), bruto maandloon (€) en aantal werkzame uren per week

	Uurloon	Maandloon	Aantal uren
MBO-BOL 1	6,39	663	24,0
MBO-BOL 2	7,47	914	28,4
MBO-BOL 3	9,04	1.068	27,8
MBO-BOL 4	9,82	1.270	30,2
MBO-BBL 1	10,26	1.464	33,0
MBO-BBL 2	10,36	1.562	35,2
MBO-BBL 3	12,51	1.749	32,8
MBO-BBL 4	13,94	2.010	33,6
HBO	13,31	1.885	34,6
WO	17,52	2.509	36,7

Behalve per opleidingsniveau kan het uurloon ook per branche waarin men werkzaam is worden bekeken. In Tabel 1.11 is het bruto uurloon en het aantal werkzame uren per branche weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen het mbo en het hbo, aangezien per branche het aandeel hbo- of mbo gediplomeerden dat hierbinnen werkzaam is sterk kan verschillen. Uit Tabel 1.11 kan afgelezen worden dat de hoogste

uurlonen bij mbo-gediplomeerden te vinden zijn in de Productie en Distributie van en Handel in Elektriciteit, Aardgas, Stoom en Gekoelde lucht (€12,8), gevolgd door Winning van Delfstoffen (€12,7), Gezondheids- en Welzijnszorg (€12,5) en Winning en Distributie van Water, Afval- en Afvalwaterbeheer en Sanering (€12,4). Bij hbo afgestudeerden is eenzelfde patroon zichtbaar. Ook hier bevinden de hoogste uurlonen zich in de branches Productie en Distributie van en Handel in Elektriciteit, Aardgas, Stoom en Gekoelde lucht (€14,9), Winning van Delfstoffen (€14,2) en Gezondheids- en Welzijnszorg (€14,2).

TABEL 1.11 Bruto uurloon (€) en aantal uren werkzaam per week per branche

Branche	MBO		HBO	
	Bruto uurloon	Aantal uren	Bruto uurloon	Aantal uren
Landbouw, bosbouw en visserij	9,1	40,0	13,0	39,5
Winning van delfstoffen	12,7	40,8	14,2	40,9
Industrie	11,9	36,7	13,9	37,8
Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	12,8	37,5	14,9	38,9
Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	12,4	40,0	14,0	38,1
Bouwnijverheid	10,5	39,3	13,5	39,7
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	8,5	30,5	12,1	35,0
Vervoer en opslag	10,6	36,9	13,9	36,6
Logies-, maaltijd- en drankverstrekking	7,9	30,2	10,4	33,2
Informatie en communicatie	9,5	33,4	13,7	37,7
Financiële instellingen	10,6	33,8	13,5	36,6
Verhuur van en handel in onroerend goed	10,9	36,1	12,8	36,7
Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	9,7	33,9	12,6	37,0
Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	10,2	32,5	12,4	37,1
Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	12,2	37,0	14,1	34,5
Onderwijs	10,1	28,6	13,8	30,6
Gezondheids- en welzijnszorg	12,5	25,9	14,2	27,4
Cultuur, sport en recreatie	8,7	27,8	11,2	30,5
Overige dienstverlening	7,6	28,7	12,9	30,9
Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik	7,2	22,9	8,0	29,1

Bij het hbo haalt vervolgens ook de sector Openbaar Bestuur, Overheidsdiensten en Verplichte Sociale Verzekeringen nog een relatief hoog uurloon (€14,1). Zoals verwacht liggen de uurlonen bij het hbo wel hoger dan bij het mbo. De laagste uurlonen binnen het mbo zitten in de sectoren Huishoudens als Werkgever (€7,2), gevolgd door Overige Dienstverlening (€7,6) en Logies-, Maaltijd- en Drinkverstrekking (€7,9). De laagste uurlonen bij het hbo zitten ook in de sector Huishoudens als Werkgever (€8,0), maar worden hierna gevolgd door Logies-, Maaltijd- en Drinkverstrekking (€10,4) en Cultuur,

Sport en Recreatie (€11,2). De meeste uren zijn bij mbo gediplomeerden te vinden in de sectoren Winning van Delfstoffen (40,8 uur), Landbouw, Bosbouw en Visserij (40,0 uur) en Winning en Distributie van Water; Afval- en Afvalwaterbeheer en Sanering (ook 40,0 uur). Bij hbo gediplomeerden zijn tevens in de branches Winning van Delfstoffen (40,9 uur) en Landbouw, Bosbouw en Visserij (39,5 uur) de meeste uren te vinden, maar ook in de Bouwnijverheid (39,7 uur). De minste uren voor mbo gediplomeerden zitten bij Huishoudens als werkgever (22,9 uur), Gezondheids- en Welzijnzorg (25,9 uur) en Cultuur, Sport en Recreatie (27,8 uur). Bij het hbo hebben dezelfde drie sectoren de minste arbeidsuren, alleen in een andere volgorde. Daar zijn de minste arbeidsuren te vinden in de sector Gezondheids- en Welzijnzorg (27,4 uur), gevolgd door Huishoudens als werkgever (29,1 uur) en Cultuur, Sport en Recreatie (30,5 uur).

Een gemiddeld maandloon is samengesteld uit het bruto uurloon en het aantal uren dat iemand werkzaam is. Het is daarom ook niet verassend dat de hoogste maandlonen bij het mbo liggen bij de Winning en Distributie van Water (€2139) en Productie en Distributie van en Handel in Elektriciteit, Aardgas, Stoom en Gekoelde lucht (€2081), en de laagste bij Huishoudens als werkgever (€731) en Overige Dienstverlening en Cultuur, Sport en Recreatie (beide branches €965). Bij het hbo liggen de hoogste inkomens bij de Winning van Delfstoffen (€2506) en Winning en Distributie van Water (€2337), en de laagste, net als bij het mbo, bij Huishoudens als werkgever (€979) en Cultuur, Sport en Recreatie (€1381).

1.3.6 Arbeidsmarkt: tevredenheid met werk

Hoewel alle besproken onderdelen een belangrijke indicator zijn van het succes van de opleiding en de startersfunctie, is de tevredenheid van de schoolverlaters met hun huidige functie misschien nog wel het belangrijkste. Deze tevredenheid wordt gemeten op twee indicatoren, namelijk de algemene tevredenheid met de huidige functie en de tevredenheid met carrièreperspectieven die de functie biedt. Voor het mbo en het hbo samen is 67% tevreden met de huidige functie. Daarnaast vindt 51% dat hun huidige functie goede carrièreperspectieven biedt. De resultaten per opleidingsniveau zijn weergegeven in Tabel 1.12. Hbo afgestudeerden zijn overwegend het meest tevreden met hun huidige functie: tweederde (66%) is tevreden met zijn of haar huidige functie en nog eens 57% vindt dat zijn of haar huidige functie goede carrièreperspectieven biedt. Binnen het mbo zijn bbl gediplomeerden net iets tevredener over hun huidige functie (68%) dan bol gediplomeerden (66%). Voornamelijk de gediplomeerden van het mbo-bbl niveau 3 en niveau 4 zijn erg tevreden (70%), en ook de gediplomeerden van het mbo-bbl niveau 2 scoren op dit aspect hoog (68%). Met betrekking tot de carrièreperspectieven zijn gediplomeerden van mbo-bol en mbo-bbl net zo tevreden: bij beide opleidingen is de helft (49%) van mening dat hun functie goede carrièreperspectieven biedt. Binnen het mbo zijn vooral mbo-bbl niveau 4 (53%) en niveau 3 (52%) bovengemiddeld tevreden.

TABEL 1.12 Tevredenheid met huidige functie en carrièreperspectieven naar opleiding (%)

	BOL 1	BOL 2	BOL 3	BOL 4	BBL 1	BBL 2	BBL 3	BBL 4	HBO
Tevreden met functie	61	66	65	66	58	68	70	70	66
Goede carrièreperspectieven	47	48	48	50	27	48	52	53	57

Het is daarnaast interessant om te zien hoe de tevredenheid met de huidige functie en de beoordeling van de carrièreperspectieven zich verhoudt tot het aantal uren dat iemand werkzaam is. Daarom zijn in Tabel 1.13 deze twee factoren tegenover elkaar afgezet. Hieruit is duidelijk af te lezen dat hoe meer uren iemand werkzaam is, hoe tevredener diegene met de huidige functie is en hoe beter de carrièreperspectieven beoordeeld worden. Zo is bij de gediplomeerden die minder dan 12 uur werkzaam zijn 58% tevreden over de huidige functie, en dit loopt op naar 62% (12-24 uur), 69% (24 – 32 uur) en 70% (meer dan 32 uur). Hoewel de carrièreperspectieven structureel lager beoordeeld worden, is ook zichtbaar dat de beoordeling hiervan oploopt van 30% bij minder dan 12 uur, tot 39% (12-24 uur), 50% (24-32 uur) en uiteindelijk 58% bij meer dan 32 uur. Hieruit blijkt dat hoe meer uren de respondent werkt, hoe tevredener deze is over de huidige functie en de carrièreperspectieven.

TABEL 1.13 Tevredenheid met huidige functie en carrièreperspectieven naar urenklasse (%)

	Werkzaam in urenklasse			
	< 12	12 - 24	24 - 32	> 32
Tevreden met functie	58	62	69	70
Goede carrièreperspectieven	30	39	50	58

Deze twee tevredenheidsvragen zijn vervolgens ook bekeken in combinatie met meer uren willen werken (zie Tabel 1.14). Hier is duidelijk zichtbaar dat de meerderheid van de gediplomeerden die tevreden zijn met hun huidige functie niet meer uren willen werken (70%), evenals bij degene die van mening zijn goede carrièreperspectieven te hebben (71%). Dit lijkt erop te duiden dat meer uren willen werken samenhangt met een mindere tevredenheid met betrekking tot de huidige functie en de carrièreperspectieven.

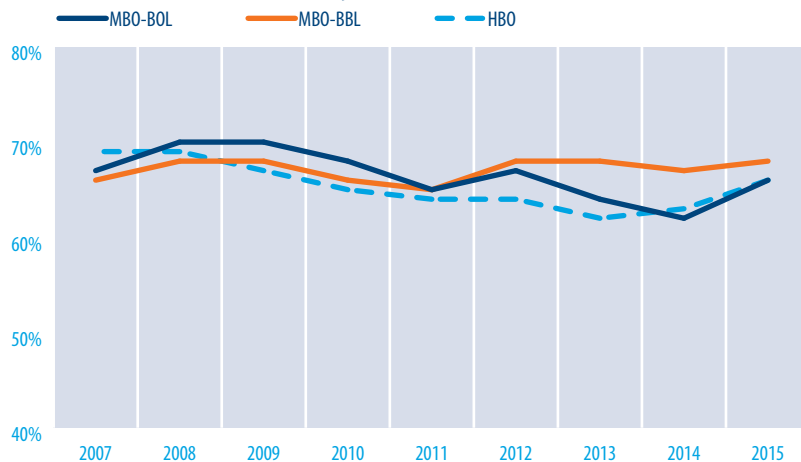
TABEL 1.14 Tevredenheid met huidige functie en carrièreperspectieven naar meer uren willen werken (%)

	Meer uren willen werken	
	Ja	Nee
Tevreden met functie	30	70
Goede carrièreperspectieven	29	71

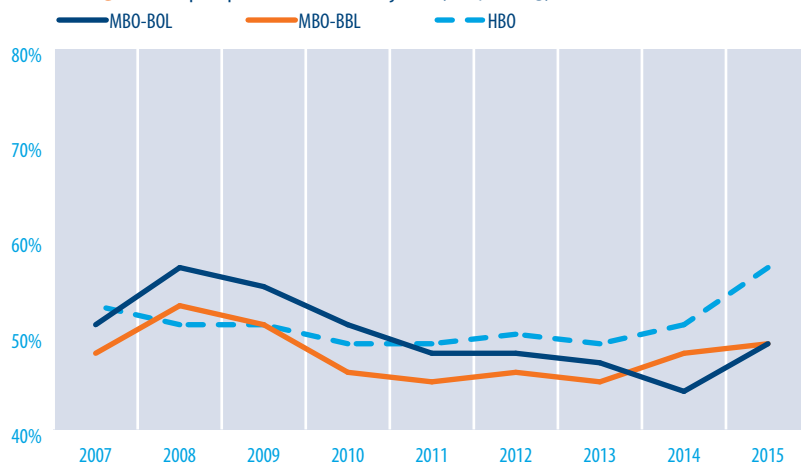
De tevredenheid met de huidige functie en de beoordeling van de carrièreperspectieven zijn ook over de tijd weergegeven in Figuur 1.12 en 1.13. Het is zichtbaar dat tijdens de economische crisis zowel de tevredenheid met de huidige functie als de carrièreperspectieven negatiever beoordeeld werden. In 2014 is de tevredenheid met de huidige functie met 8%-punt gedaald ten opzichte van 2008 voor het mbo-bol, met 6%-punt voor het hbo en met 1%-punt voor het mbo-bbl. Ook de carrièreperspectieven worden in dezelfde periode negatiever beoordeeld. In 2014 is het aandeel werkzame gediplomeerden dat hun huidige functie goede carrièreperspectieven vindt bieden lager dan in 2008 voor zowel het mbo-bol als het mbo-bbl: Voor het mbo-bol met 12%-punt en

voor het mbo-bbl 5%-punt. De beoordeling van hbo afgestudeerden over hun huidige functie is meer stabiel gebleven van 2008 tot 2014.

FIGUUR 1.12 Tevreden functie over de jaren (2007 – 2015)

FIGUUR 1.13 Carrièreperspectieven over de jaren (2007 – 2015)

Net zoals in de andere figuren besproken lijkt in 2015 een nieuwe trend in te zetten, waarbij de beoordeling van gediplomeerden weer positiever wordt. In 2015 is de tevredenheid met de huidige functie 4%-punt toegenomen ten opzichte van 2014 voor mbo-bol gediplomeerden, met 3%-punt voor hbo gediplomeerden en met 1%-punt voor mbo-bbl gediplomeerden. Ook de carrièreperspectieven worden optimistischer bekeken: Bij het mbo-bol is het aandeel gediplomeerden dat hun huidige functie goede carrièreperspectieven vindt bieden met 5%-punt gestegen, bij het hbo 6%-punt en bij

het mbo-bbl 1%-punt ten opzicht van 2014. In lijn met de andere resultaten lijkt het negatieve effect van de economische crisis op de beoordeling van starters te keren.

1.4 Oordeel over gevolgde opleiding

Nadat de arbeidsmarktsituatie van de gediplomeerden is bekeken, wordt er nu ingegaan op de beoordeling van de opleiding die de schoolverlaters in het studiejaar 2013-2014 afgerond hebben.¹⁷ Hierbij wordt gekeken naar de breedte en de diepte van de opleiding, de moeilijkheidsgraad, betrouwbaarheid van de opleiding, hoe tevreden gediplomeerden zelf waren met de opleiding en als samenvattend oordeel wordt gekeken of gediplomeerden achteraf gezien dezelfde keuze opnieuw zouden maken. Ook wordt gekeken hoe deze resultaten zich verhouden tot eerdere jaren.

1.4.1 Opleiding: breedte en diepte

Ten eerste wordt de kwaliteit van de gevolgde opleiding beoordeeld op basis van de breedte en de diepte van de opleiding. Hierbij refereert de breedte naar de hoeveelheid van kennis en vaardigheden die aangeboden en aangeleerd worden. Het onderwijs kan leerlingen te weinig vaardigheden aanleren, dat wil zeggen te smal van opzet zijn, of de leerlingen krijgen te veel niet relevante vaardigheden aangeleerd, dat wil zeggen te breed van opzet zijn. Daarnaast refereert de diepte naar het niveau van kennis en vaardigheden die aangeboden en aangeleerd worden. Het niveau van de aangeleerde kennis en vaardigheden dient toegesneden te zijn op de eisen van de arbeidsmarkt of een vervolgopleiding, vandaar dat de diepgang van een opleiding ook van belang is. In Tabel 1.14 staat het oordeel van de gediplomeerden over de breedte en de diepgang van de opleiding weergegeven. In zijn algemeenheid vinden meer gediplomeerden de door hun gevolgde opleiding te breed (10%) dan te smal (6%). Daarnaast vind 14% dat hun opleiding te weinig diepgang bood.

Met betrekking tot schoolverlaters van het voortgezet onderwijs zien we dat gediplomeerden van het vwo het vaakst hun opleiding te weinig diepgang vonden bieden (15%), tegenover 11% van de gediplomeerde havisten en 10% van de gediplomeerde vmbo'ers. Ook de opleiding te breed vinden komt het vaakst voor bij vwo gediplomeerden (12%), gevolgd door vmbo gediplomeerden (8%) en havo gediplomeerden (6%). De opleiding als te smal beoordelen komt het vaakst voor bij gediplomeerden van het vmbo (6%), gevolgd door de havo (3%) en het vwo (2%).

Wanneer er naar het mbo gekeken wordt, is te zien dat bol-gediplomeerden in de regel iets kritischer zijn over de breedte en de diepgang van hun opleiding dan bbl-gediplomeerden. Zo vindt 17% van de bol-gediplomeerden dat hun opleiding te weinig diepgang bood, tegenover 14% van de bbl-gediplomeerden. Ook de opleiding als te smal beoordelen komt iets vaker voor onder mbo-bol gediplomeerden (10%) dan mbo-bbl

¹⁷ De uitkomsten van de WO-Monitor op deze indicatoren zijn in de regel methodologisch niet vergelijkbaar met de uitkomsten van de andere onderzoeken en worden daarom buiten beschouwing gelaten.

gediplomeerden (8%). Met betrekking tot een opleiding die te breed van opzet is, oordelen net zoveel mbo-bol als mbo-bbl gediplomeerden dat ze dit van mening zijn (8%). Binnen de niveaus van het mbo valt vervolgens op dat gediplomeerden van het mbo-bol niveau 4 het meest kritisch zijn over de diepgang van hun opleiding: 21% vond dat hun opleiding te weinig diepgang had. Op een tweede plek staat mbo-bbl niveau 1 met 16% gevolgd door mbo-bbl 4 en mbo-bol 3 met beide 15%. Met betrekking tot de breedte van de opleiding zijn gediplomeerden van het mbo-bbl 1 het vaakst van mening dat de opleiding te smal van opzet was, gevolgd door gediplomeerden van het mbo-bol niveau 1 (11%). Gediplomeerden van het mbo-bol niveau 1 zijn daarnaast het vaakst van mening dat hun opleiding te breed van opzet is (11%).

TABEL 1.14 Oordeel over breedte en diepgang van de opleiding (%)

	Breedte		Diepte
	Te smal	Te breed	Te weinig diepgang
VMBO	6	8	10
HAVO	3	6	11
VWO	2	12	15
MBO-BOL 1	11	11	14
MBO-BOL 2	10	9	12
MBO-BOL 3	10	8	15
MBO-BOL 4	10	9	21
MBO-BBL 1	15	8	16
MBO-BBL 2	10	7	14
MBO-BBL 3	6	8	12
MBO-BBL 4	7	7	15
HBO	4	24	17
Totaal	6	10	14

Binnen het hbo is bijna een kwart van de gediplomeerden van mening dat de opleiding te breed van opzet is (24%), terwijl slechts 4% deze te smal vond. Daarnaast oordeelt 17% van de afgestudeerden van het hbo dat de opleiding te weinig diepgang bood.

1.4.2 Opleiding: betrouwbaarheid van het onderwijs

De zogenoemde betrouwbaarheid van de opleiding is erg belangrijk voor het afleveren van een kwalitatief goede opleiding. Hiermee wordt de betrouwbaarheid bedoeld waarmee de opleiding haar studenten beoordeelt op aanwezige competenties. De legitimering van het diploma ligt voor een groot deel in de betrouwbaarheid van de competentiebeoordeling. Zowel de gediplomeerden als werkgevers en onderwijsinstellingen zullen erop moeten kunnen vertrouwen dat een bepaald diploma bepaalde competenties met zich meebrengt. Om een indicatie van deze betrouwbaarheid te verkrijgen is aan gediplomeerden gevraagd hun opleiding op een vijftal aspecten te

beoordelen: De moeilijkheidsgraad van de opleiding, de strengheid van docenten bij de beoordeling van leerlingen en/of studenten, hoe uitdagend het niveau is, hoe pittig examens/opdrachten zijn en of er voldoende getoetst wordt op inzicht. Hierbij gaat het om de subjectieve oordelen van schoolverlaters die de opleiding succesvol hebben afgerond. Het valt te verwachten dat scholieren die de opleiding voortijdig hebben verlaten een ander oordeel over de kwaliteit van de opleiding hebben dan scholieren die deze succesvol hebben afgerond. Niettemin geven deze indicatoren een goed beeld in hoeverre gediplomeerden vinden dat de opleiding de juiste competenties goed beoordeeld.

TABEL 1.15 Moeilijkheid van de gevolgde opleiding (%)

	Te makkelijk	Te moeilijk
VMBO	14	5
HAVO	7	7
VWO	6	6
MBO-BOL 1	17	10
MBO-BOL 2	15	8
MBO-BOL 3	15	7
MBO-BOL 4	25	4
MBO-BBL 1	17	7
MBO-BBL 2	18	6
MBO-BBL 3	13	6
MBO-BBL 4	15	5
HBO	13	5
Totaal	14	6

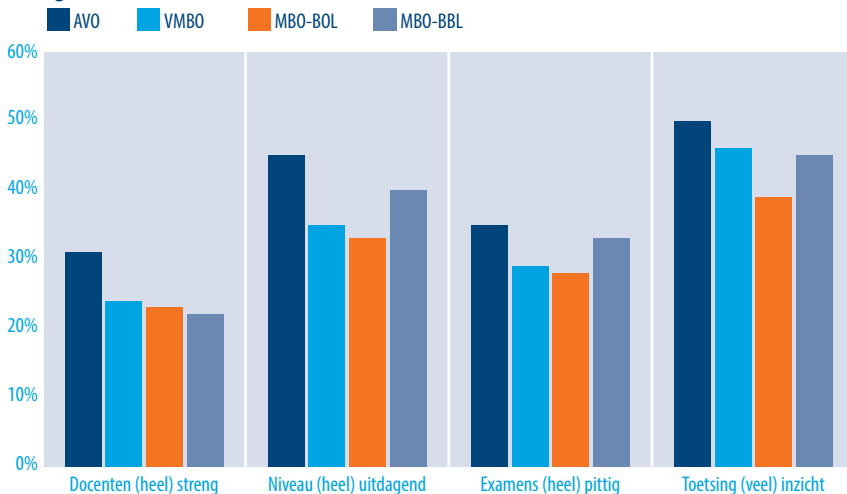
In Tabel 1.15 is het aandeel gediplomeerden per onderwijsniveau weergegeven dat de opleiding als te makkelijk ofwel als te moeilijk beoordeelden. In totaal worden opleidingen eerder als te makkelijk dan als te moeilijk beoordeeld: 14% vindt de door hun gevolgde opleiding te makkelijk, tegenover 6% die deze te moeilijk vond. Hiermee moet meteen de kanttekening gemaakt worden dat de enquête afgenomen is onder gediplomeerden die de opleiding succesvol hebben afgerond. Een te hoge moeilijkheidsgraad is vaak een reden om de studie voortijdig te verlaten, door het niet behalen van de benodigde cijfers of om een beter passende opleiding te zoeken. Naar verwachting ligt het percentage dat de opleiding te moeilijk vindt hoger onder alle deelnemers van de opleiding (inclusief degenen die geen diploma behaalden).

Bij het voortgezet onderwijs is zichtbaar dat VMBO gediplomeerden hun opleiding het vaakst te makkelijk vinden (14%), gevolgd door gediplomeerden van de havo (7%) en het vwo (6%). Gediplomeerden van de havo vinden hun opleiding het vaakst te moeilijk

(7%), gevolgd door gediplomeerden van het vwo (6%) en vmbo (5%). Binnen het mbo vinden 1 op de 5 gediplomeerden van het mbo-bol hun opleiding te makkelijk (20%), tegenover 14% bij het mbo-bbl. Zowel bij het mbo-bol als het mbo-bbl vindt 6% hun opleiding te moeilijk. Binnen de verschillende niveaus van het mbo valt op dat vooral mbo-bol niveau 4 gediplomeerden hun opleiding als te makkelijk beoordelen: een kwart (25%) van de gediplomeerden vond de opleiding te makkelijk, tegenover slechts 4% die deze als te moeilijk beoordeelde. Daarnaast beoordelen de gediplomeerden van mbo-bol niveau 2 (18%) en mbo niveau 1 (17%) hun opleiding relatief vaak als te makkelijk. De opleiding wordt het vaakst als te moeilijk beoordeeld bij mbo-bol niveau 1 gediplomeerden (10%), gevolgd door mbo-bol 2 (8%) en mbo-bol 3 en mbo-bbl 1 (beide 7%). Binnen het hbo beoordelen meer afgestudeerden hun opleiding als te makkelijk dan te moeilijk. Van de afgestudeerden vindt 14% dat hun opleiding te makkelijk was, tegenover 6% die deze te moeilijk vond.

Binnen het mbo zijn het vooral gediplomeerden van de sector Gedrag & Maatschappij waarbij gediplomeerden de opleiding als te makkelijk beoordeelden: Hiervan is een kwart (25%) van mening dat de opleiding te makkelijk was. Verhoudingsgewijs geven mbo-gediplomeerden van de sector Techniek het vaakst aan dat ze de opleiding te moeilijk vonden (7%). Binnen het hbo is het de sector onderwijs die het vaakst als te makkelijk werd bestempeld, waarbij 15% deze als te makkelijk beoordeeld. De sector Gezondheidszorg wordt door hbo afgestudeerden het vaakst als te moeilijk bestempeld (6%).

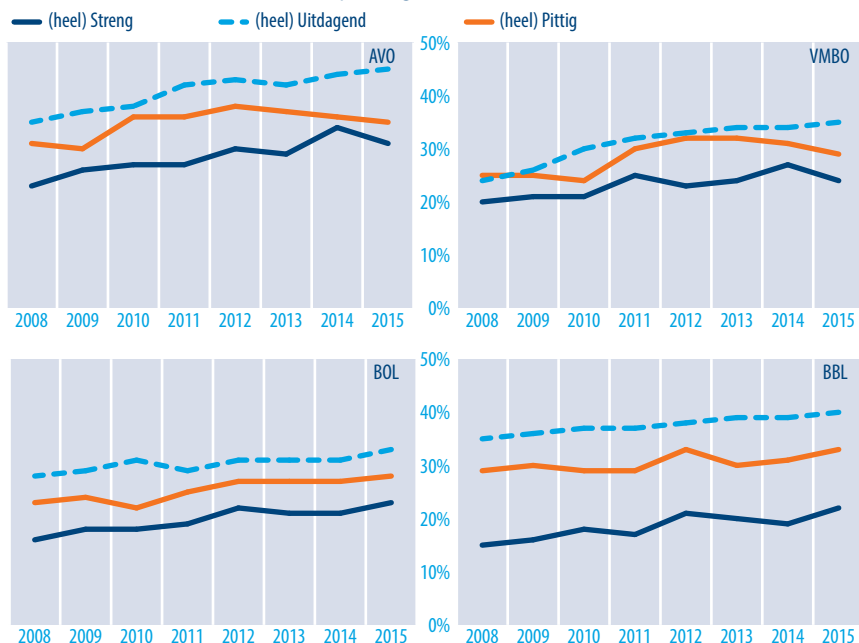
FIGUUR 1.14 Betrouwbaarheid van de opleiding, percentage dat het (helemaal) eens was met de stelling

Naast de moeilijkheidsgraad van de opleiding is een viertal andere aspecten van de betrouwbaarheid van de opleiding onderzocht, namelijk de beoordeling, het niveau, examens/opdrachten en toetsen op inzicht. Hiervoor zijn vier stellingen aan de respon-

denten voorgelegd: 1) de docenten waren streng in de beoordeling van studenten, 2) de opleiding was uitdagend qua niveau, 3) de examens/opdrachten waren over het algemeen zeer pittig en 4) in de opleiding werd voldoende getoetst op inzicht.¹⁸ Figuur 1.14 geeft per onderwijsniveau aan hoeveel van de gediplomeerden het (helemaal) eens waren met deze stelling. In totaal vond een kwart (25%) van de gediplomeerden dat de docenten streng waren in de beoordeling van de studenten. De docenten werden het strengst beoordeeld bij gediplomeerden van het (havo, vwo), waar 31% de docenten streng vond, en het minst streng bij gediplomeerden van het mbo-bbl, waar 22% de docenten streng vond. Dat de opleiding uitdagend was qua niveau vond gemiddeld 39% van de gediplomeerden. Het avo werd het meest uitdagend beoordeeld, waarbij 45% het niveau uitdagend vond. Het mbo-bol werd het minst uitdagend bevonden (33%). De examens werd door 31% van de gediplomeerden als pittig ervaren, waarbij het avo (35%) gevolgd door het mbo-bbl (33%) de meest pittige examens had. De gediplomeerden van het mbo-bol beoordeelden hun tentamens als het minst pittig (28%). Vervolgens werd ook gevraagd of er voldoende werd getoetst op inzicht gedurende de opleiding. Van alle gediplomeerden vond 45% dit het geval. Hierbij scoort het avo wederom het hoogste, waarbij de helft van de gediplomeerden (50%) vond dat er voldoende getoetst werd op inzicht, en scoort het mbo-bol wederom het laagste waarbij 39% dit vond.

FIGUUR 1.15 Betrouwbaarheid van de opleiding 2007-2015

¹⁸ Deze vragen zijn niet opgenomen in de HBO-Monitor.

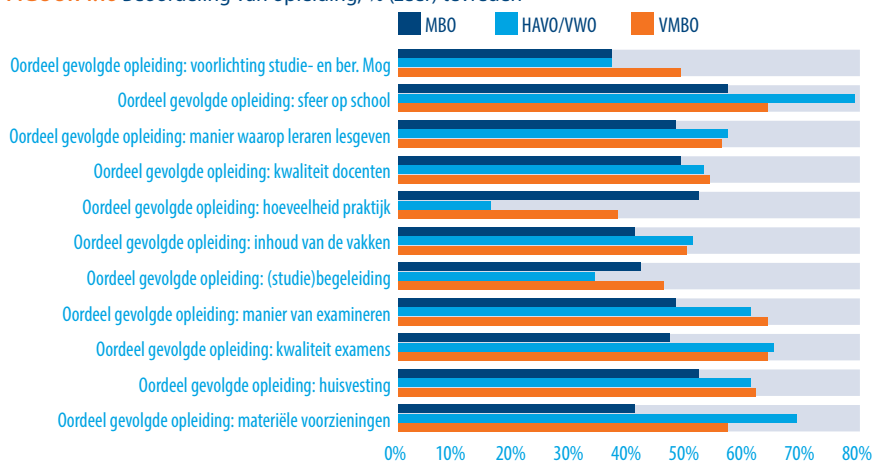
De ontwikkeling van een drietal onderdelen (de beoordeling, het niveau en de examens/opdrachten) is gepresenteerd in Figuur 1.15. Hier is de beoordeling per onderdeel bekeken van 2008 tot 2015.

In deze grafieken is te zien dat er een stijging zichtbaar is in de beoordeling van de gediplomeerden van 2008 tot 2015. Vooral bij het avo is een sterke toename in de beoordeling van strenge docenten (8%-punt), uitdaging (10%-punt) en pittige tentamens (4%-punt) zichtbaar. De sterkste stijging is te zijn bij het vmbo en de beoordeling van de uitdaging van het niveau van de opleiding, waar deze 11%-punt is gestegen sinds 2008. Ook de beoordeling van de strengheid van docenten en pittige tentamens zijn bij het vmbo gestegen (beide 4%-punt). Daarnaast is bij het mbo-bol en mbo-bbl tevens een toename te zien in de strenge docenten (beide 7%-punt), de uitdaging van de opleiding (beide 5%-punt) en de pittige examens (respectievelijk 5%-punt en 4%-punt).

1.4.3 Opleiding: tevredenheid met opleiding

Aan de gediplomeerden is gevraagd de door hun gevolgde opleiding te beoordelen op verschillende aspecten. Hierbij is zowel naar onderwijszaken (zoals de inhoud van de vakken, manier van lesgeven) als naar meer materiële en praktische aspecten (zoals voorzieningen) gekeken. Door een breed scala aan aspecten mee te nemen in de tevredenheidsmeting, ontstaat een zo compleet mogelijk beeld van de tevredenheid van de gediplomeerden over de door hun gevolgde studie. De resultaten hiervan staan weer-gegeven in Figuur 1.15 (voor het vmbo, avo en mbo) en Figuur 1.16 (hbo).

FIGUUR 1.16 Beoordeling van opleiding, % (zeer) tevreden

Uit Figuur 1.15 is af te lezen dat gediplomeerden van het avo en vmbo relatief vaak tevreden zijn over de verschillende aspecten. Zo beoordelen avo gediplomeerden hun opleiding het hoogste op 5 van de 11 facetten, namelijk wat betreft materiële voorzieningen (69%), kwaliteit van de examens (65%), de inhoud van de vakken (51%) en de manier waarop leraren lesgeven (67%). Met betrekking tot de sfeer op school is zelfs

79% tevreden. Daarnaast zijn er een aantal facetten (5 van de 11) waarop het vmbo het beste scoort: huisvesting (62%), de manier van examineren (64%), de studiebegeleiding (46%) de kwaliteit van docenten (54%) en de voorlichting voor studie- en beroeps mogelijkheden (49%). Het enige waarop het mbo het beste scoort is op de hoeveelheid praktijk (52%). Aangezien het mbo beroepsgericht onderwijs is, is het niet verassend dat ze hierop hoger scoren dan het avo of vmbo. Wel wil dat helaas ook zeggen dat de helft niet helemaal tevreden is over de hoeveelheid praktijk van deze opleiding. Het mbo scoort in ieder geval op veel (8 van de 11) facetten het laagste, namelijk op sfeer op school (57%), manier waarop leraren lesgeven (48%), kwaliteit docenten (49%), inhoud van de vakken (41%), de manier van examineren (48%), kwaliteit examens (47%), huisvesting (52%) en materiële voorzieningen (41%). Alleen bij de studiebegeleiding (34%) en de hoeveelheid praktijk (16%) scoort het avo het laagste. Bij de voorlichting voor studie- en beroeps mogelijkheden staan het avo en het mbo gelijk (beide 37%) op de laagste plek.

Bij hbo-afgestudeerden is te zien in Figuur 1.17 dat ze het meest tevreden zijn over de actualiteit van de inhoud van de opleiding en de inhoudsdeskundigheid van docenten (beide 68%). Dit wordt opgevolgd door de tevredenheid over de actuele kennis van docenten over de beroepspraktijk (66%) en de betrokkenheid van docenten (65%). Het minst tevreden zijn afgestudeerden van het hbo over de voorlichting van studiemogelijkheden in het vervolgonderwijs: slechts 22% is hier tevreden over. Daarnaast zijn ze ook minder tevreden over de voorlichting over de beroeps mogelijkheden (32%) en de internationale oriëntatie (37%).

FIGUUR 1.17 Beoordeling van HBO gediplomeerden, % (zeer) tevreden

1.4.4 Opleiding: opleidingskeuze achteraf

Als een soort samenvattend oordeel over de opleiding is aan gediplomeerden gevraagd of ze, achteraf gezien, dezelfde opleiding opnieuw zouden kiezen. In Tabel 1.16 staat het aandeel gediplomeerden per opleidingstype weergegeven dat achteraf bekeken dezelfde opleiding of een andere opleiding zou kiezen. In totaal is de meerderheid van de gediplomeerden tevreden over hun keuze: 82% zou achteraf gezien dezelfde opleiding kiezen, tegenover 18% die een andere opleiding zou kiezen. Het meest tevreden

zijn gediplomeerden van het avo, waar maar liefst 98% dezelfde opleiding opnieuw zou kiezen tegenover 2% die een andere opleiding zou kiezen. Hierbij dient opgemerkt te worden dat voor de gediplomeerden van het havo/vwo vaak geen alternatieve studiekeuze mogelijk was, met uitzondering van een keuze voor een lager onderwijsniveau. Ook de gediplomeerden van het vmbo zijn met 87% relatief vaak tevreden. Binnen het mbo zijn gediplomeerden van het mbo-bbl relatief vaker tevreden met hun opleiding dan het mbo-bol. Over alle niveaus samengenomen zou 84% van alle mbo-bbl gediplomeerden dezelfde opleiding opnieuw kiezen, tegenover 76% van alle mbo-bol gediplomeerden. Binnen het mbo-bbl zijn de gediplomeerden van niveau 3 het meest tevreden over hun keuze (86%), gevolgd door niveau 4 (85%), niveau 2 (82%) en het minst tevreden zijn niveau 1 gediplomeerden (76%). Binnen het mbo-bol zijn de gediplomeerden van niveau 4 het vaakst tevreden (78%), gevolgd door niveau 3 (75%), niveau 2 (73%) en niveau 1 (71%). In de regel kan dus gesteld worden dat binnen het mbo de gediplomeerden van de hogere niveaus achteraf gezien vaker tevreden zijn over hun keuze dan gediplomeerden van de lagere niveaus. Vervolgens zijn afgestudeerden van het hbo met ruim driekwart ook tevreden over hun opleidingskeuze: hier zou 78% achteraf gezien dezelfde opleiding kiezen, tegenover 22% die een andere opleiding zou kiezen.

TABEL 1.16 Tevredenheid met opleiding achteraf (%)*

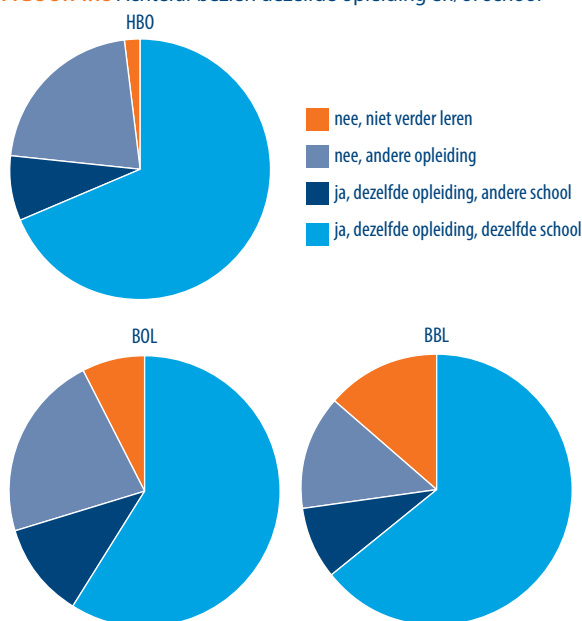
	Opleidingskeuze	
	Dezelfde opleiding	Andere opleiding
AVO	98	2
VMBO	87	13
MBO-BOL 1	71	29
MBO-BOL 2	73	27
MBO-BOL 3	75	25
MBO-BOL 4	78	22
MBO-BBL 1	76	24
MBO-BBL 2	82	18
MBO-BBL 3	86	14
MBO-BBL 4	85	15
HBO	78	22
Totaal	82	18

Exclusief respondenten die achteraf gezien geen opleiding zouden gaan volgen

Om meer inzicht te krijgen in het oordeel over de opleiding in retrospectief, zijn in Figuur 1.18 per opleidingsniveau alle keuzeopties weergegeven. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen dezelfde opleiding aan dezelfde school, dezelfde opleiding maar aan een andere school, een andere opleiding of om niet verder te gaan leren en dus geen enkele opleiding te gaan volgen. Dezelfde opleiding aan dezelfde school wordt het

minst gekozen bij mbo-bol gediplomeerden (59%), en het meest bij hbo afgestudeerden (69%). Dezelfde opleiding maar aan een andere school wordt het vaakst gekozen door mbo-bol gediplomeerden (12%) en het minst vaak door hbo afgestudeerden (8%). Het aandeel schoolverlaters dat een geheel andere opleiding zou kiezen is ook het hoogst bij mbo-bol gediplomeerden (22%), maar dit wordt op de voet gevolgd door hbo afgestudeerden (21%). Bij mbo-bbl gediplomeerden komt dit antwoord relatief minder vaak voor (14%). Als laatste is het aandeel gediplomeerden dat niet verder zou gaan studeren als ze de keuze opnieuw konden maken het hoogst bij mbo-bbl gediplomeerden (13%), en het laagst bij het hbo waar bijna niemand dit zou kiezen (2%). Het mbo-bol zit hier in het midden (8%).

FIGUUR 1.18 Achteraf gezien dezelfde opleiding en/of school

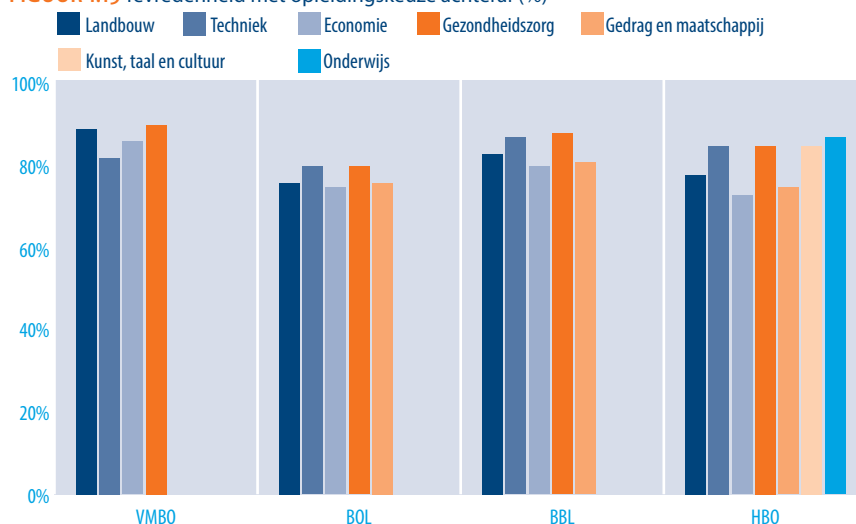

In Figuur 1.19 is de tevredenheid met de opleidingskeuze achteraf vervolgens nog weergegeven per sector. Binnen het vmbo haalt de sector Gezondheidszorg de meeste tevreden schoolverlaters (89%), op de voet gevolgd door de sector Landbouw (88%). De sector economie zit met 85% in het midden, en de sector Techniek heeft met 81% de minst tevreden gediplomeerden van alle vmbo sectoren. Uit bovenstaande gegevens bleek al dat gediplomeerden van het mbo-bbl tevredener waren over hun opleiding dan gediplomeerden van het mbo-bol, en dit blijkt ook voor alle onderliggende sectoren te zijn. Binnen het mbo-bol hebben de sectoren Gezondheidszorg en Techniek de meest tevreden gediplomeerden (beide 79%), gevolgd door Gedrag & Maatschappij en Landbouw (beide 75%) en als laatste Economie (74%). Binnen het mbo-bbl zijn ook gediplomeerden van de sectoren Gezondheidszorg en Techniek het meest tevreden (respec-

tievelijk 87% en 86%), gevolgd door Landbouw (82%), Gedrag & Maatschappij (80%) en ook hier haalt de sector Economie het laagste aantal tevreden gediplomeerden (79%). Binnen het hbo zit er iets meer variatie tussen de sectoren dan bij het mbo. De sector Onderwijs haalt de meest tevreden gediplomeerden (86%), gevolgd door Kunst, Taal & Cultuur, Gezondheidszorg en Techniek (alle drie 84%). Vervolgens komt Landbouw (77%), gevolgd door de twee laagst scorende sectoren Gedrag & Maatschappij (74%) en Economie (72%).

Bij zowel het mbo als hbo is dus vast te stellen dat de sector Economie de minst tevreden schoolverlaters aflevert, en de sectoren Gezondheidszorg en Techniek (mbo) en Onderwijs (hbo) de meest tevreden gediplomeerden afleveren.

FIGUUR 1.19 Tevredenheid met opleidingskeuze achteraf (%)

1.5 Vervolgonderwijs¹⁹

Nadat zowel de arbeidsmarkt (1.3) als de opleiding (1.4) is besproken, wordt in de huidige Paragraaf gekeken naar de gediplomeerden die ervoor kozen om vervolgonderwijs te volgen na het afronden van hun opleiding. Tijdens het enquêtemoment zijn deze jongeren ongeveer een jaar met hun vervolgonderwijs bezig. Hierbij wordt gekeken naar de kwalificerende vervolgtrajecten, de voorbereiding en aansluiting op het vervolgonderwijs, de overgang naar het vervolgonderwijs en hoe succesvol ze in de vervolgonderwijs blijken te zijn.

1.5.1 Vervolgonderwijs: kwalificerende vervolgtrajecten

In figuur 1.20 zijn de belangrijkste stromen in het onderwijs te zien. De doorstroom naar het vervolgonderwijs neemt af naarmate het behaalde certificaat toeneemt. Het vmbo

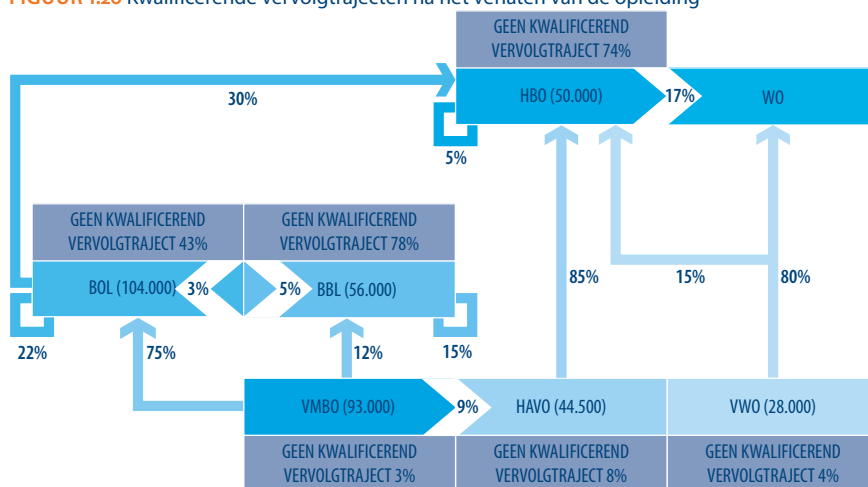
¹⁹ De afgestudeerden van het wo worden in deze paragraaf buiten beschouwing gelaten.

wordt niet als een startkwalificatie gezien, en dit blijkt ook uit de doorstroom van 97% naar een vervolgonderwijs. De doorstroom is voornamelijk naar het mbo-bol onderwijs (75%), en voor een deel naar een mbo-bbl onderwijs (12%). Daarnaast stroomt nog een deel (9%) door naar de havo. Na het behalen van een mbo-bol diploma, gaat nog 57% een vervolgopleiding volgen. 30% gaat naar een hbo-opleiding, 22% naar een andere mbo-bol opleiding en nog 5% naar een mbo-bbl opleiding. Vanuit het mbo-bbl gaan er minder gediplomeerden verder leren dan vanuit het mbo-bol, maar dit is nog steeds 22%. De meeste kiezen voor een andere mbo-bbl opleiding erachteraan (15%), maar ook gaat 3% een mbo-bol opleiding volgen en nog eens 3% naar een hbo opleiding.

Vanuit de havo gaat 92% door met een vervolgopleiding. Verreweg de meeste kiezen een hbo-opleiding als vervolg op hun havo diploma (85%), 4% kiest voor een mbo-bol opleiding en 1% gaat door naar het wo. Vanuit het vwo gaat 96% verder leren na het diploma. Het merendeel kiest voor een wo-opleiding (80%), en ook een deel voor een hbo-opleiding (15%). De gediplomeerden van de havo of het vwo die niet gaan verder leren verlaten in de regel slechts tijdelijk het onderwijs, aangezien velen van hen een sabbatical nemen en een jaar gaan reizen of andere plannen hebben voordat ze met hun vervolgopleiding starten.

Vanuit het hbo besluit ook nog eens een kwart (26%) een volgende opleiding te gaan volgen. De meeste kiezen voor een wo-opleiding (17%), maar ook een andere hbo-opleiding (5%) komt voor.

FIGUUR 1.20 Kwalificerende vervolgtrajecten na het verlaten van de opleiding

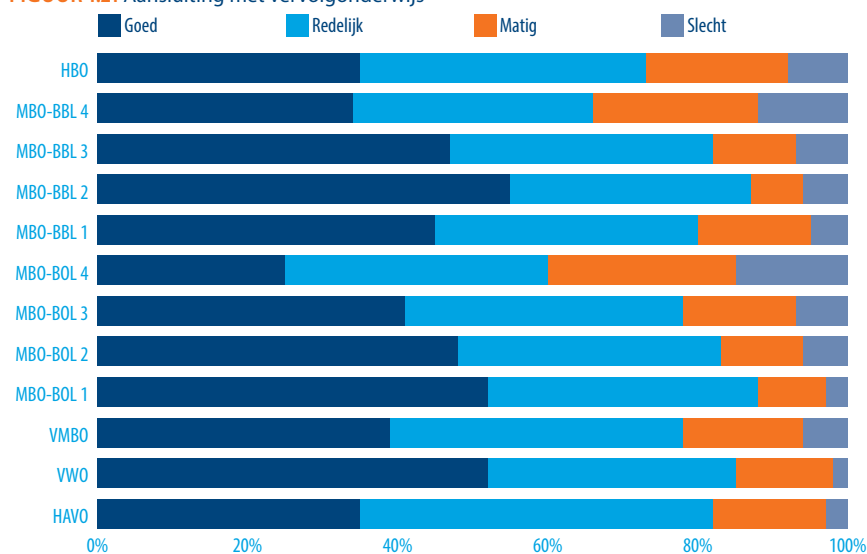

1.5.2 Vervolgonderwijs: voorbereiding en aansluiting

De aansluiting van de opleiding op het vervolgonderwijs bepalen voor een belangrijk deel het succes in de vervolgstudie. In Figuur 1.21 staat de beoordeling van gediplomeerden weergegeven over de aansluiting tussen hun afgeronde opleiding en de

vervolgopleiding. In totaal beoordeelt 39% de aansluiting als goed, 38% als redelijk, 16% als matig en 6% als slecht. Dit betekent dus dat 77% van de gediplomeerden de aansluiting minimaal voldoende vindt. Wanneer dit nader per onderwijsniveau bekeken wordt, valt op dat van het voortgezet onderwijs gediplomeerden van het vwo hun aansluiting het vaakst als goed beoordelen (52%), gevolgd door het vmbo (39%) en de havo (35%). De aansluiting werd vervolgens nog redelijk beoordeeld door 47% van de havo gediplomeerden, 39% van de vmbo gediplomeerden en 33% van de vwo gediplomeerden. Een matige aansluiting wordt het vaakst gerapporteerd bij vmbo gediplomeerden (16%), gevolgd door havo gediplomeerden (15%) en vwo gediplomeerden (13%). Een slechte aansluiting komt het vaakst voor bij schoolverlaters van het vmbo, waarbij 6% de aansluiting slecht vond. Bij de havo is dit nog 4% en bij het vwo 2%. Alles samen genomen beoordelen vwo gediplomeerden hun opleiding het beste (85% is tevreden) en vmbo gediplomeerden beoordelen de aansluiting het meest als onvoldoende (22% is ontevreden). Aangezien het vmbo een opleiding is zonder startkwalificatie en een vervolgopleiding een logische volgende stap is, zou de aansluiting tussen het vmbo en het vervolgonderwijs niet tekort mogen schieten.

FIGUUR 1.21 Aansluiting met vervolgonderwijs

Binnen het mbo is te zien dat mbo-bol gediplomeerden overwegend kritischer zijn over de aansluiting dan mbo-bbl gediplomeerden. Over alle niveaus samen vinden 82% van de mbo-bbl gediplomeerden de aansluiting voldoende (waarvan 49% goed) en 70% van de mbo-bol gediplomeerden de aansluiting voldoende (waarvan 35% goed). Wanneer er naar de niveaus binnen het mbo-bol gekeken wordt, is te zien dat mbo-bol niveau 1 en 2 gediplomeerden vaker de aansluiting goed vinden (respectievelijk 52% en 48%) dan de hogere niveaus. Vooral mbo-bol niveau 4 heeft relatief weinig gediplomeerden

die de aansluiting als goed beoordelen (25%). Bij alle vier de niveaus ligt het aandeel dat de aansluiting als redelijk beoordeelt dicht bij elkaar: bij elke niveau vindt 35% de aansluiting redelijk, met uitzondering van niveau 3 waar 37% dit vindt. Een matige aansluiting komt het meest voor bij mbo-bol niveau 4 (25%). De andere niveaus hebben hier een relatief lager aandeel in (15% niveau 3 en 11% voor zowel niveau 2 als niveau 1). Een aansluiting die als slecht wordt gezien komt ook het vaakst voor bij mbo-bol 4 (15%), gevolgd door niveau 3 (8%) en niveau 2 en 1 (beide 6%). Binnen het mbo-bol levert niveau 4 verreweg de minst tevreden gediplomeerden op over de aansluiting op het vervolgonderwijs. Binnen het mbo-bbl is te zien dat niveau 2 de meeste gediplomeerden heeft die de aansluiting als goed beoordelen (55%), gevolgd door niveau 3 (47%), niveau 1 (45%) en niveau 4 (34%). Het aandeel gediplomeerden dat de aansluiting redelijk vindt ligt ook hier vrij dicht bij elkaar. Zowel mbo-bbl niveau 3 als 1 heeft 35% redelijk tevreden gediplomeerden, en niveau 4 en 2 32%. Een matige aansluiting komt tevens het meest voor bij niveau 4 (22%). Daarnaast vindt 15% van niveau 1, 11% van niveau 3 en 7% van niveau 2 de aansluiting matig. Als laatste komt ook een slechte aansluiting het vaakst bij niveau 4 voor: daar vindt 11% de aansluiting slecht, gevolgd door 7% van niveau 3 en 5% van niveau 2 en 1. Ook bij het mbo-bbl levert niveau 4 dus verreweg de minst tevreden gediplomeerden op met betrekking tot de aansluiting met het vervolgonderwijs.

Bij het hbo is vervolgens te zien dat 35% de aansluiting als goed beoordeeld, en 38% als redelijk. Dit houdt dus in dat in totaal 73% van de gediplomeerden de aansluiting tussen het hbo en het vervolgonderwijs voldoende vindt. Hiermee zit het hbo tussen het mbo-bbl (82%) en mbo-bol (70%) in. Daarnaast vindt 19% van de hbo afgestudeerden de aansluiting met het vervolgonderwijs matig, en 7% slecht.

Wanneer er binnen sectoren gekeken wordt, valt op dat binnen het mbo-bol de sector Gezondheidszorg de meest gediplomeerden heeft die tevreden zijn over hun aansluiting (76%, waarvan 40% goed) en bij de sector Gedrag & Maatschappij de gediplomeerden het meest kritisch zijn over hun aansluiting: hier beoordeeld 39% de aansluiting als onvoldoende (waarvan 13% slecht). Binnen het mbo-bbl leveren de sectoren Gedrag & Maatschappij en Techniek beide de meest tevreden gediplomeerden op met betrekking tot de aansluiting met het vervolgonderwijs (beide 86%), echter het aandeel dat de aansluiting als goed beoordeeld is hoger binnen Gedrag & Maatschappij (55%) dan Techniek (50%). De sector met de slechtste aansluiting is Economie, waarbij 22% ontevreden is (waarvan 9% de aansluiting als slecht beoordeeld). Binnen het hbo wordt de aansluiting het beste beoordeeld bij de sector onderwijs (80%, waarvan 42% goed), en het slechtste bij de sector Kunst, Taal en Cultuur (36%, waarvan 8% slecht).

BOX 4 Verschil voorbereiding en aansluiting

Een goede voorbereiding maar ook een goede aansluiting bepalen in sterke mate het succes van gediplomeerden in hun eerste stappen in het vervolgonderwijs dan wel op de arbeidsmarkt. Een centrale vraag is echter of jongeren een onderscheid maken wat deze twee concepten betreft, en in hoeverre

een onderscheid ook licht kan werpen op de vraag welke aspecten de tevredenheid met de voorbereiding en de aansluiting bepalen. Om deze vraag te onderzoeken is een rapport ontstaan met aparte analyses om dit concept nader te belichten.²⁰ De resultaten laten zien dat zich vooral een onderscheid manifesteert op basis van de vraag of de overgang in het kader van de beroepskolom plaatsvindt (vmbo → mbo → arbeidsmarkt / hbo → arbeidsmarkt) of in het kader van een meer algemene onderwijs carrière (havo/vwo → hoger onderwijs).

Transities in de beroepskolom

Vorbereiding op en aansluiting met het vervolgonderwijs / de arbeidsmarkt dienen als een tweetal, weliswaar gedeeltelijk overlappend, maar van elkaar te onderscheiden concepten opgevat te worden. Het centrale onderscheid is daarbij dat:

- 'Vorbereiding' te zien is als voorbereiding op een breed pallet van competenties (generieke competenties en vakkennis) die in het vervolgonderwijs / op de arbeidsmarkt gevraagd wordt.
- 'Aansluiting' wordt vooral bepaald door de aansluiting in vakkennis opgedaan tijdens de opleiding en eventuele tekorten in vakkennis.

Dit verklaart dan ook waarom jongeren tamelijk kritisch kunnen oordelen over de voorbereiding ondanks dat ze een positief oordeel vellen over de aansluiting.

Transities in het algemeen onderwijs

Jongeren die vanuit het havo/vwo naar het hoger onderwijs overstappen lijken de twee concepten als sterk overlappende concepten te zien. In tegenstelling tot de overgangen in de beroepskolom speelt hier vakkennis geen bepalende factor. Met andere woorden, ook de aansluiting is vooral gebaseerd op generieke competenties welke in het hoger onderwijs vereist zijn om vakkennis aan te leren.

Gediplomeerden van het avo en vmbo vervolgen na het behalen van hun diploma in nagenoeg alle gevallen hun onderwijsloopbaan. De aansluiting op vervolgonderwijs is daarom bijzonder relevant voor deze groep. In Tabel 1.17 en Tabel 1.18 staat het oordeel van respectievelijk avo en vmbo gediplomeerden over de voorbereiding en aansluiting op het vervolgonderwijs naar profiel (avo) en leerweg (vmbo) weergegeven. Van de avo gediplomeerden is in totaal 82% tevreden over de voorbereiding op de vervolgonderwijsopleiding, en 83% met de aansluiting met de vervolgonderwijsopleiding. Wanneer dit per profiel bekeken wordt, is te zien dat gediplomeerden van het profiel Economie & Maatschappij het vaakst tevreden zijn over de voorbereiding (86%), gevolgd door gediplomeerden van Natuur & Gezondheid (82%) en een Combinatieprofiel (82%). Gediplomeerden van Natuur & Techniek komen daarna (78%), en het profiel Cultuur & Maatschappij levert de minst tevreden gediplomeerden op met betrekking tot de voorbereiding (73%). Met betrekking tot de aansluiting is te zien dat ook hier het profiel Economie & Maatschappij de meest tevreden gediplomeerden aflevert (85%), gevolgd door een Combinatieprofiel (84%), Natuur & Gezondheid (81%), Natuur & Techniek (80%) en wederom Cultuur

²⁰ Meng, C., Sijbers, E., Allen, J. (2016) Voorbereiding en Aansluiting met het Vervolgonderwijs en de Arbeidsmarkt: Een nadere analyse op basis van de schoolverlatersonderzoeken. Research Centre for Education and the Labor Market (ROA)

& Maatschappij als laagste (79%). Hieruit is te concluderen dat gediplomeerden van Economie & Maatschappij het meest te spreken zijn over hun voorbereiding op en aansluiting met het vervolgonderwijs, en gediplomeerden van Cultuur & Maatschappij het minst.

TABEL 1.17 Oordeel van AVO gediplomeerden over voorbereiding en aansluiting op vervolgonderwijs naar profiel (%)

	Voldoende/goede voorbereiding op vervolgopleiding	Voldoende/goede aansluiting met vervolgopleiding
Cultuur en Maatschappij	73	79
Economie en Maatschappij	86	85
Natuur en Gezondheid	82	81
Natuur en Techniek	78	80
Combinatieprofiel	82	84
Totaal	82	83

Bij het vmbo is in totaal 55% van de gediplomeerden tevreden over de voorbereiding, en 78% over de aansluiting. Hier is te zien dat de basisberoepsgerichte leerweg de beste voorbereiding (58%) en beste aansluiting (81%) op het vervolgonderwijs biedt. Met betrekking tot de voorbereiding komt daarna de kaderberoepsgerichte (57%), theoretische (54%) en gemengde (48%) leerweg. Bij de aansluiting komt na de basisberoepsgerichte leerweg de gemengde (78%), de theoretische (78%) en de kaderberoepsgerichte (77%) leerweg.

TABEL 1.18 Oordeel van VMBO gediplomeerden over voorbereiding en aansluiting op vervolgonderwijs naar leerweg (%)

	Voldoende/goede voorbereiding op vervolgonderwijs	Voldoende/goede aansluiting op vervolgonderwijs
Theoretische leerweg	54	78
Gemengde leerweg	48	78
Kaderberoepsgerichte leerweg	57	77
Basisberoepsgerichte leerweg	58	81
VMBO naar HAVO	55	75
VMBO naar MBO-BOL	56	78
VMBO naar MBO-BBL	53	79
Totaal	55	78

Ook is in Tabel 1.18 de doorstroom van het vmbo naar respectievelijk de havo, het mbo-bol en het mbo-bbl weergegeven. Hieruit blijkt dat de aansluiting vanuit het vmbo naar het mbo-bol als relatief het beste wordt beoordeeld (56%), maar deze wordt op de voet gevolgd door de overgang van het vmbo naar de havo (55%) en het mbo-bbl

(53%). De aansluiting wordt als beste beoordeeld bij de overgang van het vmbo naar het mbo-bbl (79%), gevolgd door mbo-bol (78%) en de havo (75%).

1.5.3 Vervolgonderwijs: studiekeuze

Een belangrijk onderdeel in de voorbereiding voor een vervolgstudie is het maken van een passende studiekeuze. Eerst kijken we naar de studiekeuze bij de overgang van het vmbo naar het mbo waarbij aan vmbo'ers gevraagd is waarom ze de huidige mbo-opleiding gekozen hebben. Vervolgens kijken we naar de keuze bij de overgang van het havo of vwo naar het hbo of wo, waarbij aan de gediplomeerde uit het avo gevraagd is waarom ze voor hun huidige studie in het hoger onderwijs gekozen hebben.

VMBO - MBO

In Tabel 1.19 staan de belangrijkste redenen - voor de keuze voor de vervolgopleiding van gediplomeerden van het vmbo die doorgestroomd zijn naar mbo-bol of het mbo-bbl - weergegeven. Hiermee is er meer inzicht te verkrijgen in de keuze tussen een bol of bbl opleiding. Bij beide opleidingen geeft meer dan de helft (52%) aan de opleiding te hebben gekozen omdat deze het leukste of het meest interessant was. De opleiding volgen omdat deze nodig is als voorbereiding voor een andere opleiding komt bij vmbo'ers die doorgestroomd zijn naar het mbo-bol (23%) vaker voor dan bij vmbo'ers die voor een mbo-bbl opleiding kozen (17%). Het advies van ouders/verzorgers om de opleiding te volgen speelt geen grote rol. De opleiding volgen omdat er een goede kans op het vinden van werk bestaat kwam is bij 10% van de vmbo'ers de belangrijkste reden. Dit geeft aan dat redenen zoals 'de opleiding was het leukste' en 'voorbereiding voor een andere opleiding' duidelijk belangrijker zijn voor vmbo'ers dan de goede kans voor het vinden van werk.

TABEL 1.19 Belangrijkste reden voor de keuze voor de vervolgopleiding (%)

	MBO-BOL	MBO-BBL
opleiding leukst/meest interessant	52	52
nodig als voorbereiding voor andere opleiding	23	17
was advies oude VMBO school	1	1
was advies huidige MBO school	1	1
Was advies andere school	1	0
was advies ouders/verzorgers	2	4
goede kans vinden van werk	10	11
Vrienden gingen naar dezelfde school	1	0
Anders	10	15

Aan de voormalige vmbo'ers die een mbo-bol opleiding volgen is ook gevraagd of ze overwogen hebben om een mbo-bbl opleiding te doen. Hierbij geeft 75% aan dit niet overwogen te hebben. Van het kwart dat dit wel deed, geeft 17%-punt aan dat ze toch liever een mbo-bol opleiding kozen. Voor 7%-punt viel de mbo-bbl opleiding af omdat ze geen werkplaats wisten te bemachtigen.

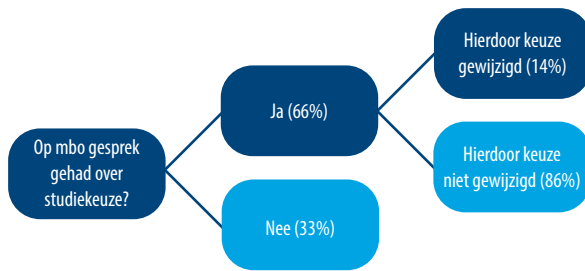
In Tabel 1.20 zijn de belangrijkste voorlichtingsbronnen die de vmbo'ers raadpleegden bij de keuze voor een vervolgopleiding weergegeven. Voorlichtingsdagen georganiseerd door vervolgopleidingen zijn voor zowel jongeren die uiteindelijk voor een mbo-bol opleiding als voor jongeren die voor een mbo-bbl opleiding kozen een belangrijke bron, waarbij deze door de jongeren die voor een mbo-bol opleiding kozen vaker als belangrijk wordt aangemerkt (39%) dan door degenen die voor een mbo-bbl opleiding kozen (27%). Vervolgens zijn docenten, decanen of mentoren ook een belangrijke voorlichtingsbron, maar wel meer voor degenen die een bbl-opleiding kozen (16%) dan voor degenen die in het mbo-bol instroomden (10%). Meeloopdagen bij vervolgopleidingen is daarnaast een belangrijker informatiebron voor mbo-bol studenten (18%) dan mbo-bbl studenten (9%).

Wanneer de belangrijkste reden voor de keuze voor de vervolgopleiding meegenomen wordt, is te zien dat er slechts kleine verschillen zichtbaar zijn in de belangrijkste voorlichtingsbron. De belangrijkste redenen voor de studiekeuze 'de opleiding het leukst/meest interessant', 'nodig als voorbereiding op een andere opleiding' of 'goede kans vinden van werk' geven alle drie een vergelijkbaar beeld bij de belangrijkste voorlichtingsbron, waarbij bij alle drie voorlichtingsdagen het hoogst scoort, gevolgd door meeloopdagen en docenten/decanen/mentoren. Wel geven degenen die de opleiding kozen omdat deze een goede kans op werk bood vaker docenten/decanen/mentoren (15%) en meeloopdagen (24%) aan dan de andere twee (respectievelijk rond de 12% en 16%).

TABEL 1.20 Belangrijkste voorlichtingsbron voor keuze vervolgopleiding: vmbo'ers die doormen naar het mbo (%)

	MBO-BOL	MBO-BBL
Voorlichtingsdagen georganiseerd door vervolgopleidingen	39	27
Docenten/ decanen/ mentoren	10	16
Meeloopdagen bij vervolgopleidingen	18	9
Websites van vervolgopleidingen	9	11
Overige informatiebronnen	7	18
Voorlichtingsdagen georganiseerd door huidige opleiding	8	9
Algemene websites over studiekeuze en beroepsvoorlichting	5	5
Bezoek aan studiebeurs	2	5
Folders, brochures, e.d.	2	0

Van de voormalige vmbo'ers die in het mbo instroomden geeft 66% aan op de mbo-school een gesprek te hebben gehad over hun studiekeuze. Uit de enquête blijkt verder dat slechts 14%-punt hierdoor hun studiekeuze heeft gewijzigd.

AVO – Hoger onderwijs

Vervolgens kijken we naar de overgang tussen het havo of vwo en het hbo of wo). In Tabel 1.21 staan de belangrijkste redenen voor de keuze voor een vervolgopleiding weergegeven. Voor zowel het hbo als het wo is interesse in het vakgebied nog altijd de meest voorkomende reden om een opleiding te kiezen. Deze komt alleen wel iets vaker voor bij het wo (64%) dan bij het hbo (56%). Intellectuele nieuwsgierigheid behaalt ook bij de keuze voor een wo-opleiding een hogere score (14%) dan bij de keuze voor een bepaalde hbo-opleiding (9%). Jongeren die in het hbo instromen kiezen daarentegen vaker een studie, omdat ze verwachten dat deze een goede arbeidsmarktintrede biedt (7%) dan jongeren die het wo instromen. Voorbereiding op een bevredigende carrière is eveneens een relatief vaak genoemde reden voor de studiekeuze.

De belangrijkste informatiebron (zie Tabel 1.22) bij het maken van een studiekeuze blijkt zowel bij jongeren die doorstromen naar het hbo als bij jongeren die doorstromen naar het wo de voorlichtingsdagen georganiseerd door vervolgopleidingen te zijn (respectievelijk 36% en 37%). Daarnaast spelen meeloopdagen bij vervolgopleidingen een belangrijke informatiebron (38%, respectievelijk 30%). Tot slot spelen websites van vervolgopleidingen (10%) een redelijk grote rol bij de studiekeuze.

TABEL 1.21 Belangrijkste reden voor de keuze voor de vervolgopleiding (%)*

	Doorstroom naar HBO	Doorstroom naar WO
Interesse in vakgebied	56	64
Intellectuele nieuwsgierigheid	9	14
Kans op het vinden van werk	7	2
Vorbereiding op vervolgonderwijs	2	2
Kans op een baan met een hoog salaris	2	1
Vorbereiding op een bevredigende carrière	14	13
Tijd voor andere bezigheden naast studie	1	0
Mogelijkheden internationale uitwisseling	3	0
Prestige van opleidingen	1	1
Afgewezen voor opleiding van eerste keuze	2	2
Anders	3	1

*HBO = hbo bachelor opleiding, WO = Universitaire bachelor opleiding. Associate degree opleidingen zijn buiten beschouwing gelaten.

TABEL 1.22 Belangrijkste informatiebron bij het maken van de studiekeuze (%)

	HBO	WO
Voorlichtingsdagen georganiseerd door vervolgoedingen	36	37
Docenten/ decanen/ mentoren	6	2
Meeloopdagen bij vervolgoedingen	30	38
Websites van vervolgoedingen	10	10
Overige informatiebronnen	5	4
Voorlichtingsdagen georganiseerd door huidige opleiding	5	2
Algemene websites over studiekeuze en beroepsvoorlichting	3	6
Bezoek aan studiebeurs	3	0
Folders, brochures, e.d.	1	1

1.5.4 Vervolgonderwijs: succes

Als laatste wordt gekeken naar het succes in het vervolgonderwijs. Een goede voorbereiding, aansluiting en gemaakte keuze zou moeten leiden tot een lage uitval in het vervolgonderwijs. Om hier inzicht in te krijgen wordt er gekeken naar het percentage dat op moment van enquêtering (ongeveer anderhalf jaar na het behalen van het diploma) de vervolgoeding (voortijdig) heeft verlaten. Hierbij wordt er een onderscheid gemaakt tussen studiewisselaars (gestopt met de studie maar meteen met een andere begonnen) en netto uitval (verdwenen uit het vervolgonderwijs).

BOX 5 Redenen voor het beëindigen van de vervolgstudie.

Hoewel er verschillende redenen zijn voor het voortijdig verlaten van de vervolgoeding, is het interessant om te kijken naar de verschillen in opleiding. Ten eerste kijken we naar de vmbo'ers die doorstromen naar een mbo opleiding, en vervolgens deze mbo opleiding voortijdig verlaten. Tabel B.1 laat zien dat zowel voor het mbo-bol als mbo-bbl de 'keuze voor een andere opleiding' de voornaamste reden is voor het voortijdig verlaten van de opleiding, al komt deze vaker voor bij het mbo-bol (53%) dan het mbo-bbl (43%). Een aantal andere redenen voor het voortijdig verlaten van de opleiding komen eveneens vele malen vaker voor bij het mbo-bol dan bij het mbo-bbl. Zo komt 'lessen niet interessant genoeg' vijf keer vaker vaker voor bij mbo-bol (47%) dan mbo-bbl (9%), 'onvoldoende motivatie' bijna vier keer vaker voor (41% tegenover 11%), 'persoonlijke problemen' met 22% veel vaker voor bij het mbo-bol dan het mbo-bbl (1%), en een 'slechte organisatie' (mbo-bol (19%) en mbo-bbl (3%)) komt ook vaker voor bij het mbo-bol.

Bij het mbo-bbl komt echter een opleiding die 'te moeilijk en/of te specialistisch' is vaker voor als reden voor het voortijdig verlaten van de opleiding (27%) dan bij mbo-bol studenten (17%), net zoals de 'combinatie met de thuissituatie' (17% tegenover 0%) en gepest worden op school (17% tegenover 0%).

Daarnaast kijken we naar de hbo-studenten die gestopt zijn met hun studie, en splitsen dit op naar de vooropleiding. De verschillende redenen om de opleiding voortijdig te verlaten zijn weergegeven in Tabel B.2 voor de doorstromers vanuit het avo en mbo. Voor hbo'ers die doorgestroomd zijn vanuit het avo is 'onvoldoende motivatie' twee keer zo vaak een reden om de studie voortijdig te beëindigen (50%) dan voor doorstromers vanuit het mbo (25%). Ook bijna twee keer zo vaak geven avo doorstro-

mers aan dat de ‘keuze voor een andere opleiding’ de reden was om de studie te verlaten dan mbo doorstromers (43% versus 23%). Ook de redenen als ‘lessen niet interessant genoeg’ (28% tegenover 17%), ‘slechte organisatie’ (22% tegenover 10%), ‘reisafstand bezwaarlijk’ (11% tegenover 4%) en de ‘sfeer op school’ (9% tegenover 6%) dienen vaker als reden om de studie voortijdig te verlaten voor doorstromers vanuit het avo dan vanuit het mbo. Deze bevindingen kunnen erop duiden dat mbo’ers die voor een hbo vervolgopleiding kiezen een bewustere keuze maken dan jongeren die het havo of het vwo afgerond hebben. Immers, een mbo niveau 4 opleiding biedt al een stevige basis voor een arbeidsmarktintrede in tegenstelling tot een havo of vwo diploma.

TABEL B1 Reden voor voortijdig verlaten van vervolgopleiding (% genoemd, meerdere antwoorden mogelijk) voor mbo’ers

	MBO-BOL	MBO-BBL
Keuze voor andere opleiding	53	43
Onvoldoende gemotiveerd	41	11
Lessen niet interessant genoeg	47	9
Organisatie was slecht	19	3
Opleiding te moeilijk, te specialistisch	17	27
Vanwege persoonlijke problemen	22	1
Passend werk aangeboden gekregen	6	0
Reisafstand bezwaarlijk	5	0
Combinatie met thuissituatie te zwaar	0	17
Sfeer op school	16	1
Gepest op school	0	17
Niet veilig op school	4	0

Doorstromers vanuit het mbo stoppen vaker voortijdig met de studie vanwege een ‘aanbod van passend werk’ (8%) dan avo doorstromers (0%). Ook de combinatie waarbij de ‘thuissituatie te zwaar’ wordt gevonden komt vaker voor bij mbo doorstromers (2%) dan avo doorstromers (0%).

Een opleiding ‘te moeilijk en/of te specialistisch’ vinden komt relatief vaak voor als reden om de studie voortijdig te beëindigen, maar dit is bijna even frequent voor avo doorstromers (39%) dan mbo doorstromers (38%). Ook stoppen vanwege ‘persoonlijke problemen’ komt zowel bij avo als mbo doorstromers met 14% voor als reden.

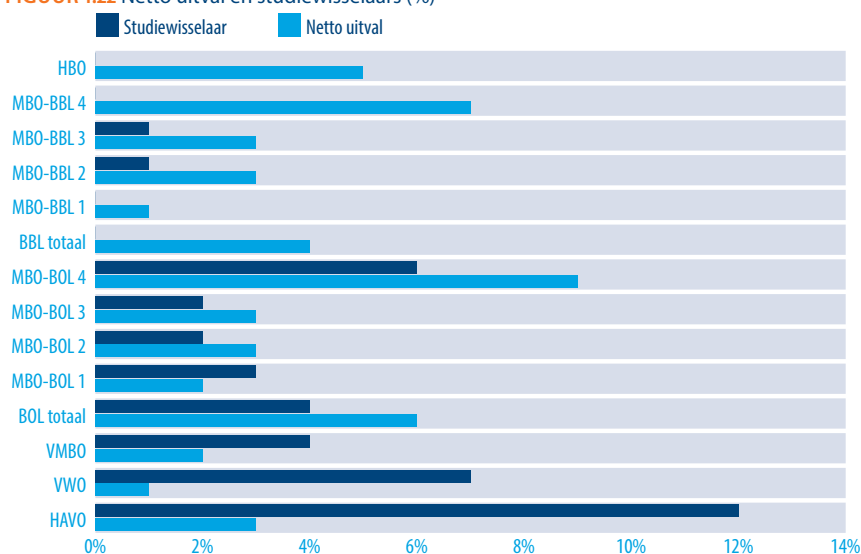
TABEL B2 Reden voor voortijdig verlaten van vervolgopleiding (% genoemd, meerdere antwoorden mogelijk) voor hbo’ers

	Vooropleiding	
	AVO	MBO
Keuze voor andere opleiding	43	23
Onvoldoende gemotiveerd	50	25
Lessen niet interessant genoeg	28	17
Organisatie was slecht	22	10
Opleiding te moeilijk, te specialistisch	39	38
Vanwege persoonlijke problemen	14	14

	Vooropleiding	
Passend werk aangeboden gekregen	0	8
Reisafstand bezwaarlijk	11	4
Combinatie met thuissituatie te zwaar	0	2
Sfeer op school	9	6
Gepest op school	0	0
Niet veilig op school	0	0

In Figuur 1.22 staat het aandeel netto uitval en studiewisselaars weergegeven. Bij de gediplomeerden van het voortgezet onderwijs komen de meeste studiewisselaars in de vervolgopleiding voor bij de havisten die verder zijn gaan leren (12%), gevolgd door vwo'ers (7%) en de gediplomeerden van het vmbo die met een vervolgstudie gestart zijn (4%). Stoppen met de vervolgopleiding zonder met een andere opleiding te starten (netto uitval) komt bij de gediplomeerden van het voortgezet onderwijs gelukkig niet vaak voor. Zo'n 3% van de havisten die met een vervolgopleiding zijn gestart verlaat (ten minste tijdelijk) het onderwijs. Bij de vmbo'ers en de vwo'ers is dit zelfs nog minder.

FIGUUR 1.22 Netto uitval en studiewisselaars (%)

Bij de gediplomeerde van het mbo die met een vervolgopleiding zijn gestart is te zien dat de netto uitval hier hoger is, vooral bij de mbo niveau 4 opleidingen. Deze uitvalers hebben echter ook al een arbeidsmarktkwalificerende beroepsopleiding gevolgd, en lopen hiermee minder schade op bij uitval, waardoor de eisen die deze studenten stellen aan de kwaliteit van de opleiding hoger kunnen liggen. Daarnaast is te zien dat er bij de gediplomeerden van het mbo-bol meer studiewisselaars voorkomen dan bij

de gediplomeerden van het mbo-bbl. Bij de gediplomeerden van het mbo-bol wisselt zo'n 4% tijdens het eerste jaar van de vervolgopleiding van studie, bij het mbo-bbl komt dat (nagenoeg) niet voor (0%). De netto uitval is bij het mbo-bbl echter hoger (6%) dan bij het mbo-bol (4%). Binnen de niveaus is te zien dat bij het mbo-bol zowel studiewisselaars als netto uitval het meest voorkomt bij de gediplomeerden van het niveau 4 die verder zijn gaan leren. Hier wisselt 6% van studie en valt 9% uit. Van de afgestudeerden van het hbo die verder gaan leren stopt 5% met de opleiding en verlaat (tijdelijk) het onderwijs terwijl we nagenoeg geen studiewisselaars (0%) zien.

TABEL 1.23 Reden voor voortijdig verlaten van vervolgopleiding (% genoemd, meerdere antwoorden mogelijk)

	Netto uitvallers	Studiewisselaars
Keuze voor andere opleiding	16	47
Onvoldoende gemotiveerd	34	42
Lessen niet interessant genoeg	23	34
Organisatie was slecht	12	17
Opleiding te moeilijk, te specialistisch	23	37
Vanwege persoonlijke problemen	25	13
Passend werk aangeboden gekregen	6	2
Reisafstand bezwaarlijk	3	10
Combinatie met thuissituatie te zwaar	3	2
Sfeer op school	9	11
Gepest op school	1	1
Niet veilig op school	1	1

In Tabel 1.23 is de redenen voor het voortijdig verlaten van de vervolgopleiding weergegeven voor zowel netto uitvallers als studiewisselaars. Netto uitvallers geven voornamelijk aan dat de reden onvoldoende motivatie is (34%), gevolgd door persoonlijke problemen (25%), een te moeilijke en/of specialistische opleiding (23%), niet interessante lessen (23%) en de keuze voor een andere opleiding (16%). Ook een slechte organisatie (12%) en de sfeer op school (9%) spelen een rol. In mindere mate worden vervolgens nog passend werk aangeboden gekregen (6%), reisafstand (3%), combinatie met thuissituatie (3%) en gepest op school (1%) aangegeven als reden om te stoppen. Voor studiewisselaars is niet verassend de keuze voor een andere opleiding de meest voorkomende reden om te wisselen (47%). Dit wordt opgevolgd door onvoldoende motivatie (42%), een te moeilijke en/of specialistische opleiding (37%) en niet interessante lessen (34%). Vervolgens worden ook nog persoonlijke problemen (13%), sfeer op school (11%) en reisafstand (10%) genoemd.

Het valt op dat bij elke reden studiewisselaars deze reden vaker aangeven dan netto uitvallers. Alleen de redenen passend werk aangeboden gekregen en persoonlijke omstandigheden komen vaker voor bij netto uitvallers, wat dan misschien ook meteen de uitval verklaart.

02

ARBEIDSMARKTRELEVANTIE VAN MBO OPLEIDINGEN: EEN NADERE ANALYSE

2.1 Inleiding

Bieden mbo-opleidingen voldoende kansen op het vinden van betaald werk? Hoe sluit het gevonden werk aan bij de gevolgde opleiding? Deze vragen staan in het kader van de zorgplicht arbeidsmarktrelevantie - die recent wettelijk ingevoerd is - hoog op de beleidsagenda. Dit hoofdstuk tracht aan de discussie rondom deze zorgplicht bij te dragen. In Hoofdstuk 1 van deze rapportage is al op de arbeidsmarktintrede van alle gediplomeerden ingegaan. Daarbij zijn de kansen op het vinden van werk of de aansluiting tussen mbo en het gevonden werk (op opleidingsniveau en opleidingssector) gepresenteerd. In het kader van de zorgplicht arbeidsmarktrelevantie bieden de cijfers van Hoofdstuk 1 weliswaar een benchmark voor individuele opleidingen, maar het niveau waarop de cijfers gepresenteerd zijn is te hoog om hiermee conclusies te trekken over individuele opleidingen. In dit hoofdstuk duiken we dan ook dieper in de beschikbare data om de arbeidsmarktintrede op een lager aggregatieniveau te bespreken, namelijk op het niveau van *Beroepsopleidingen*. We analyseren daarbij een brede range van zowel kwantitatieve arbeidsmarktuitkomsten (zoals *intredewerkloosheid*, *kans op werk anderhalf jaar na behalen van diploma of de verticale en horizontale aansluiting tussen werk en gevolgde opleiding*) maar ook meer kwalitatieve indicatoren (bijvoorbeeld de vraag of *men achteraf spijt heeft van de opleidingskeuze*). Naast een algemene bespreking van deze arbeidsmarktuitkomsten en de onderliggende relatie tussen indicatoren, relateren we deze indicatoren ook aan een aantal karakteristieken van mbo opleidingen die in het kader van een doelmatig opleidingsaanbod vaak centraal staan:

- Het aandeel leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg (mbo-bbl)
- De grootte van opleiding
- De regionale spreiding van een opleiding
- De grootte van het ROC waarin de opleiding aangeboden wordt

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. In Paragraaf 2.2 wordt de data toegelicht die we voor de analyses gebruiken en bespreken we een aantal tekortkomingen. In Paragraaf 2.3 bediscussiëren we de kans of het vinden van werk (*intredewerkloosheid*, *kans op werkloosheid op moment van enquête* en *kans op vinden van werk voor minimaal 12 uur per week*) en analyseren we in welke mate beroepsopleidingen van het mbo in deze

uitkomsten verschillen. Daarnaast analyseren we in hoeverre deze indicatoren substituten van elkaar zijn of complementen en wat hun relatie is met opleidingskenmerken. In Paragraaf 2.4 staat de aansluiting tussen het gevonden werk en de gevolgte beroepsopleiding centraal (*Verticale en Horizontale Aansluiting*). Ook introduceren we de Gini-Hirschman Index als een aanvullende indicator voor de aansluiting en bespreken we wederom de relatie tussen deze indicatoren en de relatie tussen de indicatoren en opleidingskenmerken. In Paragraaf 2.5 staan we bij de vraag stil of de gediplomeerden achteraf spijt hebben van de gekozen beroepsopleiding en of deze gerelateerd is aan de arbeidsmarktrelevantie van de beroepsopleiding. Tot slot worden de belangrijkste bevindingen in Paragraaf 2.6 samengevat.

2.2 Leeswijzer en data

De analyses in het voorliggende hoofdstuk zijn gebaseerd op het uitgebreide onderzoek onder de gediplomeerden van het mbo dat jaarlijks in het najaar plaatsvindt (BVE-monitor). Om een betrouwbaarder beeld te schetsen van de transitie naar de arbeidsmarkt zijn mbo gediplomeerden van de afgelopen vijf jaar meegenomen (2011-2015). Deze metingen hebben betrekking op gediplomeerden van de schooljaren 2009-2010 (meting 2011) tot en met 2013-2014 (meting 2015). De cijfers die worden gepresenteerd betreffen enkel respondenten die zich aanbieden op de arbeidsmarkt. In dit hoofdstuk analyseren we, zoals in de inleiding aangegeven, de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt op een gedetailleerder niveau, namelijk op het niveau van beroepsopleidingen.²¹ Gezien onze focus op arbeidsmarktrelevantie worden beroepsopleidingen van het mbo niveau 1 buiten beschouwing gelaten. Tot slot is ervoor gekozen om alleen respondenten mee te nemen die op het moment van enquête maximaal 30 jaar oud zijn. In totaal kent het MBO 204 beroepsopleidingen. Het respondentenbestand van de BVE-monitor kent voor een 132-tal van deze beroepsopleidingen een voldoende aantal respondenten (minimaal 20 respondenten) dat zich op de arbeidsmarkt aanbiedt om over deze beroepsopleidingen een betrouwbaar beeld te geven. Deze 132 beroepsopleidingen vertegenwoordigen 98,53% van alle respondenten van de BVE-monitor in de meting van 2011 tot en met 2015.²² Tabel 2.1 laat zien dat de gediplomeerden van de geselecteerde beroepsopleidingen niet afwijken van het totale beeld van het mbo voor een drietal cruciale arbeidsmarktuitkomsten. Hiermee kunnen we concluderen dat de geselecteerde beroepsopleidingen een goed beeld weerspiegelen van alle beroepsopleidingen.

TABEL 2.1 Arbeidsmarktuitkomsten: geselecteerde beroepsopleidingen versus MBO totaal (%)

	Geselecteerde beroepsopleidingen	MBO totaal
Werkloos	8%	8%
Werkzaam op het eigen niveau	72%	72%
Werkzaam in het eigen beroepsdomein	72%	72%

²¹ De term beroepsopleiding wordt hier gebruikt voor een cluster van crebo-opleidingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de koppeltabel zoals door OCW/DUO, Inspectie van het Onderwijs, SBB en MBO Raad ontwikkeld. Voor een overzicht van de onderliggende CREBO codes, zie <https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl>

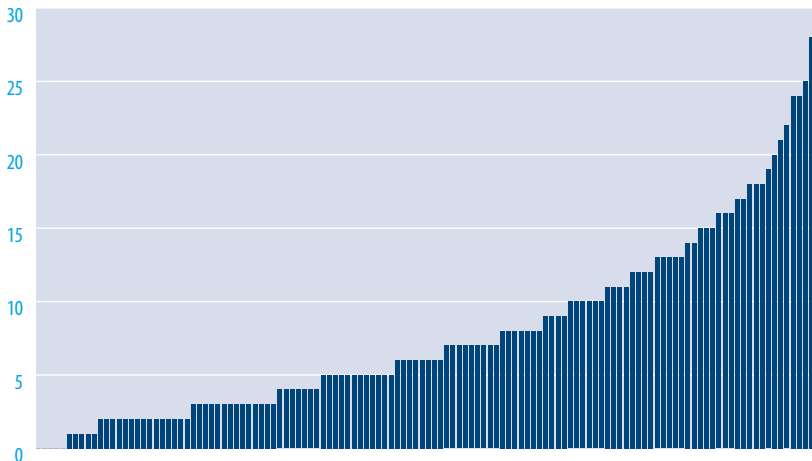
²² Bijlage 1.0 geeft een overzicht van het niveau en de sector van de beroepsopleidingen.

2.3 Transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt

2.3.1 (Intrede)werkloosheid: een algemeen beeld

Hoe staat het met de arbeidsmarktrelevantie van beroepsopleidingen in het mbo? Hoofdstuk 1 heeft al - op een geaggregeerd niveau - laten zien dat er nogal verschillen zijn in de kans op het vinden op werk als we naar gediplomeerden van verschillende opleidingsniveaus kijken. Ook vinden we verschillen als we kijken naar gediplomeerden van verschillende opleidingssectoren. In dit hoofdstuk duiken we dieper in de beschikbare data en analyseren we de transitie tussen het mbo en de arbeidsmarkt op het niveau van beroepsopleidingen. Om te beginnen laat Figuur 2.1 per onderscheiden beroepsopleiding het gemiddelde werkloosheidspercentage over de periode 2011 tot en met 2015 zien. Het werkloosheidspercentage heeft een behoorlijke grote range van 0% tot 28%. 10 van de 132 onderscheiden beroepsopleidingen kennen in deze periode volgens de BVE-Monitor geen enkele werkloosheid. In het respondentenbestand zijn er 50 mbo beroepsopleidingen die een werkloosheid kennen van 5% of minder. Ongeveer een op de drie respondenten in de BVE-Monitor is van een van deze beroepsopleidingen afkomstig. Deze figuur toont ook aan dat er 8 beroepsopleidingen zijn waarvan minimaal een op de vijf gediplomeerden op moment van enquête werkloos is (ongeveer 3% van de respondenten zijn van een van deze beroepsopleidingen afkomstig). Er zijn 40 beroepsopleidingen waarbij de werkloosheid op minimaal 10% ligt op het moment van enquête en dit kan als relatief hoog getypeerd worden. Deze 40 beroepsopleidingen vertegenwoordigen wederom ongeveer een op de drie respondenten van de BVE-Monitor.

FIGUUR 2.1 Werkloosheid per beroepsopleiding (in %)

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk lijntje representeert 1 beroepsopleiding

Voordat we nader ingaan op de vraag welke beroepsopleidingen bij de Top 10% of de Bottom 10% behoren (op basis van de kans om werk te vinden), is het interessant om te analyseren of er zich verschillen voordoen per opleidingssector of –niveau. Immers, de beeldvorming is vaak dat een hoger onderwijsniveau garantie geeft tot een soepelere arbeidsmarktintrede en dat de werkloosheid zich zou concentreren onder gediplomeerden van bepaalde sectoren. De sector Techniek zou bijvoorbeeld garant staan voor een grote kans op het vinden van betaald werk.

BOX 2.1 Negatieve gevolgen bij een gebrekkig arbeidsmarktrelevantie van opleidingen (ROA-R-2014/1)

Uit de wetenschappelijke literatuur is veel onderzoek bekend over de kans dat werkloosheid een blijvend litteken veroorzaakt ('scarring') in het carrièreverloop (Heckman en Borjas, 1980). Voor Duitsland laten Von Wachter en Bender (2006) zien dat werkloosheid onder jongeren een lager loon tot gevolg heeft aan het begin van de carrière. Echter deze achterstand wordt door jongeren binnen vijf jaar weer ingehaald. Alleen jongeren die ontslagen worden uit grote bedrijven kampen met een blijvende loonachterstand die zij niet meer kunnen inhalen. Voor de VS vinden Mroz en Savage (2006) geen blijvende gevolgen van werkloosheid op jonge leeftijd op de baankans later in de loopbaan (zij vinden wel negatieve effecten op korte termijn), maar ook dat werkloosheid blijvende negatieve gevolgen heeft voor het loon later in de loopbaan. Voor Nederland laten Schils et al. (2006) zien dat werkloosheid een nadelig korte-termijneffect heeft op de baankans, maar dat dit negatieve effect na enige tijd (zes jaar) verdwijnt. De auteurs laten verder zien dat werkloosheid echter een negatief effect heeft op het loon later in de loopbaan, en dat dit negatief effect blijvend is: men haalt de achterstand niet meer in. Bovendien laten zij zien dat het negatieve effect van werkloosheid op het loon groter is voor vrouwen dan voor mannen. Mooi-Reçi (2008) laat, eveneens voor Nederland, zien dat werkloosheid de kans op herhaalde werkloosheid later in de loopbaan vergroot en dat dit in sterkere mate geldt voor vrouwen dan voor mannen. In deze studie wordt ook een sterk negatief effect van werkloosheid op het loon later in de loopbaan geconstateerd. Fouarge (2009) vergelijkt de positie van jongeren die tijdens de crisis in de periode 1981-1984 op de arbeidsmarkt kwamen met de cohorten die in de periode voorafgaand aan 1981-1984 of in de directe periode daarna intrede maakten op de arbeidsmarkt. Van deze groep is vastgesteld wat hun arbeidsmarktpositie was in de periode 2001-2007, ongeveer 20 jaar later. Zijn analyses zijn consistent met de eerdere bevindingen voor Nederland wat de langetermijneffecten op *employability* betreft, namelijk dat er een licht negatief effect op het latere salarisperspectief is. Naast het directe gevaar van langetermijneffecten van werkloosheid tijdens de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt wordt in de literatuur vaak gewezen op de consequenties op korte en lange termijn van een mismatch tussen de functie en de gevolgde opleiding. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen de horizontale match, i.e. de vraag of de functie goed aansluit op de gevolgde onderwijssector, en de verticale match, i.e. de vraag of de functie goed aansluit op het niveau van de gevolgde opleiding. Zo stellen bijvoorbeeld Van de Werfhorst (2002) maar ook Heijke et al. (2003) dat werknemers of schoolverlaters die in een beroep terecht komen dat qua richting niet aansluit bij de gevolgde opleiding significant minder verdienen. Hetzelfde geldt ook voor schoolverlaters die qua niveau onder het niveau van de gevolgde opleiding werk vinden (zie bijvoorbeeld Meng, 2006).

In ROA (2013a) is het productiviteitsverlies van de mismatch gemeten aan de hand van het salarisverschil in bruto loon tussen recent gediplomeerden die een passende functie vinden en recent gediplomeerden die geen passende functie vinden. Gemiddeld wordt er voor de gediplomeerde schoolverlaters van de onderzochte opleidingsrichtingen een 'wage penalty' van 8% vastgesteld als men buiten in plaats van binnen de eigen richting werkzaam is, en van 10% indien men onder het niveau van de gevolgde opleiding werkzaam is. Gediplomeerde schoolverlaters die voor langere tijd in een functie terecht komen die qua niveau onder het gevolgde opleidingsniveau ligt zullen verder met het probleem van 'use it or lose it' geconfronteerd worden. Omdat de aangeleerde vaardigheden niet (volledig) worden benut, zullen deze in de loop van de tijd gaan slijten (zie bijvoorbeeld De Grip et al., 2008 en ROA, 2011). Daarnaast kan een langdurig verblijf in een lagere functie een negatief signaal afgeven naar potentiële toekomstige werkgevers toe, waarmee het gevaar ontstaat dat deze groep schoolverlaters qua carriërentwikkeling achterblijft.

Figuur 2.2 geeft het gemiddelde werkloosheidspercentage binnen iedere opleidingssector per beroepsopleiding weer.²³ Binnen de sector Techniek heeft inderdaad een merendeel van de beroepsopleidingen een werkloosheidspercentage van minder dan 10% en kent zelfs meer dan de helft van de gepresenteerde beroepsopleidingen een werkloosheidspercentage van minder dan 5% in de afgelopen jaren (34 van de 60). Aan de andere kant zien we echter dat deze sector ook enkele beroepsopleidingen met een hoog werkloosheidspercentage kent. De beroepsopleiding tot *DTP-er* (een opleiding op niveau 2/3) kent bijvoorbeeld een gemiddeld werkloosheidspercentage van 28% in 2011-2015. Daarnaast kennen *laboratoriummedewerkers* (niveau 2/3/4) ook een hoog werkloosheidspercentage van 24 procent. Een andere sector met een relatief hoog aandeel beroepsopleidingen met lage werkloosheid is Gezondheidszorg, zeker in tijden van een economische crisis. Bij de andere drie sectoren zien we dat de werkloosheidspercentages relatief vaak tussen de 5% en 15% liggen. In de sector Economie komt de beroepsopleiding *administratief medewerker* (aangeboden op niveau 2) met 24% als duidelijke uitschieter naar voren.

Eerder onderzoek en de resultaten gepresenteerd in Hoofdstuk 1 van dit rapport hebben al aangetoond dat de kans op werk nogal afhankelijk is van het opleidingsniveau dat wordt afgerond binnen het mbo. Opleidingen in het mbo worden op 4 verschillende niveaus aangeboden. De helft van de respondenten in dit hoofdstuk zijn daarbij afkomstig van beroepsopleidingen die specifiek worden aangeboden op een bepaald opleidingsniveau. De andere helft is afkomstig van beroepsopleidingen die op verschillende opleidingsniveaus aangeboden worden. De beschikbare data laat het niet toe voor al deze opleidingen die in meerdere niveaus worden aangeboden de beroepsopleidingen verder te specificeren naar beroepsopleidingen per onderwijsniveau. Voor de groep beroepsopleidingen die wel op één opleidingsniveau wordt aangeboden laat Figuur 2.3 het gemiddelde werkloosheidspercentage zien binnen ieder opleidingsniveau per opleiding. Zoals verwacht komt naar voren dat de werkloosheid onder niveau 2 beroeps-

²³ Een klein deel van de beroepsopleidingen kan niet eenduidig aan een van de vijf onderscheiden opleidingssectoren toegekend worden. Deze beroepsopleidingen worden daarom hier buiten beschouwing gelaten.

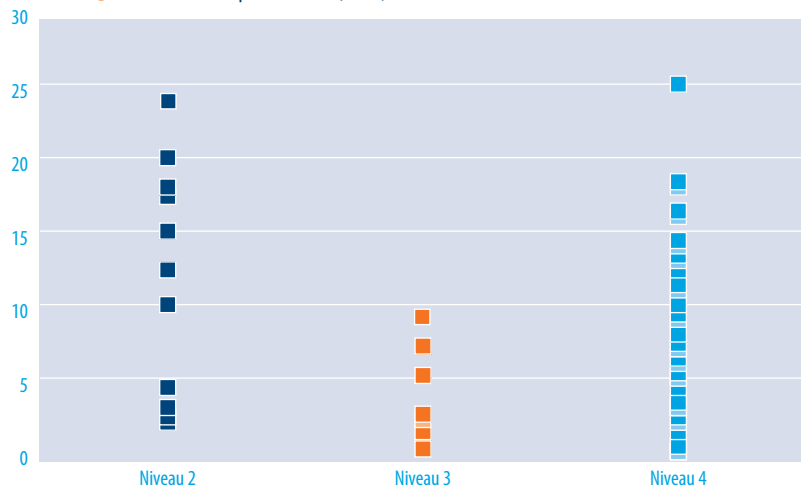
opleidingen gemiddeld hoger ligt dan op niveau 3 en 4. Op de arbeidsmarkt worden nu eenmaal hogere beroepskwalificaties meer gewaardeerd. Zowel binnen niveau 2 als 4 zijn er opleidingen met een beduidend hoog werkloosheidspercentage ten opzichte van de andere opleidingen (zogenaamde uitschieters). Bij niveau 2 gaat het dan bijvoorbeeld om de opleiding voor *administratief medewerker* en bij niveau 4 is gemiddeld 25 procent werkloos van de opleiding *productiecoördinator fashion*.

FIGUUR 2.2 Werkloosheid per sector (in %)

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding binnen de sector

FIGUUR 2.3 Werkloosheid per niveau (in %)

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding binnen het niveau

BOX 2.2 MBO-Niveau 2: Arbeidsmarktrelevantie of Basis om verder te leren

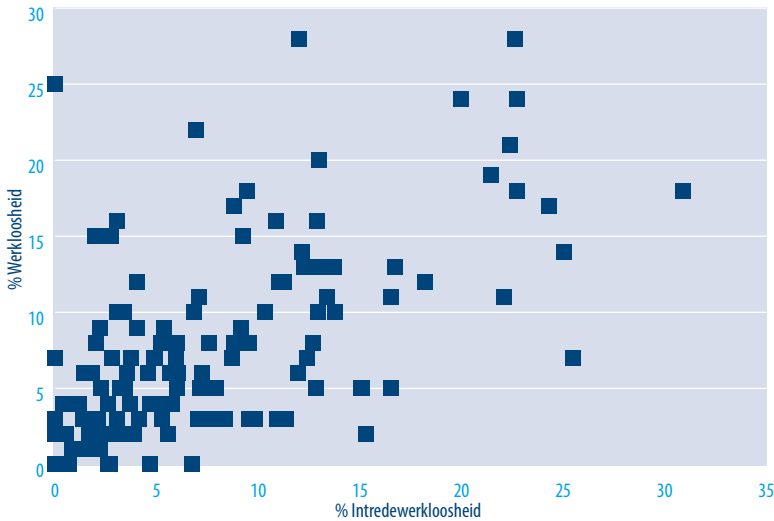
Een mbo niveau 2 diploma dient niet per definitie het einde van de onderwijscarrière te zijn. Naast een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt dienen mbo opleidingen op niveau 2 namelijk ook een basiskwalificatie te bieden voor vervolgonderwijs: zo vervolgt bijvoorbeeld 62 procent van de leerlingen die een mbo-bol niveau 2 opleiding heeft afgerond hun onderwijsloopbaan op een hoger mbo niveau. Voor opleidingen die hoofdzakelijk een doorstroomfunctie hebben, wat relatief vaak het geval is bij mbo-bol opleidingen op niveau 2, geldt dat een sterk eenzijdige beoordeling op arbeidsmarktrelevantie niet kan volstaan. Hiernaast zou op zijn minst een gelijkwaardige beoordeling op basis van 'vervolgonderwijsrelevantie' moeten plaatsvinden. Dit geldt zeker ook voor beroepsopleidingen die recent vaak een 'negatief' beeld kennen wat arbeidsmarktrelevantie betreft zoals *Administratief Medewerker* of *Dierverzorging 2*. Recent onderzoek (zie ROA-R-2015/4) laat zien dat deze opleidingen door scholen vaak als typische 'doorstroomopleidingen' worden gezien. Dit wordt bevestigd door registerdata die laten zien dat van de gediplomeerden van deze beroepsopleidingen in de periode 2009/2010 tot en met 2012/2013 gemiddeld 69% (*Administratief medewerker*), 65% (*Helpende zorg en welzijn*) en 52% (*Dierverzorging 2*) met een vervolgopleiding startte. 'Vervolgonderwijsrelevantie' is daarmee idealiter meer dan een relatief hoog percentage leerlingen dat doorstroomt naar een vervolgopleiding. Van even groot belang is dat jongeren de vervolgstudie(s) met succes afronden en dankzij het (de) diploma(s) van de vervolgstudie(s) een succesvolle transitie naar de arbeidsmarkt kunnen maken. Met andere woorden, de focus zal deels moeten verschuiven van vervolgonderwijsrelevantie naar arbeidsmarktrelevantie bij een stijgend onderwijsniveau. Wanneer men de macrodoelmatigheid van opleidingen wil toetsen, zal daarom gedifferentieerd moeten worden naar verschillende opleidingsniveaus, waarbij de vervolgonderwijsrelevantie en arbeidsmarktrelevantie ieder een afzonderlijk gewicht krijgen. Het is daarbij belangrijk om de doorstroomfunctie van opleidingen in acht te nemen. Bij mbo opleidingen op niveau 2 dient de opbouw van de opleiding zodanig te zijn dat, zonder afbreuk te doen aan de arbeidsmarktkansen van niet-doorstromers, de leerlingen kunnen doorstromen naar vervolgopleidingen die voldoende arbeidsmarktrelevant zijn.

Tot zover hebben onze analyses laten zien dat op moment van enquête (anderhalf jaar na het behalen van het diploma) nogal verschillen tussen de onderscheiden beroepsopleidingen in de kans op werk naar voren komen. We dienen de lezer erop te wijzen dat werkloosheid op moment van enquête niet per definitie overeenkomt met werkloosheid sinds het behalen van het diploma. Slechts een uitermate kleine groep van gediplomeerden was tot het moment van enquête niet in staat om werk te bemachtigen.²⁴ Voor het grootste deel van de werklozen op moment van enquête geldt dat zij tussen het moment van afstuderen en het moment waarop de huidige periode van werkloosheid startte, werkzaam waren in een of meerdere opeenvolgende functies. Een interessante vraag is echter of een relatief hoog werkloosheidspercentage op moment van enquête ook gerelateerd is aan een relatief lange zoektocht tot het vinden van de eerste betaalde werkzaamheden na afstuderen. Hiervoor presenteert Figuur 2.4 de relatie tussen het

²⁴ Over alle beroepsopleidingen heen is bijvoorbeeld minder dan 1% van de gediplomeerden langer dan 13 maanden op zoek naar een betaalde functie. De data laten niet toe om verder te analyseren of deze groep ook op moment van enquête werkloos is.

percentage dat op moment van enquête werkloos is (verticale as) en het percentage dat tussen het behalen van hun diploma en eerste functie minimaal 4 maanden werkloos was (op het niveau van beroepsopleiding). Inderdaad vinden we een sterk positieve relatie tussen deze twee indicatoren.

FIGUUR 2.4 Relatie tussen intredewerkloosheid (zoekduur minimaal 4 maanden) en werkloosheid op moment van enquête

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding

2.3.2 (Intrede)werkloosheid: top en Bottom 10%

Om het beeld compleet te maken concentreren we ons op de Top 10% en Bottom 10% van de beroepsopleidingen, zonder dat daarbij nader onderscheid gemaakt wordt bij opleidingen die op verschillende niveaus aangeboden worden. De selectie van de Top 10% en Bottom 10% is daarbij gebaseerd op het werkloosheidspercentage, waarbij opleidingen met het laagste werkloosheidspercentage en opleidingen met het hoogste werkloosheidspercentage worden weergegeven in Tabel 2.2.

De Top 10% van de beroepsopleidingen, die gemiddeld in de meting van 2011-2015 een werkloosheid van 0% of 0,01% kennen, bestaan in 11 van de 15 gevallen uit opleidingen afkomstig van de sector Techniek. Eén beroepsopleiding (*Tandtechniek*) in de Top 10% wordt zowel in de sector Techniek als in de sector Gezondheidszorg aangeboden. Daarnaast is er ook een opleiding in de Top 10% die zowel uit de sector Techniek als de sector Landbouw afkomstig is (*Allround operator*). Daarnaast kan worden vastgesteld dat het merendeel van de respondenten in de beroepsopleidingen in de Top 10% afkomstig is van de beroepsbegeleidende leerweg (MBO-BBL). Uitzonderingen zijn de beroepsopleidingen *Koopvaardig officier alle schepen*, *Werkplaatsmanagement mobi-*

litesbranche, Teelt 4, Zorg, Natuur en Gezondheid, Mbo-verpleegkundige en Operationele techniek (bij deze opleidingen bestaat minder dan de helft uit BBL-respondenten). Dat de respondenten van deze beroepsopleidingen in de Top 10% niet alleen op moment van enquête allemaal werk hebben, maar dat zij direct na afronding van hun opleiding ook niet lang dienden te zoeken naar werk is eveneens zichtbaar in Tabel 2.2. De gemiddelde duur van de intredewerkloosheid is bij de Top 10% beroepsopleidingen altijd minder dan 1 maand.

Richten we onze blik op de Bottom 10%, dan zien we dat deze uit alle opleidingssectoren van het mbo afkomstig zijn. Een drietal van deze beroepsopleidingen, namelijk *Mediamanagement, Medewerker sociale zekerheid* en *Productiecoördinator fashion* zijn niveau 4 beroepsopleidingen. Een viertal beroepsopleidingen (*Helpende zorg en welzijn, Administratieve medewerker, Dierverzorging 2* en *Verkoper*) worden alleen op niveau 2 aangeboden. De andere beroepsopleidingen worden op verschillende niveaus aangeboden. In alle gevallen ligt de werkloosheid hoger dan 16%. In het geval van *DTP-er* (28%) en *ICT-medewerker* (28%) is zelfs meer dan een op de vier werkloos. Dat de aanzienlijke hogere werkloosheid op het moment van enquête in vergelijking met de Top 10% beroepsopleidingen ook direct gepaard gaat met een langere intredewerkloosheid is eveneens in Tabel 2.2 duidelijk zichtbaar, met uitzondering van de opleiding van *Productiecoördinator fashion*. De gediplomeerden van deze beroepsopleiding kennen namelijk bijna geen intredewerkloosheid, wat hen echter niet lijkt te beschermen voor werkloosheid anderhalf jaar later. Tot slot zien we dat bij de Bottom 10% beroepsopleidingen de respondenten voor het overgrote merendeel afkomstig zijn van het mbo-bol. De uitzondering is de beroepsopleiding *Verkoper* waar 62% van de respondenten de opleiding in de beroepsbegeleidende leerweg gevolgd hebben.

TABEL 2.2 Top 10% en Bottom 10% beroepsopleidingen (op basis van werkloosheidspercentage)

	Niveau	Sector	Werkloosheid (%)	Gem. Intredewerkloosheid (mnd)	Geen intredewerkloosheid	Intredewerkloosheid $\geq$ 13 mnd	% BBL	N Cases
Top 10%								
Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij	4	Techniek	0	0,23	92,06	0	80	89
Teelt 4	4	Landbouw	0	0,61	92,7	0	20	36
Mobiele werktuigen	2/3/4	Techniek	0	0,06	97,95	0	84	150
Optiek	4	Techniek	0	0,03	97,97	0	89	60
Landtechniek		Techniek						
	3/4	/Gezondheidszorg	0	0	100	0	100	20
Werkplaatsmanagement mobiliteitsbranche	4	Techniek	0	0,25	89,37	0	45	41
Vakbekwaam medewerker versdetailhandel	3	Techniek	0	0	100	0	100	30
Zorg, natuur en gezondheid	3/4	Landbouw	0	0,38	89	0	29	28
Audiciens	4	Techniek	0	0,21	95	0	95	23
Koopvaardij officier alle schepen	4	Techniek	0	0,22	93,61	0	0	54
Mbo-verpleegkundige	4	Gezondheidszorg	1	0,12	96,4	0	45	1791
Autospuiter	2/3/4	Techniek	1	0,12	97,72	0	98	45
Allround operator		Landbouw						
	3	/Techniek	1	0,21	94,82	0	77	75
Operationele techniek	3/4	Techniek	1	0,2	94,31	0	0	83
Infratechniek	2/3/4	Techniek	1	0,14	93,02	0	98	88
Bottom 10%								
Vliegtuigtechniek	2/3	Techniek	17	1,14	75,69	0	37	20
Verkoper	2	Economie	17	0,81	85,17	0,3	62	635
Medewerker sociale zekerheid	4	Gedrag en Maatschappij	18	1,62	67,48	0	26	21
Helpende zorg & welzijn	2	Gezondheidszorg	18	0,96	81,06	1,02	14	867

TABEL 2.2 Top 10% en Bottom 10% beroepsopleidingen (op basis van werkloosheidspercentage)

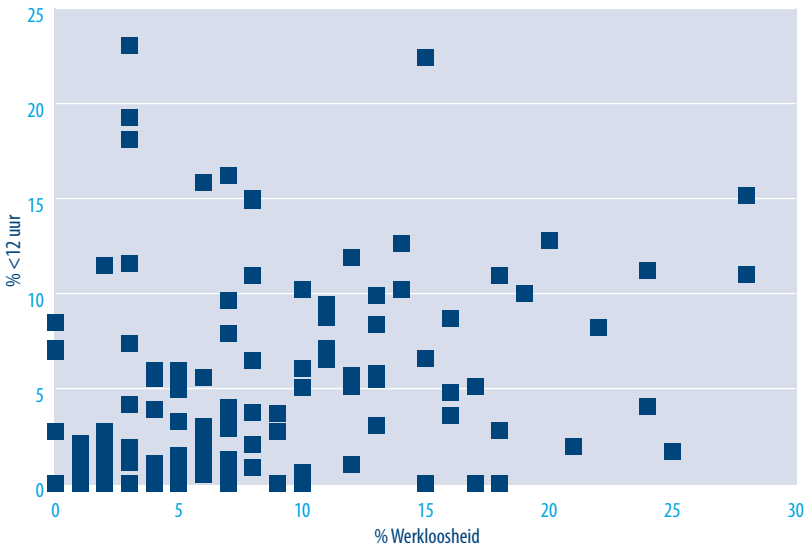
	Niveau	Sector	Werkloosheid (%)	Gem. Intredewerkloosheid (mnd)	Geen intrredewerkloosheid		Intredewerkloosheid $\geq$ 13 mdn	% BBL	N Cases
					intradewerkloosheid	intradewerkloosheid			
Mediamanagement	4	Economie	18	2,18	69,24	3,51	0	40	
Medewerker mode/maatkleiding	2/3/4	Techniek /Gezondheidszorg	19	2,03	66,97	1,35	0	76	
Dienverzorging 2	2	Landbouw	20	1,15	78,09	1,91	29	125	
Goud- en Zilvermeden	3/4	Techniek	21	1,38	59,49	0	0	20	
Sigmmaker	2/3/4	Techniek	22	0,56	89,78	0	9	40	
Administratief medewerker	2	Economie	24	1,98	68,68	2,39	12	246	
Laboratoriummedewerker	2/3/4	Techniek	24	2,49	64,74	2,73	16	36	
Productiecoördinator fashion	4	Techniek/Economie	25	0,05	97,39	0	0	22	
DTP-er	2/3	Techniek	28	2,04	51,5	1,19	16	53	
ICT-medewerker	2/3	Techniek/Economie	28	1,26	73,85	0,96	8	300	

Noot: Deze tabel is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-monitor

2.3.3 (Intrede)werkloosheid: een onderschatting van het probleem

Tot zover is de vraag - wat voor betaald werk jongeren vinden - volledig buiten beschouwing van de analyses gelaten. Dit is dan ook een tamelijk smalle aanpak wat arbeidsmarktrelevantie betreft. Zeker gezien de wijziging in de definitie van de werkzame - en daarmee ook de werkloze - beroepsbevolking (begin 2015) lopen de tot zover gepresenteerde analyses namelijk het risico het probleem te onderschatten. Immers, in tegenstelling tot de oude definitie, worden sinds 2015 personen die minder dan 12 uur per week (maar minimaal 1 uur) betaald werk verrichten tot de werkzame en niet meer tot de werkloze beroepsbevolking gerekend. In ROA (2015) is al uitgebreid bij deze verandering van definitie stilgestaan en werd duidelijk dat functies van maximaal 11 uur per week in de regel matige arbeidsvoorwaarden kennen en zeker niet als 'stepping stone' in het verdere verloop van de arbeidsmarkt carrière van jongeren gezien kunnen worden. De vraag is of er een sterke relatie is tussen de kans dat jongeren van een bepaalde beroepsopleiding werkloos zijn (op het moment van enquête) en de kans dat jongeren van een bepaalde beroepsopleiding minder dan 12 uur per week betaald werk verrichten.²⁵ Figuur 2.5 laat zien dat deze relatie weliswaar zichtbaar is, maar met een correlatie van 0,33 verreweg van sterk is. Met andere woorden, een hoog werkloosheidspercentage gaat zeker niet gelijk op met een hoog aandeel jongeren dat maximaal 11 uur werkzaam is.

FIGUUR 2.5 Relatie tussen percentage werkloosheid en percentage minder dan 12 uur werkzaam

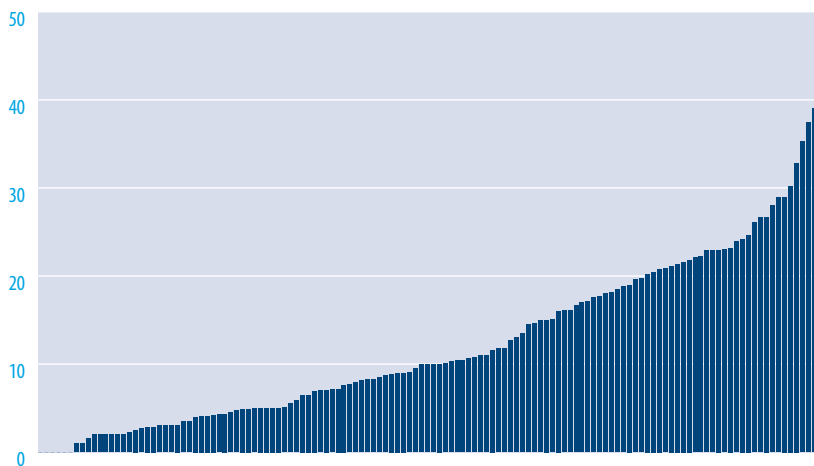

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding

²⁵ In de voorliggende analyses wijken we licht af van de manier waarop we vaststellen welk aandeel van de jongeren van een beroepsopleiding maximaal 12 uur werkzaam zijn. Voor de berekening nemen we namelijk als basis niet de jongeren die werkzaam zijn maar de jongeren die zich aanbieden op de arbeidsmarkt (d.w.z. inclusief de jongeren die werkloos zijn). Dit biedt ons de mogelijkheid om het percentage dat werkloos is en het percentage dat werkzaam is voor minder dan 12 uur op te tellen en zodanig een nieuwe indicator te scheppen.

Alleen kijken naar de werkloosheid kan dan ook tot een onderschatting van het probleem leiden. In Figuur 2.6 presenteren we daarom het aandeel gediplomeerden per beroepsopleiding die werkloos zijn of een baan van minder dan 12 uur per week dienen te accepteren. Eerst waren het nog 50 beroepsopleidingen die op basis van het werkloosheidspercentage een (relatief) soepele arbeidsmarktintrede hadden (werkloosheidspercentage onder de 5%), maar nemen we het aantal dat minder dan 12 uur werkzaam is mee, daalt dit aantal beroepsopleidingen met een soepele overgang van 50 naar 37. Tegelijkertijd stijgt het aantal beroepsopleidingen dat de grens van minimaal 10% bereikt van 40 naar 64 beroepsopleidingen.

FIGUUR 2.6 Percentage werkloos plus percentage <12 uur werkzaam

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-monitor. Elk lijntje representeert 1 beroepsopleiding

Dat de relatie tussen het aandeel dat werkloos is en het aandeel dat minder dan 12 uur werkzaam is niet lineair is, wordt eveneens duidelijk als we terugkeren naar de Top 10% en Bottom 10% van de beroepsopleiding (volgens het werkloosheidspercentage). Slechts 4 van de 14 beroepsopleidingen van de Bottom 10% zou namelijk op basis van het aandeel dat maximaal 11 uur per week werkzaam is tot de Bottom 10% gerekend worden. Het betreft daarbij de beroepsopleiding *DTP-er* (bij deze beroepsopleiding is 28% werkloos en werkt 15% maximaal 11 uur per week), de beroepsopleiding *ICT-medewerker* (28%, respectievelijk 11%), de beroepsopleiding *Administratief medewerker* (24%, respectievelijk 15%) en de beroepsopleiding *Diervverzorging 2* (20%, respectievelijk 16%). In de onderliggende data zien we dat een aantal beroepsopleidingen een laag werkloosheidspercentage kent, maar tegelijkertijd een relatief hoog aantal werkenden in banen voor minder dan 12 uur per week. Zo kennen bijvoorbeeld de drie beroepsopleidingen *Medewerker design*, *Artiest* en *Pedicure* een werkloosheidspercentage van 'slechts' 3% maar is rond de 20% van de gediplomeerden van deze beroepsopleidingen minder

dan 12 uur werkzaam. Hiermee komt het aandeel jongeren van deze drie beroepsopleidingen dat werkloos of minder dan 12 uur werkzaam is, uit tussen de 20% en 25% en dient de arbeidsmarktintrede van jongeren van deze beroepsopleidingen eveneens als tamelijk moeilijk gezien te worden. Op basis van een ranking op het totaal aandeel jongeren dat werkloos is of minder dan 12 uur werkzaam is zou de Bottom 10% dan ook als volgt uitzien (zie Tabel 2.3).

TABEL 2.3 Bottom 10% op basis van percentage werkloze jongeren plus percentage minder dan 12 uur werkzaam

	Niveau	Richting	% Kwetsbare jongeren	% Werkloos	% Minder dan 12 uur werkzaam
Mediavormgever	4	Techniek	24	14	10
Applicatie- en mediaontwikkeling	4	Economie	25	16	9
Medewerker design	4	Techniek/Gezondheidszorg	26	3	23
Juridisch medewerker	4	Economie	27	14	13
Productiecoördinator fashion	4	Techniek/Economie	27	25	2
Laboratoriummedewerker	2/3/4	Techniek	28	24	4
Helpende zorg & welzijn	2	Gezondheidszorg	29	18	11
Medewerker mode/maatkleding	2/3/4	Techniek/Gezondheidszorg	29	19	10
Signmaker	2/3/4	Techniek	30	22	8
Dierv verzorging 2	2	Landbouw	33	20	13
Administratief medewerker	2	Economie	35	24	11
Sport- en bewegingsbegeleider	2	Gezondheidszorg	37	15	22
ICT-medewerker	2/3	Techniek/Economie	39	28	11
DTP-er	2/3	Techniek	43	28	15

Noot: De tabel is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor

2.3.4 Vroege signalen van een gebrekkige arbeidsmarktrelevantie

Voor jongeren die een mbo-opleiding afronden is de overgang naar de arbeidsmarkt natuurlijk niet de eerste ervaring die ze met de arbeidsmarkt opdoen. Immers, jongeren die een mbo-bbl opleiding starten dienen bij een werkgever een beroepspraktijkvormige (bpv) leerplek te bemachtigen, wat in de regel met eenzelfde sollicitatieprocedure als na het afronden van de opleiding gepaard gaat. Jongeren die een mbo-bol opleiding volgen dienen een of meerdere keren stage te lopen bij een werkgever en ook hiervoor geldt dat zij vaak zelfstandig verantwoordelijk zijn om deze stageplek te bemachtigen. In het kader van het voorliggende onderzoek is het interessant om de arbeidsmarktuitkomsten na het behalen van het diploma in relatie te brengen met de arbeidsmarktveraringen tijdens de opleiding. De vraag die zich daarbij stelt is of de arbeidsmarktrelevantie van beroepsopleidingen al tijdens de opleiding zichtbaar wordt. De BVE-Monitor biedt ons hier eveneens inzicht in. Aan de respondenten is namelijk gevraagd of zij moeite hadden bij het vinden van een stageplek dan wel een bpv-leerplek. We dienen hierbij direct op te merken dat de navolgende analyses een duidelijk selectiviteitsprobleem kennen. Immers, alle respondenten van de BVE-Monitor hebben hun diploma behaald

en hebben, ondanks eventuele moeite, een stage-/bvp-plek kunnen bemachtigen. We kunnen in onze analyses dan ook niet rekening ermee houden dat jongeren a) niet met een mbo-bbl opleiding konden starten en het onderwijs verlaten omdat ze geen leerplek konden vinden en b) hun mbo-bol opleiding niet konden afronden omdat ze geen stageplek konden vinden.

Over alle geselecteerde beroepsopleidingen samen geeft iets minder dan een op de vijf gediplomeerden aan moeite te hebben ondervonden bij het vinden van een stage- of bvp-plek. Figuur 2.7, met op de horizontale as het werkloosheidspercentage na het afronden van de beroepsopleiding en op de verticale as het percentage dat moeite had om een stage-/bvp-plek te vinden, laat zien dat er inderdaad een positieve relatie vast te stellen is tussen deze twee indicatoren. Met een correlatie van 0.4 is deze echter zeker niet lineair te noemen.²⁶ Een nadere blik op Figuur 2.6 laat zien dat de meeste punten boven een hypothetische 45 graad lijn liggen, wat betekent dat het percentage jongeren dat moeite had om een stage-/bvp-plek te bemachtigen binnen een beroepsopleiding in de regel hoger ligt dan het percentage dat op moment van enquête werkloos is.

FIGUUR 2.7 Relatie tussen moeite bij het vinden van stage-/bvp-plek en werkloosheid

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding

Aangezien alle respondenten uiteindelijk een stage-/bvp-plek konden bemachtigen en daarmee ook hun opleiding succesvol konden afronden, is het interessant om kort stil te staan bij de vraag of de kwaliteit van de gevonden stage-/bvp-plek onder druk

²⁶ De relatie wordt sterker als we naast het percentage dat op moment van enquête werkloos is ook het percentage meerekenen dat werk voor minder dan 12 uur werk vindt.

komt te staan in het geval dat het lastig is om voor jongeren een desbetreffende plek te vinden. De respondenten in de BVE-Monitor worden daarom gevraagd om aan te geven of alle aspecten van het beroep dat zij hebben geleerd in de opleiding ook tijdens de stage of de bpv-plek aan bod zijn gekomen. Gemiddeld zijn respondenten hiervoor tevreden: 80% vindt namelijk dat tijdens de stage-/bpv-plek alle aspecten aan het bod zijn gekomen. Ook hier geldt dat de tevredenheid toeneemt naarmate men de mbo-opleiding in de beroepsbegeleidende leerweg (mbo-bbl) gevolgd heeft. Deze uitkomst is niet verrassend aangezien jongeren in het bbl gemiddeld vier dagen per week aan het werk zijn, in tegenstelling tot jongeren die een mbo-bol opleiding volgen en daarbij slechts een of meerdere korte stages volgen. De data laat verder zien dat tevredenheid met de kwaliteit die de stage-/bpv-plek bood negatief gerelateerd is met de vraag of men moeite had om een stage-/bpv-plek te vinden. In andere woorden, beroepsopleidingen waarbij het lastig is om voldoende stage-/bpv-plekken voor jongeren te vinden worden inderdaad geconfronteerd met een afnemende gemiddelde kwaliteit van de aangeboden werkervaringsplekken. Dit kan de kwaliteit van de beroepsopleiding onder druk zetten.

2.3.5 Relatie tussen opleidingskenmerken en kans op betaald werk

De resultaten laten zien dat beroepsopleidingen in het mbo nogal verschillende kansen bieden voor hun gediplomeerden als het gaat om arbeidsmarktrelevantie. In het kader van de discussie rondom macrodoelmatigheid in het mbo willen we de arbeidsmarktrelevantie van mbo beroepsopleidingen relateren aan een aantal karakteristieken van mbo opleidingen: in hoeverre speelt de grootte van een opleiding, de grootte van een onderwijsinstelling of de regionale spreiding een rol in het verklaren van arbeidsmarkttuitkomsten. In het geval van de grootte van de opleiding zou het immers kunnen zijn dat er simpelweg teveel jongeren zijn die een bepaalde beroepsopleiding volgen, waardoor het aantal gediplomeerden te hoog is in vergelijking met het aantal vacatures die de arbeidsmarkt kent gezien de recente economische ontwikkelingen. Ook de grootte van een onderwijsinstelling wordt recentelijk vaak aan de kaak gesteld als kritische factor: door (toenemende) omvang van onderwijsinstellingen zou de persoonlijke benadering naar studenten en daarmee de kwaliteit van het onderwijs onder druk komen te staan. In deze paragraaf zullen we de relatie tussen beroepsopleidingen en hun arbeidsmarkttuitkomsten proberen (deels) te verklaren door een aantal kenmerken van de beroepsopleiding. Als arbeidsmarkttuitkomsten kijken we naar de volgende indicatoren:

- Werkloosheid op moment van enquête;
- Aandeel jongeren op moment van enquête.

De volgende kenmerken van beroepsopleidingen zullen worden geanalyseerd:

- Grootte van opleiding: het jaarlijks gemiddeld aantal mbo-gediplomeerden per beroepsopleiding in de jaren 2009 – 2014 (op basis van BVE-Monitor en gewogen naar populatieniveau);
- Grootte van de onderwijsinstelling: het jaarlijks gemiddeld aantal mbo deelnemers per onderwijsinstelling in de jaren 2011-2015 (verkregen door duo databestand²⁷);

²⁷ https://duo.nl/open_onderwijsdata/databestanden/mbo/Onderwijsdeelnemers/Deelnemers_mbo1.jsp.

- Het aantal onderwijsinstellingen dat eenzelfde beroepsopleiding aanbiedt;
- Het aandeel respondenten per beroepsopleiding die een beroepsopleiding in de beroepsbegeleidende leerweg (mbo-bbl) heeft gevolgd;
- Het aandeel mannen per beroepsopleiding dat als indicator wordt gebruikt voor de eventuele masculiene uitstraling van een beroepsopleiding (zie ook Box 2.3).

Tot slot houden we rekening met de regionale mobiliteit van mbo gediplomeerden:

- De regionale mobiliteit van de respondenten na afronden van de opleiding (in hoeverre verlaten gediplomeerden de arbeidsmarktregio waarin ze hun opleiding hebben gevolgd om werk te vinden).

Tabel 2.4 presenteert de uitkomsten van een tweetal lineaire regressies op het niveau van beroepsopleiding tussen a) het percentage werklozen of b) het aandeel kwetsbare jongeren en de hierboven genoemde indicatoren. In beide analyses is daarbij verder gecontroleerd voor het niveau²⁸ waarop de beroepsopleiding aangeboden wordt en de opleidingssector.²⁹

TABEL 2.4 Multivariate analyse (gestandaardiseerde coëfficiënten)

	Werkloosheid	Kwetsbare jongeren
Opleidingskenmerken		
Grootte van opleiding	-0.124	-0.170
Grootte van onderwijsinstelling	0.006	0.027
Aantal onderwijsinstellingen	-0.008	0.076
Aandeel BBL gediplomeerden	-0.565**	-0.693***
Aandeel mannen (masculiene uitstraling)	-0.233**	-0.247***
Studentenkenmerken		
Mobiliteit van mbo-gediplomeerden	0.006	0.052
Controle voor sectoren	Ja	Ja
Controle voor niveau	Ja	Ja
N	132	132

*** significant op 1% niveau

Hoewel het gevonden verband niet significant is, lijkt de grootte van de beroepsopleiding of de school waarin men de beroepsopleiding volgt de arbeidsmarktrelevantie (gemeten aan het aandeel werklozen of het aandeel kwetsbare jongeren) te beïnvloeden. De gestandaardiseerde coëfficiënten van de grootte van de opleiding is negatief en indiceert daarmee een mogelijke positieve invloed op de arbeidsmarktrelevantie van beroepsopleidingen (hoe groter een opleiding, des te minder werklozen en

²⁸ Hierbij zijn opleiding die op meerdere niveaus aangeboden worden als volgt ingedeeld: Opleidingen die op niveau 2 en 3 aangeboden worden, hebben de waarde 2,5 ontvangen. Opleidingen die op niveau 2 en 4 dan wel op niveau 2,3 en 4 aangeboden worden hebben de waarde 3 ontvangen. Tot slot hebben opleidingen die op niveau 3 en 4 aangeboden worden de waarde 3,5 ontvangen. De nieuwe variabele 'niveau' kent daarmee de waardes 2; 2,5; 3; 3,5 en 4.

²⁹ Beroepsopleidingen die in meerdere sectoren aangeboden worden zijn daarbij aan meerder sectoren toege-rekend.

kwetsbare jongeren). Het lijkt dan ook niet erop dat grotere opleidingen teveel jongeren aantrekken en daarmee een overschot aan gediplomeerden op de arbeidsmarkt aanbieden. Daarnaast zien we dat het aantal onderwijsinstellingen dat een beroepsopleiding aanbiedt geen significante relatie kent met de arbeidsmarkttuitkomsten. Het terugdringen van het aantal aanbieders van een beroepsopleiding lijkt dan ook niet per definitie de arbeidsmarktrelevantie van een beroepsopleiding te verbeteren.³⁰ Tot slot is er ook geen significante relatie gevonden tussen de regionale mobiliteit en de kans op werk (van minimaal 12 uur). Dit laatste resultaat is niet verrassend. Immers, de gediplomeerden van het mbo kennen over het algemeen een relatief lage regionale mobiliteit en zij zullen pas van regio wisselen als zij ook werk gevonden hebben in een andere regio.

BOX 2.3 Masculinisering van beroepsopleidingen

In de wetenschappelijke literatuur is er veel onderzoek uitgevoerd naar seksesegregatie naar opleiding. Seksesegregatie naar opleiding betekent dat de verhouding mannelijke en vrouwelijke studenten ongelijk verdeeld is in een bepaalde opleiding. Eerder onderzoek laat zien dat banen gedegradeerd, slecht betaald en gemarginaliseerd worden op het moment dat ze bekend staan als vrouwelijk gedomineerde banen (England, 2010). Het is interessant om te onderzoeken in hoeverre dit beeld bevestigd wordt voor mbo-opleidingen in Nederland.

Het aandeel mannen in een beroepsopleiding heeft invloed op de arbeidsmarktrelevantie, gemeten aan het aandeel werklozen of het aandeel kwetsbare jongeren. De gestandaardiseerde coëfficiënten van het aandeel mannen is daarbij negatief, en indiceert daarmee dat mannelijk gedomineerde beroepsopleidingen het beter doen op de arbeidsmarkt dan beroepsopleidingen die door vrouwen worden gedomineerd. Dit rapport toont aan dat de werkloosheid hoger is onder afgestudeerden van beroepsopleidingen met een feminiene uitstraling. Daarnaast neemt het aandeel kwetsbare jongeren toe onder gediplomeerden van een vrouwelijke opleiding.

Om een beeld te schetsen van typerende mannelijke of vrouwelijke beroepsopleidingen zijn in het respondentenbestand van de BVE-monitor beroepsopleidingen gecategoriseerd naar het aandeel van mannen of vrouwen. Bovendien zijn er ook enkele opleidingen waarbij het aandeel vrouwen en mannen gelijk verdeeld is:

³⁰ De uitkomsten geven echter geen antwoord op de vraag of een beroepsopleiding binnen een beperkte straal van kilometers aan een tweetal scholen tegelijkertijd dient aangeboden te worden.

TABEL B2.1 Voorbeelden van typerende mannelijke en vrouwelijke beroepsopleidingen

	Techniek	Gezondheidszorg	Economie (en Techniek)
Mannelijk gedomineerd	Autoschadehersteltechniek, Dakdekker, Infratechniek, Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij, Machinaal houtbewerker, Machinist, Medewerker stukadoren, Metselaar, Straatmaker, Vakman gww en Werkplaatsmanagement mobiliteitsbranche		
Vrouwelijk gedomineerd		Pedicure en Schoonheids-specialist	
Evenredig verdeeld	Analist, Mediavormgever, Middenkaderfunctionaris afbouw en onderhoud,		Verkoop-specialist

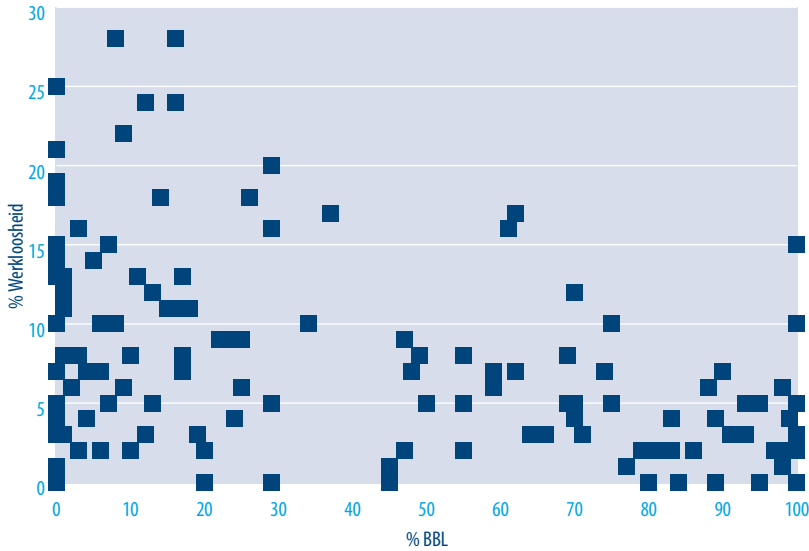
Noot: in de analyse is er gecontroleerd voor sector. Deze weergave is gebaseerd op beschrijvende data.

Daarnaast is het interessant om te kijken naar eventuele verklaringen voor deze gevonden relaties. De segregatie in studiekeuze van mannen en vrouwen fungeert als een soort voorsortering in de richting van de arbeidsmarkt. Volgens de *Expectation States Theory* (Berger et al., 1980; Ridgeway, 1991) wordt er van mannen verwacht dat ze banen nastreven met een mannelijke uitstraling, vaardigheden en autoriteit (zoals fysieke kracht en beslissingen maken). Vrouwen zouden, daarentegen, aangespoord worden om banen na te streven die typerende vrouwelijke karakteristieken bezitten (zoals emotionele koestering, verzorging en mededeelzaamheid).

Dit beeld wordt bevestigd bij twee opleidingen met een feminiene uitstraling die in de Gezondheidszorg sector vallen, waarbij een nadruk ligt op het verzorgende karakter. De menselijk kapitaal theorie (Becker, 1957) veronderstelt dat mannen bewust eerder kiezen voor opleidingsrichtingen die hoger gewaardeerd worden op de arbeidsmarkt, ongeacht masculiene of feminiene uitstraling. Deze twee theorieën zijn complementair aan elkaar: mannen zouden onbewust kiezen voor opleidingen met een masculiene uitstraling. Tegelijkertijd blijkt dat masculiene opleidingen hoger gewaardeerd worden op de arbeidsmarkt en dit biedt een aanvullende reden voor mannen om een masculiene opleiding te kiezen.

Een tweetal indicatoren kent wel een significante relatie. De arbeidsmarktuitkomsten verbeteren (lagere werkloosheid, kleiner aandeel kwetsbare jongeren) naarmate meer gediplomeerden de opleiding hebben gevolgd in de beroepsbegeleidende leerweg (mbo-bbl). Daarnaast zien we dat arbeidsmarktuitkomsten over het algemeen een beter beeld laten zien voor masculiene opleidingen (zie ook Box 2.3). Nadere analyses laten zien dat de variatie in de twee uitkomstmaten tussen de 132 beroepsopleidingen vooral sterk verklaard kan worden door het aandeel gediplomeerden dat mbo-bbl gestudeerd heeft. Figuur 2.8 visualiseert dit resultaat waarbij het percentage werkloosheid wordt weergegeven op de verticale as en het percentage gediplomeerden dat een beroepsopleiding in het mbo-bbl heeft gevolgd is weergegeven op de horizontale as.

FIGUUR 2.8 Percentage werkloos versus percentage mbo-bbl heeft gevolgd

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding

BOX 2.4 Spillover effect van mbo-bbl

Een hoog aandeel aan bbl-gediplomeerden binnen een beroepsopleiding leidt tot onder andere een hogere kans op werk van de gediplomeerden. Maar geldt dit binnen de beroepsopleiding zowel voor de gediplomeerden van het mbo-bbl als ook voor de gediplomeerden van het mbo-bol. Met andere woorden, wordt het resultaat zoals in dit hoofdstuk gepresenteerd getriggerd door de verschillende kansen op werkloosheid onder de gediplomeerden van het mbo-bbl tussen de beroepsopleidingen of is er daarnaast een spillover effect te vinden op de gediplomeerden van het mbo-bol. In het tweede geval is de verwachting dat de kans op werkloosheid onder de gediplomeerden van het mbo-bol afneemt met toenemend aandeel gediplomeerden afkomstig van het mbo-bbl binnen een beroepsopleiding. Om deze vraag nader te analyseren zijn de beroepsopleidingen onderverdeeld in een drietal groepen: Beroepsopleidingen met minimaal 75% gediplomeerden van het mbo-bbl, beroepsopleidingen met tussen de 25% en 75% mbo-bbl gediplomeerden en beroepsopleidingen met minder dan 25% mbo-bbl gediplomeerden. Daaropvolgend zijn een tweetal analyse uitgevoerd: a) een multivariate analyse onder de gediplomeerden van het mbo-bol op de kans op werkloosheid en b) een multivariate analyse onder de gediplomeerden van het mbo-bbl op de kans op werkloosheid. In beide analyses is naast een uitgebreid set van controlevariabelen een tweetal dummies opgenomen die het aandeel mbo-bbl gediplomeerden binnen een beroepsopleiding meet (<25% / >75%). De analyses laten zien dat:

- Het aandeel mbo-bbl gediplomeerden binnen een beroepsopleiding is niet significant gecorreleerd met de kans dat mbo-bbl gediplomeerden anderhalf jaar na behalen van het diploma werkloos zijn. Mbo-bbl gediplomeerden profiteren daarmee onafhankelijk van het aandeel mbo-bbl

gediplomeerden van het feit dat werkgevers mbo-bbl leerplekken beschikbaar stellen en daarmee indirect ook een vraag naar gediplomeerden signaleren.

- Het aandeel mbo-bbl gediplomeerden binnen een beroepsopleiding is negatief significant gecorreleerd met de kans dat mbo-bol gediplomeerden anderhalf jaar na behalen van het diploma werkloos zijn. Voor jongeren die een beroepsopleiding in het mbo-bol wensen te volgen kan het aandeel bbl-leerplekken dan ook een duidelijk signaal zijn van de kans die zij later op de arbeidsmarkt kennen.

Deze uitkomst bevestigt nog een keer het belang van het in stand houden van mbo-bbl als belangrijke leerweg, zeker in economisch moeilijke tijden. De leerplaatsen in mbo-bbl worden in eerste instantie door bedrijven en niet door scholen aangeboden. Een economische recessie verlaagt het aanbod aan bbl-plaatsen aanzienlijk: bedrijven die in economisch zwaar weer terechtkomen, nemen immers minder snel nieuwe leerlingen aan.

Kijken we bijvoorbeeld naar de instroom van vmbo-gediplomeerden in mbo-niveau 2 opleidingen dan zien we dat in de jaren 2009 t/m 2013 de totale instroom met 16% gedaald, van afgerond iets meer dan 30.000 naar 25.000. In dezelfde periode daalde de instroom in mbo-bbl opleiding aanzienlijk sterker dan de instroom in mbo-bol opleidingen. Het aantal instromers vanuit het vmbo daalde in het mbo-bbl met zo'n 3.500 (-40%) terwijl het aantal instromers vanuit het vmbo in het mbo-bol daalde met zo'n 1.500 (-7%).

Een belangrijke kanttekening is dat een conjunctureel veroorzaakte daling in het aanbod aan mbo-bbl leerplekken niet gelijk staat aan een structurele daling. Bij een conjuncturele gevoelige daling kan en dient de onderwijsinstelling jongeren, die geen mbo-bbl leerplek kunnen bemachtigen, de kans te bieden om de beroepsopleiding in het mbo-bol te volgen. Bij een structurele daling kan het mbo-bol weliswaar deze optie bieden, het is echter niet wenselijk. Immers, een structurele daling in het aanbod aan mbo-bbl leerplekken binnen een bepaalde beroepsopleiding dient als teken gezien te worden dat werkgevers minder behoefte hebben aan gediplomeerden van een bepaalde beroepsopleiding.

Dit is ook zichtbaar als we nog eens naar de instroom in een mbo-niveau 2 opleiding in de periode 2009-2013 kijken. De absolute en relatieve daling van de instroom in het mbo-bbl is in deze periode het grootst voor opleidingen in de groene en technische sector. Zo daalt in de sector Groen het aandeel dat instroomt in een bbl-opleiding van 35 procent (2009) naar 23 procent (2013) en in de sector Techniek van 59 procent (2009) naar 42 procent (2013). Deze daling valt samen met de economische crisis en om die reden is er sprake van een conjuncturele daling in deze sectoren. Bij de sectoren Economie en Zorg & Welzijn blijkt er sprake te zijn van een structurele daling. De instroom in mbo-bbl in 2009 was al relatief laag, en deze is in 2013 niet veel verder gedaald. Deze cijfers tonen aan dat het aanbod aan leerplekken binnen deze sectoren op mbo-niveau 2 structureel

laag is. De opleidingen *Administratief medewerker* en *Helpende zorg & welzijn* worden bijvoorbeeld vrijwel enkel in bol-variant gevolgd terwijl er ook een bbl-variant bestaat. Al aan het begin van de economische crisis startte slechts 1% van de vmo'ers aan de bbl-variant van deze beroepsopleidingen. Met andere woorden, terwijl de daling in het aandeel mbo-bbl leerplekken in de sector Techniek naar verwachting vooral een conjuncturele daling is, geldt dit niet voor de mbo-niveau 2 opleidingen in de sector Economie of Gezondheidszorg. Bij deze opleidingen dient het lage aandeel mbo-bbl leerplekken als duidelijke indicatie voor een problematische arbeidsmarktrelevantie.

2.4 Aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt

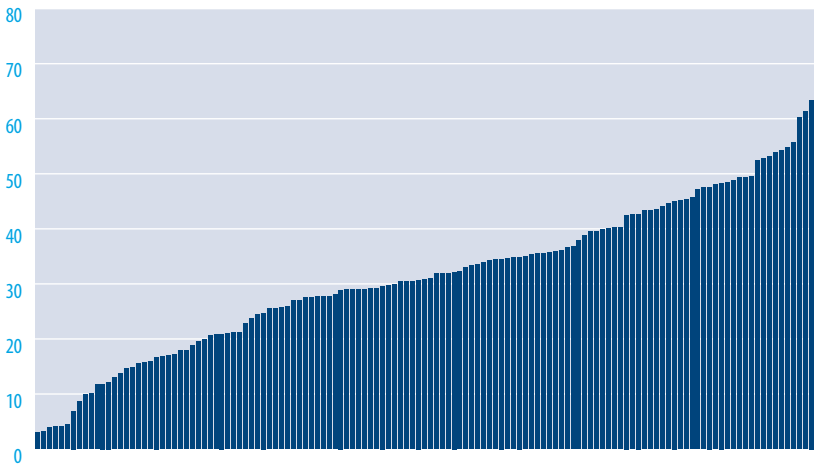
Kennen gediplomeerden die moeite ervaren met het vinden van werk ook een slechtere aansluiting tussen het gevonden werk en de afgeronde opleiding? Bieden beroepsopleidingen waarvan gediplomeerden (bijna) geen (intrede-)werkloosheid ervaren ook de garantie van een goede aansluiting tussen het werk en de afgeronde opleiding? In deze paragraaf komt er meer aandacht voor de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de arbeidsmarkt, en daarmee voor de vraag of jongeren 'passend' werk vinden. 'Passend werk' definiëren we daarbij langs een tweetal dimensies: verticaal en horizontaal. De verticale dimensie heeft betrekking op de aansluiting tussen het niveau van werk en het niveau van gevolgde opleiding. In hoeverre werken afgestudeerden onder het niveau van hun opleiding? De horizontale dimensie betreft de vraag of de functie waarin men werkzaam is goed aansluit bij de richting van de gevolgde opleiding.

2.4.1 Verticale mismatch tussen gevonden werk en beroepsopleiding

Gemiddeld geeft 28% van de werkzame gediplomeerden in de periode 2011-2015 aan dat ze een functie hebben gevonden die in principe een lager niveau dan het eigen diploma vereist. Figuur 2.9 laat zien dat er relatief veel verschillen zijn als we per beroepsopleiding kijken. Het percentage varieert namelijk van bijna 0% tot ongeveer 70%. Een positieve uitkomst is dat het aantal beroepsopleidingen waarvan meer dan 50% van de jongeren werk onder het eigen niveau dient te accepteren beperkt is tot een relatief kleine groep van 11 beroepsopleidingen, die ongeveer 2% van alle respondenten van de BVE-Monitor vertegenwoordigen. Er zijn echter wel 25 van de 132 onderscheiden beroepsopleidingen waarvan minimaal 40% van de afgestudeerden onder het eigen diplomaniveau werkzaam is. Samen met de eerste groep van beroepsopleidingen vertegenwoordigen zij 15% van alle respondenten.

FIGUUR 2.9 % met verticale mismatch per beroepsopleiding

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk lijntje representeert 1 beroepsopleiding

Kijken we naar de groep beroepsopleidingen die eenduidig aan een van de - in dit rapport onderscheiden - opleidingssectoren toegekend kunnen worden (zie Figuur 2.10), dan zien we dat zich binnen alle vijf sectoren duidelijke verschillen tussen de beroepsopleidingen voordoen. Zo zien we dat in de sector Landbouw er een opleiding is waarvan gemiddeld 63 procent een baan vindt die qua niveau niet bij hun opleiding past: *Logistiek vakman*. Daarentegen vindt het merendeel van de andere beroepsopleidingen in deze sector wel een baan die qua niveau bij hun opleiding past. Bij de opleiding *Teelt 4*, die al goed scoorde qua werkloosheid, is het bijvoorbeeld slechts 15% van de afgestudeerden die een verticale mismatch hebben op de arbeidsmarkt. Binnen de sector Techniek vindt er een grotere spreiding plaats waarvan maximaal 60 procent van de afgestudeerden een baan vindt die niet bij hun niveau past tot opleidingen waarbij (bijna) niemand een verticale mismatch heeft. In bovenstaande paragraaf kwam al aan bod dat *Dakdekkers* gemiddeld genomen geen intredewerkloosheid ervaren. Door ook te kijken naar de aansluiting met de arbeidsmarkt zien we dat dat deze positieve indicatie naar beneden dient vastgesteld te worden. Immers, gemiddeld 54 procent van de gediplomeerde dakdekkers dient een baan te accepteren die niet bij hun niveau past. Andere beroepsopleidingen binnen de sector Techniek, waarvan gemiddeld meer dan de helft van de gediplomeerden geen baan op niveau vindt, zijn bijvoorbeeld: *Metselaar* (60%), *Bedrijfsmanagement mobiliteitsbranche* (53%), *Vakman gww* (56%) en *Medewerker stukadoren* (54%). Aan de andere kant zijn er ook relatief veel beroepsopleidingen in de sector Techniek waarbij bijna niemand een verticale mismatch ondervindt: *Optiek* (3%), *Koopvaardij officier alle schepen* (4%), *Printmedia* (4%), *Analist* (4%), *Havenlogistiek* (9%), *Vliegtuigtechniek* (10%) en *Goud- en Zilvermeden* (10%). De beroepsopleiding tot *Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen* (sector Economie) kent binnen deze sector een relatief goede aansluiting op de arbeidsmarkt, waarbij slechts 15% een

baan onder het eigen diplomaniveau dient te accepteren. Een andere opleiding binnen de sector *Economie* heeft een minder goede aansluiting: *Fastservice* (39%). Ook bij de sector *Gezondheidszorg* zijn er redelijk wat verschillen te vinden met betrekking tot een verticale mismatch op de arbeidsmarkt. Bij enkele opleidingen vinden bijna alle afgestudeerden een baan op hun niveau: *Mbo-verpleegkundige* (3% heeft een verticale mismatch), *Apothekersassistent* (5%) en *Doktersassistent* (7%) terwijl bij de gediplomeerden van de beroepsopleiding *Sport- en bewegingsbegeleider* net iets meer dan de helft (52%) een functie onder het eigen opleidingsniveau dient te accepteren. Tot slot zien we dat in de opleidingssector *Gedrag en Maatschappij* bij alle onderscheiden beroepsopleidingen minimaal 20% van de werkzame gediplomeerden onder het eigen niveau werkzaam is. Met 21% scoort de beroepsopleiding *Pedagogisch Werk en Medewerker sociale zekerheid* nog het beste. Het hoogste percentage, daarentegen, blijkt te gelden voor *Artiesten*: gemiddeld heeft meer dan de helft van de afgestudeerden een baan die qua niveau niet bij hun opleiding past (53%).

FIGUUR 2.10 Werkzaam in een functie die qua niveau niet bij opleiding past (in %), naar sector

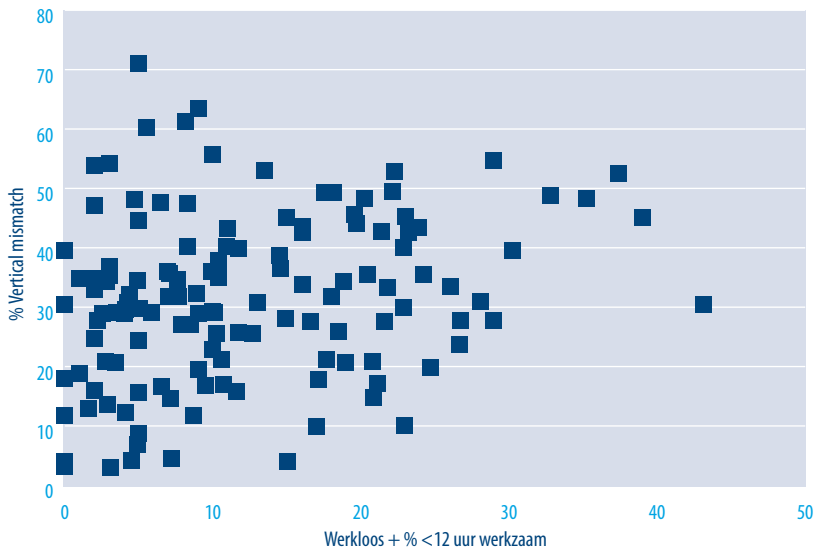

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding binnen de sector

De opmerkzame lezer zal op basis van onze beschrijving per opleidingssector al vastgesteld hebben dat er een aantal beroepsopleidingen vermeld werden met een relatief hoge verticale mismatch, terwijl deze beroepsopleidingen eerder qua werkloosheid of qua aandeel dat betaald werk voor minder dan 12 uur per week heeft een positief beeld gaven. Dat het aandeel gediplomeerden dat werkloos is plus het percentage dat minder dan 12 uur werkzaam is inderdaad niet één op één gerelateerd is aan het percentage werkzame gediplomeerden van een beroepsopleiding dat een verticale mismatch kent, is goed zichtbaar in Figuur 2.11. De kans op het vinden van werk (voor minimaal 12 uur) en de kans op het vinden van werk dat qua niveau bij de gevolgde beroepsoplei-

ding past dient dan ook als twee afzonderlijke indicatoren van arbeidsmarktrelevantie beschouwd te worden.

FIGUUR 2.11 Relatie tussen percentage jongeren dat werkloos is of <12 uur werkzaam is en percentage werkzame met een verticale mismatch

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding

2.4.2 Horizontale mismatch tussen gevonden werk en beroepsopleiding

In het kader van de zorgplicht arbeidsmarktrelevantie van het mbo wordt niet direct aan scholen gevraagd om de horizontale match tussen het gevonden werk en de afgeronde opleiding in hun afwegingen mee te nemen. Het is desondanks interessant om in dit rapport aan deze horizontale match aandacht te besteden. Reden hiervoor is dat de horizontale aansluiting cruciaal is in de vraag of jongeren de opgedane vakkennis tijdens de opleiding ook in de praktijk kunnen inzetten. Dat er een redelijk sterke relatie is tussen een horizontale en een verticale mismatch is rechtstreeks zichtbaar in Figuur 2.12. Daarnaast kent de horizontale mismatch ook een relatief sterke relatie met de vraag naar het percentage kwetsbare jongeren (werkloos of voor maximaal 11 uur per week werkzaam) per beroepsopleiding. Dit in tegenstelling tot de verticale mismatch. Werken buiten het eigen opleidingsdomein kan daarom ook een uitwijkmogelijkheid zijn voor gediplomeerden afkomstig van een beroepsopleiding die tijdens een economische malaise het aantal vacatures in het eigen opleidingsdomein zien dalen. Het is belangrijk om op te merken dat het hierbij dan niet om een structureel probleem mag gaan, maar slechts om een tijdelijk situatie. De voorliggende data laten het niet toe om vast te stellen of de gepresenteerde cijfers een gevolg zijn van een structureel probleem bij bepaalde beroepsopleidingen of een probleem dat tijdelijk door de recente economische crisis getriggerd is.

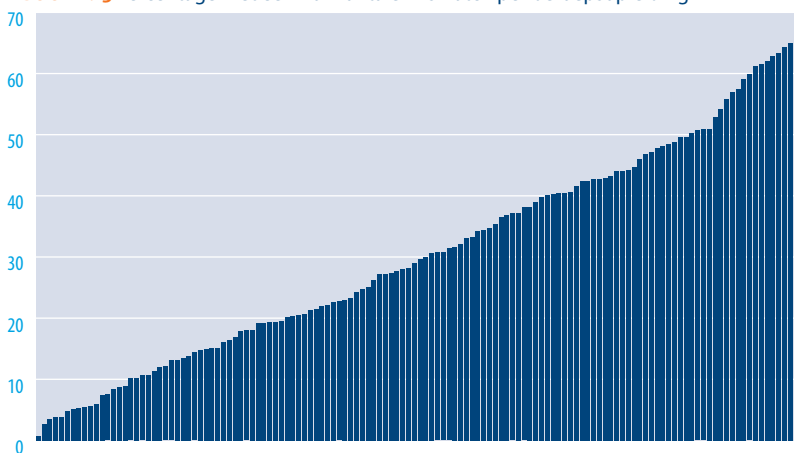
Op basis van Figuur 2.12 is al zichtbaar dat beroepsopleidingen sterk van elkaar verschillen als het gaat om de horizontale mismatch van recent afgestudeerden. Dit komt nog beter in Figuur 2.13 naar voren. Bij 20 van de 132 onderscheiden beroepsopleidingen is minimaal 50% van de werkzame gediplomeerden in een functie buiten het eigen opleidingsdomein terechtgekomen. Tegelijkertijd zien we dat dit bij 20 van de 132 beroepsopleidingen bij minder dan 20% van de werkzame gediplomeerden geldt.

FIGUUR 2.12 Relatie tussen horizontale mismatch (verticale as) en verticale mismatch (horizontale as)

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding

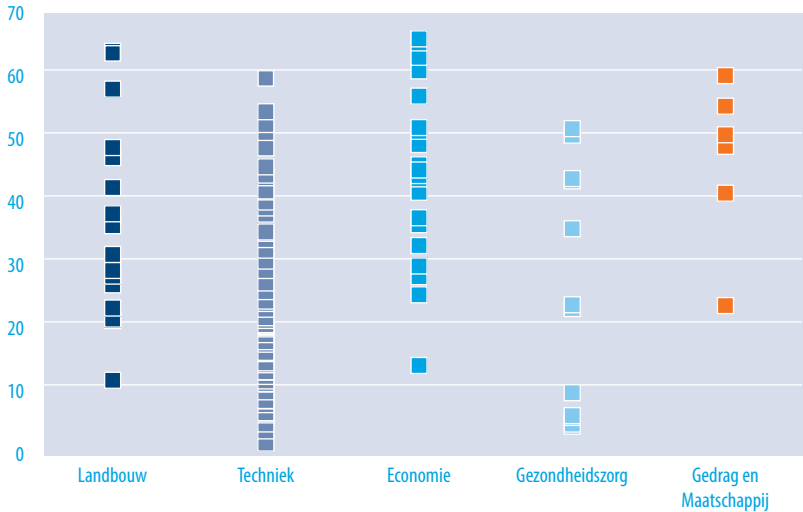
FIGUUR 2.13 Percentage met een horizontale mismatch per beroepsopleiding

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-monitor. Elk lijntje representeert 1 beroepsopleiding

Werken buiten het eigen opleidingsdomein dient niet per se nadelig te zijn voor de gediplomeerden. Immers, het kan zijn dat zich buiten het eigen opleidingsdomein kansen voordoen waardoor jongeren bewust ervoor kiezen om buiten het eigen opleidingsdomein hun arbeidsmarkt carrière te starten. Daarnaast dient men er rekening mee te houden dat het hier ook om een zelfinschatting van de jongeren gaat en dat een horizontale mismatch ook de groep beroepen omvat waarvoor niet één specifieke opleiding wordt vereist, het zogenaamde generieke domein. Hierdoor kan het mogelijk zijn dat jongeren van relatief brede opleidingen vaker het gevoel hebben dat hun opleidingsrichting niet de enige richting is die optimaal voor het beroep voorbereid. Het is daarom ook geen verassing dat er relatief veel beroepsopleidingen binnen de sectoren Economie en Gedrag en Maatschappij zijn die hun gediplomeerden qua horizontale match niet ideaal afleveren (zie Figuur 2.14). Zo melden bijvoorbeeld gemiddeld genomen meer dan de helft van de werkzame gediplomeerden van de beroepsopleidingen *Administratief medewerker* en *Leisure & hospitality* dat ze in een baan werkzaam zijn die qua richting niet bij hun opleiding past. De opleiding tot *Kok* is daarentegen een voorbeeld van een 'smalle' beroepsopleiding in de sector Economie en kent dan ook slechts een klein percentage (13%) met een baan die qua richting niet bij de gevolgde beroepsopleiding past. Beroepsopleidingen die in de Gedrag en Maatschappij sector vallen wijken eveneens relatief vaak uit naar andere richtingen. Voorbeelden zijn de beroepsopleidingen *Sociaal-maatschappelijke dienstverlener* (59% is werkzaam buiten het eigen domein) en *Artiest* (54%). Hiertegenover staat dat de werkzame gediplomeerden van de beroepsopleiding *Pedagogisch werk* gemiddeld relatief weinig uitwijken naar andere richting (23% is werkzaam buiten het eigen opleidingsdomein). Beroepsopleidingen in de sector Techniek en Gezondheidszorg zijn vaker geconcentreerder in een bepaalde richting of domein. Naar verwachting hangt dit ook samen met de relatief smallere opzet van deze beroepsopleidingen. Zo werkt bijna 100% van de gediplomeerden van de beroepsopleiding *Koopvaardig officier alle schepen* in een baan die past bij hun richting. Andere opleidingen, binnen techniek, die een goede aansluiting ervaren qua richting zijn: *Operator C* (3% werkt buiten het eigen domein), *Optiek* (4%), *Werkvoorbereider* (5%), *Havenlogistiek* (6%), *Service apparatuur en installaties* (6%), *Autoschadehersteltechniek* (6%), *Infratechniek* (7%), *Analist* (8%), *Werkplaatsmanagement mobiliteitsbranche* (8%) en *Operationele techniek* (9%). Er zijn slechts drie opleidingen binnen techniek waarbij net iets meer dan de helft een baan vindt die qua richting niet bij hun opleiding past: *Middenkaderfunctionaris afbouw en onderhoud*, *Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie en DTP-er*. De paragraaf over verticale mismatches toonde aan dat bijna alle gediplomeerden van de beroepsopleidingen *Apothekersassistent* en *Doktersassistent* een baan vinden op hun niveau. Deze gediplomeerden vinden ook een baan die goed aansluit qua richting van hun beroepsopleiding: *Apothekersassistent* (3% werkt buiten het eigen domein) en *Tandartsassistent* (9%). Daarnaast vinden bijna alle afgestudeerden van *Mbo-verpleegkundige* (4%) en *Verzorgende-IG* (5%) ook een baan in hun richting. Een opleiding die qua richting goed aansluit op de arbeidsmarkt binnen landbouw is *Teelt 4* waarbij slechts een klein gedeelte (11%) een baan heeft die qua richting niet bij hun beroepsopleiding past. Binnen landbouw zijn *Natuur en vormgeving* (64%), *Logistiek vakman* (63%) en *Recreatiedieren* (57%) opleidingen waarbij relatief veel gediplomeerden een baan hebben die qua richting niet bij hun opleiding past.

FIGUUR 2.14 Werkzaam in een functie die qua richting niet bij opleiding past (in %), naar sector

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding binnen de sector

BOX 2.5 Vakkennis versus generieke competenties

Opleidingen in het MBO zijn in principe georganiseerd rond een bepaald vak of beroep en daarom staat het aanleren van vakkennis als voorbereiding op de uitoefening van een beroep ook centraal. Echter, jongeren die een opleiding in het MBO volgen verwerven niet alleen vakkennis maar ook generieke competenties. Deze generieke competenties zijn in de regel in verschillende beroepsdomeinen toepasbaar. In eerder onderzoek (ROA-R-2014/5) is de vraag gesteld of de opzet van beroepsopleidingen met betrekking tot competenties een invloed kent of jongeren na behalen van het diploma in een functie terecht komen die qua studierichting of qua vereist niveau bij de opleiding past of niet. Centraal in dit onderzoek stonden vooral een tweetal clusters van competenties:

Vakkennis

- Vakkennis
- Toepassen van kennis en technieken in de praktijk

Geavanceerde generieke competenties

- Inzicht in informatie- & communicatietechnologie (incl. computergebruik)
- Overdragen van kennis
- Plannen, coördineren, organiseren van activiteiten
- Contactuele vaardigheden
- Werken in teamverband/samenwerken

Daarbij werden arbeidsmarktuitskomsten gerelateerd aan zowel de verhouding tussen de twee competentieclusters (vakgerichte versus generiek gerichte opleidingen) als de standaardisatie van de

twee clusters binnen een beroepsopleiding (in hoeverre is er variatie binnen een beroepsopleiding qua bereikt niveau aan competenties). De volgende resultaten kwamen naar voren:

- Beroepsopleidingen die vakkennisgericht zijn, bieden hun gediplomeerden een betere kans om binnen het eigen beroepsdomein (géén horizontale mismatch) terecht te komen. Binnen dit eigen beroepsdomein profiteren de werkende gediplomeerden van een comparatief voordeel welke in de regel gepaard gaat met een gemiddeld hoger salaris.
- Beroepsopleidingen die een sterke standaardisatie in het niveau van vakkennis van hun opgeleide studenten kennen, verlagen de onzekerheid bij werkgevers over het echte werkelijke niveau van vakkennis van een sollicitant en dit kan tot een hoger startsalaris leiden.

Deze bevindingen benadrukken de typering van de Nederlandse arbeidsmarkt als een relatief sterk vakgerichte arbeidsmarkt. De term 'vakgerichte arbeidsmarkt' verwijst daarbij naar een arbeidsmarkt met banen die gespecialiseerde beroepsopleidingen in plaats van bedrijfsspecifieke opleidingen vereisen. Over het algemeen worden jongeren zonder de vereiste kwalificaties voor een bepaald beroep minder snel aangeworven in een vakgerichte arbeidsmarkt.

Een interessante vraag is of beroepsopleidingen waarvan relatief veel gediplomeerden buiten het eigen opleidingsdomein werkzaam zijn ook een relatief grote spreiding over beroepen kennen. Hiervoor biedt de Gini-Hirschman Index (GH) een alternatieve indicator om (vrijwillige of onvrijwillige) uitwijkmogelijkheden van gediplomeerden te meten. De spreiding van een beroepsopleiding (o) over beroepsgroepen (b) wordt aangegeven door:

$$GH_o^{ber} = \frac{1}{\sum_b \left(\frac{W_{o,b}}{W_o} \right)^2}$$

Deze spreidingsmaatstaf voor de uitwijkmogelijk kan geïnterpreteerd worden als het gestandaardiseerde aantal beroepen waarin de gediplomeerden van een bepaalde beroepsopleiding werkzaam zijn. Bij een volledige concentratie van de werkgelegenheid in één beroepsgroep is de indicator gelijk aan 1. Bij een gelijke spreiding over b beroepsgroepen is de indicator gelijk aan b. Bij een ongelijke spreiding tellen beroepsgroepen met een relatief laag werkgelegenheidsaandeel minder zwaar mee dan beroepsgroepen met een groot werkgelegenheidsaandeel. Voor de berekening van de spreiding van de 132 beroepsopleidingen wordt de indeling van beroepen in 80 categorieën op basis van de ISCO08 indeling gebruikt. De Gini-Hirschman Index varieert in ons geval tussen 1 en 17 (de theoretisch maximale spreiding is 80).

BOX 2.6 Arbeidsmarktrelevantie en Salaris

Tot zover zijn in dit hoofdstuk vragen rondom het vinden van werk en het vinden van passend werk uitgebreid aan het bod gekomen. Eerder onderzoek (zie bijvoorbeeld ROA-R-2013/11) heeft op individueel niveau regelmatig laten zien dat bijvoorbeeld een goede aansluiting een positief effect heeft op het salaris dat men ontvangt. Het is interessant om na te gaan of het gemiddelde salaris dat de gediplomeerden van een bepaalde beroepsopleiding ontvangen een sterke relatie kent met de kans dat de gediplomeerden (passend) werk vinden. Een sterke relatie zou betekenen dat het salaris niet per se als onafhankelijke indicator van arbeidsmarktrelevantie meegenomen dient te worden. Bij een zwakke relatie zou dit wel van toepassing kunnen zijn en zou het salaris als een aanvullende indicator voor onder andere de aansluiting tussen werk en opleiding gezien kunnen worden. Om hierop nader in te gaan laat Tabel B2.1 de correlaties zien tussen het gemiddelde bruto salaris per uur en onze eerder gepresenteerde indicatoren:

- Kans op werkloosheid
- Kans op werkloosheid of een baan van maximaal 11 uur per week (% kwetsbare jongeren)
- Kans op een functie beneden het eigen opleidingsniveau
- Kans op een functie buiten het eigen opleidingsdomein
- Gini-Hirschman Index

TABEL B2.2 Correlatie tussen 'gemiddeld uur salaris' en 5 andere indicatoren

	Kans op werkloosheid	% kwetsbare jongeren	% verticale mismatch	% horizontale mismatch	Gini-Hirschman Index
Gemiddeld uursalaris	-0.32	-0.40	-0.41	-0.48	-0.14

De correlatie tussen het gemiddelde uur salaris en de 5 andere arbeidsmarktindicatoren varieert tussen de -0.14 (Gini-Hirschman Index) tot -0.48 (% horizontale mismatch). Daarmee vinden we inderdaad de verwachte relaties, maar de hoogte daarvan is eerder aan de lage kant. Het kan daarom in toekomst interessant zijn om in het kader van de zorgplicht arbeidsmarktrelevantie ook naar het salaris van de werkzame gediplomeerden te kijken als een aanvullende indicator.

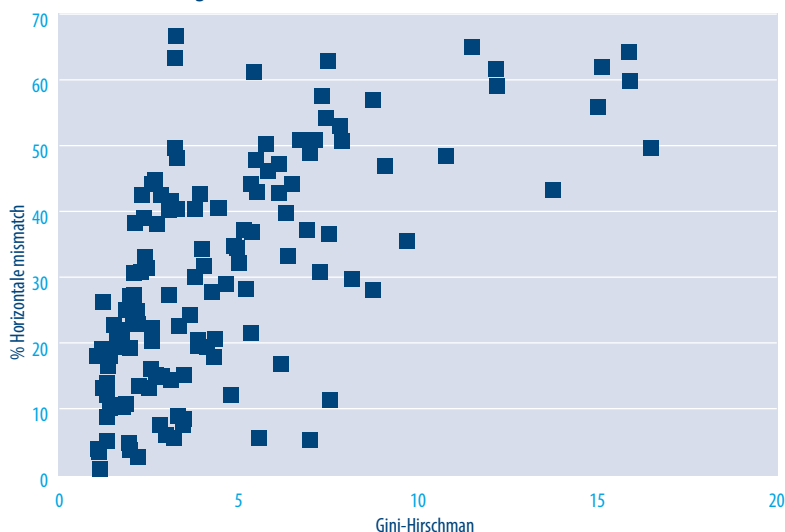
Om te beginnen laat Figuur 2.15 zien dat er inderdaad een positieve relatie is tussen het percentage gediplomeerden met een horizontale mismatch (verticale as) en de Gini-Hirschman Index. Echter ook hier is zichtbaar dat deze zeker niet lineair verloopt.

Niet verrassend vinden we dan ook op basis van de Gini-Hirschman Index wederom vooral binnen de sector Economie (zie Figuur 2.16) beroepsopleidingen met een relatief grote spreiding over beroepen. Zo zijn bijvoorbeeld de gediplomeerden van de beroepsopleiding *Commercieel medewerker* in 16 verschillende beroepsgroepen werkzaam en dit geldt ook voor de gediplomeerden van de beroepsopleiding *Administratief medewerker*. De gediplomeerden van de beroepsopleiding *Medewerker marketing en communicatie*, *Juridisch medewerker* en *Mediamanagement* zijn verspreid over 14 à 15 beroepsgroepen,

de gediplomeerden van de beroepsopleiding *Leisure & hospitality* vinden we in 12 beroepsgroepen terug en bij de gediplomeerden van de beroepsopleiding *Secretariële beroepen* zijn het nog steeds 10 beroepsgroepen. De gediplomeerden van deze opleidingen komen dus in relatief veel verschillende beroepsgroepen terecht. Dit geldt ook voor de gediplomeerden met een diploma in *Facilitaire dienstverlening* (17 beroepsgroepen) en *Sociaal-maatschappelijk dienstverlening* (12 beroepsgroepen). Niet verrassend zien we in de sector Landbouw, Techniek en Gezondheidszorg een relatief groot aantal beroepsopleidingen met een kleine spreiding. Gezien deze gediplomeerden ook aangeven in het eigen beroepsdomein terecht te komen, geeft dit verder aan dat het eigen beroepsdomein slechts een klein aantal beroepen kent en de sterke specialisatie binnen deze beroepsopleiding aan de vraag van de arbeidsmarkt terecht doet.

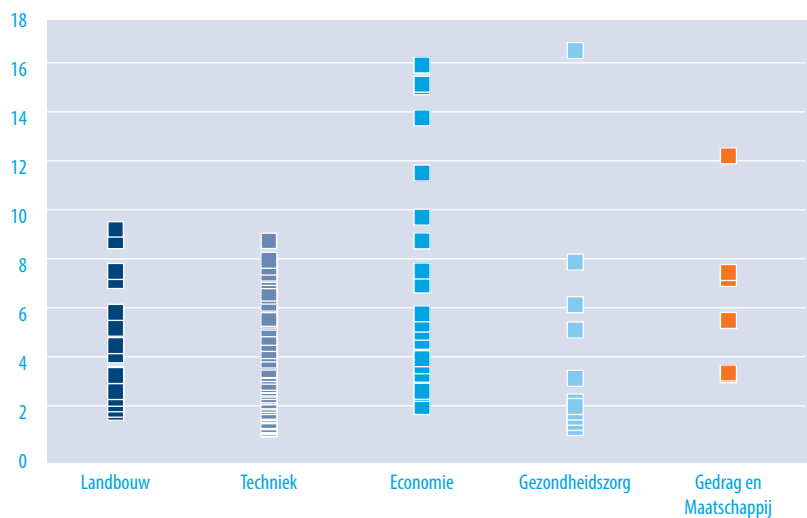
FIGUUR 2.15 Percentage met een horizontale mismatch en Gini-Hirschman

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding

Tot slot biedt Tabel 2.5 een samenvattend beeld voor de beroepsopleidingen die tot de Top 10% of de Bottom 10% behoren op basis van de verticale aansluiting. We presenteren daarbij in eerste instantie het percentage dat onder het eigen niveau werkzaam is (verticale mismatch), het percentage dat buiten het eigen domein werkzaam is (horizontale mismatch) en de Gini-Hirschman Index. Daarnaast presenteren we eveneens de cijfers voor de combinatie van verticale en horizontale aansluiting en het percentage afkomstig van de beroepsbegeleidende leerweg (mbo-bbl).

FIGUUR 2.16 Gini-Hirschman Index naar sector

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-monitor. Elk stipje representeert 1 beroepsopleiding binnen de sector. Cijfers in tekst zijn naar boven afgerond

TABEL 2.5 Top 10% en Bottom 10% beroepsopleidingen (op basis van verticale dimensie)

	Niveau	Sector	Onder niveau werkzaam	Buiten Domein werkzaam	Gini	onder niveau en buiten richting	onder niveau en in richting	op niveau en buiten richting	op niveau en in richting	% BBL	N Cases
Top 10%											
Mbo-Verpleegkundige	4	Gezondheidszorg	3,01	3,78	1,97	1,28	1,71	2,46	94,55	45	1791
Optiek	4	Techniek	3,17	3,80	1,07	0,00	3,17	3,80	93,03	89	60
Koopvaardij officier alle schepen	4	Techniek	3,97	0,76	1,14	0,00	3,97	0,76	95,27	0	54
Analist	4	Techniek	4,05	8,44	3,47	3,65	0,00	4,40	91,95	6	153
Printmedia	2/3/4	Techniek	4,13	33,22	6,37	2,75	1,38	30,47	65,41	10	39
Apothekerassistent	4	Gezondheidszorg	4,47	3,44	1,11	0,78	3,74	2,65	92,82	19	265
Doktersassistent	4	Gezondheidszorg	6,92	5,12	1,32	2,73	4,24	2,39	90,64	12	489
Havenlogistiek	2/3/4	Techniek	8,65	5,52	3,21	0,83	8,01	4,69	86,47	50	66
Vliegtuigtechniek	2/3	Techniek	9,85	31,39	2,45	4,80	5,05	26,59	63,56	37	20
Goud- en Zilvermeden	3/4	Techniek	10,09	10,22	1,78	5,01	5,08	5,20	84,71	0	20
Audicien	4	Techniek	11,77	23,30	2,06	3,67	8,10	19,63	68,61	95	23
Tandartsassistent	4	Gezondheidszorg	11,81	8,76	1,32	4,78	7,03	3,97	84,21	25	179
Verzorgende-Ig	3	Gezondheidszorg	12,18	4,83	1,94	2,63	9,67	2,20	85,50	47	1688
Infratechniek	2/3/4	Techniek	12,94	7,46	2,8	2,65	11,23	4,80	81,32	98	88
Bottom 10%											
Ondernemer detailhandel	4	Economie	49,31	48,16	3,29	37,56	11,74	10,44	40,26	15	217
Verkoper	2	Economie	49,51	44,09	2,59	31,07	18,78	13,19	36,95	62	635
Sport- en bewegings-begeleider	2	Gezondheidszorg	52,48	50,68	7,87	41,25	11,23	9,43	38,08	0	57
Artiest		Gedrag en Maatschappij									
	4		52,84	54,24	7,44	41,68	11,16	12,55	34,60	1	99
Bedrijfs-management Mobiliteitsbranche	4	Techniek	53,07	29,65	8,17	23,63	29,43	6,01	40,92	6	26
Medewerker stukadoors	2/3	Techniek	53,88	42,46	2,84	39,47	14,41	2,99	43,13	99	33

TABEL 2.5 Top 10% en Bottom 10% beroepsopleidingen (op basis van verticale dimensie)

	Niveau	Sector	Onder niveau werkzaam	Buiten Domein werkzaam	Gini	onder niveau en buiten richting	onder niveau en in richting	op niveau en buiten richting	op niveau en in richting	% BBL	N Cases
Daktekker	2/3	Techniek	54,20	18,05	1,06	15,91	38,29	2,58	43,22	100	22
Medewerker mode/maatkleiding	2/3/4	Techniek									
		/Gezondheidszorg	54,71	61,18	5,44	49,85	4,03	11,74	34,37	0	76
Vakman gww	2/3	Techniek	55,76	33,07	2,39	17,91	37,84	15,16	29,08	100	34
Metselaar	2/3	Techniek	60,29	38,09	2,73	33,65	26,95	4,45	34,96	93	72
Fastservice	2/3/4	Economie	61,33	50,85	6,71	35,44	25,89	15,41	23,26	98	177
Logistiek vakman	2/3/4	Landbouw	63,42	62,94	7,49	53,07	10,35	9,87	26,71	47	22
Leidingsgevende vers	3/4	Techniek/Economie	71,00	30,06	3,78	30,06	40,95	0,00	29,00	95	30

Noot: Deze tabel is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-monitor

De Top 10% van de beroepsopleidingen, waarvan gemiddeld slechts een klein percentage (minder dan 13%) van de afgestudeerden een verticale mismatch ondervindt op de arbeidsmarkt, bestaat in 9 van de 14 gevallen uit beroepsopleidingen afkomstig van de sector Techniek. Daarnaast kan worden vastgesteld dat deze beroepsopleidingen zowel worden aangeboden in de beroepsbegeleidende leerweg (mbo-bbl) als in de beroepsopleidende leerweg (mbo-bol). Dat de gediplomeerden van deze opleidingen in de Top 10% niet alleen de minste verticale mismatches ervaren op de arbeidsmarkt, maar dat zij ook meestal een baan vinden die qua richting aansluit bij hun gevolgde opleiding is eveneens zichtbaar in Tabel 2.5. Uitzonderingen zijn de beroepsopleidingen *Printmedia*, *Vliegtuigtechniek* en *Audicien* (bij deze opleidingen heeft meer dan 20% van de afgestudeerden een baan die niet aansluit qua richting). Dit leidt automatisch ertoe dat het grootste deel van deze beroepsopleidingen boven de 80% ligt als het gaat om het vinden van een baan die zowel qua niveau als qua richting een goede aansluiting kent en daarmee werkzaam is in het kerndomein van de beroepsopleiding.

Richten we onze blik op de Bottom 10% beroepsopleidingen, dan zien we dat deze afkomstig zijn uit alle opleidingssectoren binnen het mbo. Met uitzondering van de beroepsopleidingen *Ondernemer detailhandel*, *Artiest* en *Bedrijfsmanagement mobiliteitsbranche* zijn het daarbij beroepsopleidingen die (ook) op niveau 2 worden aangeboden. Bij deze beroepsopleidingen vindt meer dan 49% van de afgestudeerden een baan die qua niveau niet aansluit bij hun opleiding (oplopend tot zelfs 71%). Ook vindt een relatief groot aandeel van afgestudeerden een baan die qua richting niet aansluit bij hun gevolgde opleiding. Dat afgestudeerden van deze beroepsopleidingen meer uitwijken naar beroepen in andere richtingen is eveneens duidelijk zichtbaar door de Gini-Hirschman Index, met uitzondering van de opleidingen *Verkoper*, *Medewerker stukadoors*, *Dakdekker*, *Vakman gww* en *Metselaar*. Voor alle beroepsopleidingen behorend tot de Bottom 10% geldt dan ook dat maximaal zo'n 40% van de werkzame gediplomeerden in het kerndomein werkzaam is.

2.4.3 Relatie tussen opleidingskenmerken en aansluiting werk-opleiding

Vergelijkbaar met onze discussie in Paragraaf 2.3 sluiten we ook Paragraaf 2.4 af met een tweetal analyses waarbij we de centrale indicatoren over de aansluiting met de arbeidsmarkt (verticale en horizontale mismatch) relateren aan kenmerken van beroepsopleidingen. We gebruiken hiervoor dezelfde opleidings- en studentenkenmerken als in paragraaf 2.3. Aangezien er een sterke relatie bestaat tussen enerzijds de indicator 'werkloosheid' en de indicator 'horizontale mismatch' en anderzijds tussen de indicator 'verticale mismatch' en de indicator 'horizontale mismatch', nemen we deze arbeidsmarktuitkomsten eveneens op als controlevariabelen in de multivariate analyses³¹. Tabel 2.6 presenteert de uitkomsten.

³¹ Het weglaten van de arbeidsmarktuitkomsten als verklarende variabelen verandert kwalitatief de resultaten nauwelijks.

TABEL 2.6 Multivariate analyse (gestandaardiseerde coëfficiënten)

	Verticale mismatch	Horizontale mismatch
Opleidingskenmerken		
Grootte van opleiding	0.081	-0.240***
Groote van onderwijsinstelling	-0.115	0.016
Aantal onderwijsinstellingen	-0.150	0.225**
Aandeel BBL gediplomeerden	0.340***	-0.365***
Aandeel mannen (masculiene uitstraling)	0.301***	-0.324***
Studentenkenmerken		
Mobiliteit van mbo-gediplomeerden	-0.012	0.087
Arbeidsmarktindicatoren		
% werklozen	-0.038	0.119
% horizontale mismatch	0.847***	X
% verticale mismatch	X	0.560***
Controle voor Sectoren	Ja	Ja
Controle voor Niveau	Ja	Ja
N	132	132

*** significant op 1% niveau

Kijken we in eerste instantie naar de opleidingskenmerken, dan vallen een tweetal punten op. Wat de verticale mismatch betreft kent het aandeel dat de beroepsbegeleidende leerweg volgt een significante impact. Terwijl bij de kans op werkloosheid deze opleidingskenmerken negatief waren, vinden we nu dat de kans om onder het niveau werkzaam te zijn positief gerelateerd is aan het aandeel jongeren dat de beroepsbegeleidende leerweg heeft afgerond en aan het aandeel mannen binnen deze beroepsopleiding. Dit zou erop kunnen duiden dat deze jongeren na het afronden van de opleiding geregeld bij dezelfde werkgever in dezelfde functie blijven werken en daarom het gevoel hebben dat ze onder het niveau werkzaam zijn.³² Eerder zagen we dat het 'aandeel mannen' binnen een beroepsopleiding negatief gerelateerd is met het aandeel dat werkloos is. Nu zien we dat dit eveneens geldt voor het aandeel dat een horizontale mismatch kent, maar tegelijkertijd positief met het aandeel dat een verticale mismatch kent. Met andere woorden, 'jongens opleidingen' bieden weliswaar betere baankansen binnen het eigen opleidingsdomein maar vaak liggen deze onder het eigen diploma niveau.

De andere opleidingskenmerken (grootte van onderwijsinstelling, grootte van opleiding of aantal scholen dat de opleiding aanbiedt) kennen geen significante relatie met de verticale mismatch. Als we onze aandacht verleggen naar de horizontale mismatch zien we dat het nu weer de beroepsopleidingen met een hoog aandeel mbo-bbl oplei-

³² Hoofdstuk 1 laat zien dat bijna een op de twee jongeren die een mbo-bbl opleiding heeft afgerond een aanbod had om bij de werkgever te blijven werken. Op moment van enquête is zelfs 75% van de werkende gediplomeerden van het mbo-bbl bij de werkgever werkzaam waar ze ook tijdens de opleiding werkten.

dingen zijn die een betere uitkomst kennen. Ook dit kan ermee samenhangen dat deze jongeren bij de werkgever blijven werken na diplomeren en daarmee automatisch binnen het eigen opleidingsdomein werkzaam zijn. Daarnaast blijkt dat de grootte van opleidingen negatief gerelateerd is met het aandeel dat een baan buiten hun opleidingsrichting accepteert: naarmate een opleiding groter is, zullen minder gediplomeerden een baan hebben buiten hun opleidingsrichting. In de eerdere analyse is er geen relatie gevonden tussen de grootte van de beroepsopleiding en het aandeel dat werkloos is of het aandeel dat een verticale mismatch kent. Dit resultaat laat zien dat de grootte van de opleiding geen negatieve effecten op de arbeidsmarktrelevantie van een opleiding kent maar dat de grootte van de opleiding blijkbaar wel afgestemd lijkt te zijn naar de vraag van de arbeidsmarkt. Tegelijkertijd zien we wel dat een horizontale mismatch vaker lijkt voor te komen met een toenemend aantal scholen dat de opleiding aanbiedt. Dit zou erop kunnen duiden dat er, zeker binnen bepaalde regionale grenzen waarin de gediplomeerden mobiel zijn, concurrentie tussen de gediplomeerden van de scholen kan ontstaan.

Tot slot bevestigen de multivariate analyses nog eens dat een verticale mismatch vaak gepaard gaat met een horizontale mismatch, maar dat zeker een verticale mismatch een andere uitkomstindicator is dan het aandeel dat werkloos is.

2.5 Spijt van de gekozen beroepsopleiding

Arbeidsmarktrelevantie van mbo-opleidingen staat hoog op de politieke agenda. Recent zijn dan ook verschillende projecten en programma's gestart om de transitie van het mbo naar de arbeidsmarkt te verbeteren en om jongeren a) bewust te maken van het belang van het kiezen van een opleiding met goede arbeidsmarktkansen en b) hen, indien nodig, in het kader van gesprekken tijdens de aanmelding voor een mbo-opleiding om te buigen naar een opleiding met betere arbeidsmarktperspectieven. De vraag is natuurlijk of bij jongeren zelf dit aspect eveneens een belangrijke rol speelt. Tot slot van dit hoofdstuk staan we kort stil bij het oordeel van jongeren over hun gekozen beroepsopleiding.

In Hoofdstuk 1 van dit rapport is al aan de orde gekomen in hoeverre gediplomeerden van het vmbo bij hun keuze voor een mbo-opleiding bepaalde aspecten meewegen. Tabel 2.7 laat zien dat een op de tien vmbo-gediplomeerden aangeeft dat de goede kansen op het vinden van werk na afronding van de opleiding de belangrijkste reden was voor de keuze van een bepaalde mbo-opleiding. De arbeidsmarktrelevantie van de gekozen opleiding lijkt daarmee niet direct hoog op de agenda van de jongeren te staan. Dat dit ook voor beroepsopleidingen met een beperkte arbeidsmarktrelevantie geldt, liet eerder onderzoek (ROA-R-2015/4) zien. Onder de vmbo'ers die in het schooljaar 2013/2014 met een mbo-niveau 2 opleiding was gestart gaf weliswaar een op de vijf respondenten aan dat de goede kansen op het vinden van betaald werk een van de belangrijke aspecten was bij het kiezen van de mbo-opleiding. Bij de jongeren die

met de beroepsopleidingen *Administratief medewerker*, *Helpende zorg en welzijn* of *Diervverzorging 2* startte, was dit percentage respectievelijk slechts 7%, 12%, en 13%. De keuze lijkt toch vooral bepaald te worden door hun interesse in een bepaalde opleiding. Ook het feit dat de gekozen opleiding nodig is om daarna verder te gaan met de opleiding die ze als einddoel zien is een belangrijke reden om voor een bepaalde beroepsopleiding te kiezen (zie Tabel 2.7). De voorbereiding op een opleiding op hoger niveau als reden benadrukt nog eens dat naast arbeidsmarktrelevantie van een mbo-opleiding de vervolgopleidingsrelevantie een belangrijk onderdeel dient te zijn.

TABEL 2.7 Belangrijkste redenen voor de keuze voor de vervolgopleiding (%)

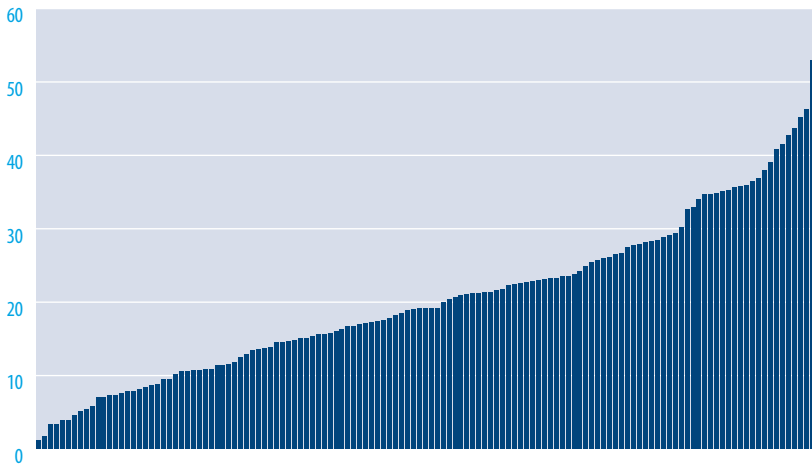
	MBO-BOL	MBO-BBL
Opleiding leukst/meest interessant	52	52
Nodig als voorbereiding voor andere opleiding	23	17
Was advies oude VMBO school	1	1
Was advies huidige MBO school	1	1
Was advies andere school	1	0
Was advies ouders/verzorgers	2	4
Goede kans vinden van werk	10	11
Vrienden gingen naar dezelfde school	1	0
Anders	10	15

Noot: Deze tabel is gebaseerd op de VMBO-Monitor 2015

De bevinding dat jongeren tijdens hun opleidingskeuze de arbeidsmarktrelevantie van de mbo-opleiding niet als hoogste prioriteit zien, betekent niet dat ze alsnog spijt van hun keuze hebben op moment dat ze met de arbeidsmarktrelevantie van de beroepsopleiding geconfronteerd worden. Gemiddeld heeft 20% van de gediplomeerden van het mbo die zich op de arbeidsmarkt aanbieden immers spijt van de opleidingskeuze die ze destijds hebben gemaakt. Figuur 2.17 laat zien dat zich ook op deze indicator nogal verschillen tussen de hier onderscheiden beroepsopleidingen voordoen. Bij 24 van de 132 onderscheiden beroepsopleidingen heeft minder dan 10% van de gediplomeerden spijt van de opleidingskeuze. Aan de andere kant zien we bijna hetzelfde aantal (21 beroepsopleidingen) dat achteraf gezien liever een andere opleidingskeuze had gemaakt. Bij 2 beroepsopleidingen (*Logistiek vakman* en *Medewerker design*) zou achteraf gezien zelfs net iets meer dan 50% voor een andere opleiding kiezen.

FIGUUR 2.17 Spijt van de gekozen mbo-opleiding

Noot: De grafiek is gebaseerd op de jaren 2011-2015 van de BVE-Monitor. Elk lijntje representeert 1 beroepsopleiding

De vraag is of spijt van de keuze samenhangt met de arbeidsmarktrelevantie. Tabel 2.8 presenteert hiervoor de correlatie tussen het aandeel respondenten van een beroepsopleiding dat achteraf beziens spijt van de gekozen opleiding heeft en onze indicatoren voor arbeidsmarktrelevantie zoals eerder in dit hoofdstuk gepresenteerd.

TABEL 2.8 Correlatie tussen 'spijt' en 4 andere indicatoren

	Kans op werkloosheid	% Werkloos + % <12 uur werkzaam	% Verticale mismatch	% Horizontale mismatch
Spijt	0.44	0.57	0.35	0.31

Zoals verwacht is spijt van de gekozen opleiding een goede indicator hoe beroepsopleidingen het op de arbeidsmarkt doen. De correlatie tussen het aandeel dat achteraf spijt heeft van de studiekeuze en het aandeel jongeren van een beroepsopleiding dat werkloos is of dat minder dan 12 uur per week werkzaam is is als hoog te typeren. Met andere woorden, spijt van de gekozen beroepsopleiding wordt sterk beïnvloed door de arbeidsmarktrelevantie van de beroepsopleiding. Arbeidsmarktrelevantie staat dan ook terecht hoog op de politieke agenda. De vraag is echter hoe deze ook hoog op de prioriteitenlijst van 15-16 jarigen geplaatst kan worden waarbij de arbeidsmarkt nog een 'ver-van-mijn-bed-show' lijkt te zijn en arbeidsmarktrelevantie een abstract begrip is.

2.6 Samenvattend beeld

Bieden mbo-opleidingen voldoende kansen op het vinden van betaald werk? En indien gediplomeerden werk vinden, sluit het gevonden werk dan aan bij de gevolgde oplei-

ding? Deze vragen staan in het kader van de zorgplicht arbeidsmarktrelevantie hoog op de beleidsagenda. In het voorliggende hoofdstuk zijn we dieper in de cijfers op basis van de BVE-Monitor gedoken om een antwoord op deze centrale vragen te bieden. We hebben daarbij een brede range van zowel kwantitatieve arbeidsmarkttuitkomsten (zoals intredewerkloosheid, kans op werk anderhalf jaar na behalen van het diploma of de verticale en horizontale aansluiting tussen werk en gevolgde opleiding) maar ook meer kwalitatieve indicatoren (spijt van de gekozen opleiding) de revue laten passeren. Naast een algemene bespreking van deze arbeidsmarkttuitkomsten en de onderliggende relatie tussen indicatoren is er ook een relatie gelegd tussen de arbeidsmarkttuitkomsten en een aantal karakteristieken van mbo-opleidingen zoals het aandeel leerlingen dat de beroepsbegeleidende leerweg volgt, de grootte van de opleiding of bijvoorbeeld de regionale spreiding van recent afgestudeerden.

Grote variëteit bij kans op werk en werk op niveau

De analyses laten zien dat mbo-opleidingen variërende arbeidsmarkttuitkomsten hebben. Het werkloosheidspercentage in de afgelopen 5 jaren varieert van 0% tot 28%. De arbeidsmarkttuitkomst waarin gediplomeerden op minimaal hun eigen niveau werken varieert van slechts 30% tot bijna 100%. Voor beide indicatoren geldt daarbij dat deze variëteit weliswaar gerelateerd is aan opleidingsniveau en opleidingssector, maar dat ook binnen een opleidingssector of een opleidingssector jongeren de keuze hebben uit opleidingen met goede en opleidingen met magere arbeidsmarktperspectieven.

Werk vinden ≠ Kwalitatief werk vinden

Beroepsopleidingen die een hoge kans bieden op het vinden van betaald werk, zijn niet per definitie ook beroepsopleidingen die een hoge kans bieden op het vinden van werk voor minimaal 12 uur per week of werk op minimaal het eigen opleidingsniveau. De analyses bevestigen daarbij dat de twee indicatoren *kans op werk* en *werk op eigen niveau* twee aparte indicatoren zijn die beide een zelfstandig bestaansrecht kennen in het kader van de zorgplicht arbeidsmarktrelevantie. De analyses onderstrepen daarnaast dat de in 2015 ingevoerde nieuwe definitie van de werkloze beroepsbevolking (1 uurs grens in plaats van 12 uurs grens) het risico heeft dat voor bepaalde beroepsopleidingen de arbeidsmarktrelevantie op basis van deze nieuwe definitie te rooskleurig gepresenteerd kan worden.

Arbeidsmarktrelevantie en vroege signalen

Jongeren die een beroepsopleiding met een matige arbeidsmarktrelevantie volgen worden in de regel al tijdens/vooraf aan de beroepsopleiding met signalen geconfronteerd die duiden op matige arbeidsmarktperspectieven na afronden van de opleiding. Het vinden van een stage-/bvp plek verloopt in de regel moeizaam: mbo-bbl leerplekken en stageplekken worden slechts mondjesmaat door werkgevers aangeboden en daarmee komt de kwaliteit van stageplekken onder druk te staan.

Arbeidsmarktrelevantie en opleidingskenmerken

Arbeidsmarktrelevantie is sterk gerelateerd aan de vraag in welke mate een beroepsopleiding naast een mbo-bol variant ook een mbo-bbl variant biedt. Het feit dat werkgevers mbo-bbl plaatsen beschikbaar stellen om jongeren voor bepaalde beroepen op te leiden, laat zien dat werkgevers een vraag naar gediplomeerden kennen en de leerlingen van het mbo-bbl niet slechts als 'goedkope' werkrachten zien. In de context van de zorgplicht arbeidsmarktrelevantie is het daarom cruciaal om beroepsopleidingen scherp in de gaten te houden die structureel een slechts marginaal aanbod aan mbo-bbl leerplekken aanbieden. Het structurele aanbod aan mbo-bbl leerplekken is dan ook een belangrijke en additionele indicator in het kader van zorgplicht arbeidsmarktrelevantie.

Beroepsopleidingen die grote aantallen studenten trekken en bij een groot aantal onderwijsinstellingen aangeboden worden, bieden niet per definitie een betere of slechtere arbeidsmarktrelevantie dan meer gespecialiseerde kleine beroepsopleidingen. Ook de grootte van de onderwijsinstelling speelt niet direct een relevante factor.

Matige arbeidsmarkt = Spijt achteraf maar geen prioriteit vooraf

Jongeren in het vmbo die de keuze voor een bepaalde mbo-opleiding maken, baseren zich daarbij zelden op indicatoren die met arbeidsmarktrelevantie samenhangen. De gevolgen van de keuze ondervinden zij dan op het moment dat ze de arbeidsmarkt betreden. De analyses tonen aan dat matige arbeidsmarktperspectieven van beroepsopleidingen tot spijt bij gediplomeerden leidt als het gaat over de opleidingskeuze. Een centrale vraag voor de toekomst is dan ook hoe arbeidsmarktrelevantie hoog op de agenda van studiekeuzers geplaatst kan worden. Gezien de sterke relatie tussen arbeidsmarktrelevantie en spijt van opleidingskeuze kan het daarbij interessant zijn om jongeren niet over abstracte termen - zoals 'kans op werk voor minimaal 12 uur per week' of 'kans op werk in het verlengde van je opleiding' - te informeren tijdens de studiekeuze, maar over het aandeel jongeren dat spijt heeft van de keuze die zij momenteel overwegen om te maken.

BIJLAGE I Beroepsopleidingen: Niveau, Opleidingssector en aantal respondenten

Beroepsopleiding	Niveau	Opleidingssector	Aantal respondenten
Administratief medewerker	2	Economie	246
Allround operator	3	Landbouw/Techniek	75
Analist	4	Techniek	153
Apothekersassistent	4	Gezondheidszorg	265
Applicatie- en mediaontwikkeling	4	Economie	74
Artiest	4	Gedrag en Maatschappij	99
Audicien	4	Techniek	23
Autoschadehersteltechniek	2/3	Techniek	36
Autospuiter	2/3/4	Techniek	45
Autotechniek	2/3/4	Techniek	527
AV-productie	2/3/4	Techniek	173
Bedrijfsautotechniek	2/3/4	Techniek	164
Bedrijfsmanagement Mobiliteitsbranche	4	Techniek	26
Binnenvaart	2/3/4	Techniek	87
Bloemendetailhandel	2/3/4	Landbouw/Techniek	215
Brood en banket	2/3/4	Techniek	238
Chauffeur goederenvervoer	2	Techniek	231
Chauffeur personenvervoer	2	Techniek	30
Commercieel medewerker	2/3/4	Economie	265
Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen	4	Economie	87
Havenoperaties	2/3	Techniek	60
Dakdekker	2/3	Techniek	22
Dierverzorging 2	2	Landbouw	125
Doktersassistent	4	Gezondheidszorg	489
DTP-er	2/3	Techniek	53
Elektrotechnische industriële producten en systemen	2/3/4	Techniek	81
Facilitaire dienstverlener	4	Gezondheidszorg	146
Fastservice	2/3/4	Economie	177
Fijnmechanische techniek	2/3/4	Techniek	109
Financiële beroepen	2/3/4	Economie	747
Frontofficemedewerker	3/4	Economie	203
Gezelschapsdierenbranche	3/4	Landbouw	45
Goud- en Zilvermeden	3/4	Techniek	20
Groen, grond, infra	2/3/4	Landbouw	130
Groene detailhandel	2/3/4	Landbouw	35
Havenlogistiek	2/3/4	Techniek	66
Helpende Zorg & Welzijn	2	Gezondheidszorg	867
ICT- en mediabeheer	4	Techniek/Economie	302
ICT-medewerker	2/3	Techniek/Economie	300
Infratechniek	2/3/4	Techniek	88
Installeren	2/3/4	Techniek	827
Interieuradviseur	4	Techniek	122
Juridisch medewerker	4	Economie	212

Beroepsopleiding	Niveau	Opleidingssector	Aantal respondenten
Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij	4	Techniek	89
Kapper	2/3/4	Gezondheidszorg	867
Kok	2/3/4	Economie	706
Koopvaardij officier alle schepen	4	Techniek	54
Laboratoriummedewerker	2/3/4	Techniek	36
Leidinggevende vers	3/4	Techniek/Economie	30
Leisure & hospitality	2/3/4	Economie	392
Logistiek medewerker	2	Techniek/Economie	213
Logistiek supervisor	4	Economie	38
Logistiek teamleider	3	Techniek/Economie	133
Logistiek vakman	2/3/4	Landbouw	22
Luchtvaartdienstverlener	4	Techniek	160
Maatschappelijke Zorg	3/4	Gezondheidszorg/Gedrag en Maatschappij	1308
Machinaal houtbewerker	2/3/4	Techniek	25
Machinebouw mechatronica	2/3/4	Techniek	172
Machinist	3	Techniek	101
Manager handel	4	Techniek/Economie	592
Manager transport en logistiek	4	Techniek	112
Mbo-Verpleegkundige	4	Gezondheidszorg	1791
Medewerker bediening/café-bar	2/3/4	Economie	291
Medewerker design	4	Techniek/Gezondheidszorg	30
Medewerker marketing en communicatie	4	Economie	325
Medewerker mode/maatkleding	2/3/4	Techniek/Gezondheidszorg	76
Medewerker personeel en arbeid	4	Economie/Gedrag en Maatschappij	43
Medewerker schilderen	2/3	Techniek	116
Medewerker sociale zekerheid	4	Gedrag en Maatschappij	21
Medewerker stukadoren	2/3	Techniek	33
Medewerker versdetailhandel	2	Techniek	73
Mediamanagement	4	Economie	40
Mediavormgever	4	Techniek	370
Metaalbewerken	2/3	Techniek	295
Metselaar	2/3	Techniek	72
Meubelmaker/(scheeps)interieurbouwer	2/3/4	Techniek	187
Middenkader engineering	4	Techniek	544
Middenkaderfunctionaris afbouw en onderhoud	4	Techniek	63
Middenkaderfunctionaris bouw en infra	4	Techniek	278
Mobiele werktuigen	2/3/4	Techniek	150
Natuur en groene ruimte 2	2	Landbouw	142
Natuur en groene ruimte 3	3	Landbouw	167
Natuur en groene ruimte 4	4	Landbouw	162
Natuur en vormgeving	3/4	Landbouw	73

Beroepsopleiding	Niveau	Opleidingssector	Aantal respondenten
Ondernemer detailhandel	4	Economie	217
Ondernemer horeca/bakkerij	4	Techniek/Economie	544
Onderwijsassistent	4	Gedrag en Maatschappij	578
Operationele techniek	3/4	Techniek	83
Operator	2	Landbouw/Techniek	62
Operator C	4	Techniek	39
Optiek	4	Techniek	60
Paardensport	2/3/4	Landbouw	32
Paraveterinaire ondersteuning	4	Landbouw	266
Particuliere beveiliging	2/3	Economie	331
Pedagogisch Werk	3/4	Gedrag en Maatschappij	2337
Pedicure	3/4	Gezondheidszorg	51
Podium- en evenemententechniek	2/3/4	Techniek	102
Printmedia	2/3/4	Techniek	39
Productiecoördinator fashion	4	Techniek/Economie	22
Productiedieren	3/4	Landbouw	174
Recreatiedieren	3/4	Landbouw	357
Reizen	2/3/4	Economie	309
Schoonheidsspecialist	3/4	Gezondheidszorg	514
Secretariële beroepen	3/4	Economie	785
Service apparatuur en installaties	2/3/4	Techniek	151
Signmaker	2/3/4	Techniek	40
Sociaal-cultureel werker	4	Gedrag en Maatschappij	127
Sociaal-maatschappelijk dienstverlener	3/4	Gedrag en Maatschappij	100
Specialist schilderen	4	Techniek	28
Sport en bewegen	3/4	Gezondheidszorg	562
Sport- en bewegingsbegeleider	2	Gezondheidszorg	57
Straatmaker	2/3	Techniek	21
Tandartsassistent	4	Gezondheidszorg	179
Tandtechniek	3/4	Techniek/Gezondheidszorg	20
Teelt 2/3	2/3	Landbouw	74
Teelt 4	4	Landbouw	36
Timmerman	2/3	Techniek	469
Toezicht en veiligheid	2/3	Economie	127
Tweewielertechniek	2/3	Techniek	58
Vakbekwaam medewerker versdetailhandel	3	Techniek	30
Vakman gww	2/3	Techniek	34
Veiligheid en vakmanschap	2/3	Economie	191
Verkoopspecialist	3	Techniek/Economie	830
Verkoper	2	Economie	635
Verzorgende-IG	3	Gezondheidszorg	1688
Vliegtuigonderhoud	2/3/4	Techniek	63
Vliegtuigtechniek	2/3	Techniek	20
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie	4	Techniek	143

Beroepsopleiding	Niveau	Opleidingssector	Aantal respondenten
Werkplaatsmanagement Mobiliteitsbranche	4	Techniek	41
Werkvoorbereiden	3/4	Techniek	69
Werkvoorbereider houtbranche	4	Techniek	51
Zorg, natuur en gezondheid	3/4	Landbouw	28

BIJLAGE II Beroepsopleidingen: (intrede)werkloosheid, aansluiting met werk en Gini Hirschman Index

Beroepsopleiding	Werkloosheid	Maanden werkloos voor eerste baan	>3 maanden werkloos voor eerste baan	< 12 uur werkzaam	Verticale mismatch	Horizontale mismatch	G-H Index
Administratief medewerker	24	1.98	20	11	49	65	16
Allround operator	1	0.21	2	1	28	16	3
Analist	10	1.10	10	5	4	8	3
Apothekerassistent	3	0.22	1	4	5	3	1
Applicatie- en mediaontwikkeling	16	1.37	11	9	20	24	4
Artiest	3	1.14	10	19	53	54	7
Audicien	0	0.21	3	0	12	23	2
Autoschadehersteltechniek	3	0.04	0	0	37	6	3
Autospuiter	1	0.12	1	0	35	15	1
Autotechniek	3	0.39	3	1	30	20	2
AV-productie	10	1.13	13	6	43	40	6
Bedrijfsautotechniek	4	0.19	3	0	31	16	1
Bedrijfsmanagement Mobiliteitsbranche	2	0.51	3	11	53	30	8
Binnenvaart	4	0.04	0	1	45	15	3
Bloementailhandel	8	0.46	5	2	29	31	2
Brood en banket	3	0.91	5	2	35	23	2
Chauffeur goederenvervoer	4	0.18	1	0	29	18	1
Chauffeur personenvervoer	2	0.41	4	0	33	28	5
Commercieel medewerker	9	0.74	9	3	40	59	16
Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen	16	1.10	13	5	15	28	9
Dakdekker	3	0.00	0	0	54	18	1
Dienverzorging 2	20	1.15	13	13	49	47	9
Dokterassistent	3	0.60	8	2	7	5	1
DTP-er	28	2.04	23	15	30	53	8
Elektrotechnische industriële producten en systemen	5	1.50	17	0	24	13	2

Beroepsopleiding	Werkloosheid	Maanden werkloos voor eerste baan	>3 maanden werkloos voor eerste baan	< 12 uur werkzaam	Verticale mismatch	Horizontale mismatch	G-H Index
Facilitaire dienstverlener	11	2.39	22	9	44	50	17
Fastservice	6	0.20	1	2	61	51	7
Fijnmechanische techniek	6	0.54	4	0	16	10	1
Financiële beroepen	15	0.89	9	7	27	36	8
Frontoffice medewerker	8	0.77	9	4	25	32	5
Gezelschapsdierenbranche	7	1.03	12	16	41	44	6
Goud- en Zilvermeden	21	1.38	22	2	10	10	2
Groen, grond, infra	2	0.20	2	0	35	25	2
Groene detailhandel	16	0.27	3	4	46	29	2
Havenlogistiek	5	1.27	15	0	9	6	3
Havenoperaties	5	0.46	8	0	15	12	5
Helpende Zorg & Welzijn	18	0.96	9	11	29	34	5
ICT- en mediabeheer	12	1.17	11	5	18	18	4
ICT-medewerker	28	1.26	12	11	45	48	11
Infrotechniek	1	0.14	1	1	14	7	3
Installeren	2	0.36	3	1	29	15	3
Interieuradviseur	3	0.86	10	7	38	49	3
Juridisch medewerker	14	1.14	12	13	24	56	15
Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij	0	0.23	1	0	31	15	3
Kapper	5	0.53	6	5	29	23	2
Kok	4	0.33	4	1	29	13	3
Koopvaardij officier alle schepen	0	0.22	3	0	4	1	1
Laboratoriummedewerker	24	2.49	23	4	31	37	5
Leidingsgevende vers	5	0.27	2	0	71	30	4
Leisure & hospitality	11	1.27	17	7	49	65	12
Logistiek medewerker	12	0.55	4	1	31	30	4

Beroepsopleiding	Werkloosheid	Maanden werkloos voor eerste baan	>3 maanden werkloos voor eerste baan	< 12 uur werkzaam	Verticale mismatch	Horizontale mismatch	G-H Index
Logistiek supervisor	3	0.55	11	0	36	41	3
Logistiek teamleider	5	0.32	3	1	48	22	5
Logistiek vakman	9	0.32	2	0	63	63	7
Luchtvaartdienstverlener	5	0.83	8	6	17	40	4
Maatschappelijke Zorg	6	0.77	7	6	16	14	3
Machinaal houtbewerker	7	0.16	0	0	32	34	4
Machinebouw mechatronica	7	0.60	5	3	26	17	6
Machinist	2	0.14	0	0	46	19	2
Manager handel	7	0.39	5	3	36	43	2
Manager transport en logistiek	4	0.64	5	6	23	28	4
Mbo-Verpleegkundige	1	0.12	1	2	3	4	2
Medewerker bediening/café-bar	5	0.39	3	5	34	28	2
Medewerker design	3	0.73	11	23	34	66	3
Medewerker marketing en communicatie	8	0.66	8	6	39	62	15
Medewerker mode/maatkleeding	19	2.03	21	10	54	62	5
Medewerker personeel en arbeid	13	1.34	17	10	30	62	12
Medewerker schilderen	7	0.29	3	1	32	26	1
Medewerker sociale zekerheid	18	1.62	31	3	21	40	3
Medewerker stukadoren	2	1.63	15	0	54	42	3
Medewerker versdetailhandel	3	0.14	2	1	32	20	3
Mediamanagement	18	2.18	23	0	32	43	14
Mediavormgever	14	2.25	25	10	35	43	5
Metaalbewerken	6	0.28	2	2	35	25	2
Metselaar	5	0.71	3	0	61	38	3
Meubelmaker/(scheeps)interieurbouwer	6	0.53	5	1	36	17	4
Middenkader engineering	2	0.28	2	1	21	11	8

Beroepsopleiding	Werkloosheid	Maanden werkloos voor eerste baan	>3 maanden werkloos voor eerste baan	< 12 uur werkzaam	Verticale mismatch	Horizontale mismatch	G-H Index
Middenkaderfunctionaris afbouw en onderhoud	10	0.61	7	6	44	54	7
Middenkaderfunctionaris bouw en infra	4	0.72	6	4	27	30	7
Mobiele werktuigen	0	0.06	0	0	18	12	1
Natuur en groene ruimte 2	10	0.37	3	1	22	22	3
Natuur en groene ruimte 3	8	0.25	2	1	33	19	2
Natuur en groene ruimte 4	9	0.52	5	4	26	20	4
Natuur en vormgeving	13	1.23	13	8	43	62	3
Ondernemer detailhandel	11	0.55	7	7	49	48	3
Ondernemer horeca/bakkerij	6	0.54	6	3	29	29	5
Onderwijsassistent	8	1.18	13	15	40	47	5
Operationele techniek	1	0.20	2	0	19	9	3
Operator	2	0.20	3	0	16	37	5
Operator C	9	0.57	4	0	20	3	2
Optiek	0	0.03	0	0	3	4	1
Paardensport	8	0.55	6	15	45	37	7
Paraveterinaire ondersteuning	7	0.95	9	8	28	34	5
Particuliere beveiliging	11	1.13	13	9	36	40	4
Pedagogisch Werk	8	0.84	10	11	21	23	3
Pedicure	3	0.97	8	18	17	21	2
Podium- en evenemententechniek	12	1.69	18	6	21	21	4
Printmedia	2	0.62	6	3	4	33	6
Productiecoördinator fashion	25	0.05	0	2	28	46	3
Productiedieren	2	0.19	2	1	29	27	3
Recreatiedieren	10	1.53	14	10	49	57	9
Reizen	13	1.28	12	3	34	50	6
Schoonheidsspecialist	3	0.53	4	12	37	42	3

Beroepsopleiding	Werkloosheid	Maanden werkloos voor eerste baan	>3 maanden werkloos voor eerste baan	< 12 uur werkzaam	Verticale mismatch	Horizontale mismatch	G-H Index
Secretariële beroepen	13	1.42	14	5	26	36	10
Service apparatuur en installaties	2	0.17	3	0	25	6	6
Sigmaker	22	0.56	7	8	40	47	6
Sociaal-cultureel werker	7	2.21	25	10	28	49	7
Sociaal-maatschappelijk dienstverlener	12	0.94	11	12	43	59	12
Specialist schilderen	5	1.52	13	3	40	44	6
Sport en bewegen	6	1.03	12	16	33	43	6
Sport- en bewegingsbegeleider	15	0.33	3	22	52	51	8
Straatmaker	15	0.71	2	0	45	39	2
Tandartsassistent	6	0.44	6	3	12	9	1
Tandtechniek	0	0.00	0	0	40	14	1
Teelt 2/3	2	0.11	1	3	48	31	2
Teelt 4	0	0.61	5	7	15	11	2
Timmerman	3	0.72	7	1	30	22	2
Toezicht en veiligheid	5	1.15	15	6	40	43	4
Tweewielertechniek	2	0.19	3	1	34	19	1
Vakbekwaam medewerker versdetalhandel	0	0.00	0	3	21	11	2
Vakman gww	10	0.18	3	0	56	33	2
Veiligheid en vakmanschap	7	0.43	6	1	48	43	5
Verkoopspecialist	7	0.43	4	4	44	38	2
Verkooper	17	0.81	9	5	50	44	3
Verzorgende-IG	2	0.17	2	2	12	5	2
Vliegtuigonderhoud	4	0.53	5	6	16	15	3
Vliegtuigtechniek	17	1.14	24	0	10	31	2
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie	13	1.31	13	6	34	50	7
Werkplaatsmanagement Mobiliteitsbranche	0	0.25	0	7	36	8	3

Beroepsopleiding	Werkloosheid	Maanden werkloos voor eerste baan	>3 maanden werkloos voor eerste baan	< 12 uur werkzaam	Verticale mismatch	Horizontale mismatch	G-H Index
Werkvoorbereiden	2	0.27	4	1	14	5	7
Werkvoorbereider houtbranche	5	0.75	7	1	29	20	4
Zorg, natuur en gezondheid	0	0.38	7	8	27	40	4

03

ARBEIDSMARKTINTREDE: DE ROL VAN DE ETNISCHE HERKOMST

3.1 Inleiding

Immigranten, en jonge immigranten in het bijzonder, zijn in veel Europese landen kwetsbaarder op de arbeidsmarkt dan hun autochtone studiegenoten. Ze hebben meer moeite om betaald werk te vinden (zie bijvoorbeeld OECD, 2008 en voor Nederland SCP, 2014) en degenen die werk vinden, kennen vaker dan autochtone jongeren een mismatch tussen het gevonden werk en de afgeronde opleiding (Chiswick & Miller, 2010; Groen, Kler & Leeves, 2007; Nielsen, 2011) of een lager loon (Rafferty, 2012).

Een eerste verklaring voor de verschillen in het succes op de arbeidsmarkt wordt vaak gezien in verschillen in de gevolgde opleiding. Zo zijn jongeren van niet-westerse herkomst in Nederland oververtegenwoordigd in de lagere onderwijsniveaus. Terwijl het aandeel gediplomeerden van niet-westerse herkomst slechts zo'n 8% in het hoger beroepsonderwijs is, is dit aandeel onder de gediplomeerden van het mbo-bol rond de 25%. Daarnaast volgen jongeren van niet-westerse herkomst relatief minder vaak een opleiding in het mbo-bbl, de leerweg binnen het mbo die in de regel een soepelere intrede op de arbeidsmarkt toelaat dan de beroepsopleidende leerweg mbo-bol (zie hiervoor ook Hoofdstuk 1).

Een tweede mogelijke verklaring, gedeeltelijk gerelateerd aan de eerste, wordt vaak gezien in verschillen in de sociaaleconomische context. Onderzoek toont aan dat jongeren uit de lagere sociaaleconomische groepen minder succesvol zijn op de arbeidsmarkt (Zie bijvoorbeeld Breen en Johnson, 2005). De oorzaak wordt vaak gezien in het feit dat zij het sociaal kapitaal missen om hun successen in het onderwijs te verzilveren op de arbeidsmarkt (Zie Lin 1999). Kinderen van hoger opgeleide ouders kunnen profiteren van het sociale netwerk dat hun ouders bezitten tijdens de arbeidsmarktintrede. Indien de sociaaleconomische achtergronden tussen de groep jongeren van (niet-) westerse herkomst en de groep autochtone groepen verschillen, kan verwacht worden dat deze verschillen gedeeltelijk een verklaring kunnen bieden voor een minder succesvolle arbeidsmarktintrede van de groep jongeren van (niet-) westerse herkomst.

Het resterende onverklaarbare verschil tussen immigranten en autochtonen, na controle voor relevante kenmerken zoals het opleidingsniveau of de sociaaleconomische achter-

grond, wordt in de literatuur vaak de 'etnische boete' genoemd. Deze 'etnische boete' kan discriminatie weerspiegelen, maar kan eveneens op andere nadelen duiden op de arbeidsmarkt (Rafferty, 2012; Berthoud, 2000) of een indicatie zijn van verschillen in voorkeuren en gedrag (bijvoorbeeld bij het zoeken naar betaald werk) tussen immigranten en autochtonen.

In dit hoofdstuk proberen we nader te analyseren of jongeren van (niet-) westerse herkomst bij hun arbeidsmarktintrede in Nederland nadelige effecten ervaren. Kennen jongeren van (niet-) westerse herkomst dezelfde kans om betaald werk te vinden na het afronden van een mbo- of een hbo-opleiding dan autochtone jongeren (pre-entry problematiek)? En indien ze betaald werk vinden, kennen ze dezelfde arbeidsvoorwaarden en is het werk van vergelijkbare kwaliteit (post-entry problematiek)?

De doelstelling van de gepresenteerde analyses is daarbij meerdellig. In eerste instantie willen we vaststellen of jongeren van niet-westerse herkomst inderdaad met een pre-entry nadeel geconfronteerd worden en in hoeverre zich deze ook in een post-entry nadeel vertaalt. In tweede instantie analyseren we in hoeverre een eventuele pre-entry nadeel te verklaren valt door a) verschillen in achtergrondkenmerken zoals gevolgde opleiding, afstudeercijfer of het opleidingsniveau van de ouders en b) verschillen in opleidingskenmerken.

Om op deze vragen een antwoord te vinden, analyseren we data afkomstig van de BVE-Monitor en de HBO-Monitor³³ waarbij de volgende groepen van respondenten zijn geselecteerd:

BVE-Monitor

- Respondenten die het diploma behaald hebben van een mbo-bol of mbo-bbl opleiding (niveau 1 tot en met 4) in de periode 2009 – 2014.
- Respondenten die geboren zijn in Nederland en op moment van enquête (anderhalf jaar na behalen van diploma) in Nederland woonachtig zijn.

HBO-Monitor

- Respondenten die het diploma behaald hebben van een voltijd hbo bacheloropleiding in de periode 2009 – 2014.
- De respondenten van de kunstopleidingen worden daarbij buiten beschouwing gelaten.³⁴
- Respondenten die geboren zijn in Nederland en op moment van enquête (anderhalf jaar na behalen van diploma) in Nederland woonachtig zijn.

³³ Voor een uitgebreidere bespreking van de BVE- en de HBO-Monitor, zie hoofdstuk 1.

³⁴ In het kader van de HBO-Monitor kent het kunstonderwijs een aparte vragenlijst welke op de hier geanalyseerde centrale indicatoren vaak niet goed te vergelijken valt met de data afkomstig van de andere opleidingssectoren in het hbo.

Door bewust te kiezen voor de groep jongeren die in Nederland geboren is, worden bij de groep jongeren van (niet-)westerse herkomst de eerste generatie immigranten buiten beschouwing gelaten. Dit beperkt weliswaar de generalisering van uitspraken die gedaan kunnen worden, maar kent echter ook een belangrijk voordeel. We kunnen namelijk ervan uitgaan dat de jongeren van (niet-) westerse herkomst hun onderwijs carrière volledig in Nederland doorlopen hebben. Hiermee worden eventuele effecten van een buitenlandse vooropleiding op de mate waarin het arbeidsmarktintrede succesvol verloopt zoveel mogelijk uitgesloten.

In het hoofdstuk worden veelvoudig resultaten afkomstig van multivariate logistische regressies gepresenteerd. We presenteren daarbij in de regel de zogenaamde odds ratio. De odds ratio geeft de verhouding tussen een tweetal verhoudingen weer. Aan de hand van een fictief voorbeeld is het eenvoudig om te laten zien hoe de uitkomsten het beste geïnterpreteerd dienen te worden.

	Aantal werkzame	Aantal werklozen
Groep 1	90	10
Groep 2	80	20

De odds ratio tussen groep 2 en groep 1 kan berekend worden als: $(20/80) / (10/90) = 0.25 / 0.11 = 2.27$. Een odds ratio van boven 1 geeft aan dat voor de gekozen groep (in dit geval groep 2) de kans om werkloos te zijn tegenover de kans om werkzaam te zijn hoger is dan deze verhouding in groep 1. De odds ratio tussen groep 1 en 2 kan berekend worden als: $(10/90) / (20/80) = 0.11 / 0.25 = 0.44$.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. In Paragraaf 3.2 bespreken we de vraag of jongeren zich na het afronden van de opleiding op de arbeidsmarkt aanbieden of niet. Deze vraag is belangrijk om aan het begin van het hoofdstuk te stellen, aangezien we daarna de groep die zich niet op de arbeidsmarkt aanbiedt buiten beschouwing laten. Indien de keuze om zich op de arbeidsmarkt aan te bieden bij de jongeren van (niet-) westerse herkomst op andere factoren berust dan bij de autochtone jongeren, lopen we namelijk het gevaar dat de analyses onder de jongeren die zich op de arbeidsmarkt aanbieden een selectiviteitsprobleem kennen.

In Paragraaf 3.3 analyseren we de kans om werk te vinden. We maken daarbij nog geen onderscheid in type werk (bijvoorbeeld qua aantal uren werkzaam per week of de vraag of de functie goed aansluit op de gevolgde opleiding). We doen deze analyses in een tweetal stappen. In eerste instantie analyseren we de kans op werkloosheid voor drie groepen, namelijk de gediplomeerden van het mbo-bbl, de gediplomeerden van het mbo-bol en de afgestudeerden van het hbo. De centrale vraag daarbij is of jongeren van (niet-)westerse herkomst meer moeite hebben om een baan te vinden en in welke mate een eventuele nadelige arbeidsmarktintrede samenhangt met factoren zoals het gevolgde opleidingsniveau, de gekozen studierichting of het opleidingsniveau van de ouders. In het tweede gedeelte van Paragraaf 3.3 gaan we nader in op een eventueel

nadelige arbeidsmarktintrede en stellen ons de vraag of dit samenhangt met kenmerken van de gevolgde opleiding. Hiervoor karakteriseren we opleiding onder andere aan de hand van de vraag in hoeverre zij voor beroepen met veel klantcontacten voorbereiden of in hoeverre de gevolgde opleiding voor functies bij de overheid voorbereidt.

In Paragraaf 3.4 verplaatsen we onze focus op de groep jongeren die op moment van enquête werkzaam is. De centrale vraagstelling in Paragraaf 3.4 is daarbij of jongeren van (niet-)westerse herkomst naast een pre-entry nadeel ook een post-entry nadeel kennen, in termen van de arbeidsvoorwaarden die aan de functie verbonden zijn en de aansluiting tussen het gevonden werk en de afgeronde opleiding. Hiervoor analyseren we onder andere de vraag wat de kans is om in een kleine deeltijdbaan (minder dan 12 uur per week) of in bijvoorbeeld een tijdelijke functie terecht te komen, en wat het salaris is. De aansluiting tussen gevonden werk en opleiding typeren we op basis van de match tussen het vereiste opleidingsniveau en het niveau van de afgeronde opleiding aan de ene kant en de opleidingsrichting die het beste past bij de functie aan de andere kant.

Tot slot biedt Paragraaf 3.5 een samenvattend beeld.

3.2 Aanbieden op de arbeidsmarkt

Na het afronden van een mbo- of hbo-opleiding kunnen jongeren kiezen om zich aan te bieden op de arbeidsmarkt dan wel om verder te gaan leren.³⁵ De nadruk in het voorliggende hoofdstuk ligt op de groep jongeren die ervoor kozen om zich op de arbeidsmarkt aan te bieden. Aan het begin is het daarom belangrijk om kort stil te staan bij de keuze tussen aanbieden en zich niet aanbieden op de arbeidsmarkt. Dit is van belang omdat we in de analyses nader proberen uit te zoeken of jongeren van (niet-) westerse herkomst die zich op de arbeidsmarkt aanbieden dezelfde kansen kennen dan hun autochtone studiegenoten. Indien jongeren van (niet-) westerse herkomst een andere afweging maken bij de vraag of ze zich aanbieden of niet dan de autochtone jongeren, dan kan dit de uitkomsten van onze analyses (onbemerkt) beïnvloeden. Of dit het geval is, proberen we op een tweetal manieren achter te komen. In eerste instantie op basis van een set van multivariate analyses waarin we trachten vast te stellen of de kans om zich aan te bieden op de arbeidsmarkt verschilt tussen de groep jongeren van (niet-) westerse herkomst en de autochtone groep. In tweede instantie gaan we op basis van multivariate analyses na of er verschillen zijn in de onderliggende factoren die de kans om zich aan te bieden op de arbeidsmarkt beïnvloeden. Hiervoor analyseren we de kans om zich aan te bieden op de arbeidsmarkt apart voor de drie etnische groepen.

³⁵ Een kleine groep van de gediplomeerden biedt zich niet op de arbeidsmarkt aan en is op moment van enquête ook niet in het onderwijs te vinden. Deze groep jongeren wordt in internationaal onderzoek vaak als NEETs aangeduid: Not in Education, Employment or Training.

Tabel 3.1 presenteert een aantal kernresultaten uit de eerste set van multivariate analyses terwijl Tabel 3.2 de kernresultaten uit de tweede set van analyses presenteert.³⁶

TABEL 3.1 Multivariate analyse op kans om zich aan te bieden op arbeidsmarkt (odds ratio's)

	MBO-BBL	MBO-BOL	HBO
Autochtoon	Ref.	Ref.	Ref.
Niet-westerse allochtoon	0.778	0.780***	0.869***
Westerse allochtoon	0.366***	0.531***	0.662***

Noot: Voor de volledige resultaten, zie Bijlage I, *** significant op 1% niveau

De uitkomsten in Tabel 3.1 zijn relatief eenduidig. De odds ratio's zijn met uitzondering van de groep niet-westerse allochtonen afkomstig van het mbo-bbl significant en kleiner dan 1, wat betekent dat voor jongeren van (niet-) westerse herkomst de kans om zich aan te bieden op de arbeidsmarkt (tegenover de kans om zich niet aan te bieden) kleiner is dan de kans dat zich autochtone jongeren op de arbeidsmarkt aanbieden.³⁷ In principe is dit geen direct probleem voor onze navolgende analyses zolang bij de groep (niet-) westerse allochtonen niet ook nog belangrijke onderliggende factoren (bijvoorbeeld het afstudeercijfer) een andere rol spelen bij de keuze om zich aan te bieden of niet dan bij de groep autochtone jongeren. Tabel 3.2 presenteert uit de analyses voor het mbo een tweetal indicatoren en uit de analyses voor het hbo één indicator. Het betreft in het geval van het mbo de variabele die het niveau van de afgeronde opleiding weergeeft en het gemiddeld afstudeercijfer. Uit de analyses voor het hbo presenteren we de uitkomst voor het gemiddeld afstudeercijfer. Deze indicatoren zijn in eerdere analyses vaak als belangrijke indicatoren betreffende een succesvolle arbeidsmarktintrede naar voren gekomen. De resultaten laten zien dat slechts bij de groep autochtone jongeren het niveau van de afgeronde mbo opleiding en het gemiddeld afstudeercijfer in het hbo de kans om zich aan te bieden beïnvloedt. Daarbij neemt de kans om zich aan te bieden na afronding van het mbo-bbl toe met een toenemend opleidingsniveau terwijl het in het mbo-bol voor de groep autochtone jongeren net andersom is. In het hbo vinden we een negatieve correlatie tussen het afstudeercijfer en de kans om zich aan te bieden. Bij de twee andere groepen jongeren (niet-westerse en westerse allochtonen) zien we deze significante relaties niet, wat eventueel ook met het kleinere aantal respondenten in deze twee groepen kan samenhangen. Wat we wel zien, zijn een aantal andere belangrijke bevindingen:

- Bij de gediplomeerden van het mbo-bbl is de odds ratio voor het opleidingsniveau bij alle drie onderscheiden etnische groepen > 1 en qua omvang relatief sterk vergelijkbaar.
- Bij de gediplomeerden van het mbo-bol is de odds ratio voor het afgeronde opleidingsniveau voor westerse allochtonen weliswaar niet significant maar qua grootte

³⁶ In de analyses is daarbij verder gecontroleerd voor onder andere mbo niveau, opleidingssector, gemiddeld afstudeercijfer en opleidingsniveau van de ouders (alleen in het mbo).

³⁷ Hierbij wordt bij jongeren die zich niet op de arbeidsmarkt aanbieden geen onderscheid gemaakt tussen jongeren die op moment van enquête in het onderwijs een opleiding volgen en jongeren die noch in het onderwijs noch op de arbeidsmarkt te vinden zijn.

sterk vergelijkbaar met de odds ratio onder de autochtone jongeren. Bij de jongeren van niet-westerse herkomst is de odds ratio weliswaar net boven de 1, maar niet significant verschillend van 1 en qua grootte slechts marginaal groter dan bij de groep autochtone jongeren.

- Bij de afgestudeerden van het hbo is de odds ratio voor het gemiddeld afstudeercijfer voor westerse alloctonen weliswaar niet significant maar qua grootte sterk vergelijkbaar met de odds ratio onder de autochtone jongeren. Bij de jongeren van niet-westerse herkomst is de odds ratio weliswaar net boven de 1 maar niet significant verschillend van 1 en qua grootte slechts marginaal groter dan bij de groep autochtone jongeren.

De resultaten uit de multivariate analyses laten een voorzichtige conclusie toe dat we in dit hoofdstuk naar verwachting slechts marginaal met een selectiviteitsprobleem geconfronteerd worden. Tegelijkertijd dienen we in de navolgende analyses goed te controleren voor deze achtergrondkenmerken. Tot slot dient zich de lezer ten aller tijde bewust ervan te zijn dat zich een eventueel nader niet vastgesteld selectiviteitsprobleem kan voordoen wat de uitkomsten kan beïnvloeden.

TABEL 3.2 Multivariate analyse op kans om zich aan te bieden op arbeidsmarkt (odds ratio's)

	Niet-westerse allochtoon	Westerse allochtoon	Autochtoon
<i>MBO-BBL</i>			
Niveau van opleiding	1.025	1.073	1.136**
Gemiddeld afstudeercijfer	0.913	1.484	0.960
<i>MBO-BOL</i>			
Niveau van opleiding	1.058	0.889	0.867***
Gemiddeld afstudeercijfer	0.968	1.022	0.980
<i>HBO</i>			
Gemiddeld afstudeercijfer	1.015	0.910	0.897***

Noot: De volledige resultaten zijn via de auteur beschikbaar / *** significant op 1% niveau

3.3 Kans op werk na behalen van diploma

De recente economische crisis die haar startpunt aan het einde van het jaar 2008 kent, heeft diepe sporen bij de arbeidsmarktintrede van jongeren achtergelaten. In Hoofdstuk 1 is duidelijk naar voren gekomen dat de werkloosheid in de afgelopen zeven jaren aanzienlijk gestegen is en dat slechts een kleine groep van gediplomeerden van het mbo en afgestudeerden van het hbo hier geen last van had. Navolgend staan we nader stil bij de arbeidsmarktintrede van jongeren en stellen ons de vraag of de kans om werk te vinden verschilt tussen jongeren van (niet-)westerse herkomst en autochtone jongeren. Zoals eerder aangegeven focussen we ons daarbij op de groep jongeren die in de studie jaren 2009 tot en met 2014 de opleiding succesvol hebben afgerond. De

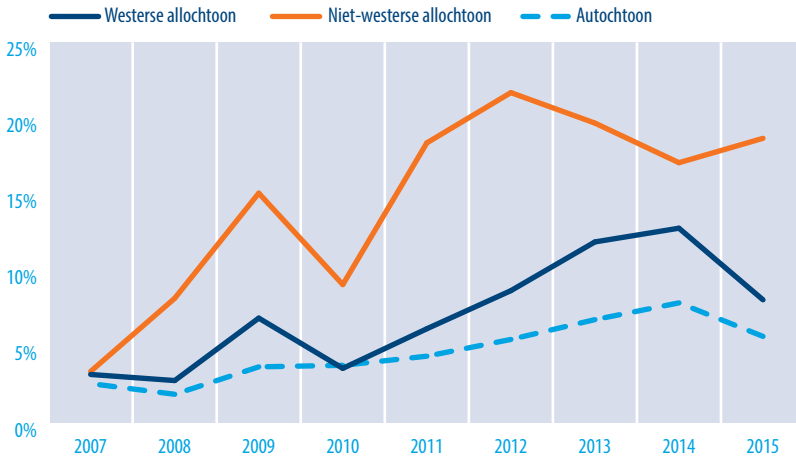
opbouw van deze paragraaf is daarbij als volgt. We starten met een meer beschrijvende analyse waarin nog niet expliciet rekening gehouden wordt met eventuele verschillen in achtergrondkenmerken van de drie onderscheiden etnische groepen. In het vervolg analyseren we dan in hoeverre gevonden verschillen in de kans op werk verklaart kunnen worden door onder andere persoonlijke achtergrondkenmerken, de gevolgde studie of eerdere werkervaring die de jongeren opgedaan hebben. Tot slot gaan we in deze paragraaf een stap verder en karakteriseren we de afgeronde opleidingen op basis van de arbeidsmarkt voor welke ze voor bereiden om verder inzicht te kunnen geven in factoren welke de arbeidsmarktintrede van (niet-)westerse allochtonen kan bemoeilijken.

3.3.1 'Facts and Figures'

Om te beginnen laat Figuur 3.1 de werkloosheidspercentages in de periode 2007 tot en met 2015 zien. Daarbij wordt nog geen onderscheid gemaakt tussen de gediplomeerden van het mbo en de afgestudeerden van het hbo. Figuur 3.1 laat zien dat voor alle drie onderscheiden etnische groepen de economische crisis zichtbare sporen achterliet wat de kans op vinden van werk betreft. In 2007 lag de werkloosheid voor alle drie onderscheiden groepen onder de 5% grens. In 2008 zien we al een duidelijke stijging in de werkloosheid onder de jongeren van niet-westerse herkomst, terwijl de autochtone jongeren en de jongeren van westerse herkomst nog geen last lijken te hebben van het eerste teken van de financiële crisis, welke een jaar later in een economische crisis omsloeg. In 2009 stijgt de werkloosheid dan voor alle drie groepen sterk, om na een korte fase van verbetering in 2010³⁸, in de regel in de daaropvolgende jaren verder te stijgen. Voor de autochtone jongeren bereikt de werkloosheid in 2014 met zo'n 8% de hoogste waarde om daarna in 2015 duidelijk terug te vallen naar minder dan 6%. Onder de jongeren van niet-westerse herkomst bereikt de werkloosheid al in 2012 de hoogste waarde (21.7%) om daarna te dalen tot 2014 (17.1%). Opvallend is dat de werkloosheid in 2015 onder de groep jongeren van niet-westerse herkomst wederom een stijging laat zien en zij blijkbaar nog niet van de lichte verbetering in de Nederlandse economie profiteren. De werkloosheidspercentages onder de groep jongeren van westerse herkomst kennen in de regel een positie tussen de twee andere groepen in. Ook hier stijgt de werkloosheid tot en met 2014 aan om dan in 2015 weer te dalen.

38 Na een sterk negatieve economische groei in 2009 herstelde zich de Nederlandse economie in 2010 licht om na 2010 wederom terug te zakken.

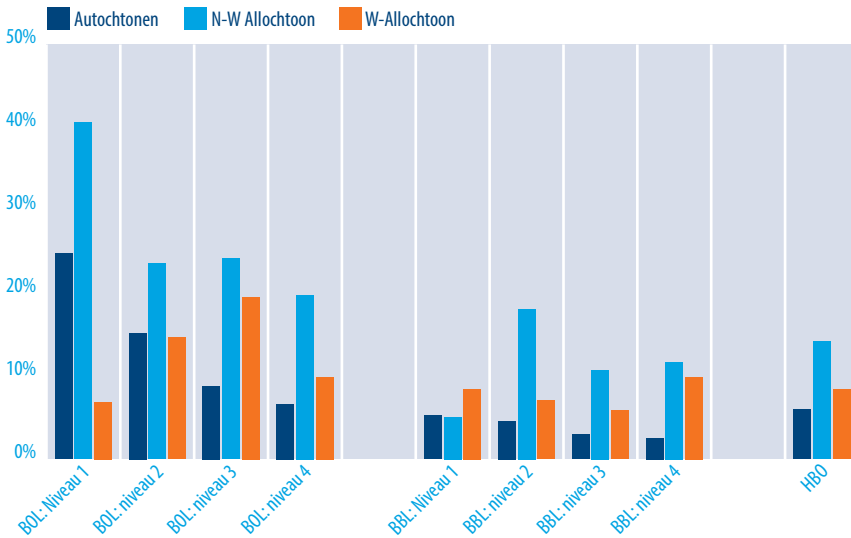
FIGUUR 3.1 Werkloosheid 2007 – 2015

Dat het verschil in werkloosheid niet per definitie een gevolg van de relatieve verdeling van de drie etnische groepen over de drie onderwijsstypes (mbo-bbl, mbo-bol en hbo) is, wordt zichtbaar in Figuur 3.2. Hier presenteren we de gemiddelde werkloosheidspercentages over de jaren 2011 tot en met 2015 per etnische herkomst groep en per onderwijsstype. Bij de gediplomeerden van het mbo onderscheiden we daarbij ook de vier verschillende onderwijsniveaus. Dat een diploma van een HBO opleiding jongeren van niet-westerse herkomst op dezelfde manier als de autochtone jongeren voor werkloosheid beschermt, kan op basis van Figuur 3.2 niet bevestigd worden. Bijna 15% van de afgestudeerde hbo-ers van niet-westerse herkomst is in de periode 2011-2015 anderhalf jaar na behalen van het diploma namelijk werkloos. Dit is vergelijkbaar met het gemiddelde werkloosheidspercentage onder de bbl-ers en duidelijk hoger dan het werkloosheidspercentage onder de afgestudeerde hbo-ers van autochtone herkomst (6%). Terwijl de afgestudeerden van het hbo zich qua 'formeel' niveau van het diploma niet van elkaar onderscheiden³⁹, dienen we bij het mbo er wel rekening mee te houden dat er eventuele verschillen zitten in het diploma dat de jongeren behaald hebben. Dit is in het kader van het voorliggende onderzoek van belang aangezien jongeren van niet-westerse herkomst oververtegenwoordigd zijn in de lagere mbo niveaus en hoofdstuk 1 al liet zien dat de kans op werkloosheid afneemt met het afronden van een opleiding op een hoger mbo niveau. Met andere woorden, het is belangrijk om direct vast te stellen of de hogere werkloosheid onder de gediplomeerde mbo-ers van (niet-)westerse herkomst niet een gevolg van een lager opleidingsniveau van deze groep binnen het mbo is. Figuur 3.2 laat zien dat dit niet het geval is. Zowel onder de gediplomeerden van het mbo-bol als onder de gediplomeerden van het mbo-bbl geldt in de regel op alle niveaus dat de werkloosheid onder de jongeren van niet-westerse herkomst aanzienlijk hoger ligt dan de werkloosheid onder de jongeren van autochtone herkomst.

³⁹ De analyses beperken zich op afgestudeerden van het hbo met een diploma van een voltijd bacheloropleiding.

FIGUUR 3.2 Werkloosheid 2011-2015 naar type onderwijs

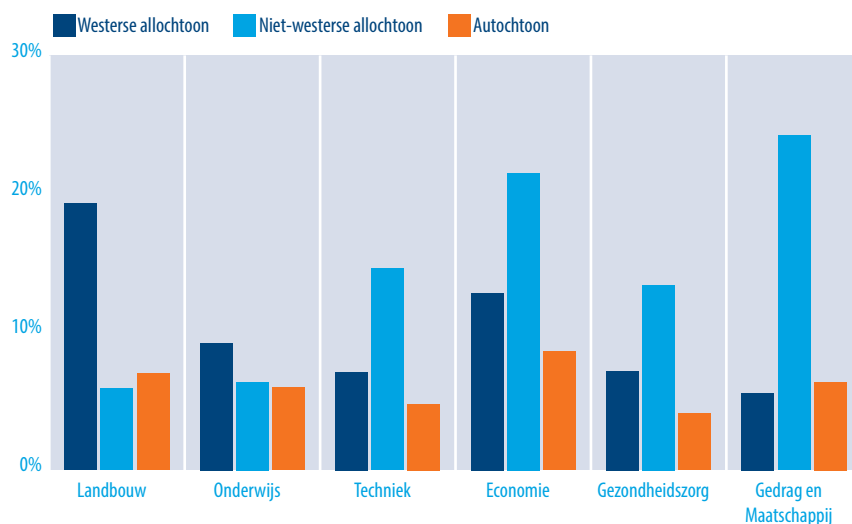
Jongeren van niet-westerse herkomst zijn niet alleen oververtegenwoordigd in bepaalde opleidingsniveaus, maar zij maken vaak ook andere studiekeuzes. Zo zijn zij in de regel oververtegenwoordigd in economische opleidingen welke in de recente economische crisis vaak een uiterst moeilijke start op de arbeidsmarkt boden. Figuur 3.3 laat daarom tot slot het werkloosheidspercentage in de periode 2011-2015 per opleidingsrichting zien. We maken daarbij geen onderscheid tussen het type of niveau van de opleiding die de jongeren gevolgd hebben. De resultaten gepresenteerd in Figuur 3.3 laten een aantal duidelijke verschillen tussen de onderwijssectoren zien. Onder de jongeren die een diploma in de sector 'Landbouw' of de sector 'Onderwijs'⁴⁰ hebben behaald, zien we slechts uiterst marginale verschillen tussen de werkloosheidspercentages van de jongeren van niet-westerse herkomst en de jongeren van autochtone herkomst. Het grootste verschil, zowel relatief als absoluut, zien we bij de jongeren afkomstig van de sector 'Gedrag & Maatschappij'. In deze sector geldt dat zo'n 25% van de gediplomeerden/afgestudeerden van niet-westerse herkomst werkloos is, terwijl dit 'slechts' voor zo'n 5% van de gediplomeerden/afgestudeerden van autochtone herkomst geldt. Gezien opleidingen in deze sector slechts op mbo niveau 3/4 en op hbo niveau aangeboden worden, bevestigt dit nog eens dat de nadelen die jongeren van niet-westerse herkomst kennen niet alleen op de laagste onderwijsniveaus te vinden zijn.

Hoge werkloosheidsverschillen zien we daarnaast onder de gediplomeerden van de sectoren 'Economie', 'Techniek' en 'Gezondheidszorg'. Zeker wat Techniek en Gezondheidszorg betreffen is dat nogal opvallend, aangezien deze twee sectoren tijdens de recente economie crisis relatief kleine stijgingen in de werkloosheid onder de gediplomeerden kenden. Wat de sector 'Gezondheidszorg' betreft, is het van belang

⁴⁰ Alleen aangeboden op HBO niveau.

om direct op te merken dat deze sector nogal een heterogene groep van opleidingen kent.⁴¹ Zo behoren naast de misschien meest bekende gezondheidszorgopleiding ‘Verpleegkundige’ of ‘Doktersassistenten’ in het mbo ook opleidingen zoals ‘Kapper’ of ‘Facilitaire medewerkers’ en op hbo niveau de opleiding ‘Management in de Zorg’ tot deze sector. De meeste van deze opleidingen zijn te klein om op basis van de steekproefomvang een meer gedetailleerd beeld te geven, maar de twee opleidingen ‘HBO B Verpleegkundige’ en ‘MBO Verpleegkundige’ zijn groot genoeg om na te gaan of het beeld zoals geschetst in Figuur 3.3 ook voor deze opleidingen geldt. Niet verrassend vinden we onder de gediplomeerden van de opleiding tot verpleegkundige uitermate lage werkloosheidspercentages van in de regel onder de 2%. Maar misschien meer opvallend, gezien de resultaten tot nu toe, vinden we dat de werkloosheid onder de gediplomeerde verpleegkundigen van het mbo van niet-westerse afkomst zelfs lager ligt dan onder hun studiegenoten van autochtone herkomst. Onder de afgestudeerden van het hbo zijn het weliswaar wederom de afgestudeerden van niet-westerse herkomst die een hogere werkloosheid kennen, maar ook hier geldt dat de verschillen opvallend klein zijn. In hoeverre deze bevindingen, en het resultaat dat we geen verschillen in de kans op werkloosheid onder de afgestudeerde hbo’ers uit de sector ‘Onderwijs’ vinden, samenhangen met het feit dat deze opleiding een relatief sterke afzetmarkt in het publieke domein kennen, is een van de vragen die we later in deze paragraaf nader analyseren.

FIGUUR 3.3 Werkloosheid 2011-2015 naar opleidingsrichting (mbo en hbo)

⁴¹ Zie hiervoor ook onze analyses in Hoofdstuk 2 van dit rapport.

BOX 3.1 Arbeidsmarktproblemen tijdens het mbo-onderwijs

Voor de gediplomeerden van het mbo is het natuurlijk niet de eerste keer dat zij zich op de arbeidsmarkt dienen aan te bieden. Jongeren die een mbo-bbl opleiding hebben afgerond dienden aan het begin van de opleiding een leerplek bij een werkgever te bemachtigen. Jongeren die een mbo-bol opleiding hebben gevolgd dienden tijdens de opleiding een of meerdere stageplek(ken) te vinden. Het is dan ook in het kader van dit onderzoek interessant om kort na te gaan of al eerder in de onderwijsloopbaan jongeren van niet-westerse herkomst een moeilijkere stap van klasruimte naar arbeidsmarkt hebben ervaren. We doen dit op basis van een tweetal data, namelijk het onderzoek onder de mbo-gediplomeerden zoals ook verder in dit hoofdstuk besproken en het onderzoek onder de vmbo-gediplomeerden (voor een overzicht van resultaten van het onderzoek onder de vmbo-gediplomeerden, zie ook Hoofdstuk 1). Aan de gediplomeerden van het mbo is gevraagd hoe vaak ze dienden te solliciteren voordat ze een bbl-leerplek dan wel een bol-stageplek konden bemachtigen. Daarnaast is aan de vmbo-gediplomeerden die met een mbo-bol opleiding zijn gestart gevraagd of ze ook overwogen hebben om met een mbo-bbl opleiding te starten en wat de reden was om dat niet te doen. Tabel B3.1.1 vat de belangrijkste bevindingen op basis van deze twee vragen samen.

TABEL B3.1.1 Eerdere problemen op de arbeidsmarkt

	% dat > 3 keer diende te solliciteren	% dat bbl overwoog maar geen leerplek kon vinden
MBO-BOL: Autochtoon	15.7%	5.2%
MBO-BOL: Niet-westerse allochtoon	31.7%	6.4%
MBO-BBL: Autochtoon	8.8%	
MBO-BBL: Niet-westerse allochtoon	23.1%	

De resultaten in Tabel B1.1 presenteren een interessante tegenoverstelling. Aan de ene kant zien we dat de mbo-gediplomeerden van niet-westerse herkomst aanzienlijk vaker aangeven dat ze meer dan 4 keer dienden te solliciteren voordat ze een bbl-leerplek dan wel een stageplek tijdens hun mbo-bol opleiding vonden. Aan de andere kant laat het onderzoek onder de vmbo-gediplomeerden zien dat het aandeel jongeren van niet-westerse herkomst dat geen bbl-leerplek kon vinden en daarom 'gedwongen' werd om een bol-opleiding te gaan volgen niet verschilt van het aandeel autochtone vmbo'ers dat deze gedwongen keuze diende te maken. De resultaten wijzen erop dat jongeren van niet-westerse herkomst inderdaad al eerder in hun onderwijsloopbaan problemen op de arbeidsmarkt hebben ondervonden. Tegelijkertijd lijkt het erop te wijzen dat deze problemen vooral in een langere zoekduur te vinden zijn, en niet in het uiteindelijk vaker niet vinden van een leerplek.

3.3.2 Verschillen in de kans op werk: een nadere analyses op basis van achtergrondkenmerken

In het voorliggende hoofdstuk zijn tot nu toe vooral beschrijvende analyses gepresenteerd. Zoals daarbij aangegeven dient er rekening mee gehouden te worden dat de groep jongeren van niet-westerse herkomst op bepaalde kenmerken, zoals studiekeuze maar ook geslacht, leeftijd of afstudeercijfer, kan verschillen van de groep autochtone jongeren. In het geval dat deze kenmerken eveneens van grote invloed zijn om werk te vinden, is het belangrijk om in multivariate analyses hiervoor te controleren. Daarom

is ervoor gekozen voor elk van de drie onderscheiden onderwijstypes multivariate analyses op de kans op werk uit te voeren. Hierbij zijn stapsgewijze kenmerken van de gediplomeerden toegevoegd om vast te stellen of deze een deel van het verschil in de kans op werk kunnen verklaren.

BOX 3.2 Multivariate analyses

In de uitgevoerde multivariate analyses zijn stapsgewijze de volgende controlevariabelen toegevoegd:

MBO

Model 0: Dummy's voor etniciteit

Model 1: Model 0 + dummy's voor meetjaren

Model 2: Model 1 + geslacht, leeftijd, opleidingsniveau ouders, kinderen

Model 3: Model 2 + dummy's voor provincie waar woonachtig

Model 4: Model 3 + niveau van mbo-opleiding, opleidingssector

Model 5: Model 4 + problemen bij het vinden van stage-/bpv-plek

HBO

Model 0: Dummy's voor etniciteit

Model 1: Model 0 + dummy's voor meetjaren

Model 2: Model 1 + geslacht, leeftijd

Model 3: Model 2 + vooropleiding

Model 4: Model 3 + dummy's voor provincie waar woonachtig

Model 5: Model 4 + opleidingssector

Model 6: Model 5 + ervaringen tijdens hbo-opleiding

Tabel 3.3 presenteert de resultaten van de meest uitgebreide modellen (Model 5 bij mbo en Model 6 bij hbo).

TABEL 3.3 Kans op werkloosheid (Odds-ratios)

	BBL Model 5	BOL Model 5	HBO Model 6
Constante	1.269	3.672***	0.033***
Autochtoon	Ref.	Ref.	Ref.
N-W allochtoon	2.875***	2.515***	2.399***
W-allochtoon	1.726***	1.433**	1.255**
Geslacht: man	0.755**	0.928	0.918*
Leeftijd	1.003	1.022***	1.052***
Opleidingsniveau vader: Lager dan MBO	1.107	1.079	X
Opleidingsniveau vader: MBO / HAVO	Ref.	Ref.	X
Opleidingsniveau vader: Hoger dan MBO	1.354**	1.127	X
Opleidingsniveau moeder: Lager dan MBO	1.079	1.029	X
Opleidingsniveau moeder: MBO / HAVO	Ref.	Ref.	X
Opleidingsniveau moeder: Hoger dan MBO	1.096	1.202**	X

	BBL Model 5	BOL Model 5	HBO Model 6
Geen kind(eren)	1.181	0.535***	X
Opleidingsniveau (1-4)	0.742***	0.664***	X
Opleidingssector: Landbouw	0.601***	0.895	1.214*
Opleidingssector: Techniek	0.503***	0.852**	0.806***
Opleidingssector: Economie	Ref.	Ref.	Ref.
Opleidingssector: Gezondheidszorg	0.383***	0.459***	0.402***
Opleidingssector: Gedrag en Maatschappij	0.938	0.849*	0.856***
Opleidingssector: Onderwijs	X	X	0.746***
Gemiddeld afstudeercijfer	0.949	0.914***	0.914***
Geen problemen bij vinden van stage/bpv	0.251***	0.552***	X
Opleiding voorafgaand aan hbo: MBO	X	X	0.871***
Tijdens hbo opleiding: stage in Nederland	X	X	1.050
Tijdens hbo opleiding: stage in buitenland	X	X	1.063
Tijdens hbo opleiding: relevante werkervaring	X	X	0.753***
Tijdens hbo opleiding: onderwijs in buitenland	X	X	1.214***
Tijdens hbo opleiding: bestuurlijke ervaring	X	X	0.781***
Controle voor jaren	Ja	Ja	Ja
Controle voor provincie woonachtig	Ja	Ja	ja

*/**/*** significant op 10/5/1% niveau

De resultaten in Tabel 3.3 bevestigen het beeld zoals tot nu toe in het hoofdstuk gepresenteerd. Na controle voor onder ander opleidingsniveau (mbo), opleidingssector, afstudeercijfer, geslacht, leeftijd, meetjaar, het opleidingsniveau van de vader en van de moeder (alleen voor mbo beschikbaar), de vraag of men kinderen heeft (alleen voor mbo beschikbaar), eventuele problemen bij het vinden van stage-/bpv plek alsmede een set van opgedane ervaringen in het hbo blijft de kans op werkloosheid voor zowel de groep jongeren van niet-westerse herkomst als de groep jongeren van westerse herkomst significant hoger dan de kans op werkloosheid onder de groep autochtone jongeren. Opvallend is daarbij dat de odds ratio's sterk vergelijkbaar zijn tussen de drie onderscheiden onderwijstypes. De jongeren van niet-westerse herkomst kennen in alle onderwijstypes een kans op werkloosheid (tegenover een kans om werkzaam te zijn) die ongeveer 2.5 keer zo hoog is als de kans om werkloos te zijn onder de autochtone jongeren (tegenover de kans om werkzaam te zijn). Bij de groep jongeren van westerse herkomst varieert de odds ratio tussen 1.2 (hbo) tot 1.7 onder de gediplomeerden van het mbo-bbl. Naast deze centrale uitkomst bieden de analyses gepresenteerd in Tabel 3.3 een aantal aanvullende interessante inzichten.

- De arbeidsmarktintrede van jongens lijkt iets makkelijker te verlopen dan dat van de meisjes.
- Het al op jonge leeftijd hebben van kinderen bemoeilijkt de arbeidsmarktintrede na afronden van een mbo-bol opleiding, maar heeft geen negatieve effecten na afronden van een mbo-bbl opleiding.

- Excelleren in het onderwijs in termen van een hoog gemiddeld eindcijfer verhoogt de kans op het vinden van werk bij jongeren van het mbo-bol en de afgestudeerden van het hbo.
- Het opleidingsniveau van de ouders lijkt bij jongeren afkomstig van het mbo niet direct een impact te hebben op de kans om werk te vinden.
- Jongeren die tijdens het mbo of voorafgaand aan het starten van het mbo al moeite hebben gehad om een stage-/bpv-plek te vinden kennen ook na afronden van de opleiding een moeilijkere start op de arbeidsmarkt. Dit kan samenhangen met het feit dat een krap aanbod aan stageplekken of bpv-plekken een signaal is dat ook relatief weinig vacatures voor gediplomeerden beschikbaar zijn⁴² maar kan ook erop duiden dat jongeren die moeite hebben om een stageplek dan wel bpv-plek te bemachtigen een aantal achtergrondkenmerken bezitten welke ook het arbeidsmarktintrede na afronden van de opleiding bemoeilijken.
- Jongeren die voorafgaand aan het hbo een mbo-opleiding hebben afgerond vinden makkelijker een baan. Zij profiteren daarbij eventueel van eerder opgedane werkervaring of van een netwerk met werkgevers dat hun arbeidsmarktintrede na afronden van een hbo opleiding vereenvoudigd.
- Relevante werkervaring opdoen tijdens de hbo-opleiding helpt bij het vinden van een baan.

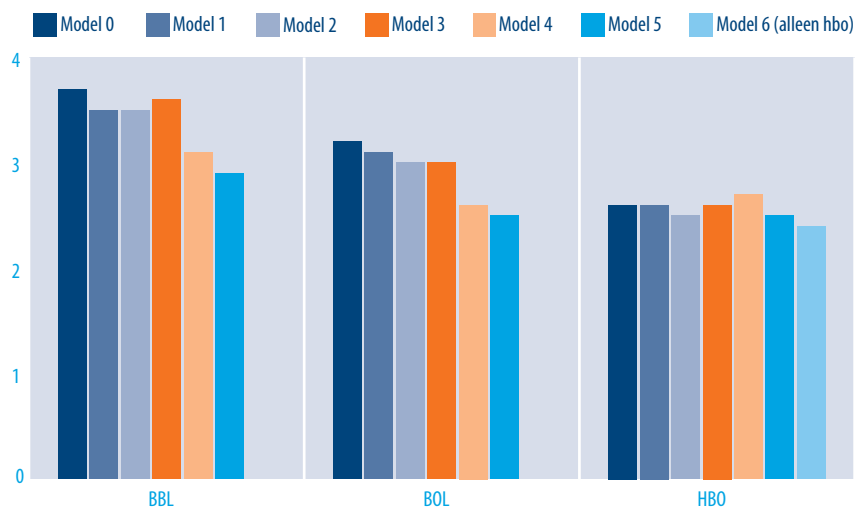
De resultaten duiden erop dat de opgenomen controlevariabelen slechts marginaal een verklaring voor het nadeel dat jongeren van (niet-) westerse herkomst kennen kunnen bieden. Om dit nader te analyseren laat Figuur 3.4 de uitkomsten met betrekking tot dit nadeel op basis van alle onderscheiden modellen zien. We beperken ons daarbij op het verschil in de kans op werkloosheid tussen de jongeren van niet-westerse herkomst en de groep autochtone jongeren en laten in onze bespreking de resultaten van de groep jongeren van westerse herkomst voor een moment buiten beschouwing.

Wat het mbo betreft, zien we dat er bijna geen verandering plaatsvindt tussen Model 0 en Model 3. Met andere woorden, verschillen in factoren zoals geslacht, leeftijd, de regio waarin men woonachtig is of het opleidingsniveau van de ouders bieden geen verklaring voor het verschil in werkloosheid. Het toevoegen van het niveau waarop men de opleiding heeft afgerond en de opleidingssector heeft het verwachte effect (Model 4). Gezien jongeren van niet-westerse herkomst oververtegenwoordigd zijn in de lagere mbo niveaus en in bepaalde sectoren (bijvoorbeeld de opleidingssector 'Economie'), neemt het verschil in de kans op werkloosheid in Model 4 af (odds ratio daalt van 3.6 naar 3.1 bij het mbo-bbl en van 3 naar 2.6 in het mbo-bol). Het toevoegen van de vraag of men eerder problemen ondervond in het vinden van een stage-/bpv-plek in Model 5 biedt tot slot slechts een marginale verdere verklaring van het verschil. Hiermee dienen we vast te stellen dat we voor het verschil in de kansen op werk tussen de groep niet-westerse allochtonen en de groep autochtonen afkomstig van het mbo nog steeds een relatief groot onverklaarbaar deel kennen.

⁴² Zie ook Hoofdstuk 2.

Een vergelijkbaar resultaat zien we bij de jongeren die een hbo opleiding hebben afgerond. Hier zien we dat tussen Model 0 en Model 6 de odds ratio bijna constant blijft. Dat wil zeggen dat onder andere verschillen in de keuze voor bepaalde studietoelagen het verschil in de kans om werk te vinden niet nader kan verklaren. Hetzelfde geldt voor factoren als relevante werkervaring of bestuurlijke ervaring opgedaan tijdens de hbo-opleiding. Deze resultaten zijn daarbij sterk in lijn met eerdere analyses zoals bij voorbeeld in SCP (2014).

FIGUUR 3.4 Kans op werkloosheid (odds ratio's): Niet-Westerse Allochtonen

Noot: De volledige resultaten zijn via de auteur beschikbaar

BOX 3.3 Niet-Westerse Allochtonen: een heterogene groep

De hoofdanalyses in dit hoofdstuk maken geen verder onderscheid in etnische herkomst binnen de groep van niet-westerse herkomst. Om te analyseren of er binnen deze groep verdere verschillen te vinden zijn, zijn de meest uitgebreide modellen aanvullend geschat waarbij de groep niet-westerse allochtonen nader onderverdeeld is in Nederlandse Turken, Nederlandse Marokkanen, Nederlandse Antillianen, Nederlandse Surinamers en overige niet-westerse allochtonen. Tabel B3.2.2 laat de odds ratio's afkomstig van deze analyses zien voor de nader onderscheiden groepen van niet-westerse allochtonen.

TABEL B3.2.2 Kans op werkloosheid (odds ratio's)

	MBO-BBL	MBO-BOL	HBO
Autochtonen	Ref.	Ref.	Ref.
Nederlandse Turken	2.721***	2.252***	2.581***
Nederlandse Marokkanen	1.829	2.411***	3.066***
Nederlandse Antillianen	1.094	3.318***	2.170***

	MBO-BBL	MBO-BOL	HBO
Nederlandse Surinamers	4.624***	2.721***	2.221***

Noot: In de analyses voor het mbo is daarbij verder gecontroleerd voor meetjaren, geslacht, leeftijd, opleidingsniveau ouders, kinderen, provincie waar woonachtig, niveau van mbo-opleiding, opleidingssector, gemiddeld afstudeercijfer en de vraag of men tijdens/vooraf aan de opleiding problemen ondervond bij het vinden van een stage-/bpv-plek. In de analyses voor het hbo is daarbij verder gecontroleerd voor meetjaren, geslacht, leeftijd, vooropleiding (voorafgaand aan hbo-opleiding), provincie waar woonachtig, opleidingssector en ervaringen tijdens hbo-opleiding (bijvoorbeeld stage, relevante werkervaring of bestuurlijke ervaring). De volledige resultaten zijn via de auteur beschikbaar

Wat de resultaten van de analyses onder de jongeren afkomstig van het mbo-bol en het hbo betreft laten de resultaten zien dat een moeilijkere start op de arbeidsmarkt in principe geldt voor alle vier nader onderscheiden etnische groepen. Bij de groep afkomstig van het mbo-bol zijn het daarbij de Nederlandse Antillianen die de meeste moeite hebben om werk te vinden, en bij de afgestudeerden van het hbo zijn het de Nederlandse Marokkanen. Opvallender zijn de resultaten bij het mbo-bbl. Hier vinden we namelijk geen significante verschillen voor de groep Nederlandse Marokkanen en de groep Nederlandse Surinamers. In hoeverre dit resultaat eventueel samenhangt met een pre-selectie bij het vinden van een mbo-bbl leerplek voor deze groep jongeren is op basis van de beschikbare data niet verder te onderzoeken.

3.3.3 Verschillen in de kans op werk: een nadere analyses op basis van opleidingskenmerken

De analyses in de voorafgaande paragraaf lieten zien dat persoonlijke achtergrondkenmerken, het opleidingsniveau of bijvoorbeeld de gevolgde opleidingssector slechts een klein deel van het nadeel dat jongeren van (niet-) westerse herkomst bij het vinden van een baan kennen kunnen verklaren. In deze paragraaf proberen we erachter te komen of onder andere de arbeidsmarkt waarop opleidingen jongeren voorbereiden verder inzicht in kan bieden. Centraal staan daarbij de volgende vragen:

1. In welke mate hangt het nadeel dat jongeren van niet-westerse herkomst kennen samen met de vraag hoe ruim (of krap) de arbeidsmarkt voor de gediplomeerden van een bepaalde opleiding is?
2. In welke mate hangt het nadeel dat jongeren van niet-westerse herkomst kennen samen met de mate waarin de overheid een belangrijke werkgever voor de gediplomeerde van een bepaalde opleiding is?
3. In welke mate zijn er regionale verschillen in het nadeel vast te stellen?
4. In welke mate hangt het nadeel dat jongeren van niet-westerse herkomst kennen samen met het type beroep waarop de opleiding voorbereid?

We profiteren daarbij van de mogelijkheid die de data bieden om in het mbo 'beroepsopleidingen' en in het hbo 'bacheloropleidingen' nader te onderscheiden. In totaal biedt de data ons de mogelijkheid om 147 mbo-beroepsopleidingen en 156 hbo-bacheloropleidingen te onderscheiden met een voldoende aantal respondenten om betrouwbare uitspraken over de arbeidsmarkt van de gediplomeerden te doen. De navolgende

analyses laten daarmee een klein aandeel van de gediplomeerden buiten beschouwing aangezien zij afkomstig zijn van kleine opleidingen. Bij het mbo betreft dit zo'n 2% van de respondenten en bij het hbo zo'n 1%.⁴³ De data laten daarbij een verder onderscheid in de analyses tussen mbo-bol opleidingen en mbo-bbl opleiding niet toe. Tot slot beperken we ons in de bespreking van de navolgende analyses op het nadeel dat jongeren van niet-westerse etniciteit ondervinden.

3.3.3.1 Ruime versus krappe arbeidsmarkt

Indien het aanbod van gediplomeerden van een bepaalde opleiding hoger is dan de vraag vanuit de werkgevers naar dit type gediplomeerden, kunnen werkgevers strengere selectiecriteria toepassen. Daarnaast kunnen in dit geval ook meer indicatoren een rol spelen dan in het reciproke geval. Groepskenmerken, zoals de etnische achtergrond van een sollicitant, kunnen dan eerder een rol gaan spelen. Het is in het kader van het voorliggende onderzoek interessant om te analyseren of het nadeel dat de jongeren van niet-westerse herkomst ervaren beïnvloedt wordt door de algemene kans op het vinden van werk na afronden van een bepaalde opleiding. Om deze hypothese nader de toetsen is voor 147 beroepsopleidingen in het mbo en voor 156 bacheloropleidingen in het hbo in eerste instantie de werkloosheid onder de groep autochtone gediplomeerden en afgestudeerden vastgesteld. De werkloosheid onder de autochtone jongeren gebruiken we daarbij als indicatie van de krapte op de arbeidsmarkt.⁴⁴ Op basis van de werkloosheid onder de autochtone gediplomeerden zijn de opleidingen in het mbo en het hbo onderverdeeld in een drietal groepen:

- Krappe arbeidsmarkt: Opleiding met een werkloosheid van <5% onder de autochtone jongeren
- Gemiddelde arbeidsmarkt: Opleidingen met een werkloosheid van 5% tot 10% onder de autochtone jongeren
- Ruime arbeidsmarkt: Opleidingen met een werkloosheid van >10% onder de autochtone jongeren

Tabel 3.4 presenteert het werkloosheidspercentage per groep van opleidingen. Bij de groep mbo-opleidingen met een werkloosheidspercentage onder de autochtone jongeren van boven de 10% (ruime arbeidsmarkt) ligt het werkloosheidspercentage onder de groep jongeren van niet-westerse herkomst bij zo'n 22% en bij de groep autochtone bij 14%. Bij het hbo zijn bij deze groep opleidingen de werkloosheidscijfers 18%, respectievelijk 12%. Terwijl bij de groep mbo- en hbo-opleidingen met een werkloosheidspercentage tussen de 5 en 10% het werkloosheidspercentage bij de groep autochtone jongeren duidelijk lager dan bij de eerste groep van opleidingen ligt (mbo:

⁴³ Nadere analyses laten zien dat de resultaten zoals in Paragraaf 3.2 en eerder in Paragraaf 3.3 gepresenteerd kwalitatief niet zouden verschillen als we de groep respondenten afkomstig van kleine opleidingen buiten beschouwing hadden gelaten.

⁴⁴ We gebruiken de werkloosheid onder de groep autochtone in plaats van de werkloosheid onder de groep allochtonen aangezien de latere het gevaar met zich mee brengt dat bij een relatief hoog aandeel jongeren van niet-westerse herkomst binnen een opleiding de te verklarende variabele te sterk overeenkomt met de onafhankelijke variabele.

7.2% / hbo: 7.4%), zien we dat bij de groep niet-westerse allochtonen afkomstig van het mbo de werkloosheid met 24% zelfs hoger en bij de hbo-opleidingen met 16.4% slechts marginaal lager dan in de eerste groep ligt. Bij de groep opleidingen met een krappe arbeidsmarkt ligt weliswaar het werkloosheidspercentage onder de niet-westerse allochtonen duidelijk lager dan in de eerste twee groepen, maar ook hier zien we dat ze flink in het nadeel zijn in vergelijking met hun autochtone studiegenoten. Zo is van de gediplomeerden mbo'ers van niet-westerse herkomst in deze groep 13.4% werkloos en is dat bij de afgestudeerden van het hbo nog steeds 9.5%. Met andere woorden, ook de groep jongeren van niet-westerse herkomst profiteren van een krappe arbeidsmarkt, echter de daling in het werkloosheidspercentage is minder dan bij de groep autochtone jongeren. Ten gevolge hiervan zien we in Tabel 3.4 dat de ratio tussen de twee werkloosheidspercentages eerder lijkt te stijgen met een afnemend werkloosheidspercentage onder de groep autochtone jongeren dan af te nemen. Dit is tegen de verwachting in dat het relatieve nadeel van de jongeren van niet-westerse herkomst zou afnemen met een steeds krappere wordende arbeidsmarkt. Om na te gaan in hoeverre dit beeld nader bevestigd kan worden, zijn per groep van opleidingen (en apart voor het mbo en het hbo) de meest uitgebreide modellen, zoals eerder besproken, geschat. Hierdoor controleren we binnen de drie groepen van opleidingen wederom voor onder ander het afgeronde mbo-niveau of de opleidingssector waarin men het diploma heeft behaald. Figuur 3.5 presenteert de odds ratio's voor de dummy 'niet-westerse allochtoon' afkomstig van deze analyses.

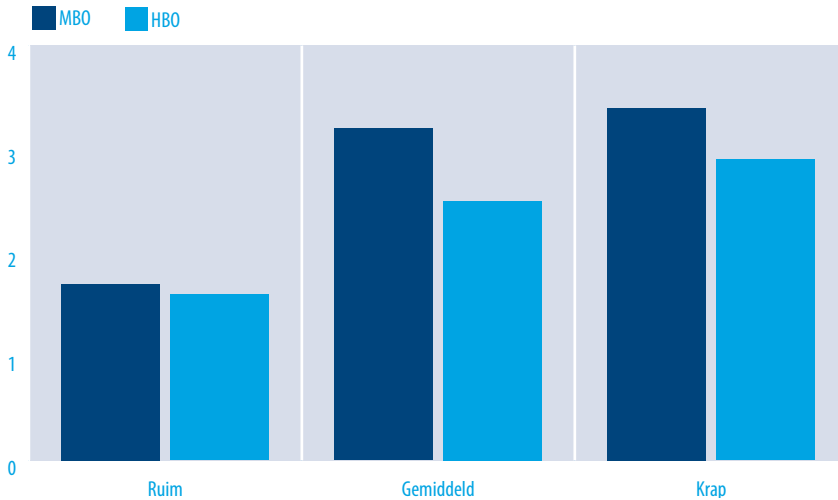
TABEL 3.4 Werkloosheid naar groepen van opleidingen: Hoe ruim/krap is de arbeidsmarkt

	Ruime arbeidsmarkt	Gemiddelde arbeidsmarkt	Krappe Arbeidsmarkt
<i>MBO</i>			
Niet-Westerse allochtoon	22.3%	24.1%	13.4%
Autochtoon	14.3%	7.2%	2.4%
<i>HBO</i>			
Niet-Westerse allochtoon	18.1%	16.4%	9.5%
Autochtoon	12.6%	7.4%	3.1%

De resultaten gepresenteerd in Figuur 3.5 bevestigen ons vermoeden op basis van Tabel 3.4. De relatieve achterstand die de groep niet-westerse allochtonen bij het vinden van betaald werk kennen is negatief gerelateerd aan het gemiddelde werkloosheidspercentage onder de autochtone jongeren. Met andere woorden, de resultaten lijken niet erop te duiden dat jongeren van niet-westerse herkomst vooral de dupe van zijn van werkgevers die, in het geval van een overaanbod aan gediplomeerden, een voorkeur voor autochtone jongeren hebben en slechts in het geval van een tekort aan gediplomeerden/afgestudeerden de jongeren van niet-westerse herkomst een kans willen bieden.

FIGUUR 3.5 Kans op werkloosheid (odds ratio's) naar mate van krapte op de arbeidsmarkt: Niet-westerse allochtonen per groep van opleidingen

BOX 3.4 Het is allemaal een vraag van preferenties?

Hangt het feit dat jongeren van (niet-) westerse herkomst meer moeite kennen bij het vinden van betaald werk na afronden van een opleiding samen met het selectiever aannemen van werk? De recente economische crisis biedt jongeren zeker niet de mogelijkheid om uit meerdere banen te kiezen en als voorwaarde te stellen dat de functie onder alle omstandigheden zowel qua niveau als qua richting een perfecte match met de gevolgde opleiding biedt. Indien jongeren van (niet-) westerse herkomst hiermee selectiever omgaan dan hun autochtone studiegenoten, kan het zijn dat ze eerder ervoor kiezen om werkloos te zijn dan een baan aan te nemen die geen optimale match met de gevolgde opleiding biedt. Werkloosheid zou dan een vrijwillige keuze kunnen zijn. Tegelijkertijd kan een dergelijke selectievere aanpak ertoe leiden dat jongeren van (niet-) westerse herkomst zich door hun wensen uit de markt prijzen, wat eveneens een relatief hogere kans op werkloosheid met zich mee brengt maar dit keer onvrijwillig. De HBO- en de BVE-Monitor bieden geen mogelijkheid om deze hypothese nader te analyseren. Echter, in 2013 heeft in het kader van de evaluatie van het School-Ex 2.0 programma een enquête onder gediplomeerden van het mbo (schooljaar 2012-2013) plaatsgevonden welke wel op dit punt inzicht kan bieden. Aan de gediplomeerden van het mbo zijn, ongeveer een half jaar na behalen van het diploma, de volgende twee stellingen voorgelegd:

- “Ik vind het belangrijk dat ik na afronding van mijn opleiding zo snel mogelijk kan gaan werken”
- “Ik vind het belangrijk dat ik na afronding van mijn opleiding werk heb dat aansluit bij mijn gevolgde opleiding”.

De respondenten werd gevraagd op een 5-punt schaal aan te geven of de eerste of de tweede stelling eerder op hen van toepassing is. De antwoorden bieden ons de kans om, ten minste indicatief, na te

gaan of jongeren van (niet-) westerse herkomst eerder richting de tweede stelling tenderen dan hun autochtone studiecollega's.

Op basis van multivariate logistische regressies op de kans dat men de eerste stelling meer van toepassing vindt en op de kans dat men de tweede stelling meer van toepassing vindt, kan vastgesteld worden dat jongeren van (niet-) westerse herkomst *niet* verschillen in de vraag of zij het belangrijker vinden om 'snel werk te vinden' of 'werk te vinden dat bij de opleiding past'.

De voorzichtige conclusie dient dan ook te zijn dat, zover de data het toelaten, we geen indicatie hebben dat jongeren van (niet-) westerse herkomst selectiever zijn bij het zoeken naar werk en zich daarmee (vrijwillig) uit de markt prijzen.

3.3.3.2 De overheid als 'safe haven' voor de groep niet-westerse allochtonen

Naast de rol die een krappe dan wel ruime arbeidsmarkt zou kunnen hebben op de achterstand van jongeren van niet-westers herkomst, is het interessant om na te gaan wat de rol van de overheid als 'afzetmarkt' van een opleiding kan zijn. Is de overheid in haar sollicitatieprocedures 'blind' wat de etnische herkomst betreft, of past zij zelf een positieve discriminatie toe? Idealiter zouden we hiervoor opleidingen kunnen onderscheiden die alleen de overheid als potentiële werkgever voor hun gediplomeerden kent. Dit is helaas niet mogelijk. Om op dit punt indicatief alsnog een uitspraak te kunnen doen, zijn de opleidingen wederom in een drietal groepen onderverdeeld. Dit keer zijn de groepen ingedeeld op basis van het percentage jongeren dat, indien zij werk vinden, in de overheidssector werkzaam zijn. Bij de definitie van de 'overheidssector' stelt zich daarbij de vraag of het 'Onderwijs' en de 'Gezondheidszorg' wel of niet bij de overheidssector gerekend dient te worden. In het kader van dit rapport is er besloten een smalle definitie ('Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen') te handhaven. Van de gediplomeerden mbo'ers en de afgestudeerde hbo'ers is in totaal minder dan 5% anderhalf jaar na behalen van het diploma werkzaam in de overheidssector. Daarom is ervoor gekozen om de volgende drie groepen te onderscheiden:

- Grote overheidssector: Opleidingen waarvan minimaal 10% van de werkzame gediplomeerden in de overheidssector terecht komen
- Gemiddelde overheidssector: Opleidingen waarvan tussen de 5-10% van de werkzame gediplomeerden in de overheidssector terecht komen
- Kleine overheidssector: Opleidingen waarvan minder dan 5% van de werkzame gediplomeerden in de overheidssector terecht komen

De eerste groep kan, ten minste indicatief, als de groep van opleidingen gezien worden waar het openbaar bestuur, de overheidsdiensten en de verplichte sociale verzekeringen een relatief belangrijke rol als werkgever spelen. Dat de overheidssector niet per definitie een 'safe haven' biedt voor jongeren is direct zichtbaar in Tabel 3.5. De werkloosheid zowel onder de autochtone jongeren als de jongeren van niet-westerse herkomst is niet per se lager bij opleidingen waar een relatief groot deel van de werkzame jongeren

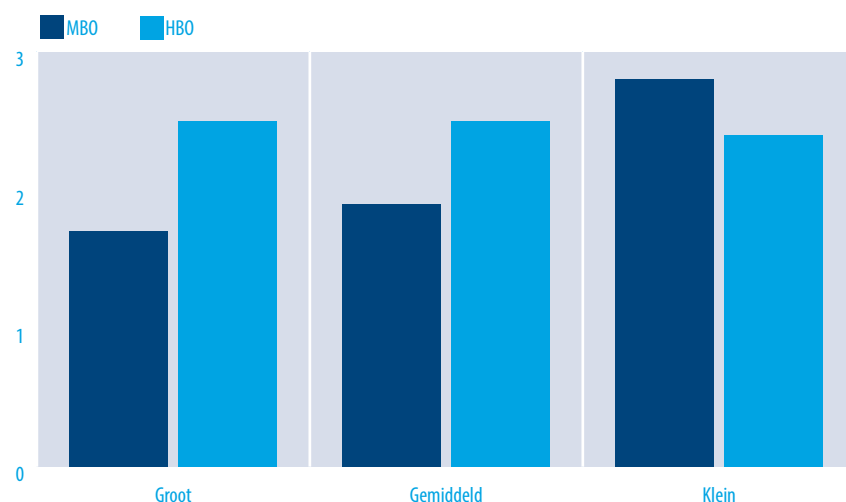
een baan bij de overheid vindt. Wat wel opvalt, is dat de ratio tussen de werkloosheid onder de jongeren van niet-westerse herkomst en de autochtone jongeren afkomstig van het mbo voordeliger lijkt te zijn voor de jongeren van niet-westers herkomst, indien de overheid een belangrijke werkgever is. In hoeverre dit ook op basis van multivariate analyses bevestigd kan worden, laat Figuur 3.6 zien.

TABEL 3.5 Werkloosheid naar % werkzame dat in overheidssector werkzaam is

	Grote overheidssector	Gemiddelde overheidssector	Kleine overheidssector
<i>MBO</i>			
Niet-Westerse allochtoon	24.6%	21.6%	19.8%
Autochtoon	9.2%	10.4%	5.4%
<i>HBO</i>			
Niet-Westerse allochtoon	17.2%	15.6%	13.5%
Autochtoon	9.3%	6.9%	5.6%

In tegenstelling tot onze eerste set van analyses (ruime versus krappe arbeidsmarkt) doet zich in deze tweede set van analyses een duidelijk verschil voor tussen de gediplomeerden van het mbo en de afgestudeerden van het hbo (zie Figuur 3.6). Bij de gediplomeerden van het hbo blijft het nadeel voor de jongeren van niet-westerse herkomst relatief constant tussen de drie groepen (odds ratio van rond de 2.5). Bij de gediplomeerden van het mbo neemt het nadeel in het vinden van een baan echter duidelijk toe naarmate de overheidssector als afnemer kleiner wordt. Dit zou voor de gediplomeerden van het mbo inderdaad erop kunnen duiden dat het aannamebeleid van de overheid een invloed heeft op de relatieve kans die jongeren van niet-westerse herkomst maken tijdens hun arbeidsmarktintrede.

FIGUUR 3.6 Kans op werkloosheid (odds ratio's) naar mate van overheidssector als afzetmarkt: niet-westerse allochtonen

Gezien er een relatie in de data vast te stellen is tussen de mate waarin de overheid als potentiële werkgever aanwezig is en de mate waarin de arbeidsmarkt als krap getypeerd dient te worden⁴⁵, is het interessant om de analyses uit Paragraaf 3.3.1 (ruime versus krappe arbeidsmarkt) te herschatten waarbij de opleidingen die meer dan 10% werkzame bij de overheid kennen buiten beschouwing gelaten worden. De resultaten van deze aanvullende analyses laten zien dat de resultaten zoals gepresenteerd in Figuur 3.5 hierdoor kwalitatief niet beïnvloedt worden.

3.3.3.3 Regionale verschillen

Een derde interessant aspect in het kader van de voorliggende rapportage is de vraag of zich regionale verschillen voordoen. De indeling van de regio's kan daarbij op verschillende manieren plaatsvinden. In het kader van het voorliggende onderzoek is besloten om regio's te groeperen op basis van het aandeel jongeren van niet-westerse herkomst in een bepaalde regio. Hiermee wordt de vraag getracht te beantwoorden of het aandeel jongeren van niet-westerse herkomst in een bepaalde regio medebepalend is aan het relatieve succes tijdens de arbeidsmarktintrede. Immers, we kunnen verwachten dat in regio's met relatief veel jongeren van niet-westerse herkomst, werkgevers deze groep minder snel kan negeren dan in regio's met een klein aandeel jongeren van niet-westerse herkomst. Op basis van de beschikbare data is het mogelijk om Nederland in een 40-tal regio's te onderscheiden (de zogenaamde COROP gebieden) en voor deze regio's vast te stellen wat het percentage respondenten van niet-westerse allochtonen is dat in een bepaalde regio woonachtig is op moment van enquête. Op basis van daarvan is ervoor gekozen om wederom een drietal groepen van regio's te onderscheiden⁴⁶:

- Hoog aandeel niet-westerse allochtonen : Regio's waarin minimaal 10% van de gediplomeerden van niet-westerse herkomst is
- Gemiddeld aandeel niet-westerse allochtonen: Regio's waarin tussen de 5-10% van de gediplomeerden van niet-westerse herkomst is
- Laag aandeel niet-westerse allochtonen: Regio's waarin minder dan 5% van de gediplomeerden van niet-westerse herkomst is

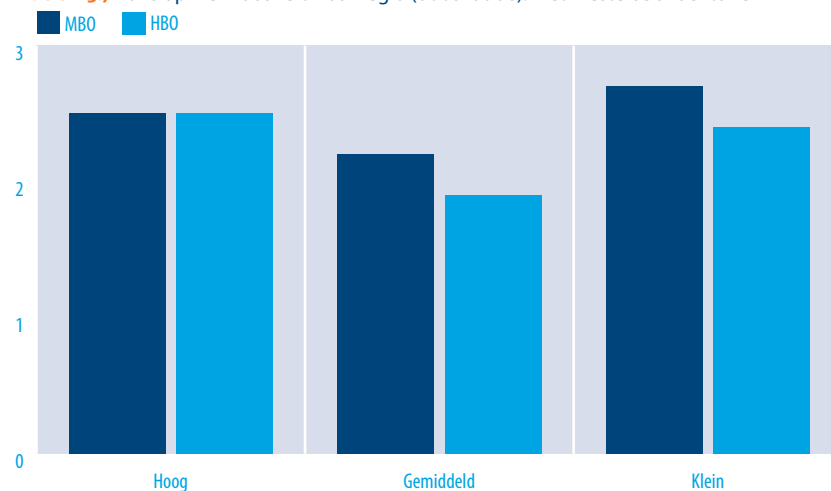
'Groot-Amsterdam', de 'Agglomeratie 's-Gravenhage' en de regio 'Groot-Rijnmond' vormen daarbij de groep van regio's met minimaal 10% niet-westerse gediplomeerden onder de respondenten. 'Delfzij en omgeving', 'Zuidwest-Overijssel', 'Utrecht', 'Agglomeratie Haarlem', 'Zaanstreek', 'Delft en Westland', en 'Flevoland' vormen de groep met regio's tussen de 5-10% gediplomeerden van niet-westerse herkomst. Tabel 3.6 laat het werkloosheidspercentage zien per groep van regio's en Figuur 3.7 laat wederom de odds ratio's zien voor de dummy 'niet-westerse allochtoon'.

⁴⁵ De groep opleidingen waarbij de overheid een relatief belangrijke afzetmarkt is, kent tegelijkertijd een relatief hoog aandeel werklozen onder de autochtone jongeren.

⁴⁶ Zie Bijlage III voor een overzicht van de onderscheiden regio's en het percentage niet-westerse allochtonen onder de gediplomeerden.

TABEL 3.6 Werkloosheid naar % niet-westerse allochtonen in een regio

	Hoog aandeel niet-westerse allochtonen	Gemiddeld aandeel niet-westerse allochtonen	Laag aandeel niet-westerse allochtonen
<i>MBO</i>			
Niet-Westerse allochtoon	22.1%	17.6%	20.8%
Autochtoon	8.3%	6.5%	5.8%
<i>HBO</i>			
Niet-Westerse allochtoon	15.3%	10.0%	14.9%
Autochtoon	5.5%	5.2%	6.3%

FIGUUR 3.7 Kans op werkloosheid naar regio (odds ratio's): niet-westerse allochtonen

De resultaten in Tabel 3.6 laten zien dat de werkloosheid onder de gediplomeerden van niet-westerse herkomst licht lager ligt in de middengroep dan in de twee groepen met een relatief hoog dan wel relatief laag aandeel van niet-westerse allochtonen. Dit geldt voor zowel de gediplomeerden van het mbo als de afgestudeerden van het hbo. Wat de werkloosheid betreft van hun autochtone studiegenoten zien we dat deze bij de gediplomeerden van het mbo daalt met afnemend aandeel aan niet-westerse allochtonen terwijl bij de afgestudeerden van het hbo wederom de werkloosheid het laagst is in de middengroep. Op basis van multivariate analyses (zie Figuur 3.7) lijkt het erop dat het nadeel dat de groep niet-westerse allochtonen ondervindt iets kleiner is in de midden regio dan in de twee andere regio's waarbij dit iets sterker voor de afgestudeerden van het hbo geldt dan voor de gediplomeerden van het mbo.⁴⁷ De verschillen dienen echter bij beide opleidingstypes als relatief klein getypeerd te worden, en we kunnen niet vaststellen dat de hogere kans op

⁴⁷ Gezien de regio's zich kunnen onderscheiden qua samenstelling van de gediplomeerden wat bijvoorbeeld de gevolgde opleidingssector betreft (de regio met relatief veel niet-westerse allochtonen kent ook een relatief hoger aandeel van jongeren die een economische opleiding hebben gevolgd) zijn een aantal aanvullende analyses uitgevoerd. Deze bevestigen kwalitatief het beeld zoals in Figuur 3.7 gepresenteerd.

werkloosheid samenhangt met het aandeel respondenten van niet-westerse herkomst in een regio.

3.3.4 Het beroep waarvoor de opleiding opleidt: de rol van contactuele vaardigheden

Tot slot van onze zoektocht naar verklaringen analyseren we voor de mbo-gediplomeerden in hoeverre bepaalde competenties die in een beroep vereist zijn een invloed kunnen hebben op het nadeel dat jongeren van niet-westerse etniciteit ondervinden. In eerder onderzoek (zie SCP, 2010) is vastgesteld dat werkzoekende van niet-westerse herkomst minder snel voor een sollicitatiegesprek uitgenodigd worden dan autochtone werkzoekende indien de functie waarvoor ze solliciteerden relatief veel klantencontact vereist. Het argument is daarbij vaak dat klanten liever door 'Mark dan door Mohammed' bediend worden. De BVE-Monitor geeft ons de kans om, ten minste indicatief, dit aspect ook voor recent gediplomeerden van het mbo in kaart te brengen. Op basis van de beschikbare data kunnen we namelijk vaststellen in hoeverre contactuele vaardigheden vereist zijn in de functies die jongeren vinden.⁴⁸ We onderscheiden wederom een drietal groepen van beroepsopleidingen in het mbo, namelijk

- Hoge klantgerichtheid: Opleidingen waarvan > 80% van de werkzame gediplomeerden zegt dat contactuele vaardigheden op een (heel) hoog niveau vereist zijn bij het uitoefenen van de functie;
- Gemiddelde klantgerichtheid: Opleidingen waarvan tussen de 50 – 80% van de werkzame gediplomeerden zegt dat contactuele vaardigheden op een (heel) hoog niveau vereist zijn bij het uitoefenen van de functie;
- Lage klantgerichtheid: Opleidingen waarvan minder dan 50% van de werkzame gediplomeerden zegt dat contactuele vaardigheden op een (heel) hoog niveau vereist zijn bij het uitoefenen van de functie;

Tabel 3.7 laat zien dat de werkloosheid onder de jongeren van niet-westerse herkomst slechts marginaal tussen de drie groepen verschilt. De werkloosheid onder de autochtone gediplomeerden is echter duidelijk lager bij de beroepsopleidingen welke voor beroepen voorbereiden waarin contactuele vaardigheden het vaakst op een (heel) hoog niveau vereist zijn dan bij de andere twee groepen van beroepsopleidingen.

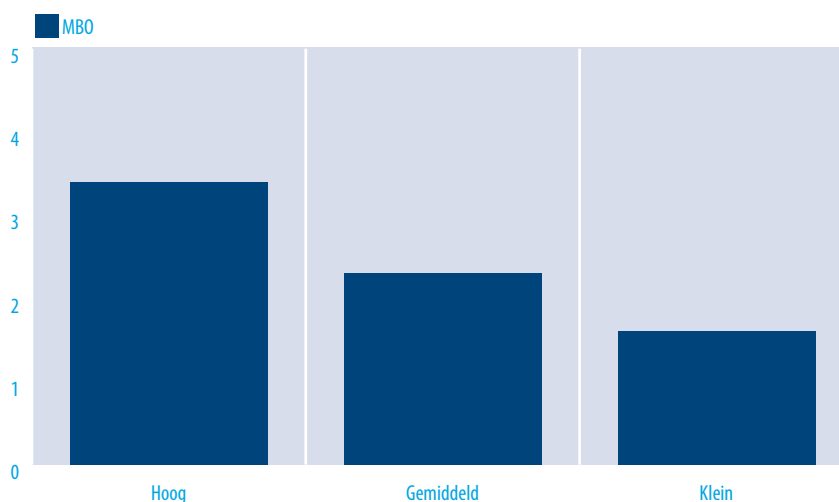
TABEL 3.7 Werkloosheid naar % werkzame gediplomeerden dat aangeeft dat contactuele vaardigheden op een (heel) hoog niveau vereist zijn

	Hoge klantgerichtheid	Gemiddelde klantgerichtheid	Lage klantgerichtheid
<i>MBO</i>			
Niet-Westerse allochtoon	21.7%	20.3%	22.1%
Autochtoon	4.7%	6.9%	6.5%

⁴⁸ In de vragenlijst wordt via een 5-punt Likert schaal gevraagd naar de mate waarin 'contactuele vaardigheden' vereist zijn. Voor de voorliggende analyses zijn de antwoord categorieën 4 en 5 op deze 5-punt Likert schaal samengevoegd.

Figuur 3.8 laat op basis van de multivariate analyses een uitermate interessant beeld zien. De relatieve kans op werkloosheid onder de groep jongeren van niet-westerse herkomst verschilt namelijk duidelijk tussen de drie groepen en laat een duidelijk negatieve relatie zien met de vraag of contactuele vaardigheden op een hoog niveau vereist zijn. Bij beroepsopleidingen die voor functies voorbereiden met hoge klantgerichtheid is de kans op werkloosheid binnen de groep jongeren van niet-westerse herkomst ongeveer 3.5 keer zo hoog dan bij de groep autochtone jongeren. In de middengroep daalt dit tot 2.2 en bij de groep beroepsopleidingen welke voor beroepen met een lage klantgerichtheid voorbereiden is de kans op werkloosheid onder jongeren van niet-westerse herkomst 'slechts' 1.5 keer hoger dan onder de autochtone jongeren. In deze laatste groep verliest de odds ratio zelfs zijn significantie, wat erop duidt dat jongeren van niet-westerse herkomst dezelfde kans op betaald werk kennen dan autochtone jongeren. Het verschil dat we in Tabel 3.7 presenteerden is daarmee voor deze groep van beroepsopleidingen volledig te verklaren door onder andere verschillen in de gevolgde leerweg of het gevolgde onderwijsniveau. Dit lijkt de eerdere bevindingen van het SCP (2014) te bevestigen.

FIGUUR 3.8 Kans op werkloosheid naar klantgerichtheid van beroep (odds ratio's): niet-westerse allochtonen

De vraag is natuurlijk waar deze verschillen vandaan komen. Is het zo dat jongeren van niet-westerse herkomst over minder contactuele vaardigheden beschikken en daarom de concurrentie met de groep autochtonen verliezen bij sollicitaties voor klantgerichte beroepen? Zijn werkgevers (foutief) bang voor dat jongeren van niet-westerse herkomst minder contactuele vaardigheden bezitten en kiezen zij in het geval van een functie die veel contactuele vaardigheden vereist liever voor een autochtone jongere? Of denken werkgevers inderdaad dat hun klanten de voorkeur aan autochtone jongeren geven, en kiezen ze daarom voor 'Mark in plaats van Mohammed'? Op basis van de beschik-

bare data kan deze vraag niet definitief beantwoord worden. Hiervoor zou het nodig zijn om bijvoorbeeld het niveau aan contactuele vaardigheden objectief vast te stellen op moment van het afronden van de opleiding. De beschikbare data laten ons wel toe een analyse van het eigen niveau aan contactuele vaardigheden op moment van enquête uit te voeren, waarbij we direct dienen op te merken dat het een eigen inschatting van de respondent betreft. Op basis van multivariate analyses, met controlevariabelen zoals eerder in dit hoofdstuk besproken, kan niet vastgesteld worden dat de jongeren van niet-westerse herkomst een lager niveau aan contactuele vaardigheden bezitten. Dit geldt zowel voor de gediplomeerden van beroepsopleidingen welke voor klantgerichte functies opleiden als voor de totale groep van beroepsopleidingen. Daarnaast stelt zich natuurlijk de vraag wat precies onder contactuele vaardigheden gezien wordt. Gaat het hoofdzakelijk om het beheersen van de Nederlandse taal, of gaat het om een bredere set aan vaardigheden? Ook hier geeft de beschikbare data geen verdere informatie. We dienen dan ook voorzichtig met deze resultaten om te gaan. Echter, wat we zeker kunnen vaststellen is dat de resultaten zodanig verschillen tussen beroepsopleidingen die voor klantgerichte functies voorbereiden en beroepsopleidingen die voor functies voorbereiden waarin klantgerichtheid niet in sterke mate vereist is, dat het van groot belang is om dit aspect in toekomstig onderzoek mee te nemen.

3.4 Arbeidsvoorwaarden en de aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt

In het eerste gedeelte van dit hoofdstuk stonden we uitgebreid stil bij de vraag of jongeren van (niet-) westerse herkomst dezelfde baankansen kennen na afronden van een mbo- of hbo-opleiding dan autochtone jongeren. Het resultaat was duidelijk en liet zien dat de kans om een baan te vinden in de afgelopen 5 jaren aanzienlijk lager was voor de groep (niet-)westerse allochtonen. De vervolgvraag die zich stelt is of deze groep jongeren, indien zij een baan vinden, vaker genoegen dienen te nemen met banen van mindere kwaliteit dan hun autochtone studiec collega's, in termen van kleine deeltijdbanen, banen onder het niveau van het bereikte onderwijsdiploma of bijvoorbeeld banen die minder werkzekerheid bieden. In deze paragraaf staan we bij een aantal indicatoren stil die een beeld geven van de baan in welke jongeren anderhalf jaar na behalen van het diploma werkzaam zijn:

- De omvang van het werk en meer in detail de vraag of men een functie heeft gevonden voor minimaal 12 uur per week;
- De zekerheid van de gevonden functie in termen van vaste versus tijdelijke baan;
- Het salaris dat men ontvangt;
- De verticale match tussen het gevonden werk en de afgeronde opleiding in termen van vereist diploma;
- De horizontale match tussen het gevonden werk en de afgeronde opleiding in termen van opleidingsrichting;

De eerste indicator (functie van minimaal 12 uur per week) is uitermate interessant in de context van de wijziging die in Nederland heeft plaatsgevonden bij de definitie van de werkzame (en daarmee ook de werkloze) beroepsbevolking. Tot 2014 werd voor nationale statistieken iemand namelijk tot de werkzame beroepsbevolking gerekend indien hij of zij minimaal 12 uur per week werkzaam was. Vanaf 2015 is deze grens (conform internationale definities) naar 1 uur per week verlaagd. Met andere woorden, personen die minder dan 12 uur (maar minimaal 1 uur per week) betaald werk verrichten werden tot 2014 aan de werkloze beroepsbevolking toegerekend en vanaf 2015 aan de werkzame beroepsbevolking. Eerder onderzoek (zie ROA 2015) liet al zien dat de groep recent gediplomeerden met een kleine deeltijdbaan (minder dan 12 uur per week) vaak in kwalitatief slechte banen werkzaam zijn, financieel zeker niet zelfredzaam zijn en dat deze functies niet als 'stepping stone' voor het verdere verloop van de arbeidsmarkt carrière kunnen gezien worden. Indien het aandeel jongeren van (niet-) westerse herkomst oververtegenwoordigd is in de groep werkzame met een kleine deeltijdbaan dient vastgesteld worden dat de eerder in dit hoofdstuk gepresenteerde resultaten een te positief beeld van de relatieve kansen op de arbeidsmarkt presenteren.

De vraag of jongeren anderhalf jaar na het behalen van het diploma een vaste dan wel tijdelijk contract hebben geeft een indicatie van de werkzekerheid die jongeren bezitten. Zeker in economische nog steeds wankelende omstandigheden kan dit van belang zijn. Het uur salaris geeft daarnaast een indicatie van de financiële zelfredzaamheid.

De verticale en horizontale aansluiting tussen opleiding en gevonden werk geeft duidelijkheid over de mogelijkheid om de in het onderwijs verworven kennis en vaardigheden te benutten. Gezien ook hier geldt 'use-it or lose-it' (zie onder andere Grip et. al., 2008) lopen jongeren die langere tijd in banen onder hun opleidingsniveau dan wel buiten hun opleidingsdomein werkzaam zijn het gevaar de in het onderwijs aangeleerde vaardigheden te verliezen en in hun verdere arbeidsmarktloopbaan achter te lopen. Dit wordt versterkt indien jongeren in een functie terecht komen die zowel qua niveau als qua richting niet bij de gevolgde opleiding aansluit ('dubbele mismatch').

Tabel 3.8 geeft op opleidingsniveau voor de drie onderscheiden etnische groepen een overzicht wat de arbeidsmarktuitkomsten betreft.

MBO-BBL

De cijfers in Tabel 3.8 laten vooral op een tweetal indicatoren een duidelijk verschil zien tussen de groep autochtone gediplomeerden en de jongeren van niet-westerse herkomst. Jongeren van niet-westerse herkomst zijn vaker buiten het eigen domein werkzaam en ook vaker onder het eigen niveau werkzaam dan de autochtone jongeren. Het tweede geldt ook voor de jongeren van westerse herkomst. De logische consequentie daarvan is dat jongeren van niet-westerse herkomst vaker een dubbele mismatch kennen (zowel onder het niveau als buiten het eigen domein werkzaam): Rond een op de vijf van hen is werkzaam in een functie met een dubbele mismatch terwijl dit bij de andere twee groepen van jongeren rond de 12-13% is. Ook wat een vaste aanstelling betreft zien we

een (licht) verschil tussen de jongeren van niet-westerse herkomst en de groep autochtonen. Opvallend is dat wat deze indicator betreft de jongeren van westerse herkomst het uitermate goed doen. De consequentie van deze nadelen voor jongeren van niet-westerse herkomst is dan ook dat ze gemiddeld een iets lager uur salaris kennen.

TABEL 3.8 Arbeidsmarktuitkomsten

	Niet-westerse allochtoon	Westerse Allochtoon	Autochtoon
<i>MBO-BBL</i>			
Minimaal 12 uur werkzaam (%)	98	99	99
Vaste aanstelling (%)	67	80	72
Werkzaam op minimaal het opleidingsniveau (%)	63	64	70
Werkzaam binnen de opleidingsrichting (%)	67	79	78
Dubbele mismatch	21	12	13
Gemiddeld uur salaris (Euro)	11.65	12.20	12.00
<i>MBO-BOL</i>			
Minimaal 12 uur werkzaam (%)	81	90	93
Vaste aanstelling (%)	37	35	39
Werkzaam op minimaal het opleidingsniveau (%)	56	66	73
Werkzaam binnen de opleidingsrichting (%)	49	66	69
Dubbele mismatch	35	23	20
Gemiddeld uur salaris	9.00	9.60	9.60
<i>HBO</i>			
Minimaal 12 uur werkzaam (%)	95%	96%	96%
Vaste aanstelling (%)	36	38	39
Werkzaam op minimaal het opleidingsniveau (%)	72	75	76
Werkzaam binnen de opleidingsrichting (%)	68	72	78
Dubbele mismatch	17	13	11
Gemiddeld uur salaris	13.80	13.9	13.90

MBO-BOL

Bij de groep jongeren die een mbo-bol opleiding afgerond hebben zien we in eerste instantie een vergelijkbaar beeld als bij de jongeren afkomstig van het mbo-bbl. Wat echter direct opvalt is dat, in tegenstelling tot de jongeren afkomstig van het mbo-bbl, zich hier ook een duidelijk verschil voordoet in de vraag of jongeren een functie voor minimaal 12 uur per week hebben. Terwijl dit bij de autochtone jongeren en de jongeren van westerse herkomst in minimaal 90% het geval is, is van de jongeren van niet-westerse herkomst bijna een op de vijf werkzaam in een functie voor minder dan 12 uur per week. Daarnaast zien we dat qua aansluiting (verticale en horizontale match) de jongeren van niet-westerse herkomst eveneens duidelijk in het nadeel lijken te zijn. De consequentie daarvan is dat 35% van de jongeren van niet-westerse herkomst in een

functie werkzaam is die zowel qua niveau als qua richting niet bij de gevolgde opleiding aansluit. Tot slot lopen de jongeren van niet-westerse herkomst ook qua salaris achter.

HBO

Bij de afgestudeerden van het hbo zien we vooral een verschil bij de indicatoren die iets over de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het gevonden werk zeggen. De afgestudeerden van niet-westerse herkomst vinden (iets) minder vaak een baan welke qua niveau bij de gevolgde opleiding past (72% versus 76% onder de autochtone gediplomeerden) en vinden ook minder vaak een baan welke qua gevolgde studierichting een goede match kent (68% versus 78%). Dit heeft als gevolg dat zij ook iets vaker in een functie werkzaam zijn die zowel qua niveau als qua richting niet goed bij de gevolgde opleiding past. Voor jongeren van westerse herkomst zien we hier niet direct een verschil met de autochtone jongeren. Bij de andere arbeidsvoorwaarden (minimaal 12 uur per week werkzaam, vaste aanstelling en gemiddeld uur salaris) zien we geen verschillen.

Vergelijkbaar met onze discussie over de kans om werk te vinden, dienen we bij de indicatoren zoals gepresenteerd in Tabel 3.8 er rekening mee te houden dat deze sterk afhankelijk zijn van onder andere het gevolgde opleidingsniveau binnen het mbo of de opleidingssector waarin men het diploma heeft behaald. Voordat we dan ook kunnen vaststellen dat jongeren van niet-westerse herkomst ook qua arbeidsvoorwaarden achterlopen, is het van belang om voor deze effecten te controleren. Hiervoor zijn wederom een set van multivariate analyses uitgevoerd waarbij dezelfde controlevariabelen als in het eerste gedeelte van ons hoofdstuk zijn opgenomen. Tabel 3.9 presenteert de uitkomsten voor de twee dummies 'niet-westerse allochtoon' en 'westerse allochtoon'. In het geval van de eerste 5 indicatoren is dit wederom de odds ratio. In het geval van het salaris presenteren we de gestandaardiseerde coëfficiënt. Voor de volledige resultaten zie Bijlage II. In de analyses is daarbij gecontroleerd voor:

MBO

- Meetjaren, geslacht, leeftijd, opleidingsniveau ouders, kinderen, provincie waar woonachtig, niveau van mbo-opleiding, opleidingssector, gemiddeld afstudeercijfer en de vraag of men tijdens/vooraf aan de opleiding problemen ondervond bij het vinden van een stage-/bpv-plek.
- In de analyse voor het uur salaris is daarnaast gecontroleerd voor de verticale en de horizontale match tussen opleiding en werk, de duur van het dienstverband en het aantal uren dat men per week werkzaam is.

HBO

- Meetjaren, geslacht, leeftijd, vooropleiding (voorafgaand aan hbo-opleiding), provincie waar woonachtig, opleidingssector en ervaringen tijdens hbo-opleiding (bijvoorbeeld stage, relevante werkervaring of bestuurlijke ervaring).
- In de analyse voor het uur salaris is daarnaast gecontroleerd voor de verticale en de horizontale match tussen opleiding en werk, de duur van het dienstverband en het aantal uren dat men per week werkzaam is.

TABEL 3.9 6 Arbeidsmarktindicatoren: Invloed van (niet-) westerse herkomst

	Max 11 uur	Vaste aanstelling	Verticale mismatch	Horizontale mismatch	Dubbele mismatch	Uur salaris*
<i>MBO-BBL</i>						
Autochtoon	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Niet-westerse allochtoon	2.409**	0.877	0.910	1.195	1.055	0.025***
Westerse allochtoon	0.915	0.999	1.076	1.012	0.972	0.046***
<i>MBO-BOL</i>						
Autochtoon	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Niet-westerse allochtoon	2.227***	0.698***	1.541***	1.610***	1.652***	0.015*
Westerse allochtoon	1.508***	0.808**	1.478***	1.339***	1.379***	-0.004
<i>HBO</i>						
Autochtoon	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Niet-westerse allochtoon	1.330**	0.885**	1.089	1.308***	1.400***	0.004
Westerse allochtoon	1.045	0.907*	1.027	1.250***	1.203**	0.001

* Odds ratio / ** Gestandaardiseerde coëfficiënt afkomstig van OLS regressie.

Wat direct opvalt op basis van de multivariate logistische regressies is dat zich een duidelijk verschil voordoet tussen de uitkomsten op basis van de groep jongeren afkomstig van het mbo-bbl en de groep jongeren afkomstig van het mbo-bol.

Voor het mbo-bbl zien we dat er slechts bij 2 van de 6 arbeidsvoorwaarden een significant effect te vinden is voor de dummy 'niet-westerse allochtoon' en dat dit slechts bij 1 arbeidsvoorwaarde geldt voor de dummy 'westerse allochtoon'. Wat de niet-westerse allochtonen betreft komt naar voren dat zij een hogere kans hebben om een functie van maximaal 11 uur per week te hebben. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat a) het percentage jongeren van niet-westerse herkomst afkomstig van het mbo-bbl met een functie van maximaal 11 uur per week slechts 2% is (zie Tabel 3.8) en b) dat het significantieniveau van 5% gezien het aantal respondenten te klein is om een harde uitspraak te doen. De tweede arbeidsvoorwaarden waar we een significant verschil zien is het uurloon. Echter, in dit geval laat de lineaire schatting zien dat het uurloon onder de jongeren van (niet-) westerse herkomst hoger ligt dan onder de autochtone jongeren. Met andere woorden, gecontroleerd voor onder andere het gevolgde opleidingsniveau of de gevolgde opleidingssector verdienen jongeren van niet-westerse herkomst die een mbo-bbl opleiding afgerond hebben een licht hoger uurloon dan hun autochtone studiegenoten. Dat dit resultaat niet per se op zichzelf staat is zichtbaar in de analyse wat het uurloon betreft onder de jongeren afkomstig van het mbo-bol. Ook hier zien we namelijk een positief coëfficiënt voor de groep jongeren van niet-westerse herkomst. In dit geval is echter het significantieniveau van 10% aan een te lage kant om hierop gebaseerd een harde uitspraak te kunnen doen. Ook onder de afgestudeerden van het hbo zien we een (weliswaar niet significante) positieve coëfficiënt voor het uurloon.

De analyses onder de gediplomeerden van het mbo-bo laten daarentegen een aantal uitkomsten zien die op een verdergaande nadelige situatie voor jongeren van (niet-) westerse herkomst duiden. Zo bevestigen de analyses dat jongeren van niet-westerse herkomst een hogere kans hebben om in een kleine deeltijdbaan terecht te komen. In tegenstelling tot het resultaat bij het mbo-bbl kent dit resultaat ook een duidelijke relevantie (zie Tabel 3.8). Daarnaast kent de groep jongeren van niet-westerse herkomst ook een significant kleinere kans om een vaste aanstelling te hebben en scoort ook op alle drie aansluitingsindicatoren significant slechter. Zeker wat de aansluiting betreft dient dit resultaat ook als relevant gezien te worden (zie Tabel 3.8). In tegenstelling tot de gediplomeerden van het mbo-bbl vertalen zich bij de gediplomeerden van het mbo-bol de problemen die jongeren van niet-westerse herkomst bij het vinden van een baan kennen daarmee ook vaak in relatief minder goede arbeidsvoorwaarden.

Ook de hbo afgestudeerden van niet-westerse herkomst kennen een hogere kans om in een kleine deeltijdfunctie terecht te komen dan hun autochtone studiegenoten. Maar ook hier geldt dat op basis van Tabel 3.8 vastgesteld dient te worden dat het verschil weliswaar significant is, maar zich op een laag niveau afspeelt, en daarmee de relevantie van minder belang kan zijn. Daarnaast zien we dat de verhouding (odds ratio) met 1.3 duidelijk lager is dan bij het mbo. Opvallend is dat de multivariate analyses laten zien dat jongeren van niet-westerse herkomst vaker in een tijdelijke aanstelling werkzaam zijn dan hun autochtone studiegenoten, iets wat in Tabel 3.8 niet direct zichtbaar was, en kennen ze vaker een horizontale mismatch. Wat de verticale aansluiting betreft, dat wil zeggen de vraag of ze op minimaal een hbo niveau een functie vinden, doen ze het echter niet minder dan de groep autochtone afgestudeerden. Het nadelige effect op de dubbele mismatch die we vinden is dan ook een gevolg van een hogere kans op een horizontale mismatch gegeven een verticale mismatch.

De analyses laten daarmee een gemengd beeld zien. Onder de gediplomeerden van het mbo-bbl vertaalt zich de pre-entry nadeel dat jongeren van (niet-) westerse herkomst kennen niet in een post-entry nadeel. Bij de gediplomeerden van het mbo-bol is dit wel het geval. Ook bij de afgestudeerden van het hbo lijkt de pre-entry nadeel zich te vertalen in een post-entry nadeel, maar dit is duidelijk minder sterk het geval dan bij de mbo-bol gediplomeerden.

3.5 Samenvattend beeld

In het voorliggende hoofdstuk stond de vraag centraal of jongeren van (niet-) westerse herkomst dezelfde kansen na afronden van een mbo- of hbo-opleiding kennen dan hun autochtone studiegenoten. Achtereenvolgend hebben we daarvoor de kans op het vinden van betaald werk en, gegeven dat men betaald werk vond, de arbeidsvoorwaarden geanalyseerd.

Kans op betaald werk

De analyses laten voor de periode 2011 tot en met 2015 een duidelijk pre-entry nadeel voor jongeren van (niet-)westerse herkomst zien. Beide groepen immigranten kennen een hogere kans op werkloosheid, waarbij het nadeel voor jongeren van niet-westerse herkomst significant hoger is dan voor de jongeren van westerse herkomst. De grotere kans op werkloosheid die de jongeren van (niet-) westerse herkomst ervaren kan daarbij nauwelijks verklaard worden door bijvoorbeeld de gevolgde mbo leerweg of de gekozen studierichting in het mbo of hbo. Ook een brede set van persoonlijke achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, geslacht of het opleidingsniveau van de ouders) en opgedane extra curriculaire ervaringen tijdens de opleiding bieden geen verdere verklaringen voor dit nadeel. De analyses laten ons in eerste instantie daarmee met een relatief groot onverklaarbaar deel, de zogenaamde 'ethnische boete' achter. De hoogte van deze 'ethnische boete' lijkt bij de gediplomeerden van het mbo samen te hangen met de arbeidsmarkt waarvoor beroepsopleidingen voorbereiden: de overheid als potentiële werkgever voor gediplomeerden drukt het nadeel dat jongeren van niet-westerse herkomst ervaren, terwijl het nadeel hoger uitvalt bij beroepsopleidingen die voorbereiden op een arbeidsmarkt met functies die veel contactuele vaardigheden vereisen.

Kwaliteit van het gevonden werk

De analyses op de vraag of zich de pre-entry nadeel ook vertaald in een post-entry nadeel laten een gemengd beeld zien, waarbij zich een duidelijk onderscheid voor doet tussen de jongeren die tijdens de opleiding al met één been op de arbeidsmarkt stonden (mbo-bbl) en de jongeren die de opleiding vooral in de schoolklas volgden (mbo-bol en hbo).

Voor de gediplomeerden van het mbo-bbl zien we nauwelijks een nadelige situatie voor de jongeren van (niet-) westerse herkomst op moment dat ze een functie hebben bemachtigd. Qua salaris lijken ze zelfs beter te onderhandelen. Hiertegenover staat dat bij de gediplomeerden van het mbo-bol zich op de meeste kwaliteitsindicatoren met betrekking tot het gevonden werk een post-entry nadeel voor de jongeren van (niet-) westerse herkomst zichtbaar is. Het nadeel dat zij hierbij ervaren is weliswaar duidelijk kleiner dan bij de kans op het vinden van betaald werk, maar laat wel zien dat de pre-entry problematiek tot een verdringing van hen uit kwalitatief goed banen leidt. Voor de afgestudeerde hbo'ers van (niet-) westerse herkomst is het post-entry nadeel weliswaar aanwezig, maar duidelijk lager dan bij de gediplomeerden van het mbo-bol.

BIJLAGE I Kans om zich aan te bieden op de arbeidsmarkt

	BBL		BOL		HBO	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig
Autochtoon	Ref.		Ref.		Ref.	
Westerse allochtoon	.778	.262	.780	.000	.869	.027
Niet-Westerse allochtoon	.366	.000	.531	.000	.662	.000
Meetjaar 2011	1.196	.380	1.137	.011	.868	.000
Meetjaar 2012	1.530	.056	1.194	.000	.974	.514
Meetjaar 2013	1.132	.213	1.085	.003	1.012	.756
Meetjaar 2014	.933	.679	1.030	.526	1.091	.028
Meetjaar 2014	Ref.		Ref.			
Geslacht: man	1.309	.018	.911	.001	.775	.000
Leeftijd	1.054	.000	1.286	.000	1.307	.000
Opleidingsniveau vader: Lager dan MBO	.945	.637	1.019	.580		
Opleidingsniveau vader: MBO / HAVO						
Opleidingsniveau vader: Hoger dan MBO	.777	.037	.727	.000		
Opleidingsniveau moeder: Lager dan MBO	1.303	.025	.992	.815		
Opleidingsniveau moeder: Hoger dan MBO						
Opleidingsniveau moeder: Hoger dan MBO	.900	.428	.810	.000		
Geen kind(eren)	.815	.187	.957	.634		
Zuyd-Holland	Ref.		Ref.		Ref.	
Groningen	.446	.001	.567	.000	.380	.000
Friesland	.625	.062	.569	.000	1.375	.000
Drenthe	.683	.150	.955	.546	1.517	.002
Overijssel	.459	.000	.771	.000	.893	.042
Gelderland	.818	.245	.870	.002	.710	.000
Utrecht	.697	.078	.948	.352	.690	.000
Noord-Holland	.684	.026	.956	.336	.867	.001
Zeeland	1.038	.898	1.598	.000	2.190	.000
Noord-Brabant	.726	.044	.809	.000	.764	.000
Limburg	.719	.122	.796	.000	1.126	.043
Flevoland	.789	.479	.905	.228	1.356	.028
Opleidingsniveau mbo (1-4)	1.136	.023	.893	.000		
Opleidingssector: Economie						
Opleidingssector: Landbouw	1.444	.058	1.237	.000	.992	.905
Opleidingssector: Techniek	1.857	.000	1.164	.000	.919	.013
Opleidingssector: Gezondheidszorg	2.035	.000	1.452	.000	2.971	.000
Opleidingssector: Gedrag en Maatschappij	1.215	.357	.965	.350	1.347	.000
Opleidingssector: Onderwijs					2.310	.000
Gemiddeld afstudeercijfer	.973	.497	.980	.075	.904	.000
Geen problemen bij vinden van stage/bpv	1.569	.000	.912	.003		
Opleiding voorafgaand aan hbo: MBO					2.038	.000
Tijdens hbo opleiding: stage in Nederland					1.053	.381
Tijdens hbo opleiding: stage in buitenland					.782	.000
Tijdens hbo opleiding: relevante werkervaring					1.093	.001

BIJLAGE I Kans om zich aan te bieden op de arbeidsmarkt

	BBL		BOL		HBO	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig
Tijdens hbo opleiding: onderwijs in buitenland					.690	.000
Tijdens hbo opleiding: bestuurlijke ervaring					.951	.145
Constante	1.966	.206	.016	.000	.021	.000
N		17.608		39.820		58.098

BIJLAGE IIA Arbeidsvoorwaarden

MBO-BBL	Verticale mismatch		Verticale mismatch		Dubbele mismatch	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig
Autochtoon	Ref.	Ref.				
Westerse allochtoon	1.012	.926	1.076	.509	.972	.855
Niet-Westerse allochtoon	1.195	.242	.910	.509	1.055	.776
Meetjaar 2011	1.023	.818	1.239	.013	1.004	.973
Meetjaar 2012	.916	.401	1.156	.105	.964	.775
Meetjaar 2013	1.058	.298	1.092	.062	1.001	.993
Meetjaar 2014	1.164	.106	1.096	.277	1.184	.136
Meetjaar 2015	Ref.		Ref.		Ref.	
Geslacht: man	.817	.001	.798	.000	.740	.000
Leeftijd	1.018	.000	1.011	.000	1.013	.000
Opleidingsniveau vader: Lager dan MBO	1.008	.903	1.064	.264	1.015	.858
Opleidingsniveau vader: MBO / HAVO	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingsniveau vader: Hoger dan MBO	1.090	.243	.937	.318	1.066	.496
Opleidingsniveau moeder: Lager dan MBO	1.131	.061	1.205	.001	1.265	.004
Opleidingsniveau moeder: MBO / HAVO	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingsniveau moeder: Hoger dan MBO	.963	.674	1.042	.597	.954	.679
Geen kind(eren)	.985	.829	1.141	.031	1.079	.371
Zuyd-Holland	Ref.		Ref.		Ref.	
Groningen	1.207	.165	.758	.030	1.157	.385
Friesland	1.032	.817	.737	.013	.782	.178
Drenthe	1.085	.544	.873	.259	1.029	.864
Overijssel	1.031	.757	.768	.003	.884	.338
Gelderland	1.079	.380	1.035	.640	1.045	.682
Utrecht	1.189	.118	1.049	.618	.966	.806
Noord-Holland	1.059	.534	1.054	.505	1.045	.700
Zeeland	.908	.479	.938	.580	1.077	.651
Noord-Brabant	1.146	.091	1.060	.406	1.142	.181
Limburg	1.030	.779	.985	.866	1.026	.838
Flevoland	1.328	.085	1.035	.817	1.177	.432
Opleidingsniveau (1-4)	.621	.000	.732	.000	.602	.000
Opleidingssector: Economie	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingssector: Landbouw	.752	.002	.831	.031	.926	.464
Opleidingssector: Techniek	.523	.000	.728	.000	.559	.000
Opleidingssector: Gezondheidszorg	.156	.000	.246	.000	.136	.000

BIJLAGE IIA Arbeidsvoorwaarden

MBO-BBL	Verticale mismatch		Verticale mismatch		Dubbele mismatch	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig
Opleidingssector: Gedrag en Maatschappij	.294	.000	.197	.000	.243	.000
Gemiddeld afstudeercijfer	.934	.001	.926	.000	.914	.000
Geen problemen bij vinden van stage/bpv	.603	.000	.849	.044	.672	.000
Constante	3.322	.000	1.504	.110	1.623	.159
N	13.066		13.066		13.066	

MBO-BOL	Horizontale mismatch		Verticale mismatch		Dubbele mismatch	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig
Autochtoon	Ref.	Ref.				
Westerse allochtoon	1.339	.002	1.478	.000	1.379	.002
Niet-Westerse allochtoon	1.610	.000	1.541	.000	1.652	.000
Meetjaar 2011	.726	.000	.773	.001	.709	.000
Meetjaar 2012	.991	.900	1.034	.650	1.052	.532
Meetjaar 2013	1.025	.545	1.058	.195	1.013	.781
Meetjaar 2014	1.176	.015	1.145	.051	1.152	.063
Meetjaar 2015	Ref.		Ref.		Ref.	
Geslacht: man	.797	.000	1.009	.849	.844	.001
Leeftijd	.986	.013	.986	.018	.983	.012
Opleidingsniveau vader: Lager dan MBO	1.108	.033	1.155	.004	1.173	.004
Opleidingsniveau vader: MBO / HAVO	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingsniveau vader: Hoger dan MBO	1.078	.117	1.018	.726	1.071	.225
Opleidingsniveau moeder: Lager dan MBO	1.043	.365	1.087	.085	1.051	.359
Opleidingsniveau moeder: Hoger dan MBO	1.151	.007	1.090	.113	1.061	.328
Geen kind(eren)	.991	.936	1.055	.657	1.098	.496
Zuyd-Holland	Ref.		Ref.		Ref.	
Groningen	1.223	.044	.999	.990	1.138	.269
Friesland	1.023	.809	.904	.303	.984	.884
Drenthe	1.065	.554	.838	.124	.973	.828
Overijssel	1.002	.974	.973	.724	.974	.761
Gelderland	1.072	.290	.971	.672	1.040	.609
Utrecht	1.085	.332	.966	.691	1.026	.793
Noord-Holland	1.167	.022	1.097	.184	1.158	.057
Zeeland	.900	.338	1.161	.167	1.114	.385
Noord-Brabant	1.053	.398	.964	.565	1.041	.577
Limburg	1.286	.002	1.128	.143	1.300	.004
Flevoland	1.022	.860	.968	.796	1.041	.775
Opleidingsniveau (1-4)	.851	.000	.811	.000	.850	.000
Opleidingssector: Economie	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingssector: Landbouw	.883	.071	1.166	.031	1.117	.154
Opleidingssector: Techniek	.614	.000	.765	.000	.722	.000
Opleidingssector: Gezondheidszorg	.315	.000	.473	.000	.419	.000
Opleidingssector: Gedrag en Maatschappij	.647	.000	.918	.146	.924	.216

MBO-BOL	Horizontale mismatch		Verticale mismatch		Dubbele mismatch	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig
Gemiddeld afstudeercijfer	.891	.000	.868	.000	.866	.000
Geen problemen bij vinden van stage/bpv	.619	.000	.662	.000	.608	.000
Constate	5.577	.000	3.432	.000	2.410	.025
N	15.370		15.370		15.370	

HBO	Verticale mismatch		Horizontale mismatch		Dubbele mismatch	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig
Autochtoon	Ref.		Ref.		Ref.	
Westerse allochtoon	1.250	.000	1.027	.662	1.203	.014
Niet-Westerse allochtoon	1.308	.000	1.089	.118	1.400	.000
Meetjaar 2011	.881	.001	1.037	.351	.989	.833
Meetjaar 2012	.909	.015	1.137	.001	1.102	.066
Meetjaar 2013	1.163	.000	1.449	.000	1.494	.000
Meetjaar 2014	1.154	.000	1.284	.000	1.401	.000
Meetjaar 2015	Ref.		Ref.		Ref.	
Geslacht: man	.876	.000	.669	.000	.721	.000
Leeftijd	1.042	.000	.996	.346	1.034	.000
Zuyd-Holland	Ref.		Ref.		Ref.	
Groningen	1.309	.000	1.363	.000	1.543	.000
Friesland	1.014	.827	1.330	.000	1.174	.054
Drenthe	.886	.218	1.285	.005	1.076	.563
Overijssel	.935	.194	1.207	.000	1.074	.299
Gelderland	.874	.002	1.048	.276	1.015	.800
Utrecht	1.038	.431	.961	.412	.928	.249
Noord-Holland	1.055	.193	1.031	.475	1.032	.575
Zeeland	.742	.002	1.504	.000	1.108	.385
Noord-Brabant	.948	.179	1.070	.089	1.018	.745
Limburg	.998	.962	1.258	.000	1.298	.000
Flevoland	1.156	.153	1.291	.012	1.353	.017
Opleidingssector: Economie	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingssector: Landbouw	.797	.000	1.316	.000	1.159	.071
Opleidingssector: Techniek	.390	.000	.654	.000	.439	.000
Opleidingssector: Gezondheidszorg	.190	.000	.693	.000	.272	.000
Opleidingssector: Gedrag en Maatschappij	.520	.000	2.879	.000	.918	.059
Opleidingssector: Onderwijs	.190	.000	.339	.000	.296	.000
Gemiddeld afstudeercijfer	.879	.000	.838	.000	.820	.000
Opleiding voorafgaand aan hbo: MBO	.758	.000	1.142	.000	.793	.000
Tijdens hbo opleiding: stage in Nederland	.897	.052	.704	.000	.766	.000
Tijdens hbo opleiding: stage in buitenland	1.064	.084	.966	.326	.903	.034
Tijdens hbo opleiding: relevante werkervaring	.750	.000	.868	.000	.662	.000
Tijdens hbo opleiding: onderwijs in buitenland	1.179	.000	.935	.153	1.036	.546

HBO	Verticale mismatch		Horizontale mismatch		Dubbele mismatch	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig
Tijdens hbo opleiding: bestuurlijke ervaring	1.064	.061	.788	.000	.929	.109
Constante	.467	.000	2.117	.000	.527	.011
N	42.930		42.930		42.930	

BIJLAGE IIB Arbeidsvoorwaarden

MBO-BBL	Max 11 uur		Vaste aanstelling		Bruto uur salaris	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Coef.	Sig
Autochtoon	Ref.	Ref.				
Westerse allochtoon	.955	.915	.999	.992	.151	.011
Niet-Westerse allochtoon	2.409	.025	.877	.356	.001	.025
Meetjaar 2011	.915	.833	1.551	.000	.000	.046
Meetjaar 2012	.655	.379	1.080	.413	.000	.028
Meetjaar 2013	1.725	.006	1.168	.001	.563	.005
Meetjaar 2014	1.587	.159	.900	.230	.022	-.018
Meetjaar 2015	Ref.		Ref.		Ref.	
Geslacht: man	.213	.000	1.064	.299	.000	.098
Leeftijd	1.004	.684	1.053	.000	.000	.402
Opleidingsniveau vader: Lager dan MBO	.892	.610	1.032	.587	.152	.014
Opleidingsniveau vader: Hoger dan MBO	.728	.240	1.017	.787	.551	.005
Opleidingsniveau vader: MBO / HAVO	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingsniveau moeder: Lager dan MBO	.707	.140	1.145	.017	.879	.001
Opleidingsniveau moeder: MBO / HAVO	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingsniveau moeder: Hoger dan MBO	1.227	.493	.837	.014	.402	.007
Geen kind(eren)	.604	.031	.779	.000	.000	-.113
Zuyd-Holland	Ref.		Ref.		Ref.	
Groningen	.910	.850	.568	.000	.038	-.016
Friesland	1.022	.966	.750	.018	.001	-.026
Drenthe	1.266	.570	.669	.001	.058	-.015
Overijssel	1.059	.863	.728	.000	.034	-.018
Gelderland	1.025	.935	.976	.757	.000	-.036
Utrecht	1.075	.840	1.057	.583	.255	-.009
Noord-Holland	1.101	.750	.824	.018	.990	.000
Zeeland	.423	.166	1.007	.952	.316	-.008
Noord-Brabant	.888	.685	.906	.173	.000	-.040
Limburg	.458	.115	1.035	.726	.224	-.010
Flevoland	1.976	.121	.842	.270	.003	-.023
Opleidingsniveau (1-4)	.561	.000	1.311	.000	.000	.299
Opleidingssector: Economie	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingssector: Landbouw	1.560	.162	1.787	.000	.196	.011
Opleidingssector: Techniek	.625	.117	1.259	.000	.000	.154
Opleidingssector: Gezondheidszorg	.506	.005	1.363	.000	.000	.151
Opleidingssector: Gedrag en Maatschappij	2.612	.001	.710	.001	.000	.043
Gemiddeld afstudeercijfer	1.034	.648	1.033	.091	.000	.047
Geen problemen bij vinden van stage/bpv	.459	.003	2.334	.000	.001	.025

MBO-BBL	Max 11 uur		Vaste aanstelling		Bruto uur salaris	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Coef.	Sig
Horizontale mismatch					.026	-.018
Verticale mismatch					.000	-.065
Vaste aanstelling					.000	.085
Constante	.865	.875	.053	.000		
N	13.065		12.573		11.022	

MBO-BOL	Max 11 uur		Vaste Aanstelling		Bruto uur salaris	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Coef	Sig
Autochtoon	Ref.	Ref.				
Westerse allochtoon	1.508	.005	.808	.044	.015	.021
Niet-Westerse allochtoon	2.227	.000	.698	.000	.071	.612
Meetjaar 2011	.768	.048	2.054	.000	.034	.081
Meetjaar 2012	1.077	.531	1.405	.000	.066	.000
Meetjaar 2013	1.191	.010	1.203	.000	-.016	.000
Meetjaar 2014	.950	.659	1.027	.712	.077	.000
Meetjaar 2015	Ref.		Ref.		Ref.	
Geslacht: man	.692	.000	1.296	.000	.199	.066
Leeftijd	.987	.127	1.027	.000	-.004	.000
Opleidingsniveau vader: Lager dan MBO	1.124	.144	.960	.401	.001	.000
Opleidingsniveau vader: MBO / HAVO	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingsniveau vader: Hoger dan MBO	1.224	.012	.961	.407	.019	.671
Opleidingsniveau moeder: Lager dan MBO	1.029	.712	1.009	.854	.020	.946
Opleidingsniveau moeder: MBO / HAVO	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingsniveau moeder: Hoger dan MBO	1.090	.321	.972	.586	-.006	.057
Geen kind(eren)	.837	.292	.910	.392	-.009	.030
Zuyd-Holland	Ref.		Ref.		Ref.	
Groningen	1.415	.024	.664	.000	-.021	.531
Friesland	1.477	.005	.635	.000	-.002	.317
Drenthe	1.026	.885	.634	.000	-.020	.020
Overijssel	1.021	.864	.842	.021	-.001	.799
Gelderland	1.095	.396	.931	.280	-.007	.038
Utrecht	1.058	.675	.882	.135	.000	.919
Noord-Holland	1.056	.619	.981	.786	.014	.443
Zeeland	.592	.017	1.077	.468	.001	.983
Noord-Brabant	.908	.358	.839	.004	-.010	.120
Limburg	.905	.473	.764	.001	.002	.918
Flevoland	1.139	.488	1.021	.860	.173	.285
Opleidingsniveau (1-4)	.771	.000	1.136	.000	-.015	.814
Opleidingssector: Economie	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingssector: Landbouw	1.216	.110	1.107	.176	.075	.000
Opleidingssector: Techniek	.857	.131	1.028	.623	.181	.099
Opleidingssector: Gezondheidszorg	.973	.745	1.243	.000	.118	.000
Opleidingssector: Gedrag en Maatschappij	1.876	.000	.736	.000	.030	.000

MBO-BOL	Max 11 uur		Vaste Aanstelling		Bruto uur salaris	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Coef	Sig
Gemiddeld afstudeercijfer	.888	.000	1.042	.017	.041	.000
Geen problemen bij vinden van stage/bpv	.777	.000	1.312	.000	.015	.000
Horizontale mismatch					-.081	.000
Verticale mismatch					-.070	.000
Vaste aanstelling					.055	.000
Constante	.756	.573	.115	.000		
N	15.382		13.602			12.342

HBO	Max 11 uur		Vaste Aanstelling		Bruto uur salaris	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Coef	Sig
Autochtoon	Ref.	Ref.				
Westerse allochtoon	1.045	.748	.907	.075	.001	.806
Niet-Westerse allochtoon	1.330	.013	.885	.016	.004	.493
Meetjaar 2011	.650	.000	1.534	.000	.072	.000
Meetjaar 2012	.945	.491	1.272	.000	.058	.000
Meetjaar 2013	1.111	.174	.946	.097	.009	.151
Meetjaar 2014	1.136	.094	.897	.001	.007	.258
Meetjaar 2015	Ref.		Ref.		Ref.	
Geslacht: man	.791	.001	1.529	.000	.066	.000
Leeftijd	1.003	.722	1.064	.000	.131	.000
Zuyd-Holland	Ref.		Ref.		Ref.	
Groningen	1.395	.010	.635	.000	-.018	.001
Friesland	1.120	.405	.756	.000	-.021	.000
Drenthe	1.424	.046	.651	.000	-.002	.647
Overijssel	1.093	.411	.802	.000	-.013	.026
Gelderland	1.153	.111	.883	.001	-.005	.396
Utrecht	.951	.630	1.005	.897	-.001	.928
Noord-Holland	.865	.136	.983	.647	-.006	.302
Zeeland	.854	.444	1.087	.271	-.005	.308
Noord-Brabant	1.067	.458	.921	.018	-.011	.087
Limburg	.976	.837	.767	.000	-.012	.042
Flevoland	.889	.629	1.053	.573	-.007	.205
Opleidingssector: Economie	Ref.		Ref.		Ref.	
Opleidingssector: Landbouw	1.581	.009	.994	.926	-.010	.053
Opleidingssector: Techniek	.897	.317	1.248	.000	.034	.000
Opleidingssector: Gezondheidszorg	2.937	.000	1.360	.000	.104	.000
Opleidingssector: Gedrag en Maatschappij	3.343	.000	.713	.000	.037	.000
Opleidingssector: Onderwijs	2.442	.000	.782	.000	.011	.053
Gemiddeld afstudeercijfer	.905	.000	1.041	.000	.022	.000
Opleiding voorafgaand aan hbo: MBO	.800	.000	.995	.820	.001	.788
Tijdens hbo opleiding: stage in Nederland	.908	.541	.800	.000	-.012	.030
Tijdens hbo opleiding: stage in buitenland	.759	.001	1.005	.872	.000	.963
Tijdens hbo opleiding: relevante werkervaring	.897	.038	1.162	.000	.019	.000

HBO	Max 11 uur		Vaste Aanstelling		Bruto uur salaris	
	Exp(B)	Sig	Exp(B)	Sig	Coef	Sig
Tijdens hbo opleiding: onderwijs in buitenland	1.186	.111	1.016	.708	.006	.265
Tijdens hbo opleiding: bestuurlijke ervaring	.991	.906	1.033	.264	.013	.010
Horizontale mismatch					-.059	.000
Verticale mismatch					-.110	.000
Vaste aanstelling					.061	.000
Constante	.052	.000	.111	.000		
N	43.060		40.406			36.238

BIJLAGE III Onderscheiden regio's en % niet-westerse allochtonen onder de gediplomeerden

Regio	% niet-westerse allochtonen
23 Groot-Amsterdam	17,95
26 Agglomeratie 's-Gravenhage	16,14
29 Groot-Rijnmond	12,81
22 Zaanstreek	9,80
21 Agglomeratie Haarlem	9,49
11 Zuidwest-Overijssel	7,83
40 Flevoland	7,65
2 Delfzijl en omgeving	6,59
17 Utrecht	6,44
27 Delft en Westland	5,65
30 Zuidoost-Zuid-Holland	4,83
24 Het Gooi en Vechtstreek	4,59
28 Oost-Zuid-Holland	4,57
12 Twente	4,55
15 Arnhem/Nijmegen	4,17
25 Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	4,14
33 West-Noord-Brabant	3,95
36 Zuidoost-Noord-Brabant	3,69
34 Midden-Noord-Brabant	3,66
38 Midden-Limburg	3,41
20 IJmond	3,30
13 Veluwe	3,22
16 Zuidwest-Gelderland	3,03
18 Kop van Noord-Holland	2,79
3 Overig Groningen	2,75
37 Noord-Limburg	2,55
10 Noord-Overijssel	2,55
19 Alkmaar en omgeving	2,39
35 Noordoost-Noord-Brabant	2,24
4 Noord-Friesland	2,16
14 Achterhoek	1,88
9 Zuidwest-Drenthe	1,74
31 Zeeuwsch-Vlaanderen	1,57

Regio	% niet-westere allochtonen
32 Overig Zeeland	1,54
39 Zuid-Limburg	1,41
5 Zuidwest-Friesland	1,34
6 Zuidoost-Friesland	1,32
7 Noord-Drenthe	1,10
1 Oost-Groningen	0,86
8 Zuidoost-Drenthe	0,64
Total	5,3833

LITERATUUR

- Becker, G.S. (1957). The economics of discrimination. Chicago: *University of Chicago Press*.
- Berger, J., Rosenholtz, S.J. & Zelditch, M., Jr. (1980). Status organizing processes. *Annual Review of sociology*, 6, 479-508.
- Berthoud, R. (2000) Ethnic employment penalties in Britain, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26:3, 389-416
- Breen, R., Jonsson, J.O. (2005), Inequality of opportunity in comparative perspective: Recent research on educational attainment and social mobility, *Annual review of sociology*, 223-243.
- Chiswick, B.R. & Miller, P.W. (2010) Educational mismatch. In: Chiswick, B. (ed.) *High-Skilled Immigration in a Global Labor Market*. Washington, DC: A.E.I Press, 117-54
- England, P. (2010). The gender revolution: Uneven and stalled. *Gender & Society*, 24, 149-166.
- Fouarge, D. (2009), Macro-economische shocks: Gevolgen op korte en lange termijn, in: ROA (2009), *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2008*, ROA-R-2009/4, Maastricht University, pp. 47-63.
- Green, C., Kler, P. & Leeves, G. (2007) Immigrant overeducation: evidence from recent arrivals to Australia. *Economics of Education Review* 26(4): 420-32
- Grip, A. de, H. Boxma, D. Willems, M. Boxtel (2008), Job-Worker Mismatch and Cognitive Decline, *Oxford Economic Papers*, Vol. 60, Issue 2, pp. 237-253.
- Grip de, A, H. Boxma, D. Willems, M. Boxtel (2008), Job-Worker Mismatch and Cognitive Decline, *Oxford Economic Papers*, Vol. 60, pp. 237-253.
- Heckman J., G. Borjas (1980), Does unemployment cause future unemployment? Definitions, questions and answers from a continuous time model of heterogeneity and state dependence, *Economica*, Vol. 47, 247-283.
- Heijke, H., Meng, C., Ris, C. (2003), Fitting to the Job: the role of generic and vocational competencies in adjustment and performance, *Labour Economics*, Vol. 10, pp. 215-229.
- Lin, N. (1999), Social networks and status attainment, *Annual review of sociology*, 467-487.
- Meng, C. (2006), *Discipline-Specific or Academic? Acquisition, Role and Value of Higher Education Competencies*, ROA Dissertations Nr. 6, Maastricht University.
- Mooi-Reci, I. (2008), *Unemployed and scarred for life? Longitudinal analyses of how unemployment and policy changes affect re-employment careers and wages in the Netherlands, 1980-2000*, Academisch Proefschrift, Vrije Universiteit Amsterdam.

- Mroz, T., T. Savage (2006), The long-term effects of youth unemployment, *Journal of Human Resources*, Vol. 41, pp. 259-293.
- Nielsen, C.P. (2011) Immigrant over-education: evidence from Denmark. *Journal of Population Economics* 24(2): 499–520.
- OECD (2008) Jobs for Immigrants (Vol. 2): *Labour Market Integration in Belgium, France, the Netherlands and Portugal*, OECD Publishing.
- Ridgeway, C. (1991). The social construction of status value: gender and other nominal characteristics. *Social Forces*, 70, 367-386.
- Rafferty, A. (2012) Ethnic penalties in graduate level over-education, unemployment and wages: evidence from Britain. *Work Employment Society* 2012 26: 987
- ROA (2015), *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2014*, ROA-R-2015/3.
- ROA (2013), *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2018*, ROA-R-2013/11, Maastricht University.
- ROA (2015), *School-EX 2.0: De implementatie van ombuiggesprekken*, ROA-R-2015/4, Maastricht University.
- Schils, T., D. Fouarge, M. Kerkhofs (2006), *Loon en werk na werkloosheid*, OSA-rapport A221, Tilburg.
- SCP (2013), *Jaarrapport Integratie 2013*, Den Haag.
- Wachter, T. von, S. Bender (2006), In the right place at the wrong time: the role of firms and luck in young worker's careers, *American Economic Review*, Vol. 96, pp. 1679-1705.
- Werfhorst, H.G. van de (2002), Fields of study, acquired skills and the wage benefit from a matching job, *ACTA Sociologica*, Vol. 45, pp. 287-303.

BIJLAGE 1

KERNINDICATOREN

Kernindicatoren 2015

	benaderde aantallen	verder leren	zelfde opleiding opnieuw kiezen	werkloosheid	intrede werkloosheid	flexibele aanstelling	bruto uurloon	minimaal eigen niveau	eigen/verwante richting
		%	%	%	maanden	%	€	%	%
HAVO/VWO	2.886	94	-	-	-	-	-	-	-
HAVO	1.620	92	-	-	-	-	-	-	-
VWO	1.266	96	-	-	-	-	-	-	-
VMBO	10.786	97	87	-	-	-	-	-	-
<i>Naar leerweg</i>									
Theoretisch	3.444	97	88	-	-	-	-	-	-
Gemengd	1.064	99	88	-	-	-	-	-	-
Kaderberoepsgericht	3.193	97	88	-	-	-	-	-	-
Basisberoepsgericht	3.084	95	83	-	-	-	-	-	-
<i>Naar sector</i>									
Landbouw	3.959	98	88	-	-	-	-	-	-
Techniek	873	95	81	-	-	-	-	-	-
Economie	823	98	85	-	-	-	-	-	-
Gezondheidszorg	996	97	89	-	-	-	-	-	-
Intersectoraal	691	95	88	-	-	-	-	-	-
MBO	150.699	45	79	8	1,2	49	10,49	71	72
BOL	98.396	57	76	11	1,5	71	9,08	71	65
BOL-niveau 1	4.846	71	71	30	2,6	83	6,39	61	51

Kernindicatoren 2015

	benaderde aantallen	verder leren	zelfde opleiding opnieuw kiezen	werkloosheid	intrede werkloosheid	flexibele aanstelling	bruto uurloon	minimaal eigen niveau	eigen/verwante richting
		%	%	%	maanden	%	€	%	%
BOL niveau 2	21.970	60	73	16	1,9	75	7,47	67	61
Landbouw	1.215	54	80	16	1,4	69	6,49	62	54
Techniek	5.407	58	78	14	2,0	75	8,07	72	64
Economie	8.035	59	70	15	1,9	73	7,34	63	57
Gezondheidszorg	7.313	64	71	18	2,0	80	7,13	70	64
BOL niveau 3	21.724	46	75	11	1,5	71	9,04	66	66
Landbouw	1.360	39	78	9	1,4	80	8,40	58	56
Techniek	2.315	39	80	12	1,5	64	10,03	63	74
Economie	9.018	55	70	16	1,8	68	8,24	57	53
Gezondheidszorg	4.791	38	80	5	0,7	68	9,61	76	76
Gedrag en Maatschappij	4.240	38	74	10	1,5	81	9,31	72	73
BOL niveau 4	49.856	59	78	7	1,1	68	9,82	74	67
Landbouw	2.572	52	71	7	0,9	67	8,72	72	69
Techniek	10.576	54	79	7	1,1	62	10,30	76	72
Economie	18.111	66	78	10	1,2	68	8,93	70	55
Gezondheidszorg	9.316	49	83	4	0,8	67	10,97	85	80
Gedrag en maatschappij	9.281	66	76	7	1,3	80	9,69	69	63

Kernindicatoren 2015

	benaderde aantallen	verder leren	zelfde opleiding opnieuw kiezen	werkloosheid	intrede werkloosheid	flexibele aanstelling	bruto uurloon	minimaal eigen niveau	eigen/verwante richting
		%	%	%	maanden	%	€	%	%
BBL	52.303	22	84	4	0,6	29	11,97	72	79
BBL niveau 1	4.086	17	76	9	1,0	20	10,26	47	48
BBL niveau 2	17.904	29	82	5	0,8	37	10,36	71	73
Landbouw	1.288	21	84	7	1,1	25	10,23	68	71
Techniek	10.251	32	85	4	0,5	36	10,43	70	75
Economie	3.898	31	78	9	1,4	53	9,17	68	64
Gezondheidszorg	2.467	17	78	4	0,8	25	11,91	76	80
BBL niveau 3	19.512	20	86	3	0,4	27	12,51	71	85
Landbouw	1.015	11	88	3	0,2	25	12,10	70	81
Techniek	6.775	29	88	2	0,4	30	12,82	67	87
Economie	4.759	24	79	4	0,6	32	10,66	57	69
Gezondheidszorg	6.008	10	88	2	0,3	21	13,45	83	94
Gedrag en maatschappij	955	19	84	6	1,4	32	13,16	87	88
BBL niveau 4	10.801	15	85	2	0,4	23	13,94	85	86
Landbouw	253	-	71	0	0,0	31	11,88	73	72
Techniek	2.665	20	86	2	0,2	14	14,47	81	90
Economie	2.835	21	82	3	0,4	30	11,82	72	70
Gezondheidszorg	4.222	10	89	1	0,3	22	14,94	94	96
Gedrag en maatschappij	826	13	76	6	1,6	29	14,48	89	84

Kernindicatoren 2015

	benaderde aantallen	verder leren	zelfde opleiding opnieuw kiezen	werkloosheid	intrede werkloosheid	flexibele aanstelling	bruto uurloon	minimaal eigen niveau	eigen/verwante richting
		%	%	%	maanden	%	€	%	%
HBO	47.746	26	78	6	2,1	63	13,31	77	75
Landbouw	1.426	26	77	8	2,2	65	12,90	79	74
Onderwijs	4.387	30	86	4	1,7	70	13,65	89	90
Techniek	8.130	26	84	6	1,9	53	14,23	85	81
Economie	17.998	29	72	7	2,1	61	13,10	80	66
Gezondheidszorg	5.561	22	84	3	1,9	61	14,72	81	88
Gedrag en maatschappij	6.333	23	74	6	2,7	77	12,96	55	76
Taal en cultuur	3.911	20	84	7	2,0	68	10,41	67	62
Totaal	212.117	65	82	7	1,4	57	9,92	69	73

Bron: ROA (SIS)

- = te weinig waarnemingen

Kernindicatoren 2004-2015

Verder leren													
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AVO	%	91	87	88	88	90	89	87	90	87	87	90	94
VMBO	%	88	85	87	89	92	95	96	97	98	98	98	97
BOL 1	%	38	34	45	23	53	51	67	56	74	67	65	71
BOL 2	%	49	36	63	32	60	59	58	60	59	60	61	60
BOL 3	%	33	26	40	27	43	43	48	44	45	46	45	46
BOL 4	%	56	55	56	55	57	55	57	59	58	55	57	59
BBL 1	%	-	-	-	10	30	25	29	20	20	19	22	17
BBL 2	%	-	-	-	19	35	33	34	34	29	28	29	29
BBL 3	%	-	-	-	13	24	21	25	25	18	22	18	20
BBL 4	%	-	-	-	15	17	18	24	16	19	17	14	15
HBO	%	32	32	32	35	36	36	36	33	31	30	28	26

% schoolverlaters dat direct is doorgestroomd naar een vervolgopleiding.

Werkloosheid													
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
BOL 1	%	29	30	15	9	13	27	21	28	26	38	28	30
BOL 2	%	22	14	10	7	6	8	10	13	14	18	21	16
BOL 3	%	10	7	4	3	4	8	4	7	11	13	11	11
BOL 4	%	8	5	5	2	2	4	4	5	7	9	9	7
BBL 1	%	-	-	-	4	1	8	4	8	5	7	11	9
BBL 2	%	-	-	-	3	1	3	4	4	4	6	6	5
BBL 3	%	-	-	-	0	1	2	2	2	2	3	6	3
BBL 4	%	-	-	-	2	0	1	2	3	2	4	4	2
HBO	%	5	4	4	3	3	5	5	6	8	8	7	6

Flexibele aanstelling													
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
BOL 1	%	46	47	75	72	57	64	66	75	77	75	85	83
BOL 2	%	47	47	52	47	53	54	54	63	65	68	71	75
BOL 3	%	40	43	50	44	43	44	49	55	60	64	71	71
BOL 4	%	41	44	42	40	37	45	51	50	60	63	67	68
BBL 1	%	-	-	-	16	29	19	20	20	18	21	25	20
BBL 2	%	-	-	-	27	30	30	36	31	33	35	46	37
BBL 3	%	-	-	-	18	19	25	21	25	31	26	28	27
BBL 4	%	-	-	-	14	14	14	15	17	19	22	23	23
HBO	%	42	45	44	39	40	46	51	54	58	65	65	63

Een flexibele aanstelling betreft een aanstelling als uitzendkracht, oproepkracht e.d. of een aanstelling in tijdelijke dienst.

Kernindicatoren 2004-2015

Bruto uurloon													
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
BOL 1	€	8,01	7,88	7,62	8,98	7,38	7,49	6,57	7,25	7,38	6,50	5,86	6,39
BOL 2	€	8,40	8,49	8,03	8,75	8,70	10,07	9,66	8,65	8,11	8,40	7,50	7,47
BOL 3	€	10,12	9,67	10,17	10,93	10,53	11,71	11,14	10,44	9,78	9,52	8,89	9,04
BOL 4	€	10,70	10,43	11,15	11,57	11,46	11,71	12,15	11,24	10,51	10,47	9,52	9,82
BBL 1	€	-	-	-	10,34	10,35	11,92	12,11	10,81	11,36	10,11	9,69	10,26
BBL 2	€	-	-	-	11,27	11,09	12,17	11,38	11,20	11,05	10,78	9,98	10,36
BBL 3	€	-	-	-	13,08	13,08	13,51	13,13	12,96	12,60	12,04	12,12	12,51
BBL 4	€	-	-	-	14,48	14,35	15,21	15,07	14,67	13,95	13,85	13,87	13,94
HBO	€	14,19	13,90	15,13	15,31	15,58	15,04	15,04	14,46	14,13	13,22	13,34	13,31

Het bruto uurloon heeft betrekking op de hoofdfunctie, en is inclusief toeslagen maar exclusief inkomen uit overwerk.

Minimaal eigen niveau													
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
BOL 1	%	43	29	60	59	59	61	77	68	76	63	56	61
BOL 2	%	61	59	62	63	71	65	74	67	66	67	54	67
BOL 3	%	64	64	77	78	83	75	77	75	69	66	65	66
BOL 4	%	75	78	82	84	85	84	85	80	76	75	72	74
BBL 1	%	-	-	-	45	51	50	46	41	44	46	46	47
BBL 2	%	-	-	-	64	71	62	69	66	69	70	65	71
BBL 3	%	-	-	-	68	65	60	68	65	67	67	74	71
BBL 4	%	-	-	-	86	83	82	84	87	83	82	87	85
HBO	%	75	76	82	85	84	82	79	77	76	72	74	77

Het minimaal eigen niveau betreft het opleidingsniveau dat door de werkgever voor deze functie minimaal vereist is.

Eigen/verwante richting													
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
BOL 1	%	54	49	42	36	54	58	75	59	65	52	40	51
BOL 2	%	63	54	56	51	55	55	58	58	58	59	53	61
BOL 3	%	69	67	73	72	75	74	77	74	71	66	64	66
BOL 4	%	68	71	76	75	74	74	74	78	71	70	64	67
BBL 1	%	-	-	-	52	52	42	49	58	45	52	44	48
BBL 2	%	-	-	-	65	62	60	64	74	73	71	66	73
BBL 3	%	-	-	-	79	77	78	79	84	85	83	86	85
BBL 4	%	-	-	-	84	81	83	83	87	90	87	86	86
HBO	%	78	76	80	82	82	79	79	78	78	73	74	75

De eigen/verwante richting betreft de opleidingsrichting dat door de werkgever voor deze functie minimaal vereist is.

Kernindicatoren 2004-2015

Zelfde opleiding opnieuw kiezen

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AVO	%	-	-	-	96	97	96	95	97	97	98	97	-
VMBO	%	-	-	88	84	81	82	84	88	87	88	88	87
BOL 1	%	68	71	76	69	75	68	72	75	80	73	68	71
BOL 2	%	64	66	71	70	74	73	75	74	77	75	73	73
BOL 3	%	78	74	77	78	79	77	79	76	76	75	74	75
BOL 4	%	77	79	79	82	80	79	79	79	77	78	77	78
BBL 1	%	-	-	-	83	82	87	75	78	83	79	76	76
BBL 2	%	-	-	-	82	84	84	81	82	85	83	84	82
BBL 3	%	-	-	-	86	87	83	85	88	84	86	82	86
BBL 4	%	-	-	-	82	85	84	83	85	86	86	85	85
HBO	%	78	78	78	80	78	78	79	79	79	78	77	78

% schoolverlaters dat achteraf bezien dezelfde opleiding opnieuw zal kiezen.

- niet gevraagd

STATISTISCHE BIJLAGE

TABELLEN NAAR OPLEIDINGSSECTOR

Website Kerncijfers Schoolverlatersonderzoeken:

<https://roaststatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx>.

Op de website Kerncijfers Schoolverlatersonderzoeken (<https://roaststatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx>) zijn landelijke statistieken te vinden over gediplomeerde schoolverlaters van het initiële onderwijs in Nederland. De cijfers zijn gebaseerd op de schoolverlatersonderzoeken van het ROA en hebben betrekking op de gediplomeerden van het avo, vmbo, mbo en het ho. De kerncijfers die gepresenteerd worden geven een inzicht in de gevolgde studie, het vervolgonderwijs en de intrede van de schoolverlaters op de arbeidsmarkt.

De website is te raadplegen vanuit twee invalshoeken: naar onderwijsindeling en naar kernindicator. De invalshoek naar onderwijs laat alle kerncijfers voor een bepaalde onderwijsindeling zien. Hierbij kan gekozen worden voor onderwijsniveaus, onderwijssectoren en individuele opleidingen. Daarnaast is er de mogelijkheid om een keuze te maken voor voltijd, deeltijd of duale opleidingsvarianten. De invalshoek naar indicator laat voor alle onderwijsniveaus, -sectoren dan wel opleidingen de informatie over één gekozen indicator zien. Zowel in het menu als in de overzichtstabellen zijn de kernindicatoren naar een vijftal categorieën ingedeeld:

- algemene achtergrondkenmerken;
- gevolgde opleiding;
- oordeel over de gevolgde opleiding;
- kenmerken vervolgonderwijs;
- arbeidsmarktindicatoren en baankenmerken.

De cijfers worden telkens weergegeven voor de laatste vijf meetjaren en worden jaarlijks geupdate rond de tijd dat het landelijk rapport 'Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt' uitkomt.

INHOUD

Algemeen

1	Aantallen en respons	161
2	De uitstroom van schoolverlaters verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en gemiddelde leeftijd op moment van enquête	164
3	Situatie op moment van enquête	167

Arbeidsmarkt

4	Werkloosheid	170
5	Werkloosheid tot eerste baan	173
6	Werkzaam in klein-, midden-, grootbedrijf	174
7	Percentage werkende schoolverlaters met een flexibele aanstelling	176
8	Wekelijkse arbeidsduur van werkende schoolverlaters	178
9	Aard van het dienstverband van werkende schoolverlaters	180
10	Vereist opleidingsniveau voor de huidige functie volgens de werkgever	182
11	Vereiste opleidingsrichting voor de huidige functie volgens de werkgever	184
12	Oordeel van de werkende schoolverlaters over de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de huidige functie	186
13	Beloning van werkende schoolverlaters	188
14	Tevredenheid met huidige functie	190
15	Percentage werkende schoolverlaters waarvan huidige functie goede carriereperspectieven biedt	192
16	Benutting van kennis en vaardigheden schieten tekort volgens oordeel werkende schoolverlaters	194
17	Percentage werkende schoolverlaters dat op zoek is naar een andere baan	196

Vervolgonderwijs

18	Doorstroom en type vervolgonderwijs	198
19	Oordeel van schoolverlaters over de aansluiting van de afgelopen opleiding met de vervolgonderwijs	201
20	Uitvallers en studiewisselaars	204

<i>Oordeel over gevolgde opleiding</i>		
21	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: breedte en diepgang van gevolgde opleiding	207
22	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: basis te starten op de arbeidsmarkt en basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen	210
23	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: moeilijkheidsgraad van gevolgde opleiding	213
24	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: docenten streng in beoordeling van studenten	216
25	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: uitdagend niveau	218
26	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: pittige tentamens/opdrachten	221
27	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: toetsen op inzicht	223
 <i>Tevredenheid achteraf</i>		
28	Opleiding achteraf opnieuw kiezen	225

[Leeswijzer](#)

De statistische bijlage presenteert per opleidingsniveau, en binneneen opleidingsniveau per onderscheiden sector, de resultaten afkomstig van het SchoolverlatersInformatieSysteem 2015.

Cijfers onder het kopje 'Totaal' zijn daarbij gebaseerd op alle gediplomeerde schoolverlaters van het avo, vmbo, mbo en hbo.

TABEL 1 Aantallen en respons

	benaderde aantallen	responspercentage	ongewogen aantallen	gewogen aantallen
HAVO/VWO	2.886	33	943	76.325
HAVO	1.620	31	503	44.510
VWO	1.266	35	440	31.815
VMBO	10.786	25	2.747	95.228
<i>Naar leerweg</i>				
Theoretisch	3.444	29	993	44.405
Gemengd	1.064	33	356	6.208
Kaderberoepsgericht	3.193	25	803	25.355
Basisberoepsgericht	3.084	19	595	19.259
<i>Naar sector</i>				
Landbouw	3.959	25	975	6.731
Techniek	873	18	157	10.970
Economie	823	21	173	10.592
Gezondheidszorg	996	30	294	13.073
Intersectoraal	691	22	155	9.457
MBO	150.699	19	28.738	160.271
BOL	98.396	20	19.630	104.132
BOL niveau 1	4.846	17	804	5.357
Landbouw	130	19	25	81
Techniek	467	16	77	517
Economie	3.793	17	629	4.248
Gezondheidszorg	456	16	73	511
BOL niveau 2	21.970	16	3.614	23.594
Landbouw	1.215	19	225	1.170
Techniek	5.407	16	845	5.843
Economie	8.035	15	1.183	8.690
Gezondheidszorg	7.313	19	1.361	7.890
BOL niveau 3	21.724	19	4.058	22.768
Landbouw	1.360	20	266	1.338
Techniek	2.315	18	410	2.243
Economie	9.018	15	1.392	9.729
Gezondheidszorg	4.791	21	1.017	4.907
Gedrag en maatschappij	4.240	23	973	4.551

TABEL 1 Aantallen en respons

	benaderde aantallen	responspercentage	ongewogen aantallen	gewogen aantallen
BOL niveau 4	49.856	22	11.154	52.413
Landbouw	2.572	25	644	2.617
Techniek	10.576	22	2.327	11.300
Economie	18.111	19	3.501	19.206
Gezondheidszorg	9.316	25	2.375	9.514
Gedrag en maatschappij	9.281	25	2.307	9.776
BBL	52.303	17	9.108	56.139
BBL niveau 1	4.086	18	720	5.610
Landbouw	1.043	16	171	2.057
Techniek	1.280	16	203	1.385
Economie	1.495	20	303	1.890
Gezondheidszorg	268	16	43	279
BBL niveau 2	17.904	16	2.776	19.002
Landbouw	1.288	13	168	1.390
Techniek	10.251	14	1.448	10.810
Economie	3.898	16	619	4.181
Gezondheidszorg	2.467	22	541	2.621
BBL niveau 3	19.512	17	3.351	20.408
Landbouw	1.015	14	147	1.073
Techniek	6.775	13	853	6.956
Economie	4.759	17	786	5.081
Gezondheidszorg	6.008	22	1.347	6.201
Gedrag en maatschappij	955	23	218	1.097
BBL niveau 4	10.801	21	2.261	11.117
Landbouw	253	13	33	280
Techniek	2.665	17	449	2.709
Economie	2.835	18	513	2.925
Gezondheidszorg	4.222	26	1.086	4.306
Gedrag en maatschappij	826	22	180	898

TABEL 1 Aantallen en respons

	benaderde aantallen	responspercentage	ongewogen aantallen	gewogen aantallen
HBO	47.746	39	17.560	49.665
Landbouw	1.426	46	621	1.335
Onderwijs	4.387	38	1.552	5.350
Techniek	8.130	40	3.036	8.586
Economie	17.998	36	6.086	18.278
Gezondheidszorg	5.561	44	2.363	5.547
Gedrag en maatschappij	6.333	41	2.471	6.683
Taal en cultuur	3.911	40	1.431	3.885
Totaal	212.117	24	49.988	381.489

Bron: ROA (SIS)

TABEL 2 De uitstroom van schoolverlaters verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en gemiddelde leeftijd op moment van enquête

Opleidingssector	vrouw %	westerse allochtoon %	niet-westerse allochtoon %	autochtoon %	leeftijd gem.
HAVO/VWO	52	4	6	89	18,8
HAVO	52	4	8	89	18,5
VWO	52	5	4	91	19,2
VMBO	48	5	12	84	17,4
<i>Naar leerweg</i>					
Theoretisch	50	4	11	85	17,3
Gemengd	52	3	5	92	17,3
Kaderberoepsgericht	49	6	10	83	17,5
Basisberoepsgericht	44	4	18	78	17,6
<i>Naar sector</i>					
Landbouw	53	4	6	89	17,5
Techniek	6	3	7	90	17,6
Economie	41	2	18	80	17,5
Gezondheidszorg	90	6	13	81	17,5
Intersectoraal	41	9	17	73	17,4
MBO	49	6	15	80	25,6
BOL	54	5	18	77	21,7
BOL niveau 1	45	8	55	37	21,2
Landbouw	40	4	5	92	19,3
Techniek	4	7	48	44	21,4
Economie	44	9	56	35	21,2
Gezondheidszorg	90	4	59	37	21,4
BOL niveau 2	50	5	26	69	21,2
Landbouw	50	3	3	94	20,3
Techniek	13	5	21	74	21,3
Economie	43	6	31	63	20,6
Gezondheidszorg	85	5	28	66	22,0
BOL niveau 3	57	6	15	79	21,7
Landbouw	54	2	1	97	21,5
Techniek	23	8	9	83	22,6
Economie	36	7	22	71	21,2
Gezondheidszorg	81	4	8	88	21,9
Gedrag en maatschappij	94	4	16	80	22,4

TABEL 2 De uitstroom van schoolverlaters verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en gemiddelde leeftijd op moment van enquête

Opleidingssector	vrouw %	westerse allochtoon %	niet-westerse allochtoon %	autochtoon %	leeftijd gem.
BOL niveau 4	55	5	12	83	22,0
Landbouw	59	4	1	95	21,9
Techniek	31	5	7	89	22,2
Economie	46	6	18	76	21,6
Gezondheidszorg	74	3	8	88	22,4
Gedrag en maatschappij	83	4	12	84	21,9
BBL	40	6	9	85	32,9
BBL niveau 1	38	13	21	66	38,7
Landbouw	36	17	13	70	36,3
Techniek	24	9	30	61	41,5
Economie	42	12	23	65	38,8
Gezondheidszorg	91	7	25	68	41,5
BBL niveau 2	28	6	8	86	31,4
Landbouw	17	6	5	89	33,8
Techniek	6	5	7	89	29,8
Economie	50	8	12	80	29,0
Gezondheidszorg	92	9	12	79	40,8
BBL niveau 3	45	5	7	87	32,3
Landbouw	16	3	1	95	30,0
Techniek	3	5	7	88	28,1
Economie	44	6	10	84	29,9
Gezondheidszorg	93	6	5	89	38,1
Gedrag en maatschappij	72	6	14	80	39,1
BBL niveau 4	53	5	5	90	33,6
Landbouw	25	0	0	100	31,8
Techniek	12	4	6	91	31,3
Economie	45	5	6	90	30,7
Gezondheidszorg	84	6	3	91	35,8
Gedrag en maatschappij	63	8	17	75	40,3

TABEL 2 De uitstroom van schoolverlaters verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en gemiddelde leeftijd op moment van enquête

Opleidingssector	vrouw %	westerse allochtoon %	niet-westerse allochtoon %	autochtoon %	leeftijd gem.
HBO	58	10	8	82	24,9
Landbouw	48	9	4	87	24,6
Onderwijs	76	3	5	92	25,1
Techniek	20	7	8	85	24,8
Economie	54	10	11	79	24,7
Gezondheidszorg	80	8	5	87	24,7
Gedrag en maatschappij	84	7	10	83	24,8
Taal en cultuur	63	26	6	68	26,5
Totaal	51	6	12	83	22,1

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Het betreft de leeftijd per onderzoeksdatum ongeveer anderhalf jaar na schoolverlaten.

TABEL 3 Situatie op moment van enquête

Opleidingssector	studie %	combinatie werken-leren %	betaald werk %	anders %
HAVO/VWO	84	12	2	2
HAVO	82	13	3	2
VWO	87	10	1	2
VMBO	67	25	4	4
<i>Naar leerweg</i>				
Theoretisch	77	20	1	2
Gemengd	72	22	1	5
Kaderberoepsgericht	62	28	5	4
Basisberoepsgericht	48	34	11	7
<i>Naar sector</i>				
Landbouw	64	27	4	4
Techniek	43	41	10	6
Economie	57	29	6	8
Gezondheidszorg	65	27	6	2
Intersectoraal	62	25	6	7
MBO	29	16	49	6
BOL	43	14	37	7
BOL niveau 1	52	23	17	9
Landbouw	37	32	17	14
Techniek	39	39	16	6
Economie	52	22	17	9
Gezondheidszorg	64	11	22	4
BOL niveau 2	43	20	29	9
Landbouw	37	18	32	12
Techniek	33	28	31	8
Economie	43	20	30	7
Gezondheidszorg	50	15	25	10
BOL niveau 3	32	12	47	9
Landbouw	31	10	49	10
Techniek	29	11	52	8
Economie	41	13	36	10
Gezondheidszorg	25	13	56	5
Gedrag en maatschappij	24	9	57	10

TABEL 3 Situatie op moment van enquête

Opleidingssector	studie %	combinatie werken-leren %	betaald werk %	anders %
BOL niveau 4	46	11	38	5
Landbouw	40	12	43	5
Techniek	42	11	43	5
Economie	51	12	32	5
Gezondheidszorg	38	11	47	4
Gedrag en maatschappij	53	9	33	5
BBL	3	20	72	5
BBL niveau 1	3	19	72	6
Landbouw	2	23	69	5
Techniek	3	18	74	5
Economie	4	16	73	7
Gezondheidszorg	3	10	77	10
BBL niveau 2	3	26	65	6
Landbouw	2	20	70	7
Techniek	2	30	64	4
Economie	5	25	61	9
Gezondheidszorg	2	17	72	8
BBL niveau 3	3	18	75	4
Landbouw	3	11	83	3
Techniek	3	26	68	3
Economie	6	17	71	6
Gezondheidszorg	1	12	83	4
Gedrag en maatschappij	1	14	78	7
BBL niveau 4	3	14	79	4
Landbouw	0	22	78	0
Techniek	2	17	79	2
Economie	7	13	76	4
Gezondheidszorg	2	12	82	4
Gedrag en maatschappij	2	12	78	8

TABEL 3 Situatie op moment van enquête

Opleidingssector	studie	combinatie werken-leren	betaald werk	anders
	%	%	%	%
HBO	15	x	74	11
Landbouw	19	x	71	9
Onderwijs	8	x	80	12
Techniek	20	x	72	8
Economie	19	x	71	10
Gezondheidszorg	8	x	79	13
Gedrag en maatschappij	13	x	75	12
Taal en cultuur	7	x	76	18
Totaal	47	15	32	5

x = antwoordcategorie niet opgenomen

Bron: ROA (SIS)

TABEL 4 Werkloosheid

	aanbieden op arbeidsmarkt %	werkloosheid %
MBO	70	8
BOL	56	11
BOL niveau 1	42	30
BOL niveau 2	54	16
Landbouw	54	16
Techniek	64	14
Economie	53	15
Gezondheidszorg	47	18
BOL niveau 3	67	11
Landbouw	67	9
Techniek	70	12
Economie	58	16
Gezondheidszorg	74	5
Gedrag en maatschappij	74	10
BOL niveau 4	53	7
Landbouw	59	7
Techniek	57	7
Economie	49	10
Gezondheidszorg	63	4
Gedrag en maatschappij	47	7
BBL	96	4
BBL niveau 1	93	9
BBL niveau 2	96	5
Landbouw	97	7
Techniek	97	4
Economie	93	9
Gezondheidszorg	94	4
BBL niveau 3	96	3
Landbouw	96	3
Techniek	96	2
Economie	93	4
Gezondheidszorg	98	2
Gedrag en maatschappij	96	6

TABEL 4 Werkloosheid

	aanbieden op arbeidsmarkt %	werkloosheid %
BBL niveau 4	96	2
Landbouw	100	0
Techniek	98	2
Economie	93	3
Gezondheidszorg	98	1
Gedrag en maatschappij	95	6
HBO	84	6
Landbouw	79	8
Onderwijs	91	4
Techniek	80	6
Economie	81	7
Gezondheidszorg	92	3
Gedrag en maatschappij	86	6
Taal en cultuur	92	7
Totaal	51	7

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Het werkloosheidspercentage heeft betrekking op de werkloze beroepsbevolking: schoolverlaters zonder werk die op zoek zijn naar betaald werk. Daarbij is tevens als voorwaarde gesteld dat de maatschappelijke positie niet scholier of student is.

TABEL 5 Werkloosheid tot eerste baan

Opleidingssector	0 mnd. %	1-3 mnd. %	4-6 mnd. %	7-12 mnd. %	>= 13 mnd. %	maanden
MBO	84	6	4	3	2	1,2
BOL	80	7	6	4	3	1,5
BOL niveau 1	74	9	6	6	5	2,6
BOL niveau 2	77	7	7	6	4	1,9
Landbouw	81	6	5	6	3	1,4
Techniek	77	7	7	5	4	2,0
Economie	76	7	8	6	3	1,9
Gezondheidszorg	76	6	7	7	4	2,0
BOL niveau 3	78	9	6	4	2	1,5
Landbouw	82	6	5	5	3	1,4
Techniek	77	9	6	5	3	1,5
Economie	75	9	8	5	3	1,8
Gezondheidszorg	86	8	3	3	1	0,7
Gedrag en maatschappij	76	10	7	4	3	1,5
BOL niveau 4	83	7	5	4	2	1,1
Landbouw	84	7	5	2	2	0,9
Techniek	83	7	4	4	2	1,1
Economie	82	7	5	4	3	1,2
Gezondheidszorg	85	7	4	3	1	0,8
Gedrag en maatschappij	81	7	5	4	3	1,3
BBL	91	4	2	2	1	0,6
BBL niveau 1	89	3	3	2	2	1,0
BBL niveau 2	88	6	3	2	2	0,8
Landbouw	87	6	4	1	1	1,1
Techniek	89	7	2	1	1	0,5
Economie	84	5	4	4	4	1,4
Gezondheidszorg	89	4	2	4	1	0,8
BBL niveau 3	92	4	2	1	1	0,4
Landbouw	94	3	2	1	0	0,2
Techniek	91	5	2	1	0	0,4
Economie	90	4	3	2	1	0,6
Gezondheidszorg	96	2	1	0	1	0,3
Gedrag en maatschappij	82	7	5	3	2	1,4

TABEL 5 Werkloosheid tot eerste baan

Opleidingssector	0 mnd. %	1-3 mnd. %	4-6 mnd. %	7-12 mnd. %	>= 13 mnd. %	maanden
BBL niveau 4	93	4	1	1	1	0,4
Landbouw	100	0	0	0	0	0,0
Techniek	96	2	1	1	0	0,2
Economie	93	4	2	1	0	0,4
Gezondheidszorg	93	5	1	1	0	0,3
Gedrag en maatschappij	84	5	1	5	5	1,6
HBO	67	14	8	5	5	2,1
Landbouw	66	13	10	4	7	2,2
Onderwijs	73	13	6	4	4	1,7
Techniek	68	16	8	4	4	1,9
Economie	66	15	9	6	5	2,1
Gezondheidszorg	67	16	8	5	4	1,9
Gedrag en maatschappij	63	13	8	8	7	2,7
Taal en cultuur	67	14	11	6	3	2,0
Totaal	80	8	5	4	3	1,4

Bron: ROA (SIS)

TABEL 6 Werkzaam in klein-, midden-, grootbedrijf

Opleidingssector	1-9 personen %	10-99 personen %	>= 100 personen %
MBO	17	31	52
BOL	21	34	45
BOL niveau 1	23	47	30
BOL niveau 2	22	37	41
Landbouw	42	38	20
Techniek	28	39	33
Economie	14	40	46
Gezondheidszorg	23	30	46
BOL niveau 3	21	32	48
Landbouw	53	25	21
Techniek	27	34	39
Economie	16	34	50
Gezondheidszorg	22	21	56
Gedrag en maatschappij	14	40	46
BOL niveau 4	20	34	46
Landbouw	44	31	26
Techniek	25	34	41
Economie	18	37	45
Gezondheidszorg	16	29	56
Gedrag en maatschappij	15	37	49
BBL	14	27	59
BBL niveau 1	6	27	67
BBL niveau 2	16	35	49
Landbouw	24	28	47
Techniek	17	39	44
Economie	12	39	48
Gezondheidszorg	11	16	74
BBL niveau 3	15	24	61
Landbouw	42	21	37
Techniek	23	33	44
Economie	13	32	55
Gezondheidszorg	5	10	84
Gedrag en maatschappij	4	17	79

TABEL 6 Werkzaam in klein-, midden-, grootbedrijf

Opleidingssector	1-9 personen %	10-99 personen %	>= 100 personen %
BBL niveau 4	11	22	68
Landbouw	30	10	60
Techniek	22	27	51
Economie	8	35	57
Gezondheidszorg	5	10	85
Gedrag en maatschappij	5	28	67
HBO	17	29	54
Landbouw	21	27	51
Onderwijs	5	45	50
Techniek	12	33	56
Economie	12	28	59
Gezondheidszorg	26	22	52
Gedrag en maatschappij	10	25	64
Taal en cultuur	67	17	16
Totaal	17	30	52

Bron: ROA (SIS)

TABEL 7 Percentage werkende schoolverlaters met een flexibele aanstelling

Opleidingssector	%
MBO	49
BOL	71
BOL niveau 1	83
BOL niveau 2	75
Landbouw	69
Techniek	75
Economie	73
Gezondheidszorg	80
BOL niveau 3	71
Landbouw	80
Techniek	64
Economie	68
Gezondheidszorg	68
Gedrag en maatschappij	81
BOL niveau 4	68
Landbouw	67
Techniek	62
Economie	68
Gezondheidszorg	67
Gedrag en maatschappij	80
BBL	29
BBL niveau 1	20
BBL niveau 2	37
Landbouw	25
Techniek	36
Economie	53
Gezondheidszorg	25
BBL niveau 3	27
Landbouw	25
Techniek	30
Economie	32
Gezondheidszorg	21
Gedrag en maatschappij	32

TABEL 7 Percentage werkende schoolverlaters met een flexibele aanstelling

Opleidingssector	%
BBL niveau 4	23
Landbouw	31
Techniek	14
Economie	30
Gezondheidszorg	22
Gedrag en maatschappij	29
HBO	63
Landbouw	65
Onderwijs	70
Techniek	53
Economie	61
Gezondheidszorg	61
Gedrag en maatschappij	77
Taal en cultuur	68
Totaal	57

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Een flexibele aanstelling betreft een aanstelling als uitzendkracht, oproepkracht e.d. of een aanstelling in tijdelijke dienst.

TABEL 8 Wekelijkse arbeidsduur van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	deeltijdaanstelling %	wekelijkse arbeidsduur uren
MBO	52	31,4
BOL	60	29,0
BOL niveau 1	77	24,0
BOL niveau 2	63	28,4
Landbouw	53	30,5
Techniek	43	33,3
Economie	62	28,2
Gezondheidszorg	86	23,0
BOL niveau 3	67	27,8
Landbouw	49	33,0
Techniek	33	35,0
Economie	54	29,8
Gezondheidszorg	85	25,0
Gedrag en maatschappij	85	23,2
BOL niveau 4	56	30,2
Landbouw	50	32,3
Techniek	33	34,4
Economie	49	31,1
Gezondheidszorg	72	28,1
Gedrag en maatschappij	81	24,6
BBL	43	33,8
BBL niveau 1	43	33,0
BBL niveau 2	36	35,2
Landbouw	18	37,6
Techniek	17	39,1
Economie	57	31,7
Gezondheidszorg	89	23,9
BBL niveau 3	48	32,8
Landbouw	17	38,5
Techniek	11	38,7
Economie	40	34,1
Gezondheidszorg	91	26,1
Gedrag en maatschappij	80	26,5

TABEL 8 Wekelijkse arbeidsduur van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	deeltijdaanstelling %	wekelijkse arbeidsduur uren
BBL niveau 4	47	33,6
Landbouw	16	37,6
Techniek	9	39,0
Economie	33	35,4
Gezondheidszorg	77	29,7
Gedrag en maatschappij	58	29,8
HBO	39	34,6
Landbouw	24	37,6
Onderwijs	56	32,1
Techniek	12	38,3
Economie	21	37,0
Gezondheidszorg	69	30,6
Gedrag en maatschappij	71	29,7
Taal en cultuur	54	34,4
Totaal	57	29,2

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

De arbeidsduur betreft zowel het aantal uren in de hoofdfunctie als het aantal uren in eventuele nevenfuncties (HBO).

Een deeltijdaanstelling is een aanstelling met minder dan 33 arbeidsuren per week.

TABEL 9 Aard van het dienstverband van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	leer/werk- overeenkomst %	uitzend- oproepkracht %	loondienst werkgever %	bedrijf ouders/ partner %	eigen bedrijf/ free-lance %	anders %
MBO	13	9	71	1	3	3
BOL	9	15	68	1	4	4
BOL niveau 1	25	15	49	1	5	6
BOL niveau 2	21	15	56	1	3	4
Landbouw	18	12	58	1	6	5
Techniek	30	12	48	1	5	4
Economie	17	16	61	1	2	3
Gezondheidszorg	17	17	57	0	3	6
BOL niveau 3	7	16	67	1	4	5
Landbouw	8	14	57	7	11	4
Techniek	9	14	68	1	6	2
Economie	8	14	67	2	3	6
Gezondheidszorg	5	12	76	1	2	4
Gedrag en maatschappij	6	24	57	0	6	7
BOL niveau 4	4	14	73	1	5	3
Landbouw	5	14	67	4	6	4
Techniek	5	10	72	1	9	4
Economie	3	15	77	1	3	3
Gezondheidszorg	5	11	78	0	3	4
Gedrag en maatschappij	4	21	66	0	4	3
BBL	17	4	75	0	2	2
BBL niveau 1	7	6	80	1	0	7
BBL niveau 2	21	5	70	1	1	2
Landbouw	10	5	77	1	4	3
Techniek	24	5	67	1	1	1
Economie	18	6	72	1	1	2
Gezondheidszorg	16	4	76	0	1	3
BBL niveau 3	18	4	74	0	2	2
Landbouw	8	5	74	1	7	4
Techniek	17	6	74	1	2	1
Economie	11	6	80	0	1	2
Gezondheidszorg	25	1	70	0	1	2
Gedrag en maatschappij	24	3	70	0	1	2

TABEL 9 Aard van het dienstverband van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	leer/werk- overeenkomst	uitzend- oproepkracht	loondienst werkgever	bedrijf ouders/ partner	eigen bedrijf/ free-lance	anders
	%	%	%	%	%	%
BBL niveau 4	13	2	80	0	2	2
Landbouw	3	0	90	0	7	0
Techniek	7	1	85	1	4	2
Economie	7	4	87	0	1	1
Gezondheidszorg	22	2	73	0	1	2
Gedrag en maatschappij	8	5	84	0	1	3
HBO	0	10	78	0	9	3
Landbouw	0	7	80	2	7	3
Onderwijs	0	16	79	0	1	3
Techniek	0	7	87	1	3	2
Economie	0	11	82	1	4	2
Gezondheidszorg	0	6	83	0	8	2
Gedrag en maatschappij	0	15	77	0	4	4
Taal en cultuur	0	4	34	0	59	3
Totaal	11	10	70	1	4	4

Bron: ROA (SIS)

TABEL 10 Vereist opleidingsniveau voor de huidige functie volgens de werkgever

Opleidingssector	lager %	zelfde %	hoger %
MBO	29	62	9
BOL	30	62	9
BOL niveau 1	39	51	10
BOL niveau 2	33	41	26
Landbouw	38	44	18
Techniek	28	42	30
Economie	37	41	22
Gezondheidszorg	30	41	29
BOL niveau 3	34	65	1
Landbouw	42	56	2
Techniek	37	63	0
Economie	43	55	2
Gezondheidszorg	24	76	0
Gedrag en maatschappij	29	71	1
BOL niveau 4	26	68	6
Landbouw	28	69	3
Techniek	24	71	5
Economie	31	59	11
Gezondheidszorg	15	82	3
Gedrag en maatschappij	31	65	4
BBL	28	63	9
BBL niveau 1	53	39	8
BBL niveau 2	30	49	22
Landbouw	32	56	12
Techniek	30	47	23
Economie	32	44	24
Gezondheidszorg	24	58	18
BBL niveau 3	29	70	1
Landbouw	30	70	0
Techniek	33	67	0
Economie	43	55	2
Gezondheidszorg	17	83	0
Gedrag en maatschappij	14	85	2

TABEL 10 Vereist opleidingsniveau voor de huidige functie volgens de werkgever

Opleidingssector	lager %	zelfde %	hoger %
BBL niveau 4	15	81	4
Landbouw	27	69	4
Techniek	19	77	4
Economie	29	66	6
Gezondheidszorg	5	91	3
Gedrag en maatschappij	10	86	3
HBO	23	73	4
Landbouw	21	75	4
Onderwijs	11	84	5
Techniek	15	81	4
Economie	20	75	5
Gezondheidszorg	19	79	2
Gedrag en maatschappij	46	52	3
Taal en cultuur	34	63	4
Totaal	31	58	11

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

Welk opleidingsniveau werd **door uw werkgever** voor deze functie minimaal vereist?

TABEL 11 Vereiste opleidingsrichting voor de huidige functie volgens de werkgever

Opleidingssector	eigen/verwante richting %	geen/andere richting %
MBO	72	28
BOL	65	35
BOL niveau 1	51	49
BOL niveau 2	61	39
Landbouw	54	46
Techniek	64	36
Economie	57	43
Gezondheidszorg	64	36
BOL niveau 3	66	34
Landbouw	56	44
Techniek	74	26
Economie	53	47
Gezondheidszorg	76	24
Gedrag en maatschappij	73	27
BOL niveau 4	67	33
Landbouw	69	31
Techniek	72	28
Economie	55	45
Gezondheidszorg	80	20
Gedrag en maatschappij	63	37
BBL	79	21
BBL niveau 1	48	52
BBL niveau 2	73	27
Landbouw	71	29
Techniek	75	25
Economie	64	36
Gezondheidszorg	80	20
BBL niveau 3	85	15
Landbouw	81	19
Techniek	87	13
Economie	69	31
Gezondheidszorg	94	6
Gedrag en maatschappij	88	12

TABEL 11 Vereiste opleidingsrichting voor de huidige functie volgens de werkgever

Opleidingssector	eigen/verwante richting %	geen/andere richting %
BBL niveau 4	86	14
Landbouw	72	28
Techniek	90	10
Economie	70	30
Gezondheidszorg	96	4
Gedrag en maatschappij	84	16
HBO	75	25
Landbouw	74	26
Onderwijs	90	10
Techniek	81	19
Economie	66	34
Gezondheidszorg	88	12
Gedrag en maatschappij	76	24
Taal en cultuur	62	38
Totaal	73	27

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

Welke opleidingsrichting werd **door uw werkgever** voor deze functie vereist?

TABEL 12 Oordeel van de werkende schoolverlaters over de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de huidige functie

Opleidingssector	goed %	voldoende %	matig %	slecht %
MBO	36	41	13	10
BOL	30	40	15	14
BOL niveau 1	34	44	15	8
BOL niveau 2	30	44	14	12
Landbouw	27	49	14	10
Techniek	31	44	14	12
Economie	29	46	14	11
Gezondheidszorg	30	41	15	14
BOL niveau 3	32	39	14	15
Landbouw	16	42	21	21
Techniek	34	38	12	16
Economie	26	40	17	17
Gezondheidszorg	42	38	9	10
Gedrag en maatschappij	35	37	14	15
BOL niveau 4	30	39	16	15
Landbouw	28	41	14	16
Techniek	27	45	16	13
Economie	26	38	18	18
Gezondheidszorg	38	40	14	8
Gedrag en maatschappij	29	33	15	23
BBL	42	41	12	5
BBL niveau 1	30	43	19	8
BBL niveau 2	40	41	12	7
Landbouw	45	38	9	8
Techniek	39	42	12	7
Economie	38	42	12	8
Gezondheidszorg	45	41	9	6
BBL niveau 3	47	40	10	4
Landbouw	37	47	9	8
Techniek	41	43	12	4
Economie	39	43	12	5
Gezondheidszorg	58	34	6	2
Gedrag en maatschappij	51	35	13	2

TABEL 12 Oordeel van de werkende schoolverlaters over de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de huidige functie

Opleidingssector	goed %	voldoende %	matig %	slecht %
BBL niveau 4	42	43	12	3
Landbouw	25	69	6	
Techniek	46	41	11	2
Economie	32	46	15	7
Gezondheidszorg	47	41	11	2
Gedrag en maatschappij	37	41	15	7
HBO	31	41	18	9
Landbouw	30	44	19	7
Onderwijs	41	43	11	5
Techniek	30	45	18	7
Economie	24	43	23	10
Gezondheidszorg	41	40	13	6
Gedrag en maatschappij	29	39	20	12
Taal en cultuur	38	31	16	15
Totaal	35	41	15	9

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

Hoe vindt u de aansluiting tussen uw [...] opleiding en uw huidige functie?

TABEL 13 Beloning van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	gemiddeld bruto maandloon €	gemiddeld bruto uurloon €
MBO	1.423	10,49
BOL	1.133	9,08
BOL niveau 1	663	6,39
BOL niveau 2	914	7,47
Landbouw	851	6,49
Techniek	1.130	8,07
Economie	883	7,34
Gezondheidszorg	729	7,13
BOL niveau 3	1.068	9,04
Landbouw	1.177	8,40
Techniek	1.453	10,03
Economie	1.049	8,24
Gezondheidszorg	1.040	9,61
Gedrag en maatschappij	923	9,31
BOL niveau 4	1.270	9,82
Landbouw	1.190	8,72
Techniek	1.503	10,30
Economie	1.208	8,93
Gezondheidszorg	1.330	10,97
Gedrag en maatschappij	1.004	9,69
BBL	1.726	11,97
BBL niveau 1	1.464	10,26
BBL niveau 2	1.562	10,36
Landbouw	1.662	10,23
Techniek	1.746	10,43
Economie	1.270	9,17
Gezondheidszorg	1.203	11,91
BBL niveau 3	1.749	12,51
Landbouw	1.954	12,10
Techniek	2.106	12,82
Economie	1.581	10,66
Gezondheidszorg	1.505	13,45
Gedrag en maatschappij	1.515	13,16

TABEL 13 Beloning van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	gemiddeld bruto maandloon €	gemiddeld bruto uurloon €
BBL niveau 4	2.010	13,94
Landbouw	2.009	11,88
Techniek	2.415	14,47
Economie	1.789	11,82
Gezondheidszorg	1.916	14,94
Gedrag en maatschappij	1.926	14,48
HBO	1.885	13,31
Landbouw	2.010	12,90
Onderwijs	1.759	13,65
Techniek	2.295	14,23
Economie	2.037	13,10
Gezondheidszorg	1.800	14,72
Gedrag en maatschappij	1.535	12,96
Taal en cultuur	1.255	10,41
Totaal	1.294	9,92

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Dit betreft het bruto inkomen in de hoofdfunctie. Dit is inclusief toeslagen maar exclusief inkomen uit overwerk. Er is hier niet gecorrigeerd voor verschillen in leeftijd van de schoolverlaters of het aantal uren dat gemiddeld per week gewerkt wordt.

TABEL 14 Tevredenheid met huidige functie

Opleidingssector	%
MBO	67
BOL	66
BOL niveau 1	61
BOL niveau 2	66
Landbouw	73
Techniek	67
Economie	64
Gezondheidszorg	65
BOL niveau 3	65
Landbouw	71
Techniek	65
Economie	59
Gezondheidszorg	70
Gedrag en maatschappij	66
BOL niveau 4	66
Landbouw	71
Techniek	68
Economie	64
Gezondheidszorg	72
Gedrag en maatschappij	60
BBL	68
BBL niveau 1	58
BBL niveau 2	68
Landbouw	66
Techniek	71
Economie	63
Gezondheidszorg	66
BBL niveau 3	70
Landbouw	77
Techniek	68
Economie	62
Gezondheidszorg	76
Gedrag en maatschappij	71

TABEL 14 Tevredenheid met huidige functie

Opleidingssector	%
BBL niveau 4	70
Landbouw	65
Techniek	71
Economie	61
Gezondheidszorg	75
Gedrag en maatschappij	65
HBO	66
Landbouw	68
Onderwijs	73
Techniek	72
Economie	63
Gezondheidszorg	71
Gedrag en maatschappij	57
Totaal	67

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

Hoe tevreden bent u met uw huidige functie (1 'zeer ontevreden' tot en met 5 'zeer tevreden').

Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

TABEL 15 Percentage werkende schoolverlaters waarvan huidige functie goede carrièreperspectieven biedt

Opleidingssector	ja %
MBO	49
BOL	49
BOL niveau 1	47
BOL niveau 2	48
Landbouw	48
Techniek	53
Economie	47
Gezondheidszorg	44
BOL niveau 3	48
Landbouw	46
Techniek	52
Economie	48
Gezondheidszorg	53
Gedrag en maatschappij	40
BOL niveau 4	50
Landbouw	49
Techniek	56
Economie	48
Gezondheidszorg	55
Gedrag en maatschappij	37
BBL	49
BBL niveau 1	27
BBL niveau 2	48
Landbouw	42
Techniek	50
Economie	49
Gezondheidszorg	43
BBL niveau 3	52
Landbouw	57
Techniek	58
Economie	47
Gezondheidszorg	50
Gedrag en maatschappij	37

TABEL 15 Percentage werkende schoolverlaters waarvan huidige functie goede carrièreperspectieven biedt

Opleidingssector	ja %
BBL niveau 4	53
Landbouw	41
Techniek	63
Economie	48
Gezondheidszorg	55
Gedrag en maatschappij	34
HBO	57
Landbouw	64
Onderwijs	42
Techniek	68
Economie	62
Gezondheidszorg	59
Gedrag en maatschappij	41
Taal en cultuur	46
Totaal	51

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

Biedt uw functie goede carrièremogelijkheden? (1 'nauwelijks' tot en met 5 'heel veel'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

TABEL 16 Benutting van kennis en vaardigheden en kennis en vaardigheden schieten tekort volgens oordeel werkende schoolverlaters

Opleidingssector	Benutting kennis en vaardigheden %	Kennis en vaardigheden schieten tekort %
MBO	61	11
BOL	57	12
BOL niveau 1	52	19
BOL niveau 2	56	14
Landbouw	54	10
Techniek	58	13
Economie	55	13
Gezondheidszorg	53	16
BOL niveau 3	58	12
Landbouw	54	15
Techniek	63	14
Economie	47	11
Gezondheidszorg	68	10
Gedrag en maatschappij	63	12
BOL niveau 4	57	11
Landbouw	61	9
Techniek	57	12
Economie	49	10
Gezondheidszorg	71	13
Gedrag en maatschappij	52	12
BBL	64	10
BBL niveau 1	41	14
BBL niveau 2	62	10
Landbouw	55	12
Techniek	62	9
Economie	60	10
Gezondheidszorg	67	12
BBL niveau 3	69	9
Landbouw	67	5
Techniek	67	9
Economie	58	8
Gezondheidszorg	79	11
Gedrag en maatschappij	72	13

TABEL 16 Benutting van kennis en vaardigheden en kennis en vaardigheden schieten tekort volgens oordeel werkende schoolverlaters

Opleidingssector	Benutting kennis en vaardigheden %	Kennis en vaardigheden schieten tekort %
BBL niveau 4	69	10
Landbouw	66	10
Techniek	71	11
Economie	53	8
Gezondheidszorg	78	10
Gedrag en maatschappij	64	8
HBO	63	8
Landbouw	57	8
Onderwijs	80	9
Techniek	64	7
Economie	55	7
Gezondheidszorg	77	8
Gedrag en maatschappij	53	7
Totaal	61	10

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vragen in de enquête:

In welke mate worden in uw huidige functie uw kennis en vaardigheden benut (1 'helemaal niet' tot en met 5 'in sterke mate'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

In welke mate schieten uw kennis en vaardigheden tekort voor uw huidige functie (1 'helemaal niet' tot en met 5 'in sterke mate')? Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

TABEL 17 Percentage werkende schoolverlaters dat op zoek is naar een andere baan

Opleidingssector	%
MBO	16
BOL	21
BOL niveau 1	28
BOL niveau 2	18
Landbouw	12
Techniek	16
Economie	19
Gezondheidszorg	21
BOL niveau 3	24
Landbouw	21
Techniek	21
Economie	27
Gezondheidszorg	18
Gedrag en maatschappij	27
BOL niveau 4	21
Landbouw	21
Techniek	19
Economie	22
Gezondheidszorg	16
Gedrag en maatschappij	29
BBL	10
BBL niveau 1	11
BBL niveau 2	9
Landbouw	6
Techniek	8
Economie	14
Gezondheidszorg	11
BBL niveau 3	9
Landbouw	8
Techniek	7
Economie	15
Gezondheidszorg	7
Gedrag en maatschappij	14

TABEL 17 Percentage werkende schoolverlaters dat op zoek is naar een andere baan

Opleidingssector	%
BBL niveau 4	12
Landbouw	13
Techniek	8
Economie	18
Gezondheidszorg	10
Gedrag en maatschappij	19
HBO	26
Landbouw	19
Onderwijs	21
Techniek	14
Economie	25
Gezondheidszorg	22
Gedrag en maatschappij	36
Taal en cultuur	48
Totaal	17

Bron: ROA (SIS)

TABEL 18 Doorstroom en type vervolgonderwijs

	Vervolg- opleiding gevolgd	HAVO/ VWO	BOL niv. 1/2	BOL niv. 3/4	BBL niv. 1/2	BBL niv. 3/4	HBO	WO	anders
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
HAVO/VWO	94	0	0	2	0	0	56	34	2
HAVO	92	0	0	4	0	0	85	1	2
VWO	96	0	0	0	0	0	15	80	1
VMBO	97	9	16	59	7	5	0	0	2
<i>Naar leerweg</i>									
Theoretisch	97	18	3	71	1	4	0	0	1
Gemengd	99	6	3	81	2	8	0	0	0
Kaderberoepsgericht	97	0	12	68	7	7	0	0	4
Basisberoepsgericht	95	0	58	10	22	2	0	0	3
<i>Naar sector</i>									
Landbouw	98	0	32	48	10	5	0	0	3
Techniek	95	0	22	37	27	6	0	0	2
Economie	98	3	31	46	11	5	0	0	2
Gezondheidszorg	97	0	30	56	3	5	0	0	4
Intersectoraal	95	1	27	50	10	6	0	0	2
MBO	45	0	2	13	1	7	21	0	1
BOL	57	0	3	19	1	4	30	0	1
BOL niveau 1	71	0	45	13	7	3	0	0	3
Landbouw	60	-	-	-	-	-	-	-	-
Techniek	67	0	36	7	17	3	1	0	3
Economie	71	0	45	14	7	3	0	0	3
Gezondheidszorg	78	0	52	17	4	3	0	0	3
BOL niveau 2	60	0	3	45	1	10	1	0	1
Landbouw	54	0	7	37	1	9	1	0	0
Techniek	58	0	3	34	3	16	1	0	1
Economie	59	0	3	44	1	9	1	0	1
Gezondheidszorg	64	0	2	54	0	7	0	0	1
BOL niveau 3	46	0	0	29	0	5	10	0	1
Landbouw	39	0	2	29	0	5	2	0	1
Techniek	39	0	1	28	0	6	4	0	1
Economie	55	0	1	32	0	4	17	0	2
Gezondheidszorg	38	0	0	27	0	5	5	0	1
Gedrag en maatschappij	38	0	0	25	0	4	8	0	1

TABEL 18 Doorstroom en type vervolgonderwijs

	Vervolg- opleiding gevolgd	HAVO/ VVO	BOL niv. 1/2	BOL niv. 3/4	BBL niv. 1/2	BBL niv. 3/4	HBO	WO	anders
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
BOL niveau 4	59	0	0	3	0	1	54	0	1
Landbouw	52	0	0	5	0	2	43	0	2
Techniek	54	0	0	2	0	1	49	0	1
Economie	66	0	0	3	0	0	61	0	1
Gezondheidszorg	49	0	0	4	0	1	43	0	1
Gedrag en maatschappij	66	0	0	3	0	1	61	0	1
BBL	22	0	1	2	1	14	3	0	1
BBL niveau 1	17	0	4	1	7	2	0	0	2
Landbouw	22	0	6	0	10	1	0	0	4
Techniek	13	0	4	1	7	2	0	0	0
Economie	14	0	3	3	4	2	0	0	2
Gezondheidszorg	10	-	-	-	-	-	-	-	-
BBL niveau 2	29	0	1	4	1	22	1	0	1
Landbouw	21	0	2	4	2	11	0	0	3
Techniek	32	0	1	4	2	25	0	0	1
Economie	31	0	0	5	1	22	1	0	1
Gezondheidszorg	17	0	0	3	1	13	0	0	0
BBL niveau 3	20	0	0	2	0	15	2	0	1
Landbouw	11	-	-	-	-	-	-	-	-
Techniek	29	0	0	3	1	23	2	0	1
Economie	24	0	0	4	1	13	5	0	1
Gezondheidszorg	10	0	0	1	0	7	1	0	1
Gedrag en maatschappij	19	0	0	3	0	14	1	0	0
BBL niveau 4	15	0	0	0	0	3	10	0	2
Landbouw	7	-	-	-	-	-	-	-	-
Techniek	20	0	0	1	0	8	8	0	3
Economie	21	0	0	0	0	3	16	0	1
Gezondheidszorg	10	0	0	0	0	1	7	0	2
Gedrag en maatschappij	13	0	0	0	0	3	9	0	2

TABEL 18 Doorstroom en type vervolgonderwijs

	Vervolg- opleiding gevolgd %	HAVO/ VWO %	BOL niv. 1/2 %	BOL niv. 3/4 %	BBL niv. 1/2 %	BBL niv. 3/4 %	HBO %	WO %	anders %
HBO	26	0	0	0	0	0	5	17	4
Landbouw	26	0	0	0	0	0	4	18	4
Onderwijs	30	0	0	0	0	0	13	10	7
Techniek	26	0	0	0	0	0	3	21	2
Economie	29	0	0	0	0	0	2	23	4
Gezondheidszorg	22	0	0	0	0	0	6	10	5
Gedrag en maatschappij	23	0	0	0	0	0	6	13	4
Taal en cultuur	20	0	0	0	0	0	13	5	3
Totaal	65	2	5	21	2	4	20	9	2

- = te weinig waarnemingen

Bron: ROA (SIS)

TABEL 19 Oordeel van schoolverlaters over de aansluiting van de afgesloten opleiding met de vervolgopleiding

Opleidingssector	goed %	redelijk %	matig %	slecht %
HAVO/VWO	42	41	14	3
HAVO	35	47	15	4
VWO	52	33	13	2
VMBO	39	39	16	6
<i>Naar leerweg</i>				
Theoretisch	40	38	18	4
Gemengd	37	41	17	5
Kaderberoepsgericht	38	39	17	7
Basisberoepsgericht	42	39	10	9
<i>Naar sector</i>				
Landbouw	40	37	18	5
Techniek	38	35	15	12
Economie	39	39	13	8
Gezondheidszorg	45	39	13	3
Intersectoraal	33	45	13	10
MBO	37	35	18	10
BOL	35	35	19	11
BOL niveau 1	52	36	9	3
Landbouw	-	-	-	-
Techniek	58	29	7	6
Economie	49	38	10	3
Gezondheidszorg	65	26	5	3
BOL niveau 2	48	35	11	6
Landbouw	52	25	14	8
Techniek	47	36	11	5
Economie	46	35	11	8
Gezondheidszorg	51	36	9	4
BOL niveau 3	41	37	15	8
Landbouw	41	33	16	10
Techniek	48	30	13	9
Economie	40	37	15	9
Gezondheidszorg	46	35	15	4
Gedrag en maatschappij	34	41	17	8

TABEL 19 Oordeel van schoolverlaters over de aansluiting van de afgesloten opleiding met de vervolgopleiding

Opleidingssector	goed %	redelijk %	matig %	slecht %
BOL niveau 4	25	35	25	15
Landbouw	20	33	29	17
Techniek	27	34	22	17
Economie	26	35	24	15
Gezondheidszorg	25	37	24	15
Gedrag en maatschappij	22	35	28	14
BBL	49	33	11	7
BBL niveau 1	45	35	15	5
Landbouw	48	31	14	7
Techniek	32	50	14	5
Economie	48	34	15	3
Gezondheidszorg	-	-	-	-
BBL niveau 2	55	32	7	5
Landbouw	59	14	11	15
Techniek	54	35	7	3
Economie	57	29	7	7
Gezondheidszorg	57	27	9	7
BBL niveau 3	47	35	11	7
Landbouw	-	-	-	-
Techniek	47	36	12	5
Economie	42	35	13	10
Gezondheidszorg	58	28	6	8
Gedrag en maatschappij	61	29	7	2
BBL niveau 4	34	32	22	11
Landbouw	-	-	-	-
Techniek	39	34	16	11
Economie	29	32	23	16
Gezondheidszorg	35	30	27	9
Gedrag en maatschappij	44	35	18	4

TABEL 19 Oordeel van schoolverlaters over de aansluiting van de afgesloten opleiding met de vervolgopleiding

Opleidingssector	goed %	redelijk %	matig %	slecht %
HBO	35	38	19	7
Landbouw	42	30	23	5
Onderwijs	42	38	15	5
Techniek	28	42	21	9
Economie	34	38	21	8
Gezondheidszorg	40	37	18	5
Gedrag en maatschappij	35	38	19	7
Totaal	39	38	16	6

- = te weinig waarnemingen

Bron: ROA (SIS)

TABEL 20 Uitvallers en studiewisselaars

	vervolgopleiding voortijdig verlaten %	studiewisselaars %
HAVO/VWO	12	10
HAVO	15	12
VWO	8	7
VMBO	6	4
<i>Naar leerweg</i>		
Theoretisch	5	5
Gemengd	4	3
Kaderberoepsgericht	8	5
Basisberoepsgericht	9	3
<i>Naar sector</i>		
Landbouw	7	4
Techniek	3	3
Economie	7	1
Gezondheidszorg	9	5
Intersectoraal	12	7
MBO	9	3
BOL	10	4
BOL niveau 1	5	3
Landbouw	-	-
Techniek	2	0
Economie	6	3
Gezondheidszorg	3	2
BOL niveau 2	5	2
Landbouw	4	2
Techniek	4	2
Economie	4	1
Gezondheidszorg	6	2
BOL niveau 3	5	2
Landbouw	9	2
Techniek	7	1
Economie	5	2
Gezondheidszorg	4	1
Gedrag en maatschappij	5	1

TABEL 20 Uitvallers en studiewisselaars

	vervolgopleiding voortijdig verlaten %	studiewisselaars %
BOL niveau 4	14	6
Landbouw	13	4
Techniek	13	4
Economie	16	7
Gezondheidszorg	11	3
Gedrag en maatschappij	14	6
BBL	4	0
BBL niveau 1	1	0
Landbouw	0	0
Techniek	5	0
Economie	0	0
Gezondheidszorg	-	-
BBL niveau 2	4	1
Landbouw	4	0
Techniek	3	0
Economie	4	0
Gezondheidszorg	7	3
BBL niveau 3	4	1
Landbouw	-	-
Techniek	3	0
Economie	5	1
Gezondheidszorg	2	1
Gedrag en maatschappij	2	0
BBL niveau 4	7	0
Landbouw	-	-
Techniek	3	0
Economie	12	1
Gezondheidszorg	4	0
Gedrag en maatschappij	9	0

TABEL 20 Uitvallers en studiewisselaars

	vervolgopleiding voortijdig verlaten %	studiewisselaars %
HBO	6	0
Landbouw	5	0
Onderwijs	3	0
Techniek	8	1
Economie	5	0
Gezondheidszorg	5	0
Gedrag en maatschappij	8	0
Taal en cultuur	5	0
Totaal	9	5

- = te weinig waarnemingen

Bron: ROA (SIS)

TABEL 21 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: breedte en diepgang van gevolgde opleiding

	Breedte		Diepgang
	te smal %	te breed %	te weinig diepgang %
HAVO/VWO	3	9	12
HAVO	3	6	11
VWO	2	12	15
VMBO	6	8	10
<i>Naar leerweg</i>			
Theoretisch	6	8	11
Gemengd	3	5	4
Kaderberoepsgericht	6	8	8
Basisberoepsgericht	7	10	10
<i>Naar sector</i>			
Landbouw	5	12	8
Techniek	2	8	7
Economie	10	5	7
Gezondheidszorg	6	12	11
Intersectoraal	4	5	9
MBO	9	8	16
BOL	10	8	17
BOL niveau 1	11	11	14
Landbouw	23	4	19
Techniek	9	5	11
Economie	11	9	15
Gezondheidszorg	14	29	15
BOL niveau 2	10	9	12
Landbouw	12	8	12
Techniek	12	9	13
Economie	9	7	10
Gezondheidszorg	9	10	13
BOL niveau 3	10	8	15
Landbouw	11	11	18
Techniek	10	10	17
Economie	12	7	15
Gezondheidszorg	7	9	11
Gedrag en maatschappij	12	5	17

TABEL 21 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: breedte en diepgang van gevolgde opleiding

	Breedte		Diepgang te weinig diepgang %
	te smal %	te breed %	
BOL niveau 4	10	9	21
Landbouw	11	10	19
Techniek	8	11	20
Economie	9	8	20
Gezondheidszorg	8	9	18
Gedrag en maatschappij	15	7	27
BBL	8	8	14
BBL niveau 1	15	8	16
Landbouw	18	5	14
Techniek	15	9	20
Economie	12	11	17
Gezondheidszorg	15	3	12
BBL niveau 2	10	7	14
Landbouw	8	14	14
Techniek	10	7	13
Economie	9	6	13
Gezondheidszorg	13	6	19
BBL niveau 3	6	8	12
Landbouw	6	8	11
Techniek	5	8	9
Economie	8	5	14
Gezondheidszorg	5	10	13
Gedrag en maatschappij	10	7	18
BBL niveau 4	7	7	15
Landbouw	7	7	29
Techniek	5	7	9
Economie	7	6	12
Gezondheidszorg	8	9	20
Gedrag en maatschappij	7	8	21

TABEL 21 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: breedte en diepgang van gevolgde opleiding

	Breedte		Diepgang
	te smal %	te breed %	te weinig diepgang %
HBO	4	24	17
Landbouw	3	28	21
Onderwijs	9	7	19
Techniek	3	22	16
Economie	2	32	19
Gezondheidszorg	6	14	13
Gedrag en maatschappij	3	27	15
Totaal	6	10	14

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vragen in de enquête:

Wat is uw oordeel over uw gevolgde opleiding met betrekking tot de breedte van de opleiding (1 'te weinig' tot 7 'te veel'). Vermeld is percentage van antwoordcategorie 1 en 2 (te smal) en antwoordcategorie 6 en 7 (te breed).

Wat is uw oordeel over uw gevolgde opleiding met betrekking tot de diepgang van de opleiding (1 'te weinig' tot 7 'te veel'). Vermeld is percentage van antwoordcategorie 1 en 2 (te weinig).

TABEL 22 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: basis om te starten op de arbeidsmarkt en basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen

	verder ontwikkelen %	starten op arbeidsmarkt %
VMBO	57	27
<i>Naar leerweg</i>		
Theoretisch	59	22
Gemengd	60	27
Kaderberoepsgericht	58	34
Basisberoepsgericht	53	28
<i>Naar sector</i>		
Landbouw	53	26
Techniek	60	33
Economie	61	39
Gezondheidszorg	59	34
Intersectoraal	45	20
MBO	61	47
BOL	59	43
BOL niveau 1	56	38
Landbouw	76	55
Techniek	59	34
Economie	55	39
Gezondheidszorg	59	37
BOL niveau 2	60	44
Landbouw	59	47
Techniek	60	46
Economie	59	44
Gezondheidszorg	62	41
BOL niveau 3	59	44
Landbouw	57	49
Techniek	64	51
Economie	55	39
Gezondheidszorg	65	54
Gedrag en maatschappij	57	40
BOL niveau 4	58	42
Landbouw	51	44
Techniek	61	48
Economie	56	38
Gezondheidszorg	64	52
Gedrag en maatschappij	57	34

TABEL 22 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: basis om te starten op de arbeidsmarkt en basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen

	verder ontwikkelen %	starten op arbeidsmarkt %
BBL	65	55
BBL niveau 1	47	34
Landbouw	48	33
Techniek	48	28
Economie	43	36
Gezondheidszorg	60	52
BBL niveau 2	58	48
Landbouw	53	42
Techniek	58	50
Economie	58	47
Gezondheidszorg	59	44
BBL niveau 3	71	62
Landbouw	65	57
Techniek	70	62
Economie	61	48
Gezondheidszorg	81	75
Gedrag en maatschappij	67	53
BBL niveau 4	70	62
Landbouw	59	46
Techniek	74	65
Economie	61	52
Gezondheidszorg	77	70
Gedrag en maatschappij	61	48

TABEL 22 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: basis om te starten op de arbeidsmarkt en basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen

	verder ontwikkelen %	starten op arbeidsmarkt %
HBO	64	49
Landbouw	70	59
Onderwijs	60	54
Techniek	68	60
Economie	63	50
Gezondheidszorg	67	52
Gedrag en maatschappij	61	38
Taal en cultuur	71	29
Totaal	60	41

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

In welke mate biedt uw gevolgde opleiding een goede basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen (1 'helemaal niet' tot 5 'in sterke mate'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

Vraag in de enquête:

In welke mate biedt uw gevolgde opleiding een goede basis om te starten op de arbeidsmarkt (1 'helemaal niet' tot 5 'in sterke mate'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

TABEL 23 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: moeilijkheidsgraad van gevolgde opleiding

	te makkelijk %	te moeilijk %
HAVO/VWO	7	7
HAVO	7	7
VWO	6	6
VMBO	14	5
<i>Naar leerweg</i>		
Theoretisch	18	4
Gemengd	6	3
Kaderberoepsgericht	9	5
Basisberoepsgericht	13	5
<i>Naar sector</i>		
Landbouw	11	4
Techniek	10	7
Economie	10	4
Gezondheidszorg	10	6
Intersectoraal	11	3
MBO	19	6
BOL	20	6
BOL niveau 1	17	10
Landbouw	27	4
Techniek	14	9
Economie	16	9
Gezondheidszorg	21	20
BOL niveau 2	15	8
Landbouw	10	8
Techniek	14	9
Economie	16	8
Gezondheidszorg	14	8
BOL niveau 3	15	7
Landbouw	19	6
Techniek	15	10
Economie	18	7
Gezondheidszorg	9	7
Gedrag en maatschappij	15	6

TABEL 23 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: moeilijkheidsgraad van gevolgde opleiding

	te makkelijk %	te moeilijk %
BOL niveau 4	25	4
Landbouw	23	4
Techniek	22	4
Economie	26	4
Gezondheidszorg	20	5
Gedrag en maatschappij	31	2
BBL	16	6
BBL niveau 1	17	7
Landbouw	13	3
Techniek	17	8
Economie	22	9
Gezondheidszorg	21	9
BBL niveau 2	18	6
Landbouw	17	9
Techniek	16	7
Economie	20	6
Gezondheidszorg	23	5
BBL niveau 3	13	6
Landbouw	14	8
Techniek	10	7
Economie	20	4
Gezondheidszorg	11	6
Gedrag en maatschappij	17	4
BBL niveau 4	15	5
Landbouw	25	4
Techniek	8	8
Economie	22	3
Gezondheidszorg	13	6
Gedrag en maatschappij	18	5

TABEL 23 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: moeilijkheidsgraad van gevolgde opleiding

	te makkelijk %	te moeilijk %
HBO	13	5
Landbouw	11	6
Onderwijs	15	4
Techniek	12	6
Economie	14	4
Gezondheidszorg	8	6
Gedrag en maatschappij	14	3
Totaal	14	6

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

Wat is uw oordeel over uw gevolgde opleiding met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van de opleiding (1 'veel te laag' tot 7 'veel te hoog'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 1 en 2 (te makkelijk) en 6 en 7 (te moeilijk).

TABEL 24 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: docenten streng in beoordeling studenten

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
HAVO/VWO	31	27
HAVO	30	26
VWO	33	27
VMBO	24	28
<i>Naar leerweg</i>		
Theoretisch	25	29
Gemengd	30	26
Kaderberoepsgericht	21	28
Basisberoepsgericht	26	27
<i>Naar sector</i>		
Landbouw	24	31
Techniek	28	24
Economie	26	30
Gezondheidszorg	28	26
Intersectoraal	14	28
MBO	23	37
BOL	23	37
BOL niveau 1	27	34
Landbouw	19	47
Techniek	39	23
Economie	24	35
Gezondheidszorg	37	39
BOL niveau 2	26	31
Landbouw	25	28
Techniek	22	32
Economie	29	31
Gezondheidszorg	25	31
BOL niveau 3	25	34
Landbouw	17	36
Techniek	22	34
Economie	25	34
Gezondheidszorg	28	31
Gedrag en maatschappij	24	35

TABEL 24 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: docenten streng in beoordeling studenten

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
BOL niveau 4	22	41
Landbouw	20	39
Techniek	23	38
Economie	21	41
Gezondheidszorg	24	39
Gedrag en maatschappij	18	46
BBL	22	39
BBL niveau 1	22	42
Landbouw	25	38
Techniek	19	49
Economie	22	39
Gezondheidszorg	17	54
BBL niveau 2	20	39
Landbouw	18	39
Techniek	20	38
Economie	19	43
Gezondheidszorg	23	36
BBL niveau 3	23	37
Landbouw	18	42
Techniek	24	34
Economie	22	41
Gezondheidszorg	24	36
Gedrag en maatschappij	26	37
BBL niveau 4	24	40
Landbouw	11	55
Techniek	24	39
Economie	24	44
Gezondheidszorg	24	37
Gedrag en maatschappij	27	36
Totaal	25	32

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

De docenten waren streng in de beoordeling van cursisten (1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5 (helemaal mee eens) en 1 en 2 (helemaal mee oneens).

TABEL 25 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: uitdagend niveau

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
HAVO/VWO	45	27
HAVO	43	27
VWO	49	27
VMBO	35	31
<i>Naar leerweg</i>		
Theoretisch	34	35
Gemengd	36	20
Kaderberoepsgericht	34	28
Basisberoepsgericht	38	28
<i>Naar sector</i>		
Landbouw	37	26
Techniek	34	23
Economie	35	30
Gezondheidszorg	39	30
Intersectoraal	34	25
MBO	35	34
BOL	33	37
BOL niveau 1	38	27
Landbouw	13	54
Techniek	40	20
Economie	37	27
Gezondheidszorg	47	28
BOL niveau 2	38	29
Landbouw	36	24
Techniek	40	29
Economie	36	30
Gezondheidszorg	39	30
BOL niveau 3	35	33
Landbouw	31	38
Techniek	37	30
Economie	33	36
Gezondheidszorg	42	27
Gedrag en maatschappij	31	36

TABEL 25 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: uitdagend niveau

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
BOL niveau 4	29	42
Landbouw	29	43
Techniek	34	37
Economie	27	45
Gezondheidszorg	34	37
Gedrag en maatschappij	22	50
BBL	40	28
BBL niveau 1	47	22
Landbouw	52	14
Techniek	42	26
Economie	43	26
Gezondheidszorg	51	25
BBL niveau 2	37	30
Landbouw	42	23
Techniek	37	30
Economie	34	33
Gezondheidszorg	39	29
BBL niveau 3	42	26
Landbouw	44	22
Techniek	43	25
Economie	37	32
Gezondheidszorg	45	23
Gedrag en maatschappij	39	30
BBL niveau 4	41	30
Landbouw	41	36
Techniek	48	24
Economie	32	35
Gezondheidszorg	41	31
Gedrag en maatschappij	44	28

TABEL 25 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: uitdagend niveau

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
HBO	48	24
Landbouw	49	24
Onderwijs	42	29
Techniek	50	22
Economie	45	25
Gezondheidszorg	60	15
Gedrag en maatschappij	48	23
Totaal	39	30

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

De opleiding was uitdagend met betrekking tot niveau (1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5 (helemaal mee eens) en 1 en 2 (helemaal mee oneens).

TABEL 26 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: pittige examens/opdrachten

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
HAVO/VWO	35	31
HAVO	37	32
VWO	31	31
VMBO	29	29
<i>Naar leerweg</i>		
Theoretisch	30	31
Gemengd	27	23
Kaderberoepsgericht	30	25
Basisberoepsgericht	24	32
<i>Naar sector</i>		
Landbouw	31	26
Techniek	27	23
Economie	20	34
Gezondheidszorg	31	27
Intersectoraal	29	27
MBO	30	33
BOL	28	35
BOL niveau 1	35	26
Landbouw	16	51
Techniek	47	18
Economie	34	26
Gezondheidszorg	34	31
BOL niveau 2	34	28
Landbouw	31	26
Techniek	33	28
Economie	35	29
Gezondheidszorg	34	28
BOL niveau 3	32	29
Landbouw	24	37
Techniek	32	25
Economie	31	31
Gezondheidszorg	36	26
Gedrag en maatschappij	35	29

TABEL 26 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: pittige examens/opdrachten

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
BOL niveau 4	23	41
Techniek	25	37
Economie	21	42
Gezondheidszorg	26	38
Gedrag en maatschappij	19	48
BBL	33	29
BBL niveau 1	36	27
Landbouw	40	21
Techniek	34	29
Economie	36	29
Gezondheidszorg	20	37
BBL niveau 2	32	30
Landbouw	31	25
Techniek	32	30
Economie	33	33
Gezondheidszorg	31	30
BBL niveau 3	33	28
Landbouw	27	33
Techniek	37	25
Economie	27	33
Gezondheidszorg	35	25
Gedrag en maatschappij	29	33
BBL niveau 4	34	30
Landbouw	25	33
Techniek	44	25
Economie	31	33
Gezondheidszorg	31	32
Gedrag en maatschappij	36	32
Totaal	31	31

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

De examens/opdrachten waren over het algemeen zeer pittig (1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5 (helemaal mee eens) en 1 en 2 (helemaal mee oneens).

TABEL 27 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: toetsen op inzicht

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
HAVO/VWO	50	20
HAVO	49	19
VWO	52	22
VMBO	46	18
<i>Naar leerweg</i>		
Theoretisch	48	20
Gemengd	43	17
Kaderberoepsgericht	45	16
Basisberoepsgericht	45	15
<i>Naar sector</i>		
Landbouw	43	16
Techniek	40	14
Economie	46	17
Gezondheidszorg	52	15
Intersectoraal	39	18
MBO	41	24
BOL	39	26
BOL niveau 1	46	19
Landbouw	35	18
Techniek	52	19
Economie	45	20
Gezondheidszorg	56	13
BOL niveau 2	43	21
Landbouw	35	25
Techniek	43	21
Economie	44	21
Gezondheidszorg	45	20
BOL niveau 3	39	25
Landbouw	35	31
Techniek	40	24
Economie	39	24
Gezondheidszorg	43	21
Gedrag en maatschappij	36	29

TABEL 27 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: toetsen op inzicht

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
BOL niveau 4	36	30
Landbouw	36	28
Techniek	40	26
Economie	37	29
Gezondheidszorg	39	29
Gedrag en maatschappij	29	36
BBL	45	21
BBL niveau 1	50	14
Landbouw	55	11
Techniek	41	17
Economie	50	17
Gezondheidszorg	59	8
BBL niveau 2	45	21
Landbouw	48	16
Techniek	44	22
Economie	45	21
Gezondheidszorg	46	17
BBL niveau 3	45	21
Landbouw	44	27
Techniek	46	20
Economie	40	22
Gezondheidszorg	47	20
Gedrag en maatschappij	45	24
BBL niveau 4	43	24
Landbouw	41	28
Techniek	48	20
Economie	37	26
Gezondheidszorg	42	25
Gedrag en maatschappij	47	21
Totaal	45	21

Bron: ROA (SIS)

Toelichting

Vraag in de enquête:

In de opleiding werd voldoende getoetst op inzicht (1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5 (helemaal mee eens) en 1 en 2 (helemaal mee oneens).

TABEL 28 Opleiding achteraf opnieuw kiezen

Opleidingssector	zelfde opleiding %	andere opleiding %
VMBO	87	13
<i>Naar leerweg</i>		
Theoretisch	88	12
Gemengd	88	12
Kaderberoepsgericht	88	12
Basisberoepsgericht	83	17
<i>Naar sector</i>		
Landbouw	88	12
Techniek	81	19
Economie	85	15
Gezondheidszorg	89	11
Intersectoraal	88	12
MBO	79	21
BOL	76	24
BOL niveau 1	71	29
Landbouw	79	21
Techniek	74	26
Economie	70	30
Gezondheidszorg	80	20
BOL niveau 2	73	27
Landbouw	80	20
Techniek	78	22
Economie	70	30
Gezondheidszorg	71	29
BOL niveau 3	75	25
Landbouw	78	22
Techniek	80	20
Economie	70	30
Gezondheidszorg	80	20
Gedrag en maatschappij	74	26
BOL niveau 4	78	22
Landbouw	71	29
Techniek	79	21
Economie	78	22
Gezondheidszorg	83	17
Gedrag en maatschappij	76	24

TABEL 28 Opleiding achteraf opnieuw kiezen

Opleidingssector	zelfde opleiding %	andere opleiding %
BBL	84	16
BBL niveau 1	76	24
Landbouw	75	25
Techniek	77	23
Economie	75	25
Gezondheidszorg	84	16
BBL niveau 2	82	18
Landbouw	84	16
Techniek	85	15
Economie	78	22
Gezondheidszorg	78	22
BBL niveau 3	86	14
Landbouw	88	12
Techniek	88	12
Economie	79	21
Gezondheidszorg	88	12
Gedrag en maatschappij	84	16
BBL niveau 4	85	15
Landbouw	71	29
Techniek	86	14
Economie	82	18
Gezondheidszorg	89	11
Gedrag en maatschappij	76	24
HBO	78	22
Landbouw	77	23
Onderwijs	86	14
Techniek	84	16
Economie	72	28
Gezondheidszorg	84	16
Gedrag en maatschappij	74	26
Taal en cultuur	84	16
Totaal	82	18

Bron: ROA (SIS)

BIJLAGE 2

TABELLEN WO

TABEL W1 Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: basis om te starten op de arbeidsmarkt en basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen

	Verder ontwikkelen %	Starten op arbeidsmarkt %
WO	74	48
Landbouw en natuurlijke omgeving	79	50
Natuur	80	56
Techniek	83	66
Gezondheidszorg	80	65
Economie	73	60
Recht	71	50
Gedrag en maatschappij	67	29
Taal en cultuur	68	19
Onderwijs	58	55

TABEL W2 Werkloosheid

	Aanbieden op arbeidsmarkt %	Werkloosheid %
WO	94	6
Landbouw en natuurlijke omgeving	93	10
Natuur	95	6
Techniek	96	3
Gezondheidszorg	95	3
Economie	96	5
Recht	94	9
Gedrag en maatschappij	94	8
Taal en cultuur	89	12
Onderwijs	96	4

TABEL W3 Type aanstelling

	Flexibele arbeidsrelatie %	Deeltijd %
WO	62	21
Landbouw en natuurlijke omgeving	65	18
Natuur	68	11
Techniek	49	6
Gezondheidszorg	76	16
Economie	43	5
Recht	64	14
Gedrag en maatschappij	72	38
Taal en cultuur	72	42
Onderwijs	55	64

TABEL W4 Aard van het dienstverband van werkende schoolverlaters

	Loondienst werkgever %	Promotie- traject %	Uitzend- oproepkracht %	Zelfstandig ondernemer %	Freelancer %	Bedrijf ouders/ partner %
WO	79	12	4	2	1	1
Landbouw en natuurlijke omgeving	69	22	5	1	1	2
Natuur	61	35	2	1	1	0
Techniek	81	15	2	2	1	0
Gezondheidszorg	67	29	2	2	1	0
Economie	92	3	1	3	1	1
Recht	84	4	9	3	0	1
Gedrag en maatschappij	83	6	6	2	1	0
Taal en cultuur	73	7	11	3	5	1
Onderwijs	92	1	4	1	2	0

TABEL W5 Aansluiting huidige functie naar niveau en richting

	Kerndomein %	Horizontale mismatch %	Verticale mismatch %	Dubbele mismatch %
WO	55	10	20	15
Landbouw en natuurlijke omgeving	61	8	17	14
Natuur	63	10	17	9
Techniek	66	11	17	7
Gezondheidszorg	78	6	11	6
Economie	49	13	26	12
Recht	58	12	16	15
Gedrag en maatschappij	44	10	25	21
Taal en cultuur	28	13	23	36
Onderwijs	68	5	21	7

TABEL W6 Beloning van werkende schoolverlaters

	Gemiddeld bruto maandloon €	Gemiddeld bruto uurloon €	Aantal uren per week
WO	2.509	17,52	37
Landbouw en natuurlijke omgeving	2.140	14,57	38
Natuur	2.560	16,63	38
Techniek	2.853	21,75	39
Gezondheidszorg	2.820	17,66	37
Economie	2.837	19,21	40
Recht	2.562	16,08	38
Gedrag en maatschappij	2.175	16,45	34
Taal en cultuur	1.946	14,23	33
Onderwijs	2.345	17,90	31

